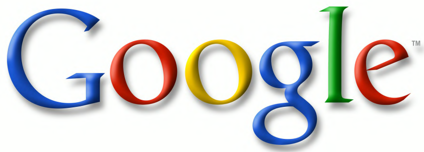

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

Jos. Hübner

NÁRODNÍ BIBLIOTÉKA.

VÝBOR PRACÍ

ČELNĚJŠÍCH SPISOVATELŮ ČESKOSLOVANSKÝCH.

DÍL ŠESTÝ.

SPISY JOSEFA KAJ. TYLA.

Druhé vydání.

SVAZEK PÁTÝ.

V PRAZE.

NAKLADATEL KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1870.

JOSEFA KAJ. TYLA

SEBRANÉ SPISY.

SVAZEK PÁTÝ.

Dva bratří, aneb český jazyk moje škoda. — Chudí lidé. — Pro jediné slovo. — Praha. — Procházky po vůkolí Pražském. — Zloděj.

Druhé vydání.

V PRAZE.

NAKLADATEL KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1870.

Národní knĕhtiskárna: I. L. Kober v Praze.

DVA BRATŘÍ,

ANEB

ČESKÝ JAZYK MOJE ŠKODA.

STRAKATINA ZE SKUTEČNÉHO ŽIVOTA.

(Psáno roku 1845.)

1.

Něco o mých rodičích — pak o mně.

Můj otec byl... ale ne! to není dobrý začátek. Těmi slovy začíná sto jiných povídaček smutných i veselých, smyšlených i pravdivých; laskavý čtenář mohl by na první pohled mysliti, že má čísti něco známého — tatam byla by zvědavosť, a práce moje padla by třeba pod stůl.

Tu zlou myšlénku musím tedy hned na počátku vypravování svého vyvrátiti. Vůbec na tom ani tuze mnoho nezáleží, kdo můj otec byl; možno také, že to nikoho nepřekvapí; dále také možno, že bedlivý čtenář v pásmu následujících příhod zde onde známou tvář, známou podobu potká, že známá slova zaslechne: o to všecko nebudu se hádati. Jedno ale vím — a to mohu hned na počátku slíbiti — že jste nečetli posud žádnou povídku, kteráž by byla z *téhož* pramene povstala.

Z téhož pramene? — dobře mi, laskavý čtenáři, rozuměj! Tím pramenem nevyrozumívám sebe, svůj důvtip, svou obratnosť atd.: ale myslím všechny ty rozmanité příčiny, pro kteréžto řada dnů mých tak klikatě vypadla, a kteréž bych mohl jedním slovem *češtinou* nazvati.

Ano, ano, milý čtenáři! div se jak div... ta zpropadená... ta milá, drahá... ta prožluklá čeština byla po celý život mým pronásledovníkem, to jest: ona zřídila a vyměřila, zarazila a zvrátila vždycky moje cesty — a na mou věru!... kdybych ji neměl *tak* rád, kdyby mi ta čarodějnice nebyla tak hluboko do kořenů srdce zarostla — slovem: kdybych *mohl*, já bych ji byl už dávno vyhodil. Člověk nemá s tou nešťastnicí nic jiného, nežli samé opletání, samé mrzutosti!

Já mohu říci: Čeština byla mým osudem. Tím, co nyní jsem, neučinili mě ani otec, ani matka, k tomu nepřispěli ani učitelové nebo dobrodinci... nic, nic nerozhodlo nade mnou tak platně, jako čeština! Proto jsem to musel hned na začátku pověděti. To se nepřihodí každý den.

Jednomu plete se do cesty ženská zástěrka — mně se pletla čeština; druhému podrazí nohy plný měšec — mně je podrazila čeština; třetímu — ale k čemu vypočítávati všelijaké nehody, ježto se mohou na poctivého chlapíka vyhrnouti, právě když se nejlíp rozběhne? O těch je každého dne slyšeti, a v každém románu, v každé novele se jich jenjen hemží. Do těch mi nic není. Moje nehody zakládaly se na jediné češtině — a v tom ohledu, naději se, bude míti moje vypravování něco zvláštního.

Velebena budiž ta osudná čeština! Snad mi pomůže alespoň ku zvláštnosti — k originálnosti netroufám si říci. Pak bych jí arci také ledaco prominul.

Nyní mohu již pokojněji začíti....

Můj otec byl kramář, moje matka kramářka. Víte, co to znamená? Víte, kde jsem byl domovem? kde moje kolébka stála? kde jsem se sousedovými dětmi hrával? kde jsem na křesťanské cvičení chodil? — Bolnomyslně se usmíváte, jako byste to nevěděli; já to nevím také.

Po jasné obloze táhnou se někdy lehounké, jasné obláčky — říkáme jim beránky, a podoba jich mění se hravě skoro každý okamžik. Něco podobného děje se na mé paměti. Tu hrají a poletují také jakési obláčky — jsou to zpomínky z mých nejútlejších let, nemajíce pevné a stálé podoby. Jenom některé výjevy z oněch časů stojí přede mnou tak živě, jakoby se nyní dály. I pokusím se, abych je nakreslil.

Život kramářský náleží k velikému rodu světoběžnictví, aneb trochu básničtěji řečeno: je větvička cikánského života. Jednou pere slunce, že je člověk jako v kotli; podruhé hvízdá mráz, že je tělo učiněný rampouch; tu je po kolena prachu, tam jsou po krk závěje; dnes prší jen se leje, zítra tluče hrom; ale kramář se musí jen pořád za svým trakařem — pořád za svou truhlicí strkati; dobře ještě, vleče-li se po předu hodný pes a vyplazuje jazyk. Tu si může utrmácený pán alespoň pokřikovat — může klít — může si žluč vylívat. Vzadu tíhne kramářka s děckem u prsou, dvouleté sedí v nůši na zádech, a vejrostka vede za ruku. Rozkošný to život — plný svobody! Žádná cesta není dosti příkrá, žádná brána dosti zavřena; oni vejdou všude — oni se drou všude. Každá jehla, každá kudla, každá šňůrka skleněných korálů, každá pentle — každý kousek v té prkenné poloboudě, kterouž krámem nazývají — všecko je omýváno potokem horkého potu — je nošeno v mozolovitých rukou a na zedřených nohou.

Otce vidím ještě, že bych ho mohl vymalovat — muž prostřední postavy, silných kostí, širokých ramenou, jakoby byl pro trakař a jeho popruhy stvořen. Mnoho masa na sobě neměl, to by se nebylo ani s jeho živností, ani s prudkostí krve jeho srovnalo. Tváře byly do hnéda

opáleny — od uší do prostřed nich běžely tmavé, husté licousy; blysknavé oči byly pravé zrcadlo prudkých vášní, ježto v prsou jeho bydlely. Byl náruživý karbaník — a když se Štěstěna od něho odvracela, chápal se kořalky — této blahodějné hubitelky všech žalostí! Běda pak nám — totiž matce a mně — když jsme se dobře na pozoru neměli! Obyčejně jsem ale musel já svá záda nastaviti, až se na nich zlost jeho vydováděla. Matčina obrana mi mnoho neprospívala.

Jakoby stál ještě přede mnou — v té krátké tmavomodré kazajce, s červeným šátkem na krku, s květovanou vestou, v černých kožených kalhotách a ve vysokých německých botách! V ústech měl celý den ulmačku s ohnutým troubelem — a ta byla můj barometr.

Když okolo poklůpku jen slabé mráčky zahrávaly, z huby se ale šedé kotouče válely jako o posvícení ze selského komína: pak bylo na obloze tatíkově velmi jasno, sluníčko svítilo a hvězdičky se kmitaly. Pak tropil zamilované žerty a pouštěl dusivé chomáče matce nebo mně do tváří; my to museli ovšem trpěti; ale když se někdy v proudu své rozkoše zapomněl a jiného si za terč svého udícího vtipu vybral: pak z toho povstaly mnohdy mrzuté šarvátky.

Jindy neucházelo prolamovaným poklůpkem ani obláčku; ale z otcových úst to běželo jako dech silného měchu. Tu bylo jisto, že otci něco proti srsti přejelo, a začal-li při tom ze strany na stranu očima točiti: již jsem viděl, že něco hledá, do čeho by mohl hromem udeřit, a tu jsem se obyčejně klidil z cesty.

Ještě jindy nevyklouzlo mu z úst ani obláčku; za to ale hnalo se to z ulmačky tak šedočerně, jako na trhových obrazech soptivé vrchy slavného jmena, Vesuv nebo

Etnu, malují. Temný dým šel vzhůru jako ze stříkačky a kolem sršely jiskry jako z kovadliny; pak bylo ale také jisto, že hrom uhodí.

Ostatně byl můj otec řádný kramář; po cestách se dřel a tahal s trakařem, na trzích svolával a pobízel kupce, smlouval se i zaklínal — a kdo mu jednou do rukou padl, neodešel jistě od krámu na prázdno.

Přitom byl — co se pamatuji — přející a míval radosť, když mohla matka řádnou mísu na stůl postavit. Nestaloť se to arci každý den; neboť z většího dílu trávili jsme poledne v šírém poli pod hruškou nebo vedle cesty v příkopě, a večery nám utekly v pokoutních městských hospodách. Když jsme ale takhle druhý den po trhu někam na venek, buďto do řádné krčmy nebo k hodné selce padli: pak nastaly hody! — pak tu byly knedlíky se zelím, kus masa, dva, tři džbány piva — a tatík nám dýmal do tváří.

O jiných jeho vlastnostech nemohu nyní zvláště mluviti; ty se bohdá mezi dalším vypravováním samy dosti patrně objeví. Poněvadž by se ale také přihoditi mohlo, že by se mi obraz jeho cele nezdařil — tak že by ho čtenář někdy s jinou podobou pomíchal — kladu zde k úplnému dolíčení jeho bytosti ještě jmeno jeho a pravím, že se jmenoval Matěj Kolínek.

Moje matka... odpusťte, zde si musím povzdychnout! — Co je to matka? — Slyšel a četl jsem o tom v pozdějších letech arci mnoho tak pěkného, že se mi srdce divosladkou bolestí rozehřálo, a já z toho někdy jako děcko zaplakal; kdybych byl měl ale v děckém věku na otázku: Co je matka? odpověděti: byl bych musel říci, že je to žena, kteráž mi dává jíst a pít, která mě časem umývá a česá, někdy před návštěvou otcovského

karabáče ochraňuje — a někdy ... Otče náš a Zdrávas modliti se učí.

Madla Kolínková — jakž obyčejně jiné kramářky matku mou nazývaly — byla nevelké, drobné postavy a dle všeho, co jsem o ní sem tam zaslechl, roztomilá osoba. Otec také na ni držel, a měl to rád, když si mohla novou strakatou sukni, nebo červený šátek okolo hlavy zjednati. Ten jí slušel nejlépe, a já pozoroval nejednou, že se mnohý kupec u našeho krámu zastavil, jen aby si hezkou modrookou kramářku v černém manšestrovém kabátku prohlídnul.

Jinak byla více tichá nežli mluvná, a když nešlo otci něco pod vousy, říkal jí, že by se lépe někam na poušť hodila. Ostatně se dobře spolu snášeli — pokud jsem tomu tehdáž rozuměl; nevadili se, nebili se — to jest: matka nikdy nezačínala, jakož jsem to u jiných kramářek vídával: proto ale předce časem něco jazykem i pěstí — slízla. Já myslil, že to patří k pořádku — že jsou to nevyhnutelné rozmanitosti lidského, zvláště manželského života.

Ke mně chovala se matka, že si nesmím posesknouti. O tom sice už nevím, že by mě byla kdy tak hejčkala a hubičkovala — že by mě byla svým zlatým cikánětem nazývala, jakož jsem to častěji u jiných matek spatřoval a slýchal: za to ale musím také vyznati, že jsem ouhrnkem o mnoho míň štilců, pohlavků a facek dostal, nežli nejmilejší mazáčkové jiných kramářek. Jenom otec mi časem nahradil, co matka v tomto ohledu snad zmeškala. —

Co se konečně mé vlastní osoby týče, já byl kluk, kterýž rostl jako houba v lese, jako boží obilíčko na poli. Do tří, do čtyr let jsem se vozil na otcově trakaři —

poslednější časy toho věku musel jsem již arci také zkoušky dělat, jak bych asi na vlastních nohou život vesti dovedl, a do pátého roku nebylo již v celém království českém silnice, kterou bych nebyl pěšky přeměřil. Okolo šestého roku hodili mi křížem na prsa široké popruhy, a já musel před trakařem cachat vedle psa — alespoň když to šlo do vrchu. Jinde tomu nechtěla matka ještě dovolit, a tato stránka mého vychování zavdala často rodičům příčinu k velikému dišputu. Já se nemohl nikdy dovědět, držel-li se můj otec u vychovávání pravidel Salzmannových či Pestalozziho, aneb měl-li svou vlastní methodu.

Za oněch časů uměl jsem již také olověné prstýnky, dřevěné píšťalky a krejcarové obrázky prodávat; pak jsem hrál na drnkačku, učil se dělat kotrmelce a chodit po rukou — a pak jsem měl veliké přátelství s naším Turkem.

Mnohý nebude vědět, co toto poslední vyznamenává. Tolik snad arci vyrozumí, že je řeč o přátelství *se psem;* a co toto přátelství u lidské duše, jako já byl, obsahuje, co v něm leží: to nevyrozumí.

Jen si všickni osud kramářského dítěte, jako já byl, dobře představte!

Žádný domov, žádné soudruhy; matka mě nehejčká, matka mě nemiliskuje, já neslyším žádné pohádky, leda co si světem prohnaní soudruhové po krčmách povídají, kterýmž ale na štěstí dobře nerozumím; se žádným si nehraji; žádného... ale což budu poušť mládí svého široce popisovati? Já měl jenom našeho velikého, zažloutlého Turka s krátkou srstí. S tím jsem hrál, s tím dováděl, s tím jsem sdílel jídlo, s tím jsem hovořil. Moje nejmilejší hodiny bývaly večer, když jsme dorazili

na štaci, otec ke kartám přisedl a matka se po večeři sháněla. Tu jsem si zalezl do kouta k Turkovi, kterýž hlídaje u trakaře ležel. Tu jsem si k němu sedl na podlahu, škrábal ho za ušima a na krku, a dával mu kůrky, které jsem byl u oběda schvalně pro něho schoval; pak jsem se ho ptal, jak se má? pověděl jsem mu, jak se já mám — a milý Turek otvíral oči, otvíral hubu, lízal mi ruce a tváře, anebo se převalil na hřbet a chtěl, abych ho šimral po břiše.

V tomto stavu dočkal jsem se asi sedmého roku. Byl ze mne kluk zdravých, ale hezky opálených tváří, hravých očí, dosti veselých nápadů.

Srdce nebylo zkaženo — tak si alespoň myslím; dílem to byla šťastná přirozenost, kteráž mi z divného proudu nebezpečných let bez úrazu pomohla; dílem snad i přísnosť otcova, kteráž mi s jinými dětmi obcovati nedovolila, ačkoli jsem příčinu tohoto zákazu nikdy pochopiti nemohl.

Můj oblek... či je pravda, co záleží na obleku kramářského kluka? Bude dosti, když řeknu: Byl trochu správnější, nežli rozedrané nohavice a kazajky jiných kvítků mého druhu; — na to moje matka držela. Sukno bylo, co se obyčejně měří na věrtele; barva temnošedivá anebo jak se v *handlu* říká: *fefráková.* Na svátky a zvláštní případnosti měl jsem ale také tmavomodrou kazajku a černé pantalony. Já však na parádu tuze nedbal, protože jsem v tom musel chodit jako na drátkách. To, to — abych se byl v těch šatech s Turkem povále!!

Způsob živnosti naší tomu nepřipouštěl, abych se byl mohl někde do školního cvičení dostati. My zůstali sotva den, dva dni na místě. Otec také o cvičení tuze nedbal; jediná matka se v tom ohledu někdy se mnou

obírala — to jest koupila mi lístek a učila mě písmena jmenovat. Takó mi ukládala, čemu se mám na něm učiti; ale já hleděl mezi tím časem raději na červeného kohouta nad písmeny. Ten se mi zdál býti důležitějším. Jak pyšně si tam vyšlapoval! — a přitom jaký to dobrý tovaryš! Moje štěbetání, moje pohádky poslouchal, ani nemrknul. To byl můj druhý věrný kamarád. Já znal na něm každý puntíček — a to nemůže každý o svém kamarádu říci. Za to ale podržel jsem hrozně málo písmen v paměti. Játť nemohl také nijak pochopiti, jak by se mohly ty rozličné čárky *a* nebo *o*, *b* nebo *c* jmenovat, ježto jedno jako pěkné, druhé jako přitlačené kolečko, jiné jako udice, třetí jako půl háčku a tak dále vypadalo. Matka měla se mnou shovění; buďto se mi zasmála anebo řekla, že jsem trulant, a bylo po lekci.

Za to jsem měl spíše jiných vědomostí. Znal jsem veliké množství dědin, vesnic, městeček i větších měst se všemi báchorkami, kteréž byly o nich v lidské pověsti; uměl jsem jmenovat všechno stromoví, polní byliny a ptactvo; předpovídat, podle větru nebo oblak povětrnosť, rozeznat na první pohled dobrou hospodu od špatné — a odbyt ledajaký kousek zboží.

2.

Neumím německy a poroučím se.

Život náš byl jako nepřetržená řada cest po místech, kde se výroční trhy odbývaly, nebo pouť a posvícení slavily. Jenom dvakráte za rok udala se v této jednotvárnosti jakási proměna — a sice tato.

Na počátku jara a podzimku — jak se mi zdá,

o jistých dnech — oblekla mě totiž matka do svátečních šatů a šla se mnou ku Praze. Tatík zůstal zatím u trakaře. Obyčejně hleděl, aby toho času někam na příhodné, blízké místo dopadl; nedalo-li se to ale dělati, musela matka se mnou třeba několik mil cesty vážiti. Pokud moje paměť dostačuje, pokaždé nás Turek provázel. To byl náš ochránce — naše tělesní stráž.

Před Prahou zastavili jsme se v osamělé hospodě, kterou jsem ale nikdy jmenovati neslyšel — a matka promluvila několik slov s hospodským. Tento nás vedl na to stranou do malého pokojíčku — a tam jsme našli pokaždé starého patrona, kterého jsem jindy celý čas neviděl. Byla to malá, hubená figurka v hřebíčkovém fraku se šosama jako vlaštovčí ocásky; na krku míval šátek jako padlý sníh, pod ním takovétéž okruží a vestu jako květ — na očích pěkné, zlatě lemované brejle, za nimižto se jeho černé oči pořád jako dvě živé trnky míhaly.

„Dobrého zdraví, vzácný pane!“ řekla pak obyčejně matka moje. „Tu jsme zase. Přicházíme od *východu*.“

Co tato poslední slova znamenati měla, to jsem nevěděl, aniž se toho kdy domyslil, poněvadž skoro pokaždé jinak — jednou: od západu, pak: od půlnoci — zněla, my pak nikdy od té strany nepřišli. A matka nechtěla s barvou ven, když jsem se jí ptal.

Hřebíčkový frak tato slova pokaždé mumlavě opakoval a doložil otázku: „Je to on?“ — načež matka posvědčila, kabát mi svlekla, šátek na krku rozvázala, košili rozepla a pak na obnaženém rameně znamínko jako ohnivou hvězdu okazovala. Starý patron si to všecko bedlivě prohlídnul, přitom něco zapisoval, s matkou šeptavě rozmlouval a konečně jí — dvacet tolarů vysázel.

My je pokaždé shrábli, šli opét za otcem — a já

měl z toho radosť, jakobych si byl mohl za ně svět koupiti. Věděltť jsem, že bude otec několik dní vesele dýmat. —

Jednou z jara byli jsme zase u Prahy a navrátili se s tolary. Byl již pouhý večer, když jsme dorazili do městečka, kdež otec na nás čekal. Hospoda byla jako nabitá; druhý den byl trh.

Otec hrál s některými v karty, ale nepokojné oko jeho hledalo nás již pořád ve dveřích, a sotva jsme vešli, přihrnul se na nás, jako hladový vlk na tučné beránky.

„Dej sem peníze! — honem! Ať si pomohu — darebáci mi zadrhli dnes žílu, ale já jim to oplatím — já jim stáhnu kůži!“

To bylo pozdravení, kterým nás uvítal. Matka vzdychla, šla, sedla si do kouta, vytáhla váček a dala otci dva tolary.

Já měl nato plné ruce díla s večeří, i nepozoroval jsem hned, že matka zas odešla. Když se začnu po ní ohlížet, padnou oči moje na otce — a srdce se mi leknutím otřese. Jeho ulmovka byla učiněný Vesuv — a z očí jeho to sršelo tak jiskrně jako z dýmky poklůpkem. Já se honem sebral — a okolo stěny ven, ze dveří! Chtěl jsem k matce. Ale kam? Ženu se před hospodu. Několik kroků před stavením obcházela ženská osoba. Za večerních temností zdálo se mi, že je to matka. I zastavím se a rozvažuji, mám-li se za ní pustit. V tom zaslechnu za sebou klení — a jakoby mě byl šípkovým prutem přejel, uskočím stranou. Znalť jsem předobře otcův pronikavě chraplavý hlas.

„Madlo — Madlo!“ vycházelo to z průjezdu — „slyšíš? nedopaluj mě! — Madlo! — Hrom ti do uší a do duše!“

Přitom vystoupil otec ze vrat, rozhlídnul se, a očima na tmu jako zvyklýma dostihnuv co hledal, pustil se trochu nejistým krokem za matkou.

Hospoda stála na konci městečka; my byli tedy všickni tři na šíré silnici. Já se plazil příkopem, abych viděl, co se díti bude.

„Madlo!" začal otec, ještě několik kročejů od matky vzdálen — „aby do tebe! — chceš dělat kalendáře, že se jdeš dívat na hvězdy? Kde jsou peníze?"

„Pro dnešek, myslím, je toho dost," řekla matka. „Beztoho jsi dnes v neštěstí — a do podzimku je daleko."

„Co je mi do podzimku! — do té doby nás může všechny čert vzít — a já musím dnes Štěstěně zrak vytřít — musím! a kdybych měl hrát o duši. Nezlob tedy a dej sem peníze!"

„Nic ti nedám!" ... Já se těch slov ulekl; za jedno jsem matku nikdy tak určitě odpovídati neslyšel, a za druhé jsem věděl, že je otec rozpálen... „Nic ti nedám! Beztoho jsi už všechny ztržené peníze těm darebákům do tlamy vehnal."

„Proto jim je musím zase vyrvat — nebuď tak dubová a dej sem peníze."

„Chceš, abychom si k žebrácké mošně pomohli? Koně a vůz mohli bychom už mít, kdyby tvého proklatého karbanu nebylo!"

„Madlo! nech kázaní — to ti povídám, a dej peníze! Já zde nemohu civět...."

Matka ale neměla žádné chuti, ztenčovati přinešené tolary ještě, a jak jsem pozoroval, pustila se dále po silnici, aby se dalšímu křiku vyhnula. Alespoň utichla na okamžik hlasitá váda — já slyšel jen pádné kroky — ale hned na to zas pronikavé zkřiknutí.

To byla matka, a otec ji měl v rukou — to jsem hned věděl! Já se třásl na celém těle, ale také se ve mně všechna krev vařila. Já měl matku rád; ona byla právě ten den ke mně laskavější nežli kdy jindy, a ostatně mě také vždy před ranami otcovými bránila: já byl tedy bez odkladu skokem z příkopu a v okamžení stál jsem za otcem.

„Tatínku! nechte matinku — hoří!" začal jsem plným hrdlem křičet, a chytiv ho vzadu za kazajku, vší silou jsem se na něho zavěsil, chtěje ho od matky odtrhnout. V skutku se také otec v prvním okamžení zarazil a matku pustil; ale hned na to držel zas mne jednou rukou za znak, a druhá ruka skákala mi po hlavě a po tvářích, až mi v uších hučelo. Pak jsem ležel najednou na zemi — a bylo mi přitom, jakoby po mně celé stádo mladých hříbat tančilo . . . potom jsem necítil nic . . . zůstal jsem bez sebe.

Jak se otec a matka rozešli a opět sešli — to nevím. Když jsem nabyl zas úplně smyslů svých, bylo již ráno, a já ležel v koutě prostranné šenkovny na obyčejné posteli naší — na slámě, vedle mne Turek. Domácí děvečka poklízela a nutila mě, abych vstával. Všecko ostatní bylo již venku a vyhlíželo si místa na krámy.

Já se nemohl hned zpamatovati. Teprva když jsem poznal, že jsem jako zmlácený, vyjasnilo se mi trochu na mysli, a já věděl, co se bylo stalo. I začal jsem hořce plakati.

Kam jsem si na tělo sáhl, tam mě to bolelo; ale tenkráte nebyla to pouhá bolesť těla, co mě k pláči nutilo, ale spíše neobyčejná sklíčenosť ducha. Byloť mi, jakobych žádného — žádného na celém světě neměl, k němuž bych se byl mohl přituliti, jemuž bych si byl mohl

posteskňouti; — na srdci mém visel veliký, těžký zámek, a já ho nemohl shodit a city své na boží světlo vypustit, aby si hrály, aby laškovaly a ze svého života se těšily. Já neměl nikoho — nežli Turka, a toho jsem také obejmul. V srsti jeho tratily se moje slze.

Později přišla pro mne matka, dala mi snídaní a vzala do trhu. Skoro slova nemluvila — a tatík si mne ani nevšimnul. Já byl rád; beztoho jsem nic radostného na něm neviděl. Mlčky sedl jsem si vedle krámu a dával pozor, aby na něm všecko v pořádku zůstalo.

Krásný jarní den, množící-se houfy kupujících — sta rozmanitých podob a tváří, ta podivná směsice rozprávek — i kus buchty, kterou mi o poledni matka strčila, rozplašily poněkud mraky okolo mysli mé a ulehčily břemeno v srdci mém. Vesele hleděl jsem zas okolo sebe.

Odpoledne — kupci se byli trochu rozptýlili a matka odskočila na okamžení k známé kramářce pro strakaté šátky, poněvadž jí byly došly a poptávka po nich ještě trvala — promluvil na mne otec první slovo, a to bylo: „Dej pozor! — já jsem tu hned!“ Pak odešel, jak se mi zdálo, na sklenici piva, nechtě ji bezpochyby před matkou vyprázdniti kteráž toho dne ještě méně než kdy jindy mluvila.

Já si netroufal na otce ani očí pozdvihnout, a oddechl si hezky z hluboka, když mi záda okázal.

Pak jsem se postavil ku krámu jakož jeho samojediný panovník. Nebylo to poprvé, a protož jsem nebyl na rozpacích. Sotva se ale ve své důstojnosti jak náleží uvelebím, přistoupí ku krámu člověk... no to vím! na toho nezapomenu do smrti. Hřmotná, ramenatá postava v modré plátěné haleně, s černým slaměným kloboukem, v botách s vysokýma, pod kolenem uvázanýma

holínkama — byl to německý vozka s opálenýma tvářema. Já znal ty lidi na první pohled. Bezpochyby právě v městečku krmil a vyšel si nyní podívat se na *jarmark*. Pozoroval jsem ale také, že při obědě hloub do džbánku nahlédnul. Alespoň se mu tváře jenjen svítily.

Tento člověk přistoupil tedy k našemu krámu a začal si na něm prohlížet rozložené dýmky. Konečně se zastavil u jedné, na níž byla vymalována opice, usmívající se na plný džbánek. To se modré halené jaksi líbilo, neboť vzala dýmku do ruky, začala se také usmívat — a pak na mne promluvila. Já nešťastník arci slyšel, že jí to v ústech hrčelo, ale nerozuměl jsem... bylo to německé! Já vyvalil jen oči a rozšklebil hubu k úsměvu.

Němčina byla nejchatrnější stránka mého tehdejšího vzdělání. Otec na to sice časem doléhal, abych se jí naučil, neboť sám asi kopu zkažených slov z ní uměje, nemohl se jí dost vynachváliti; i nutil mě často, abych německé kramáře poslouchal, s německými dětmi hrál a předc něco řádného pochytil: ale v tom případu byl jsem jako zařezaný, hlava moje byla jako dubová. Živou mocí nemohl jsem německé slovo podržet — ano měl jsem ještě tu zpropadenou chybu, že mě to pokaždé k jakémus prostosrdečnému smíchu nutilo, když na mne člověk německy promluvil. — „Kluk je pařez!“ říkal otec — „a nic se z něho nevyklube!“ Ale já si nemohl pomoci. Buďto jsem měl tehdáž vadu ve sluchu, že mi němčina jen jako drnkačka o veliký pátek zněla, anebo jsem měl chybu v mozku, že jsem myslil: I co pak! bez němčiny dojdeš také *tak* daleko. — Nu, děti mají rozličné nápady.

Já byl rád, že jsem uměl česky. To se tak hezky mluvilo, zpívalo, povídalo — a jak pěkně modlilo! Co jsem potřeboval více? Já se tedy zase prostosrdečně ušklebil,

když na mne kupec v modré haleně promluvil. Ten ale nechtěl mému úšklebování jaksi po přátelsku rozumět. Vyvalil oči a poznovu něco zahrčel. Ale já se nemohl v té chvíli přetvořit a musel jsem se zase usmát. Horlivost jeho mě tím více ponoukala.

On však bezpochyby myslil, že si z něho blázna dělám — zapálil se tedy, rozkřikl se ještě hlasitěji a tloukl svalovitým prstem na dýmku, jako by chtěl mermomocí odpověď vyklepat. Co při tom mluvil — po dnešní chvíli nevím; to si ale pamatuji, že jsem začal strachy dostávat — že bych mu byl rád na srozuměnou dal: „Já ti nemohu odpověděti!“ — ale při tom jsem se pořád šklebil — pak jsem i jazyk povypláznul a hlavou zatřepal. To mělo znamenat: „Bráchu! já to neumím jako ty — můj jazyk je jinačí!“ — ale plátěná halena rozuměla tomu bezpochyby docela naopak, neboť se náhle rozpřáhla a mrštila mi všech pět prstů po hlavě.

Já ovšem hbitě uskočil, ale halena ztratila podporu, kterouž při svém prudkém pohnutí na mé hlavě hledala, převážila se, padla na krám a svrhla hromadu zboží na zemi. Tehdaž se okázalo patrně, jak veliké dobrodiní z toho na těch místech pochází, kde žádnou dlažbu nemají! Na kamení bylo by z našich dýmek trochu střepů zbylo; bez něho zaobalily se jenom do prachu a zůstaly, jako by je z pece vytáhl — až na ty, které modrá halena svým pádem rozmačkala.

Mně zašel té chvíle všechen smích — a mráz a horko lilo se mi po zádech; neboť v tom okamžení stál již zase otec u krámu, chytil modrou halenu vztekle za týlo a pomohl ji na nohy.

Teď povstal divoký křik. Otec chtěl náhradu, vozka klel a okazoval na mne. Vedlejší kramář začal dělat

mezi nima tlumočníka — otec zaskřípal zubami a střelil po mně očima. Já stál několik kroků za ním a třásl se na celém těle. Najednou mi vjelo něco do nohou — a to mě hnalo... hnalo pryč, z očí otcových, pryč z městečka... já běžel, jako by mně byl hlavu zapálil.

Co se to se mnou dělo, neumím vyobrazit. Celá bytost moje byla jako zbouřena. Včerejší rány hořely mi na těle jako vroucí olovo a síra... i tušil jsem, ano patrně byl jsem to četl otci na očích, že na mne dnes opět večerní traktace čeká — ale té jsem nechtěl vyčkati. I běžel jsem tedy, běžel... mimojdoucí lidé hleděli na mne s podivením, neboť jsem byl obraz živého zděšení... ale strachem i opatrností hnaný uhnul jsem se brzo po mezníku do polí a běžel — až jsem dále nemohl.

Sklesnul jsem — mrákoty mi zastřely oči, a já zůstal jako bez sebe.

Když jsem opět smyslů nabyl, ležel jsem na trávnaté mezi; okolo mne stálo bujné, zelené osení a nade mnou třepetali se pod jasnou oblohou zpěváci skřivánci. Blížilo se již k večeru.

Já se ohlížel chvílku jako u vidění — pak jsem se dal do hořkého pláče. Byl to pro mne perný den. Slze mi po tvářích jenjen běžely. Srdce moje bylo jako kleštěmi sevřeno. Viděl jsem, že jsem byl rodičům utekl!

Měl jsem se k nim navrátit?... Měl jsem nové rány snášet? Ne, ne — tak patrné povolání k mučenictví jsem v sobě necítil. Alespoň jsem musel počkat, až se hněv otcův utiší. Nejraději byl bych se arci hned šírému světu do tváří podíval, jen kdybych byl také hned věděl, kde se na něm čeho chytnouti. Zdali bych *dobře* učinil? — na to jsem arci nepomyslil. Ach, vždyť nebylo mezi mnou a rodičemi tak svatosladkých úvazků, abych

byl měl duši k nim pevně připnutou! — a čtvrté přikázaní — to jsem uměl arci už nějaký čas nazpamět, ale słova jeho sklouzala mi se rtů, jako melodie z flašinetlu; ohlas jejich nezněl mi ani v srdci ani v hlavě. Ale já za to nemohl.

I kladl jsem tedy všecko na lehkou váhu, a jak povídám: nejraději byl bych vzal nohy na ramena — a hejdy! do šírého světa. Vždyť jsem byl jeho vychovanec! Toliko zpomínka na matku sevřela srdce a spoutala nohy. Viděl jsem, že bude nyní sama bita, a z toho povstala veliká bolest v duši mé.

Umyslil jsem si tedy, že se navrátím, ale hned se otci neukážu. Jen matka měla o mně vědět a mezi jeho dudkami a mým hřbetem činit prostřednici.

I vzchopil jsem se... ale kudy kam nazpátek? Stál jsem v širém poli, v neznámé krajině a nepamatoval se, odkud jsem byl přiběhl. Jen to se mi zdálo, že jsem hodný kus cesty urazil. Mimo to klesala pode mnou kolena — a slunce se ukrývalo za pozlacené vrchole vysokých hor.

Pustil jsem se tedy po mezníku na zdařbůh, jen že jsem šel schválně proti slunci; byloť mi, jakobych se pamatoval, že mi svítilo do zad, když jsem z městečka utíkal. Ale z mezníku jsem přišel na polní cestu a z té ku kříži, kde se několik vozovek sbíhalo.

Jak tiše a mírumilovně ležely tyto hubitelky kolářské pýchy přede mnou! Já si mohl z nich vybrat, která se mi líbila, jen že se mi k zalíbení nedostávalo odvahy. A západní obloha stála celá ve zlatém ohni, nebeská koule byla se v něm již utopila, okolo mne začaly se v dlouhém stínu několika topolů večerní větříčkové prohánět — a já nevěděl z místa kudy kam. Ale otec říkával:

„Neokouněj, honem do toho!“ — a já se tedy pustil bez dlouhého rozmýšlení cestou, která se mi zdála býti nejvíce ujetou. Avšak hrbolatá její kolej nechtěla mít konce. Již se bylo setmělo, a já stál ještě pod šírým nebem — přede mnou daleká šerá krajina, po jedné straně pole, po druhé mladý háj.

Nohy mě bolely — mdlý jsem byl, cestu jsem neznal: i odhodlal jsem se tedy najednou, že zůstanu v háji noclehem — děj se už co děj. Noc mi nebyla strašliva, hvězdy jsem znal, stromů jsem se nebál.

I sejdu tedy s cesty — několik kroků do háje, vyhlídnu si, pokud se to za temného šera dělati dalo — čili nahmatám měkké mechovité místečko, posadím se, zuju boty, obvážu si šátkem hlavu a vytáhnu zbytek buchty, kterou jsem byl na trhu do kapsy strčil, aby otec nevěděl. Nakyslá povidla ochladila mi trochu vyprahlý chřtán a těsto zaplnilo mezeru v žaludku. Pak jsem se natáhl, dal si boty a čepici pod hlavu, udělal jsem kříž — začal se modlit Otčenáš... zpomněl si při tom na matku... na otce... a pak na — Turka... ach arci, na toho věrného společníka svých radostí zpomněl jsem také! — zpomněl jsem, jak často jsme vedle sebe líbali — jak mě zahříval... a bezděky šeptal jsem: Můj Turku — natáhl přitom ruku, jakobych ho chtěl obejmout... a šťastně jsem... usnul.

3.

Kterak musím vlast zapřít!

Vesele štěbetalo nade mnou ptactvo, sluníčko si na mne skrze třesavé lupení svítilo a mušky okolo mne poletovaly — když jsem oči otevřel. Spalť jsem celou noc, jako bych byl padl do vody.

Bylo mi poněkud zima, když jsem se probudil; ale v první chvílí neměl jsem ani kdy, abych to byl hrubě pozoroval, neboť jsem nevěděl, kde se nacházím. Když se mi ale na mysli rozsvítilo, tu jsem se rychle vzchopil, trochu se otřásl, pak se obul a z háje vyběhl.

Přede mnou ležela rozmanitá krajina v lesknavém oděvu jarního jitra — bujné osení, lesnaté pahorky, pěkné dědiny, sady, luka, zámky a kostely. Ale po městečku ani památky — aniž kde živé duše, kteráž by mi byla o něm zprávu podala. A vesnice ležely ještě daleko, pak od sebe; — ku které jsem měl zaměřit?

I rozjímám nyní stav svůj — a již mi začíná být ouzko. Zpomínám na rodiče a hlava mi jde kolem. I v žaludku začalo se mi něco ozývati, praví, že včerejší kus buchty nestačuje — a já se škrabal za ušima.

V tom — ach, bylo to překvapení! — zařehtal na blízce kůň. Přicházelo to stranou od háje. „To zde bude někdo pást," řekl jsem k sobě — „anebo je tu na dříví. Ale tak i jinak bude mi moci předce o cestě pověděti." Honem se tedy ženu po hlase. Kůň ještě jednou zařehtal, a já vrazil do háje. Tu jím přibíhala cesta, a na ní stál neobyčejný, dlouhý, plachtou krytý vůz, maje místo žebřin jakési veliké truhlíky. Na trávnatém pokraji háje pásli se dva vypřažení koně s vysedlýma kyčlema a s vypouklými žebry, a pod stromy bylo viděti několik osob. Ale to nebyli pasáci, ani lidé na dříví. Spíše podobali se pocestným, kteří byli asi o čtyrech hodinách vyjeli, a nyní pro své hubené herky lacinou snídani nalezajíce, pod libodechou střechou šumivých stromů odpočívali.

Já se byl tak přiblížil, že jsem je mohl dobře rozeznati.

Zrovna proti mně, opřen o silný javor, stál ási padesátiletý, velký, kostnatý muž, jehož osmahlá, skoro jen kůží potažená tvář, černé oko, nakřivený nos a veliké, visuté tmavé kníry jako přímětky dravého ptáka vypadaly. Na hlavě měl jakousi koženou helmu s velikým peřím z pávího ocasu — na těle ošumělý kabát s harasovými šňůrami na prsou — na nohou široké nohavice z režného plátna.

Tak tu stál, a drže v jedné ruce hodný krajíc černého chleba, v druhé notný zavírák, zpovolna pojídal, hledě přitom na malé děvče, které před ním na trávníku nevím jak poskakovalo — to jest: nemohu říci, bylo-li toto poskakování výraz nějaké radosti a přirozené veselé mysli, nebo pouhá exercírka. Alespoň jsem takový tanec ještě nikdy při slavnostech a veselostech v království českém neviděl. Děvče skákalo brzy o jedné, brzy o dvou, brzy se celé vypínalo, brzy skrčovalo a přitom veslovalo pořád ručičkama v povětří.

Mně napadli arci hned oni strakatí, věčně kočující, pro kus denního chleba své oudy až hrůza překrucující umělci, které jsem na svých cestách „okolo světa“ poznal. Musím ale také hned vyznati, že jsem ani u těch nic tak outlého a líbezného — řekl bych skoro větrného a květinového neviděl, jako bylo toto děvče. To se pohybovalo jako motýlek. Krátká černá suknička jí okolo tílka jenjen hrála, a po týle jejím houpaly se v papíru stočené dlouhé kadeře jako ze zlatého hedvábí.

Třetí osoba jí dělala k tanci muziku. Byla to stará žena s jiskrnýma očima, kteráž sedíc pod blízkým stromem, hubenými prsty na bubínek s rolničkami tloukla. Když jsem se na ni bystřeji podíval — na ty hnědé lesknavé tváře, padli mi na mysl Cikáni. Ale z toho jsem

si nic nedělal. Způsobem svého vychování byl jsem dosti obrožen. Šel jsem ještě blíže.

„Halohoj!“ zkřikl najednou muž, kterýž mě byl zpozoroval, a bubnování utichlo. Děvče přestalo tancovat. — „Počkejte, tu běží cizopanský sysel.“

Já se zastavil. Za jedno mě zarazila podivná titulatura, za druhé silný, pronikavý hlas. Něco takového jsem neslyšel, leda v kostele, když varhaník na nejhlubší pedál šlápnul. To bylo mladé hromobití; otcův křik byl proti tomu kokrhání mladého kohouta.

Chvíli jsem stál jako omráčen. Muž mezi tím přistoupil a od hlavy až k patě si mě prohlížel. Já otvíral hubu.

„Zdejší?“ zeptal se pak krátce — a já myslil, že uhodili někde na veliký zvon.

„Odtud z lesa? — ne!“ řekl jsem na to, nemoha oči s divného člověka spustit. — „Jsem cizí — zabloudil jsem a rád bych teď zase na dobrou cestu přišel.“

„Cizí?“ opakoval muž, a po celé tváři jeho rozlil se jakýsi paprsek radosti. Oči jeho upřely se na mne ještě pronikavěji a sklouzly potom na starou ženu. Já honem za nimi — a shledal jsem, že stará mrkla.

„A zdaleka?“ ptal se vousáč dále

„Prozatím snad zblízka.“ — I jmenoval jsem městečko, kde pro mne trh tak špatně vypadl, ačkoli jsem toho dost utržil.

„Tak? — A čí pak jsi?“

„Kramáře Kolínka.“

„Kramáře? ... Matko, dej sem něco k snědku. To house bezpochyby dnes ještě nic v hubě nemělo.“

Ten člověk byl nové vydání Vševědy, a řeč jeho byla pro mne líbezná turecká muzika; neboť zbytek

včerejší buchty byl se ve mně již tak slehl, že jsem v žaludku zas hodnou mezeru cítiti začínal.

„Sedni, krtku — sedni!“ mluvil muž dále — „a pověz, odkud jsi tak časně vylezl?“

Přicházím tuhle z roští!“ odpovídal jsem, bez velkých průtahů do trávy se ukládaje. — „Musel jsem tu zůstat přes noc, protože jsem nemohl do městečka dorazit.“

Přitom jsem se teprva jak náleží na mladou tanečnici podíval. Byla asi v mém stáří — modré a hravé oči její upíraly se na mne velmi laskavě. Zdáloť se mi, jakoby šeptaly: I vítám tě — vítám tě! — ale tváře její — ne snad žeby nebyly hezké bývaly! o nikoli — byly to hezounké, outlounké tvářinky: ale já se jich předce trochu lekl. Byly jaksi divně zažloutlé — i krček byl takový i ručinky; jáť nemyslil v prvním okamžení jinak, nežli že má ubožátko žloutenku, a co jsem o tom hořkém hostu slýchal, nemohlo mě nyní radostí naplnit. Lítostně jsem tedy na ni pohlížel; ona pak, zdálo se, porozuměla mému pohledu, neboť oči její se ještě více rozlaskavěly.

To všecko ale trvalo mnohem kratčeji, nežli jsem to mohl popsati, a mezi tím jsem musel i muži v šněrovaném kabátě odpovídati.

„A kde jsi byl, dudku, žes nemohl do svého hnízda zalezt?“ ptal se mě dále.

„Já se opozdil v šírém poli — a zmátl si pak cestu.“

„A co jsi dělal v šírém poli, králíku?“

„Já...“ tu mi vázlo slovo na jazyku. Nevěděl jsem, jakou zazpívat. Na štěstí přinesla stará žena z vozu kus chleba a tvarohu.

„Tuhle jez, chocholouši!“ řekl muž — „a povídej.“

Já se chápal snídaně; ale povídat jsem neměl chuti. S pravdou jsem nechtěl na světlo, a něco si hned smyslit —

to jsem neuměl. Matka hrozívala: Kdo lže, ten krade! — já jí věřil a bál se šibenice. I chtěl jsem tedy prozatím řeč zamluvit a obrátil se k zažloutlé holčici.

„Ty nebudeš snídat?“ ptal jsem se jí.

Ona hodila očima kvapně po muži, jakoby odpověď teprva u něho hledala, a pak řekla líbezným hláskem: „Hala bala kinky.“

Já vyvalil oči, i chtěl jsem se ptát poznovu, ale nežli jsem k tomu slova sestavil, ozval se muž hromozvučným hlasem: „Nech ji, chrouste! to je mladá Indiánka. Ta ti nerozumí. Raději povídej.“

Ale já nemohl ještě povídat. — „Indiánka?“ opakuji pln podivení, a ústa mi zůstala do kořan otevřena. Moje tehdejší zeměpisné známosti neobsahovaly totiž ještě všech pět dílů světa, a Balbiho český kabát nebyl také ještě došitý, abych se byl v něm ku všem národům podíval: já znal indiána jen co — krocana, a tu si tedy můžete pomyslit mé ustrnutí, když jsem měl míti to hezounké děvče za indiánku.

Ale muž doložil na mou otázku ještě jednou: „Indiánka je to — z indiánské země,“ vypravoval jednozvučně a tak plynně dále, jakoby to četl — „kteráž leží na rohu šestého dílu světa, v levo když se z Červeného moře vyjíždí. V té zemi rostou samé piškoty a cukrované mandle, proto jsou tam lidé tak přižloutlí; neboť mnoho sladkého kazí červenost krve člověčí. Však o tom ještě uslyšíš, jen až se ti jazyk na indiánskou řeč podřízne. Teď mi ale, strakapoune, zatím pověz hezky po česku: co jsi dělal v poli? Ptám se tě už po třetí — a mám toho dost. Snad tě tatík někam poslal?“

„Neposlal,“ řekl jsem polohlasitě; hlava mi šla jeho křikem do kola a sousto se mi v krku příčilo.

„Tedy jsi vyšel sám — z vlastní vůle za městečko?“

„Z vlastní vůle — ano.“

„Ahá, teď se máme! To je ta melodie — ano! oh, však já o ní slyšel!“

„Co jste slyšel?“ ptám se celý malomyslný, a ruka s tvarohem přimrzla mi u huby.

Muž mrknul na děvče — a toto odešlo k vozu. Sám si potom ztuha ke mně přisednuv, upnul na mne své jiskrné oči, jakoby mě chtěl až na dno srdce proskoumat a bral mě na skřipec.

„Ale kam pak jsi dal hlavu, tetřívku, že jsi se tak zatoulal?“

„Já měl hrozný strach — a ten se mi vrazil tak silně do nohou, že jsem je pak musel na ramena vzít.“

„Ano, ano — hvízdali to tam po ulici. *Uteklo* prej jsi, vyžle! a tatík se po tobě sháněl!“

„Sháněl?“

„S karabáčem v ruce. .... Přitom blýskal očima jako afrikánský drak.“

Já sklopil hlavu a nemohl se na snídani už ani podívat. Po zádech mě to šimralo, jako bych se byl do mravenčího hnízda položil.

Nechceš-li, aby ti hnáty přetřískal, tedy mu nesmíš hned na oči — počkej, až se mu krev ochladí. Zůstaň zatím u nás, kůzle! poslouchej a dobře se ti povede.“

„U vás?“

„No — co vyvaluješ oči, chramostejle? Padni raději na kolena a děkuj všem Svatým, že tě k nám přivedli. Zde se nekramaří — nevleče trakař — hahá! Zde jsme páni nevídaných produktů a vzácností — zde máme ze všech sedmi dílů světa nejprvnější nadurální gabinet. Pojď a podívej se!“

S těmi slovy vstal a vedl mě k vozu. Já šel za ním jako zmoklá slepice. Na voze otevřel jednu skříni a okázal mi její vnitřek. Tam bylo více příhrádek a v každé něco nevídaného. Tu stála vycpaná kachna, tam seděli dva stehlíci, tu hryzla veverka oříšek, tam bylo zas několik brouků... v prvním okamžení jsem ani nemohl všechno přehlídnout. Mysl moje nebyla tak spořádána, abych se byl mohl přírodozpytnému pozorování oddati. Já myslil jen na otcův karabáč a přeslechl jsem všechny výklady, které mi patron nejprvnějšího „nadurálního gabinetu“ o svých pokladech učinil, až mě konečně jeho zvučné: „Chceš?“ k pomyšlení na věci nejbližší přivedlo.

„Chceš tedy u nás zůstat? chceš jíst a pít a veselé živobytí mít — a nebo chceš raději výprask, až z tebe olej poteče? — Mluv, bulíku!“

„Výprask nechci...“ začnu se škrabat za ušima.

„Tedy jsi náš — basta!“ zazvučel muž a klepnul mi na rameno. „Od té chvíle jsem tvůj principál — tvůj druhý tatík, až se dovíme, že se první udobřil. — Stará!“ obrátil se k ženě, která s nás ani oka nespustila — „podej sem láhev, ať se kluk oblízne, a pak...“ nato jí doložil něco potají.

Stará zakývala hlavou, vylezla z předu na vůz, kde se hrubá plachta jako malá budka vypínala, a přinesla láhev proutím opletenou. Hned na to seděl jsem opět se svým principálem pod listnatou střechou na trávnatém koberci a měl jsem poznovu snídati. Můj nový otec mi nalil skleničku rosolky.

Stará zašla zatím s holčicí hloub do háje, rozdělala tam skrovný oheň a přistavila k němu hrnec, do něhož

byla vody z blízkého močálu nabrala a z dvou kornoutů jakési koření vsypala.

„Neschlipuj uši, mopslíku!“ mluvil mezi tím ke mně principál, položiv si na chřtán sordýnek, jakoby mě chtěl chlácholit — „nefňukej, bazilišku! u mne budeš mít každý den posvícení. Já tě nedám — neboj se, a to by mohlo deset tatíků s karabáčem přijít — phá! nevídáno! já jsem já — a nedám tě, dokud se otec na tebe nezasměje. Abychom ale daremných mrzutostí neměli — aby tě vlčí oko nevyslídilo, musíme říkat, že nejsi... jak pak ti říkají, levharte?“

„Tonda,“ řekl jsem poloplačky — přitom se mi ale chtělo také do smíchu, neboť rosolka mi chutnala, a já byl právě poslední kapku vylousknul.

„Musíme říkat, že nejsi Tonda Kolínkův — ale z daleka, z cizího dílu světa... jen počkej! to bude ještě merenda. Já z tebe udělám člověka, že na tebe celý svět hubu otevře.“

I mluvil a mluvil do mne dále — a já se převalil nazad do trávy a hleděl vzhůru do hustého lupení, kteréž nademnou veselou ranní píseň šumělo — i byl jsem rád.

Lesní zápach, bázeň před výpraskem, dětská lítost, zpomínka na matku a na Turka, radost z nového tatíka a rosolka — to všecko ovanulo mé smysly tak podivně, že se počaly ve mně točiti — že bych byl plakal a vejskal — že mi bylo všecko jedno, co ze mne principál udělati zamýšlel.

„Jen když ta mladá Indiánka u nás zůstane!“ zablbotal jsem, jako by v tom celé mé štěstí záleželo — a principál zahučel, že zůstane.

Konečně přistoupila k nám opět stará žena, vzala

mě za ruku, odvedla do houští — a tam mě vysvlekla. Já nevěděl, co se to se mnou děje — já byl omámen, a nežli jsem se nadál, stál jsem, jak mě Pánbůh stvořil.

„Počkej, holoubku, však my tě schováme, že tě žádný karabáč nenajde," začala tu ke mně ohebným jazykem brebencovat. „My tě budeme chovat jako vlastní kuřátko. Jenom hezky poslouchej a žádného nás nehněvej."

Přitom omočila tmavý plátěný hadřík do hrnce, jejž byla již dříve od ohně odstavila. Já musel oči zamhouřit a ona mi vjela mokrou plenou do tváře.

Já ucítil v tváři teplou tekutinu a silnou, dosti libou vůni. I držel jsem. Stará mě dřela, jakobych se byl půl leta nemyl, okolo nosu, na čele, za ušima, pod bradou — všude. Já ještě držel. Potom zase plenu smočila a začala mi drhnout krk; mokro mi teklo po prsou, a brzo dostala se ruka její také tam.

Opět mě pustila a namáčela hadřík. Já otevřel oči, na nic nepomysliv, a sklopil je na prsa — ale jak jsem se poděsil! Celá moje žebra vypadala jako černou politurou potřená.

I vykřikl jsem, ale stará se bleskovitě vzchopila a popadla mě za ruku. Oči se jí přitom leskly, jako když jimi večer kočka zajiskří.

„Mlč — ani necekej!" sípala přitom, že jsem myslil: Nynčko tě každé slovo probodne! — „To je tvůj nový šat — to musí být! Či chceš, aby tě karabáč obarvil? Tys od této chvíle Mouřenín — to si pamatuj! až bude na čase, udělám tě zase bílého — jako budeš ještě dnes tuto mou ruku zas bílou viděti."

Co se dále se mnou dělo, nebudu ani popisovati. Takéť jsem byl tenkráte napolo zmámen, a nemohu si již na každou maličkost zpomenouti, ale musím jen krátce

podotknouti, že jsem v brzce vypadal jako hříšník, jejž ďábel na rub obrátil — celý černý.

I stál jsem mezi křovím, abych dokonale uschnul, a lítost i hněv, ano i jakási zoufanlivá veselost projížděla prsa moje. Jednou mě projela také myšlénka: Práskni do bot! — ale na neštěstí neměl jsem boty na nohou, šaty ležely opodál — a tak jako topič pekelných pecí netroufal jsem si na jasný boží den, pod šíré nebe vraziti.

Trpěl jsem tedy a trpělivě dal jsem se také do nových šatů obleci — to jest: do nových, co se mé osoby týkalo; jinak byly to režné široké nohavice s červeným pruhem po straně, ta žlutá vesta s množstvím knoflíků a ta modrá, popředu divně do kola střižená kazajka s červeným vyšíváním, i posléz ta kulatá, červená čepička beze všeho stínidla — to všecko bylo již obnošeno, a leželo dlouhý čas mezi jiným strakatým šatstvem v truhle. Takéť mi bylo všecko tuze široké a veliké; stará musela všude zakládat a zatím zběžným stehem pomáhat. Teprva později přišla celá ta liberaj pod nůžky.

„Kapitálně, mámo!“ zvolal principál, jenž byl zatím vůz a koně hlídal, když jsme konečně z houští vylezli, i poklepal babě na rameno. „Tys předce jen má stará liška.“

Mně se vrážela krev do tváří — zvláště když jsem zase mladou Indiánku spatřil; myslím ale, že nebylo na mně uzardění pozorovati. Klopil jsem ale také oči a věšel hlavu.

„Hojehó, mladý krokodile!“ promluvil ke mně principál z vesela. „Neškleb se mi, jako bys měl hryzení. U nás budeš mít, co srdce ráčí — zato ale musíš také poslouchat? Já ti to trochu vyložím. Od této chvíle jsi rozený Mouřenín a nesmíš tedy před cizím člověkem česky ani pisknout.“

„Ale —“

„Poslouchej! Kdyby na tebe někdo promluvil, tedy vyšklebíš zuby a odpovíš po mouřeninsku.“

„Ale —“

„Mlč a poslouchej! — však ty to dovedeš — člověk dovede všecko, jen musí chtít; nebudeš-li ale chtít: tedy ti pomohu!“

Přitom sáhl do kapsy a vyndal z ní srnčí nožku, na jejímž konci se asi pět spletených řemínků houpalo. Tímto roztomilým nástrojíčkem švihnul několikráte povětřím, až to zahvizdlo — a já věděl hned, jak mi hodlá pomáhat.

„Tak dovedeš také po mouřeninsku odpověděti — jen když budeš chtít!“ pokračoval dále. „Ku příkladu — zeptá-li se tě někdo: Odkud, černé kůzlě? — tedy řekneš: Bura kulu čimara! neb: Dara bida kiks! — a chlapík otevře hubu i bude na to přisáhat, že rozprávěl s Mouřenímem. Zkrátka: já ti budu tatíkem — a ty budeš zato poslouchat — sice . . .“

Přitom zahvízdal zase svou srnčí nožičkou a já sklopil hlavu. Málem byla by pode mnou koléna sklesla. Jednomu výprasku jsem ušel a na druhý jsem mohl chystat záda.

V tom se ozvalo na blízku psí štěkání — a srdce moje občerstvilo se náramnou radostí. Znalť jsem to štěkání, i obrátím se, začnu hvízdati a z plného hrdla: „Turku! alou — sem!“ volati. A v několika okamženích nežli se kdo nadál, vrazil do háje dlouhými skoky můj žlutosrstý přítel, napořád štěkaje a po zemi stopu mou očichávaje.

„Turku!“ zvolal jsem ještě jednou, a Turek se zastavil. Poznaltě hlas můj — ale nepoznal mne celého

a dal se do hrozného vytí. Já ho ale volal napořád i vábil jsem ho — a on schlípil uši, stáhl ohon a začal se ke mně plaziti. I poznal mě konečně, zaštěkal, vyskočil, padl na mne a začal mi tvář lízati — ale bývalá podoba druha jeho nepřicházela předce na jevo.

A já ho vzal okolo krku, převalil se s ním na zem a plakal radostí.

4.

Moje první mouřeninská lekce.

Tak jsem přišel do nového proudu, i měl jsem co dělat, abych se vlnami jeho šťastně probrodil. Bylť jsem Mouřenínem a musel jsem se dle toho chovati, nechtěl-li jsem známost s principálovou srnčí nožkou udělat.

Ten můj principál — je-li ještě na živu, dej mu Bůh méně odvážlivých nápadů, nežli byl onen, přelívat poctivé české duše do mouřeninských a indiánských kabátů — ten pověstný majetník slavného „gabinetu“, pan Fabian Makotrus, byl podivný mužíček. Já neviděl od té chvíle podobného . . . tlučhubu, když se o nějaký prospěch, zvláště o navštěvování našeho kabinetu, jednalo. Tu prášil, tu věšel bulíky, tu nebylo člověka světem sešlejšího, s větším nebezpečím zápasilého, vzácnější pamětihodnosti majícího a pro potěšení obecenstva více podnikajícího — tu nebylo nic nad něho!

Avšak právě pozoruji, že u svém vypravování příliš velké skoky dělám, a to nesmím, aby Pavel nebo Šavel neřekl, že se mi pásmo příběhů mých pomátlo. Beztoho jsem bystrému čtenáři nahoře již něco prozradil, co mělo později jako divadelní překvapení působit. Tedy hezky zvolna, nitku za nitkou.

Nenadálé zjevení-se Turka nás trochu pomátlo, a zvláště pana principála. Bezpochyby myslil v prvním okamžení, že i můj tatík v patách za psem přichází, a to by mu bylo arci koncept trochu zkazilo.

„Ať ta mrcha ani nepiskne, sice ji zabiju!" prohodil ke mně rychle a polotajeným hlaholem; potom pošeptal něco staré ženě, zakýval na dívčici a začal kvapně koně zapřahat.

Stará se skrčila a vlekla se pak takořka po čtyrech na kraj háje, odkud se mohla po okolí rozhlednout. Dosti záhy se ale vrátila, a tvář její byla znamením jistoty a pokoje.

„Nikde ani človíčka!" prohodila krátce k principálovi. „Pes je bezpochyby zvyklý na kluka — zasteskl si po něm a pustil se za ním sám a sám. Bude mít dobrý nos."

Já dosvědčil slova její, že je Turek můj nejlepší přítel, i žádal jsem principála, aby ho také za to považoval a u sebe podržel. Ten se ale začal jaksi rozmýšlet. Bezpochyby počítal, že je to trochu mnoho, když mu najednou dva krky přibudou; konečně si ale předodhodlaně vousy zakroutil.

„Co myslíš, Báro?" ptal se staré. „Náš Fousek doklepal — a hlídač nebude na škodu."

„Vždyť jsi pán," řekla stará; „dělej, co se ti líbí."

„Umí hlídat?" obrátil se tedy principál ke mně.

„Oh — a jak!" doložil jsem ochotně. „Když mu poručím, nehne se ani z místa, a kdyby šipky padaly."

Principál si dal říci, a přijav Turka pod svou ochranu, učinil nás oba oudy svého „nadurálního gabinetu". Mně poručil potom, abych celou cestu hubu držel, a vykázal mi na voze koutek pod plachtou, z něhož jsem nesměl

ani bradu vystrčit. Do druhého koutku sedla mladá Indiánka, a mezi nás uvelebil se sám principál, roztáhnuv nohy hodně před sebe. Tak nás byla plná budka.

Stará seděla na kozlíku a řídila spřežení. Turek běžel vedle vozu, každé okamžení po mně očima mrskaje.

Jelo se hezkým krokem — ale jelo se stranou všech vesnic, které jsem byl ráno v okolí počítal. Makotrus chtěl co nejdříve a nejdále z krajiny upláchnout, kde byl dva nové oudy své společnosti nalezl.

Na voze mě učil mouřeninsky.

„To víš, komáre, beztoho,“ začal svým zvonovým tónem — „že stojí svět na samém forteli. Kdybysi nebyl z dobré školy, musel bych o tom jinak s tebou rozprávět; ale kramářův kluk ví, jaká je svět skořepina, a jak pracně z ní člověk jádro dobývati musí — ať pomáhají zuby, nehty nebo kladivo. Když může, prodá ku příkladu tvůj tatík dozajista za rýnský, co za pět grošů nestojí.“

„To není pravda!“ ozval jsem se na to, a krev mi začala v srdci skoky vyvádět. I měla k tomu také příčinu.

Můj otec měl rozličné chyby — ty nesmí ani ten nejzaslepenější povahopisec z kroniky života jeho vymáznout — ale poctivost v prodaji, to byla jeho veliká ctnost, to byla jeho pověst a sloup celého obchodu. V tom ho znali, kamkoli přišel. Na slovo Kolínkovo mohlo se v prodeji přisáhat. Je to trochu podivné — skoro k neuvěření; ale proč by nemohl mít kramář také něco zvláštního?

Toto všecko zakmitlo se mi na mysli jako blesk, a já musel na to odpověděti: „To není pravda! Můj otec nešidí žádného.“

Ale sotva byla slova venku, již jsem si přál, aby

byla zase ve mně — tak jsem se ulekl; neboť principál se na mne podíval, jakoby mě byl chtěl probodnout, a z úst jeho to zaznělo tím nejzvučnějším zvonem: „Co jsem ti, paviáne, prve povídal?“

Já v skutku nevěděl, co myslí.

„Abysi hubu držel, salamandře!“ zahučel on zase na to — „hubu držel — hubu! na celé cestě — to jsem ti poroučel, kolčavo — a teď to povídám naposledy. Mám k tomu své příčiny — a od nynčka padne na každé tvé slovo mých pět prstů. Tvůj otec šidí kupce, já to vím; proto je kramář a rozumí svému forteli.“

Já sklopil oči, sevřel pysky a zatajil dech.

„Jak povídám,“ pokračoval principál — „svět by ani neobstál, kdyby nebylo fortele; to jsou jeho nohy, to je jeho hlava. Takéť by se ani světu na světě nelíbilo, kdyby na něm šidby a podvodu nebylo. Avšak pozoruji, že jsi mladé jehně, a že máš ještě slabé zuby; nebudu ti tedy moudrost do koryta sypat. Ta je tuze tvrdé zrní. Ale kus mozečku můžeš proto předce do ruky vzít, berane! Jen pozoruj. — Ku příkladu — ty jsi nynčko Mouřenín; já řeknu, že jsem tě za tolik a tolik dukátů, skrz takovou a takovou přímluvu, pátýma rukama zrovna z paláce tureckého sultána dostal, kterému jsi dýmky cpal, kafe vařil a vousy česal. Lidé budou otvírat hubu — budou vyvalovat oči, budou se zaklínat, že viděli Mouřenína z nejčistější krve — a budou mít radost — oni radost a my zisk. — Nynčko seber smysly, komáre! — Co myslíš, kulíšku — měli by větší potěšení a my lepší užitek, kdybych řekl, že jsi Kolínkův Tonda?“

Já pozvedl mezi tím zase oči a zavěsiv je na principálova ústa, řekl jsem: „To nevím.“

Ale v tom okamžení mlasklo mi něco na tváři, a já

myslil, že se mi hlava rozsype. Principál měl prsty jako z oceje a ohně.

I dal jsem se do křiku — a od té chvíle počítalo se moje snažení, udělati podle rady jeho a vyvesti na něm samém svou první zkoušku v podvodu. Nepocítěná posud, nepovědomá horkost rozlívala se mi po těle. Byla to dětská zlost. Cítil jsem, že se mi děje bezpráví — a to poprvé za mého života. Otcův karabáč považoval jsem za věc, kteráž patří ku každé rodině; jinak se mě ale nesměla živá duše dotknouti.

Já bědoval, a slze mi tekly potokem po tvářích.

„Budeš hubu držet, velbloude?“ osopil se na mne můj nový tyran.

Já zaťal zuby a zavřel oči. Nutil jsem se, abych neplakal. Činil jsem to ze samého hněvu.

Makotrus rozkládal na to své moudrosti ještě dál a šíř; ale já ho poslouchal jen polovičním uchem; myšlénky moje točily se okolo nápadu, abych mu zas — utekl. Jenom jak? — Ve své nynější liberaji a v té černé slupce bál jsem se dát na útěk; tajný jakýsi hlas mi pravil, že musím dříve opět svou přirozenou barvu a vlastní kazajku dostati.

V tomto svém rozjímání otevřel jsem zase oči — a tu mi padla do nich mladá Indiánka. V jemné tváři její pohrávala útlá bolest — jakási lítost s stavem mým. Oči její spočívaly na mně s nevýslovným soucitem a teď — ano teď mi kynuly lehýnkým mrknutím: „Příteli, nepoponzej principála!“

Jak jsem to v nich viděl a přečetl, ježto jsem — jak se laskavý čtenář bezpochyby pamatuje — za onoho času ještě veliké zběhlosti v literách neměl: to si nemohu teď jinak vysvětliti, nežli že to byl prvopočátek

onoho kouzelného umění, jehož pomocí v jistých letech každý mladý člověk v ženských očích čísti dovede. Čte-li vždycky dobře? — to je arci jiná otázka, a takž jsem se mohl i já tenkráte v očích mladé Indiánky mýliti; ale já byl věřící duše i vzal jsem domněnku za pravdu, a hned mi bylo okolo srdce volněji. Viděltˇ jsem, že mám předce duši na blízku, která se mnou dobře smýšlí.

„Dej pozor, krtku!“ zahučel na mne zas principál — „a pomysli si, že stojí před námi kopa šosáků. Ty sedíš po mouřeninsku na stole — — víš, jak to uděláš?“

Oči jeho spočívaly na mně při tom, jakoby byly chtěly i sebe menší hnutí mých úst vyslídit; ale já hleděl na něho jako dřevěný panák u trafikanta. Ani jsem nemrknul, ústy ani neškubnul.

„Áhá! — vidíš králíku — to je pravá odpověď!“ ušklebil se Makotrus. „Jenom nic českého, dokud jsi Mouřenín — to si pamatuj; a kdyby ti to měli kleštěmi z těla trhati — nic českého. Dej pozor! Ty sedíš tedy jako Mouřenín, a kmotr konšel, nebo sám strýc kantor, se přiblíží, zakroutí hlavou, zachechtá se — a prohodí snad: Odkud, krajane? — Co mu odpovíš?“

Já ani necekal.

„Dobrá, můj roháči — dobrá!“ zvolal principál potěšeně — „to je pravá odpověď! Co je ti do toho, co se tě lidé po česku ptají? Tys Mouřenín; a kdo od tebe něco chce, musí to chtít po mouřeninsku. Ty při tom ani nemrkneš. Ale já začnu potom: Kila bara dukinek? — a ty odpovíš . . . no, co vyvedeš, jestřábe?“

Ale já nehnul ani pyskem. Přitom sklouzlo oko moje za principála na Indiánku — a ta začala rychle hlavou pokyvovati a rtoma hýbati. Ale já nevěděl, co to znamená.

„Já řku: Kila bara dukinek?“ zahučel zas principál, a ruka jeho vjela mi při tom do vlasů a třepala mi hlavou, až mi týlo praskalo.

Já se dal do hrozného křiku, a vedle vozu začal Turek štěkati. Makotrus mě pustil.

„Budeš mlčet, havrane? rozkřikl se přitom, až mi uši zalehly. Ale ve mně hořela již zase zlost na nelidské jednání, pak jsem zesrdnatěl hlasem Turkovým, a přitom mě popichoval stud před mladou dívčicí. I vyskočil jsem ve svém kontě zaťal pěstí a osopil se na svého tyrana.

„A nebudu mlčet!“ zvolal jsem v bolesti a hněvu — „nebudu! Vy nejste můj otec, abyste mě u sebe podržel. Dejte mi moje šaty a mou bílou barvu — a já půjdu s Turkem raději žebrotou. Turku — alou, sem!“

Turek, jemuž to bezpochyby už tuze dlouho trvalo, že jsem na něj nepromluvil, ačkoliv on sám skoro pořád po mně krk natahoval, stál na mé zkřiknutí skokem na vojnici, potom na kozlíku, a v okamžení na to v budce pod plachtou, nic nedbaje, že byl starou Báru málem porazil a principálovi zrovna do klína upadl.

Stará začala z leknutí nohama v povětří veslovat, a když se rukama na sedadle šťastně zachytila, dala se do klení, při čemž i principál svou porci utržil.

„Viď, nedopálený Jidáši — máš jedenkráte zase svou bláznivou hodinu?“ šklebila se na něho. „Nemůžeš dát trochu pokoje? Abych jen pořád napravovala, co svým hučením pokazíš!“

Ale Makotrus neměl veliké laskominy proud její výmluvnosti poslouchat, a hleděl pln podivení na mne, u něhož by se byl do nejdelší smrti takového odporu nenadál. Oči jeho stály mezi mou řečí dopola vypouleny,

a hořejší pysk se mu tak vyšklebil, že mu bylo celou řadu velkých, po tabáku zažloutlých zubů viděti. Teprva když Turek do vozu skočil, zdálo se, že by se chtěla žluč jeho — totiž pohoršeného principála — vyvalit. I sáhl po své srnčí nožce a zkřiknuv na mého žlutosrstého přítele, rozpřáhl se, aby ho přetáhl. Ale Turek mi vklouzl mezi nohy a vyceniv tam své tesáky na Makotrusa začal zlostně vrčeti.

„Nebíte mého Turka!“ osmělil jsem se ještě přidati — „on vám nic neudělal a bude vaše zboží hlídati.“

Principál se na okamžik zarazil, ruka s nožkou mu klesla, pak se přehnul na svém sedadle a dal se do hrozného smíchu. Já otevřel ústa i oči... tak se smát jsem ještě jakživ neslyšel.

„Hahohá —! to je — k prasknutí! — člověku puknou všechna žebra!“ jektal mezi svým chechtotem. „Takový komár — to vrabčí pírko — to nedoscíplé kuře — to se mi chce protivit! Hahohá!“

A přitom švihal srnčí nožkou pořád před sebe, až se ze slámy prášilo.

„Ou!“ zkřikla stará na koně, zastavila, a obrátila se pak do budky.

„Já řku,“ začala na Makotrusa. „Přišel jsi o poslední kousek rozumu? Nemůžeš tomu dítěti svou moudrost jinak sdělovat? Já řku — moudrý principále, chceš, abych tě naučila být moudrým tatíkem?“

„Ah — ah — ženo Šalomounova!“ spustil nyní Makotrus, a strhnuv s hlavy svou koženou čepici, začal se před starou klaněti. „Nemysli, že bych nechtěl podle pravidel tvé moudrosti jednati. Jak se ti jen líbí, mocná Megéro — všecko se vykoná — všecko — jako na másle.“

Přitom švihl ještě několikrát do slámy, jakoby si chtěl poslední zbytek hořkosti na ní vyliti, a pak se obrátil ke mně tak přítulně, jako byl učinil v háji, když zaslechl, že jsem kramářův syn a — uběhlec.

I vyučoval mě zase jazyku i způsobu mouřeninskému, a já začal pomalu chápati.

Povoz jel dále, my seděli pokojně na svých místech, a Turek běžel vedle koní.

Asi po polední dorazili jsme k první osadě; bylo to hezké městečko. Stará zastavila hned na začátku u první hospody. Makotrus vyskočil z vozu a šel se postarat o žaludek svého spřežení i svých lidí. Stará zůstala sedět na kozlíku, já seděl s mladou Indiánkou v budce.

I hleděli jsme hodnou chvíli na sebe, jako bychom měli jeden druhému mnoho co povídat, a já bych byl s tisícerou chutí ústa otevřel, jen kdybych byl indiánsky uměl. Česky — tomu nerozuměla, a já tak nesměl ani mluviti; to mi byla po dlouhém vysvětlování principálově konečně i stará Bára na srdce vložila. Musilť jsem se cvičit v mlčení, abych se pak před jinými tak snadno neprozradil, že z českého kořene pocházím.

Také mladá Indiánka, zdálo se, měla veliké chuti začíti rozprávku; ale jakž bych jí byl rozuměl? . . . a pak se bála staré Báry — alespoň po ní úzkostlivě očima házela.

Konečně skočila stará s kozlíku a začala okolo vozu popocházet, jakoby se chtěla po dlouhém sezení narovnat. V tom okamžení nahnula se moje sousedka rychle ke mně, chopila mne za ruku a zašeptala tou nejkrasnější češtinou: „Neboj se — však mi si oba pomůžeme!“ Potom se naklonila zase nazpět, a seděla ve svém koutku, jako by se nebylo nic přihodilo.

Nenadálé zjevení-se Turka nás trochu pomátlo, a zvláště pana principála. Bezpochyby myslil v prvním okamžení, že i můj tatík v patách za psem přichází, a to by mu bylo arci koncept trochu zkazilo.

„Ať ta mrcha ani nepiskne, sice ji zabiju!“ prohodil ke mně rychle a polotajeným hlaholem; potom pošeptal něco staré ženě, zakýval na dívčici a začal kvapně koně zapřahat.

Stará se skrčila a vlekla se pak takořka po čtyrech na kraj háje, odkud se mohla po okolí rozhlednout. Dosti záhy se ale vrátila, a tvář její byla znamením jistoty a pokoje.

„Nikde ani človíčka!“ prohodila krátce k principálovi. „Pes je bezpochyby zvyklý na kluka — zasteskl si po něm a pustil se za ním sám a sám. Bude mít dobrý nos.“

Já dosvědčil slova její, že je Turek můj nejlepší přítel, i žádal jsem principála, aby ho také za to považoval a u sebe podržel. Ten se ale začal jaksi rozmýšlet. Bezpochyby počítal, že je to trochu mnoho, když mu najednou dva krky přibudou; konečně si ale předc odhodlaně vousy zakroutil.

„Co myslíš, Báro?“ ptal se staré. „Náš Fousek doklepal — a hlídač nebude na škodu.“

„Vždyť jsi pán,“ řekla stará; „dělej, co se ti líbí.“

„Umí hlídat?“ obrátil se tedy principál ke mně.

„Oh — a jak!“ doložil jsem ochotně. „Když mu poručím, nehne se ani z místa, a kdyby šipky padaly.“

Principál si dal říci, a přijav Turka pod svou ochranu, učinil nás oba oudy svého „nadurálního gabinetu“. Mně poručil potom, abych celou cestu hubu držel, a vykázal mi na voze koutek pod plachtou, z něhož jsem nesměl

ani bradu vystrčit. Do druhého koutku sedla mladá Indiánka, a mezi nás uvelebil se sám principál, roztáhnuv nohy hodně před sebe. Tak nás byla plná budka.

Stará seděla na kozlíku a řídila spřežení. Turek běžel vedle vozu, každé okamžení po mně očima mrskaje.

Jelo se hezkým krokem — ale jelo se stranou všech vesnic, které jsem byl ráno v okolí počítal. Makotrus chtěl co nejdříve a nejdále z krajiny upláchnout, kde byl dva nové oudy své společnosti nalezl.

Na voze mě učil mouřeninsky.

„To víš, komáre, beztoho," začal svým zvonovým tónem — „že stojí svět na samém forteli. Kdybysi nebyl z dobré školy, musel bych o tom jinak s tebou rozprávět; ale kramářův kluk ví, jaká je svět skořepina, a jak pracně z ní člověk jádro dobývati musí — ať pomáhají zuby, nehty nebo kladivo. Když může, prodá ku příkladu tvůj tatík dozajista za rýnský, co za pět grošů nestojí."

„To není pravda!" ozval jsem se na to, a krev mi začala v srdci skoky vyvádět. I měla k tomu také příčinu.

Můj otec měl rozličné chyby — ty nesmí ani ten nejzaslepenější povahopisec z kroniky života jeho vymáznout — ale poctivost v prodaji, to byla jeho veliká ctnost, to byla jeho pověst a sloup celého obchodu. V tom ho znali, kamkoli přišel. Na slovo Kolínkovo mohlo se v prodeji přisáhat. Je to trochu podivné — skoro k neuvěření; ale proč by nemohl mít kramář také něco zvláštního?

Toto všecko zakmitlo se mi na mysli jako blesk, a já musel na to odpověděti: „To není pravda! Můj otec nešidí žádného."

Ale sotva byla slova venku, již jsem si přál, aby

byla zase ve mně — tak jsem se ulekl; neboť principál se na mne podíval, jakoby mě byl chtěl probodnout, a z úst jeho to zaznělo tím nejzvučnějším zvonem: „Co jsem ti, paviáne, prve povídal?“

Já v skutku nevěděl, co myslí.

„Abysi hubu držel, salamandře!“ zahučel on zase na to — „hubu držel — hubu! na celé cestě — to jsem ti poroučel, kolčavo — a teď to povídám naposledy. Mám k tomu své příčiny — a od nynčka padne na každé tvé slovo mých pět prstů. Tvůj otec šidí kupce, já to vím; proto je kramář a rozumí svému forteli.“

Já sklopil oči, sevřel pysky a zatajil dech.

„Jak povídám,“ pokračoval principál — „svět by ani neobstál, kdyby nebylo fortele; to jsou jeho nohy, to je jeho hlava. Takéť by se ani světu na světě nelíbilo, kdyby na něm šidby a podvodu nebylo. Avšak pozoruji, že jsi mladé jehně, a že máš ještě slabé zuby; nebudu ti tedy moudrost do koryta sypat. Ta je tuze tvrdé zrní. Ale kus mozečku můžeš proto předce do ruky vzít, berane! Jen pozoruj. — Ku příkladu — ty jsi nynčko Mouřenín; já řeknu, že jsem tě za tolik a tolik dukátů, skrz takovou a takovou přímluvu, pátýma rukama zrovna z paláce tureckého sultána dostal, kterému jsi dýmky cpal, kafe vařil a vousy česal. Lidé budou otvírat hubu — budou vyvalovat oči, budou se zaklínat, že viděli Mouřenína z nejčistější krve — a budou mít radost — oni radost a my zisk. — Nynčko seber smysly, komáre! — Co myslíš, kulíšku — měli by větší potěšení a my lepší užitek, kdybych řekl, že jsi Kolínkův Tonda?“

Já pozvedl mezi tím zase oči a zavěsiv je na principálova ústa, řekl jsem: „To nevím.“

Ale v tom okamžení mlasklo mi něco na tváři, a já

myslil, že se mi hlava rozsype. Principál měl prsty jako z oceje a ohně.

I dal jsem se do křiku — a od té chvíle počítalo se moje snažení, udělati podle rady jeho a vyvesti na něm samém svou první zkoušku v podvodu. Nepocítěná posud, nepovědomá horkost rozlívala se mi po těle. Byla to dětská zlost. Cítil jsem, že se mi děje bezpráví — a to poprvé za mého života. Otcův karabáč považoval jsem za věc, kteráž patří ku každé rodině; jinak se mě ale nesměla živá duše dotknouti.

Já bědoval, a slze mi tekly potokem po tvářích.

„Budeš hubu držet, velbloude?“ osopil se na mne můj nový tyran.

Já zaťal zuby a zavřel oči. Nutil jsem se, abych neplakal. Činil jsem to ze samého hněvu.

Makotrus rozkládal na to své moudrosti ještě dál a šíř; ale já ho poslouchal jen polovičním uchem; myšlénky moje točily se okolo nápadu, abych mu zas — utekl. Jenom jak? — Ve své nynější liberaji a v té černé slupce bál jsem se dát na útěk; tajný jakýsi hlas mi pravil, že musím dříve opět svou přirozenou barvu a vlastní kazajku dostati.

V tomto svém rozjímání otevřel jsem zase oči — a tu mi padla do nich mladá Indiánka. V jemné tváři její pohrávala útlá bolest — jakási lítost s stavem mým. Oči její spočívaly na mně s nevýslovným soucitem a teď — ano teď mi kynuly lehýnkým mrknutím: „Příteli, nepopouzej principála!“

Jak jsem to v nich viděl a přečetl, ježto jsem — jak se laskavý čtenář bezpochyby pamatuje — za onoho času ještě veliké zběhlosti v literách neměl: to si nemohu teď jinak vysvětliti, nežli že to byl prvopočátek

onoho kouzelného umění, jehož pomocí v jistých letech každý mladý člověk v ženských očích čísti dovede. Čte-li vždycky dobře? — to je arci jiná otázka, a takž jsem se mohl i já tenkráte v očích mladé Indiánky mýliti; ale já byl věřící duše i vzal jsem domněnku za pravdu, a hned mi bylo okolo srdce volněji. Viděltʼ jsem, že mám předce duši na blízku, která se mnou dobře smýšlí.

„Dej pozor, krtku!“ zahučel na mne zas principál — „a pomysli si, že stojí před námi kopa šosáků. Ty sedíš po mouřeninsku na stole — — víš, jak to uděláš?“

Oči jeho spočívaly na mně při tom, jakoby byly chtěly i sebe menší hnutí mých úst vyslídit; ale já hleděl na něho jako dřevěný panák u trafikanta. Ani jsem nemrknul, ústy ani neškubnul.

„Ahá! — vidíš králíku — to je pravá odpověď!“ ušklebil se Makotrus. „Jenom nic českého, dokud jsi Mouřenín — to si pamatuj; a kdyby ti to měli kleštěmi z těla trhati — nic českého. Dej pozor! Ty sedíš tedy jako Mouřenín, a kmotr konšel, nebo sám strýc kantor, se přiblíží, zakroutí hlavou, zachechtá se — a prohodí snad: Odkud, krajane? — Co mu odpovíš?“

Já ani necekal.

„Dobrá, můj roháči — dobrá!“ zvolal principál potěšeně — „to je pravá odpověď! Co je ti do toho, co se tě lidé po česku ptají? Tys Mouřenín; a kdo od tebe něco chce, musí to chtít po mouřeninsku. Ty při tom ani nemrkneš. Ale já začnu potom: Kila bara dukinek? — a ty odpovíš . . . no, co vyvedeš, jestřábe?“

Ale já nehnul ani pyskem. Přitom sklouzlo oko moje za principála na Indiánku — a ta začala rychle hlavou pokyvovati a rtoma hýbati. Ale já nevěděl, co to znamená.

„Já řku: Kila bara dukinek?“ zahučel zas principál, a ruka jeho vjela mi při tom do vlasů a třepala mi hlavou, až mi týlo praskalo.

Já se dal do hrozného křiku, a vedle vozu začal Turek štěkati. Makotrus mě pustil.

„Budeš mlčet, havrane? rozkřikl se přitom, až mi uši zalehly. Ale ve mně hořela již zase zlost na nelidské jednání, pak jsem zesrdnatěl hlasem Turkovým, a přitom mě popichoval stud před mladou dívčicí. I vyskočil jsem ve svém kontě zaťal pěstí a osopil se na svého tyrana.

„A nebudu mlčet!“ zvolal jsem v bolesti a hněvu — „nebudu! Vy nejste můj otec, abyste mě u sebe podržel. Dejte mi moje šaty a mou bílou barvu — a já půjdu s Turkem raději žebrotou. Turku — alou, sem!“

Turek, jemuž to bezpochyby už tuze dlouho trvalo, že jsem na něj nepromluvil, ačkoliv on sám skoro pořád po mně krk natahoval, stál na mé zkřiknutí skokem na vojnici, potom na kozlíku, a v okamžení na to v budce pod plachtou, nic nedbaje, že byl starou Báru málem porazil a principálovi zrovna do klína upadl.

Stará začala z leknutí nohama v povětří veslovat, a když se rukama na sedadle šťastně zachytila, dala se do klení, při čemž i principál svou porci utržil.

„Viď, nedopálený Jidáši — máš jedenkráte zase svou bláznivou hodinu?“ šklebila se na něho. „Nemůžeš dát trochu pokoje? Abych jen pořád napravovala, co svým hučením pokazíš!“

Ale Makotrus neměl veliké laskominy proud její výmluvnosti poslouchat, a hleděl pln podivení na mne, u něhož by se byl do nejdelší smrti takového odporu nenadál. Oči jeho stály mezi mou řečí dopola vypouleny,

a hořejší pysk se mu tak vyšklebil, že mu bylo celou řadu velkých, po tabáku zažloutlých zubů viděti. Teprva když Turek do vozu skočil, zdálo se, že by se chtěla žluč jeho — totiž pohoršeného principála — vyvalit. I sáhl po své srnčí nožce a zkřiknuv na mého žlutosrstého přítele, rozpřáhl se, aby ho přetáhl. Ale Turek mi vklouzl mezi nohy a vyceniv tam své tesáky na Makotrusa začal zlostně vrčeti.

„Nebíte mého Turka!" osmělil jsem se ještě přidati — „on vám nic neudělal a bude vaše zboží hlídati."

Principál se na okamžik zarazil, ruka s nožkou mu sklesla, pak se přehnul na svém sedadle a dal se do hrozného smíchu. Já otevřel ústa i oči... tak se smát jsem ještě jakživ neslyšel.

„Hahohá —! to je — k prasknutí! — člověku puknou všechna žebra!" jektal mezi svým chechtotem. „Takový komár — to vrabčí pírko — to nedoscíplé kuře — to se mi chce protivit! Hahohá!"

A přitom švihal srnčí nožkou pořád před sebe, až se ze slámy prášilo.

„Ou!" zkřikla stará na koně, zastavila, a obrátila se pak do budky.

„Já řku," začala na Makotrusa. „Přišel jsi o poslední kousek rozumu? Nemůžeš tomu dítěti svou moudrost jinak sdělovat? Já řku — moudrý principále, chceš, abych tě naučila být moudrým tatíkem?"

„Ah — ah — ženo Šalomounova!" spustil nyní Makotrus, a strhnuv s hlavy svou koženou čepici, začal se před starou klaněti. „Nemysli, že bych nechtěl podle pravidel tvé moudrosti jednati. Jak se ti jen líbí, mocná Megéro — všecko se vykoná — všecko — jako na másle."

Přitom švihl ještě několikrát do slámy, jakoby si chtěl poslední zbytek hořkosti na ní vyliti, a pak se obrátil ke mně tak přítulně, jako byl učinil v háji, když zaslechl, že jsem kramářův syn a — uběhlec.

I vyučoval mě zase jazyku i způsobu mouřeninskému, a já začal pomalu chápati.

Povoz jel dále, my seděli pokojně na svých místech, a Turek běžel vedle koní.

Asi po polední dorazili jsme k první osadě; bylo to hezké městečko. Stará zastavila hned na začátku u první hospody. Makotrus vyskočil z vozu a šel se postarat o žaludek svého spřežení i svých lidí. Stará zůstala sedět na kozlíku, já seděl s mladou Indiánkou v budce.

I hleděli jsme hodnou chvíli na sebe, jako bychom měli jeden druhému mnoho co povídat, a já bych byl s tisícerou chutí ústa otevřel, jen kdybych byl indiánsky uměl. Česky — tomu nerozuměla, a já tak nesměl ani mluviti; to mi byla po dlouhém vysvětlování principálově konečně i stará Bára na srdce vložila. Musilť jsem se cvičit v mlčení, abych se pak před jinými tak snadno neprozradil, že z českého kořene pocházím.

Také mladá Indiánka, zdálo se, měla veliké chuti začíti rozprávku; ale jakž bych jí byl rozuměl? . . . a pak se bála staré Báry — alespoň po ní úzkostlivě očima házela.

Konečně skočila stará s kozlíku a začala okolo vozu popocházet, jakoby se chtěla po dlouhém sezení narovnat. V tom okamžení nahnula se moje sousedka rychle ke mně, chopila mne za ruku a zašeptala tou nejkrasnější češtinou: „Neboj se — však mi si oba pomůžeme!“ Potom se naklonila zase nazpět, a seděla ve svém koutku, jako by se nebylo nic přihodilo.

Já ale hleděl na ni u sladkém vytržení, nemoha se v prvním okamžení ani zpamatovat. Bylť jsem skrz naskrz pohnutý.

„Pst!" zašeptala dívka, jakoby se hlasitého výbuchu nenadálé mé radosti bála, a do svého koutku se krčíc, aby ji nijak z venčí viděti nebylo, položila prst na ústa. „Mlč — až večer!"

Těchto několik nepatrných slov naplnilo mě sladkou útěchou. Mně bylo po nich na mysli tak veselo a u srdce tak lehko, jako by mě už nic postrašiti, nic protivného potkati nemohlo. To pocházelo z vědomí, že mám na blízku duši, která se mnou dobře myslí.

Principál, nechtěje nás bezpochyby nepovolaným očím na odiv postaviti, přinesl nám trochu jídla na vůz a obstarával potom koně. Stará jedla v hospodě — pak jsme jeli dále.

Šlo to dosti zostra, to jest: pokud hubené herky stačily — šlo to ale samými polními cestami. Já nemohl poznati, kde se nacházíme, neboť mi nebylo možno, rozhlédnouti se po okolí.

Když se začínal stín dloužiti, přirazili jsme zase k lesíku.

„Hojahó!" zkřikl principál na starou. „Zadrž, moudrá kapitolo! — Zde se trochu roztáhneme. Cesta je dobrá; do tmy dolezeme pod střechu."

Museli jsme tedy slézti, a já byl rád, že jsem se mohl na vonném mechu protáhnout. Pak jsem ale musel mouřeninskou exercírku provádět — mluvit, sedat, vstávat, tancovat.

Šlo to jako na drátkách. Já hleděl přitom na mladou přítelkyni a myslil na večer. Makotrus by mě byl mohl okolo prstu otočit.

Stará zase cosi ohřívala — a nežli jsem se nadál, skákal a štěkal okolo mne žluto- a černoskvrnatý pes — obarvený Turek.

Makotrus byl v dobrém rozmaru a přihýbal si z láhvice, kteráž mě ráno omámiti pomohla. Přitom se chechtal a zpíval, arci vše dle svého způsobu.

„Hojó, stará!“ zvolal v proudu své rozkoše. „Co myslíš, není-li to požehnaný den? Co? Kdo se teď našemu gabinetu vyrovná? Co? Indiánku a Mouřenína — hahá! Ale to vám povídám, opice!“ obrátil se pak ode mne k Indiánce — „ani slova českého, sice...! hahá! v tom neznám žádné žerty, kulíšku!“

Přitom mě zatahal za ucho, až mi oči slzely.

Když jsme lezli opět na vůz, bylo již na nebi několik hvězd.

Pomalu se rozložila kolem taková tma, že jsem ani starou Báru na kozlíku rozeznati nemohl. Principál byl vedle mne zatím umlknul a podřimoval — jak jsem podle zdravého chrapotu soudil; o mladé přítelkyni nebylo pocitu. Tato seděla ve svém koutku jako bez dechu.

Stará Bára hleděla si zkušenou rukou spřežení, a sice tak jistě, jakoby to bylo o polednách.

Konečně jsme zastavili. Bylo to před hodnou hospodou. Principál se protrhl ze své dřímoty.

„Jsme u hnízda?“ ptal se hlasitě zívaje. — „Chovejte se tiše, kůzlata! až se dole trochu ohlédnu.“

Potom lezl dolů. Stará učinila totéž — a oba začali pak mezi sebou o noclehu jednati.

V tom mě vzalo něco jemného za ruku. Já věděl v prvním okamžení, že je to naše Indiánka. Ona se totiž rychle ze svého koutka vzchopila a rychle až ke mně samému si přisedla.

„Já nejsem žádná Indiánka," šeptala mi do ucha, jež byla šťastně svými ústy nalezla, a vřelý dech její ovanul tváře moje — „a ti lidé nejsou moji rodiče. Neměj žádné starosti, Toníčku; však my si pomůžeme."

„Ach, kdyby to Pánbůh dal!" vzdychnul jsem bezděky. „Mně se zde tuze nelíbí — a kdyby nebylo — tebe, má milá... jak pak ti říkají?"

„Petronka."

„Kdyby tebe nebylo, milá Petronko — já bych skočil v okamžení z vozu a běžel bych, kam by mě oči zanesly."

„To nejde — nyní ne — to by udělalo daremného křiku; ale počkej, až tě stará zas omeje — pak se dá spíše něco vyvest, nebude-li se ti zde do té doby líbit. Jenom neokazuj, že se ti zde nelíbí — principál je divný a stará časem ještě divnější. Já bych jim byla už sama ráda utekla, ale nevěděla jsem kam. Na své rodiče se nepamatuji a jiného na světě neznám. Ale teď mám tebe — teď mi bude veseleji. Principál mluvil už nějaký čas o tom, že by rád ještě někoho měl, kým by lehkověrný lid šidil; to mě také zdržovalo, myslilať jsem, že budu moci někomu přispět."

„Ale co pak mě nehodlá principál otci navrátit?"

„Sotva, neboť nám musíš pomáhat; a kdo ví, zdali se ti to celé živobytí konečně nezalíbí, že nebudeš chtít ani odejít."

V tom přišel podomek s lucernou, a Petronka se pošoupla zase do svého koutečku. Pak jsme vjeli na dvůr pod kolnu, a když byli koně vypřaženi, vlezla stará zase na kozlík a pomohla nám dolů. Pak nás odvedla do malé komůrky, kterouž byl principál objednal, aby nás co možná před očima ukryl, ježto za podívání nic neplatí.

Sem nám přinesla hospodská džbán piva, domácí holka chléb s máslem a děvečka mísku polívky. Hospoda byla pln povídaček, a kdo jen mohl, přišel se na nás podívat.

„I ty boží umučení!“ zvolala první, jak mile mě zahlídla, a samým podivením byla by málem džbánek vedle stolu postavila. „Totě jsem jakživa neviděla, a byla jsem předce v Praze! A jak pak ta ubohá duše jí? co pak pije?“

Druhá se divila ještě více, a třetí utíkala ze dveří, když jsem se k ní náhodou přiblížil.

Mně se začínala ta historie líbiti, a když byla děvečka ze dveří, dal jsem se do smíchu.

„Dobře tak, hochu!“ řekla stará. „Veselá mysl je na světě ta nejlepší medicina. Jenom se nevesel po česku. Když vás nikdo neslyší“ — doložila přitajeným hlasem, dřív se pozorně ohlídnuvši — „tak mezi čtyrma očima, stranou: to si můžete spolu česky zarepetit; ale před principálem, to držte jazyk pevně za zuby. Makotrus má čerstvou ruku. A před jinými lidmi nesmíte se už dokonce prozradit, že jste z českého plemena; to byste daleko nepřišli — a my s vámi.“

Když jsme se začali chystat ku spaní, přišel Makotrus. Seděl mezi tím časem v šenkovně — líčil na hejly a vyhazoval udice. Teď byl pln rozkošného rozmaru. Tváře jeho se jenjen třpytily.

„Housata! cvrčkové!“ začal k nám — „nyní jděte na kutě — ale zítra dejte pozor. Zde bude dobrý lov. Já těm zdejším medvědům namazal tolik medu okolo huby, že musejí přijít, aby ho také do huby dostali. Jen rozum do ruky — ty mouřeníne!“ doložil ke mně, a tahal mě samou laskavostí za ucho, že jsem slyšel

andělíčky zpívat. „Ty budeš mít bezpochyby největšího odbytu. Budeš-li se dobře držet, krtku — udělám ti radost: naučím tě indiánsky, že budeš moci tuhle s tou veverkou rozprávět.“

5.

Náš kabinet a v něm český jazykozpytec.

Já sice až podnes nevím, jak Mouřenínové spávají; ale co se mé osoby týče, spal jsem první noc v té mouřenínské maškaře jako pravý kníže. Stlaní bylo dobré, na něm silné prostěradlo a měkká poduška; přikryti jsme byli lehkou plachetkou — to jest: Petronka a já, neboť nás položili vedle sebe — a nevinná, dětská mysl je nejlepší ukolíbavka.

Stará se uhnízdila vedle nás a zabrala se brzo do limbu; principál se uklidil na vůz, a Turek hlídal vedle něho, a tak jsme zůstali oba zas chvíli bez protivné dohlídky. Byla sice tma, ale to bylo právě dobře; tu mluvilo jen srdce, naše oči nezůstávaly na malovaných tvářích viseti.

Ve mně se začal nový život probouzet. Až po dnes neznal jsem lidské duše, které bych byl své dětinské srdce otevřel; Turek byl můj jediný důvěrník, on sám nemohl mi ale stejnou měrou spláceti; nyní teprva začínal jsem poznávati, co to je: když má člověk duši, do nížto může sám sebe jako přeliti, ale náhradou zas také z ní částku nabyti.

My šeptali a žvatlali a drželi se za ruce, až jsme sladce usnuli.

Jak známo, je dobré vyspání ten nejlepší prostředek

k zaplašení všech trampot a vrtochů; já to poznal na sobě hned příští ráno. Byl jsem vesel jako ryba ve vodě, ano dováděl jsem, a když přišla děvečka pro stlaní, začal jsem na ni zuby cenit a poskakovat, že by byla málem psotník dostala. Jenom nové rozkazování Makotrusovo, abych se chránil česky probleptnout, zkabonilo mi zase trochu jasnou oblohu. Pak jsme drželi malou exercírku. Konečně šel ale představeným městečka svou reverencí udělat, potom se jal se starou kabinet připravovat, a Petronka jim musela pomáhat. Mne zavřeli.

Byl jsem samoten, a tu mi začalo být smutno, ouzko, stýskalo se mi. Zpomněl jsem si na matku, a slze mi vstoupily do očí.

Nyní teprva — a tak bývá člověk obyčejně, že si počíná věcí vážit, když o ně suchou hubou přišel — nyní teprva se mi zdálo, že mi bylo pod jejíma očima nejlépe, i viděl jsem ji, jak mě hlídávala, jak mi dobré kousky strkávala, jak často za mne rány snášela — i viděl jsem ji, jak nyní bezpochyby pláče . . . a chutě byl bych oknem vyskočil, kdybych se byl nebál a nestyděl. A pak — vždyť jsem teď nemohl Petronku opustit!

Z hněvu jsem začal dělat kotrmelce, chodit po rukou a skákat po židlích.

„Hohaho, kamzíku!“ zvolal principál, jenž byl vešel, aniž jsem ho zpozoroval. „Umíš také takové kousky? No tím líp; alespoň se brzo docvičíš.“

Pak hodil na mne plachetku, vzal mě do náruči a nesl do svého kabinetu, aby mě nikdo nespatřil.

To bylo v sále, kde se času nedělního nadějná mládež z městečka v rozkošném dupání a milostném šťouchání kochávala. Nyní tu stálo podle stěny několik stolů, na stolech z prken dvoje stupně — to všecko bylo pokryto

zeleným, ale již hodně vybledlým plátnem, a na tom byly rozprostřeny, rozloženy, rozstaveny poklady Makotrusových truhlic.

Já otvíral oči; pro mne to byly nevídané vzácnosti — celé řady podivných mušlí, vycpaní ptáci rozličné velkosti a rozmanitých barev, ještěrky, hadi a jiné nestvůry ve sklenicích, několik čtvernohých zvířat se skleněnýma očima a několik hromádek podivného kamení.

„Teď vezmi všech sedm smyslů do hrsti, křasťáku!“ začal ke mně principál hlasem přidušeným, ale proto předce velmi výrazným — „aby ses něčemu naučil. Já nechci nadarmo perle své zkušenosti před tebou rozhazovat. Hleď tedy, konopásku, abysi něco pochytil. Člověk neuloží do mozku nic nadarmo; všecko může svým časem užitek přinest. Tamhle je tvé hnízdo“ — přitom ukázal do kouta, zastřeného jakousi malovanou, ale sem tam již děravou oponou, za nížto jsme pak s Petronkou ukryti zůstati museli, nežli se produkce naše počala — „tamhle je tvé hnízdo, tam budeš tiše sedět a na moje řeči pozor dávat. Uvidím, co se ti na pamět přilípne.“

Nato mi začal činit o svém kabinetu rozličné výklady. Já ovšem poslouchal, i musel jsem na dosvědčení, že pochopuji, také hlavou kývati; ale mnohé mi předce nechtělo jaksi do hlavy, i byl bych rád něco prohodil... avšak nesměl jsem Čecha prozradit, a mouřeninsky se smluvit? to jsem ještě neuměl.

Stará seděla s Petronkou zatím na zemi a chystaly můj šat: šily, stříhaly a šily zas.

Principál vystrčil na to z okna tyčku s velikým kusem plátna, na němž byla zvířata všech dílů světa v nejpodivnějších podobách vyobrazena. Vítr tím začal pěkně houpat, tak že se podobalo, jakoby se ty nevídané

tvory skutečně pohybovaly, a v okamžiku stálo před hospodou hejno zvědavých diváků. A Makotrus vzal do ruky starou polnici, nahnul se z okna a začal třepetavě troubiti. Po troubení činil ústní provolání. Zval nejen všechny pod okny shromážděné mnohovážené diváky, ale i jich vzácné příbuzné, milé tety a strejčky, a všem vzkazoval své uctivé poručení, aby se přišli podívat na věci, kteréž nikde jinde nespatří, kterými se staří potěší a mladí poučí — a to všecko za babku — za dva, za tři groše — „jenom co jsou persony od stavu, dávají po desetníku.“

Na oko podobá se poslední přídavek nepatrnosti a urážce; ale on přinášel skoro vždy užitek, neboť se dotýkal velké lidské slabosti — samolibosti a marnosti. Słovem: Makotrus věděl, jak se svým obecenstvem zatočit — v něm byl divadelní ředitel pokažen — a včerejší jeho proroctví o dobrém lovu začalo záhy po jídle v pravdu přecházet.

Stará Bára se posadila ke dveřím vedle malého stolku a šklebila se velmi líbezně na všechny desítníky a dvougroše, ježto se dosti hojným počtem vedle ní na talíři scházely.

Principál měl plné ruce práce okolo svého kabinetu; neboť musel vzácné i sprosté hosti od kusu ke kusu provázet a všecko důkladnými slovy objasňovat. K tomu si byl schvalně jako do parády mohutné kníry načernil a jazyk hodným douškem z opletené láhve navlažil. V ruce držel dlouhou černou hůlku, aby mohl dílem na své poklady okazovat, dílem kluky odhánět, kteří se ve své horlivosti — kterouž ale člověk někdy také nestydatou všetečností nazývati mohl — ke stolům až na samé věci dotírali.

Největší práci měla přitom arci jeho huba. To z ní

teklo jako z okapu a hučelo kolem, jako když před výročnými svátky vyzvánějí. Přitom nepohrdnul žádnou příležitostí, kde se mohl dle svého způsobu vtipem zablesknout a před ženskými něco dvorného nebo šprymovného prohodit.

Abych učinil dokonalý popis jeho přírodozpyteckých výkladů, to si netroufám; muselť bych ku každému slovu i jakousi hudbu a obraz tváře jeho přivěsit, neboť právě v *tom* vězel nejhlavnější půvab jeho expliky. Obyčejnými slovy zněla asi takto:

(Laskavý čtenář si pomyslí, že tu stojí vyšrotovaný sládek se svou těžkou polovičkou, panský kovář s obecní babičkou, dva, tři sousedé s dlouhými šosy, tři, čtyry napořád šeptající děvčata a pět, šest kluků — tedy dost hlučné auditorium.)

„Vysoce vážení pánové — ještě snad neodvážené panenky — a vy tam lehké zboží — kluci, pryč od ohně! — tuhle se opovažuji prezentovat ptáka, o němžto mohu na své svědomí doložit, že je *unycus* — jakž my učení říkáme.“

„Tohle?“ prohodil mezi to panský kovář. „Na mou věchu, toť neumím podkovu přibít, není-li to čáp.“

„Dobrá! Pán ukazuje, že má veliké nadurální vědomosti. Čáp to je — žádná pochybnost — ale jaký čáp? Panenky — nechoďte tak blízko! ten chlapík má dlouhý zobák a rád něco dobrého uštípne — s tím zatrolencem nejsou žádné žerty. To je čáp kněžny Drahomíry.“

„Co? Jak? Drahomíry?“ znělo to kolem, a všechny oči se vyvalovaly.

„Té zlé dračice — ano!“ doložil Makotrus s velikou vážností. „Starodávní Čechové byli divní vousáči a zařezaní pohané; měli asi půl kopy rozličných bohů

a jiných tretů, kterým se klaněli; každý si obral, co mu bylo právě po chuti, a proto jim šlo k duhu. Naše milá Drahomíra, ta lítá čertice, měla prý nejráději čápy, a *tenhle* byl poslední, kterého na zvláštní poctu do veliké stříbrné klece zavřela a mandlovými dortíčky krmila. Čtrnáct dní na to se propadla a čáp přišel i s ostatními věcmi do licitace — — teď tomu bude asi osmdesát let.“

„Není-li to dýl!“ ozval se na to jeden mezi sousedy — „protože není po díře, do které ta saně sjela, už ani památky. Dokud byla moje Voršila na živu, byl jsem s ní několikkrát v Praze, i zašel jsem si schvalně pokaždé tam nahoru na ty Hradčany —“

„Snad jste nemyslil, pane kmotře“ — vskočila mu do toho sládková...

„Co, paní kmotra? — Že by se byla mohla historie o Drahomíře ještě jednou opakovat? I myslil, paní kmotra, myslil!“

Bývalá přítelkyně paní Voršily se hněvivě odvrátila, muži se smáli, a Makotrus mluvil dále.

„Tuhle, moji vzácní hosté — ty knoflíku tam, uhni od kola, sic tě přejedu! — tuhle okazuji ptáka — prosím, aby se dalo pozor — něco podobného nenajde vzácné auditorium, a kdyby celý svět kříž křížem prošlo! To je —“

„Obyčejný ostříž!“ doložil kovář s velikým důrazem.

„Na oko, můj učený pane — jenom na oko,“ mluvil Makotrus dále. „To je orel, kterého staří Čechové na praporci mívali, nežli jim Bruncvík lva přinesl.“

„Divná věc!“ podotknul nyní sládek, hlavou semtam kývaje. „Jáť slýchal od jakživa, že je orel mnohem větší.“

„Tenhle býval jindy také větší; ale za tolik set let — není divu, že se scvrk'. Však ono se nám také

tak povede, až budeme mít ještě několik křížků na zádech. Obyčejný orel — ten je tuhle! ale na tom si právě nezakládám, ačkoli je z hnízda, z kterého si nebožtík Bonapart orly na své korouhve nastrkal."

Podobným způsobem vysvětloval svoje čtyrnohé vzácnosti.

„Tuhle, moji vysoce vážení hosté — vidíte zvíře — vy, skokani! tam dole — nedáte-li pokoje, tedy vám stáhnu kůži, a budu vás jako odřené osly po světě vodit! — tuhle je zvíře - člověk bez dalšího považení řekl by, že je to liška. Ovšemť, ono je obyčejnému nepříteli všech kurníků podobno jako vejce vejceti; ale to není liška podvodu — to je liška moudrosti — to je ona liška, o nížto v Ezopově kronice psáno stojí, že opovrhla pěknými hrozny, poněvadž jich dosáhnout nemohla. Já měl ještě nedávno také několik těch hroznů ve svém gabinetu; ale poslal jsem je na důkaz své úcty pánům z Mudrcova, kteří se proti opravenému řízení vlasti své prohlásili a přijmouti je nechtěli, poněvadž prý ještě zralé nebylo."

V tom způsobu to šlo pořáde. Tu měl kámen, kterým David Goliata zabil; tu měl Přemyslův střevíc a veliký kus síry, která na Sodomu padala; pak měl třísku, která Žižkovi druhé oko vypíchla, a kus červeného pláště, v kterém kat Václava Čtvrtého na popravu chodíval — slovem: byla to směsice divných — a velmi pamětihodných věcí, když k nim divák hodnou porci víry přinesl.

Já poslouchal v koutku za modrou oponou a vykukoval chvílemi skrze tu děravou záclonu. Srdce mi přitom klepalo jako kladivo v rukou nejpilnějšího kováře, anebo kývátko na malých hodinkách; nebylo to radosti, o ne! — to byl ohlas náramného strachu před nastávajícím

okamžením.Jáť věděl, že si principál konečně také pro mne přijde, že mě bude okazovat, vysvětlovat... hlava mi šla kolem. Ozývaloť se něco ve mně, co mi toto na odiv stavení zošklivovalo a co jsem pojmenovati neuměl... byl to přirozený stud.

Konečně byl principál s explikací vycpaných vzácností hotov... a oznamoval svoje nejhlavnější poklady — mladou Indiánku a mouřeninské pachole.

„Korano pik!“ zvolal na to, když byl zvědavé hosti do půlkola rozestavil a malý bubínek s rolničkami do ruky vzal — „korano pik!“ — a na ta slova rozhrnula Petronka naši záclonu a vyběhla drobným, lehkým krokem před shromážděné diváky, jichžto počet se byl o několik duší rozmnožil.

Ve všech ústech zaznělo hlasité: Ah —!“ když se děvče třemi hlubokými poklonami hostům presentovalo. — „Ah, ah — podívejme se!“

A Petronka stála skutečně za podívanou! Mělať na sobě podivně strakatou sukničku, ve vlasech dlouhé barevné peří z indiánských ptáků, na rukou a na krku plno lesknavých kamínků, přitom takovétéž náušnice, které jí houpavě až na útlá ramena padaly. K tomu její líbezné tváře, na nichžto se lehký nádech nevídané cizozemské barvy leskl — ty významné oči — všechno se na ní shodovalo, co ji mohlo půvabným zjevením učinit.

Makotrus lhal o nešťastných příhodách jejího dětinství — jak byla i s rodičemi v daleké vlasti chycena, jak přes moře uprchla a co přitom všechno zkusila — a Petronka to provázela živou mimikou. V tom byla už dávno vycvičena.

„Umí ta holka také česky?“ ptal se jeden soused ve své prostotě.

„Měl jsem s ní veliký kříž, nežli něco pochytila,“ poučil ho principál, jejž při mnoholeté zkušenosti nic tak snadno do rozpaků nepřivedlo; „ale s mluvením to jde ještě po tu chvíli těžko — a poslouchat to, nebyla by pro vzácné hosti žádná pochoutka....“

„A pročby nebyla, šumný člověče?“ ozval se najednou hlas mezi hostmi, pocházející od člověka, jejž jsem byl mezi prvnější explikací netrpělivě sem tam přecházeti zahlídl. Zdáloť se, že neměl smyslů pro vycpané vzácnosti, a že přišel k vůli docela jiným věcem, nežli byl ve špiritusu uložený had, jenž rovnou cestou od toho pocházel, který byl Evu zavedl — anebo zub z kance, kterého byl Bivoj za uši uchvátil a kněžně Kaši jakožto útlý dárek své lásky přinesl.

Byl to malý, suchý, asi padesátiletý človíček v šedivém kabátě, s holým čelem a nazad přičesanými, černou pentličkou staženými vlasy, ježto mu jako myší ocásek na šíji padaly. Pod hustým obočím tančily mu nepokojně dvě černé oči.

Tento človíček pozvedl tedy hlasu svého, když nechtěl Makotrus okázati, jak Petronka česky umí.

„Jazyk český v ústech této dívky,“ jal se mluviti, „musí poskytnouti velekrásné příležitosti k porovnávání podobnosti hlásek v indickém a slovanském jazyku, a může vésti k nejdůležitějším výsledkům ohledem jazykozpytu, nejdůležitější to vědy pod nebem. Neboť, jakož vůbec vědomo, náleží jazyky veškerých větví slovanských k velikému kmenu indickému...“

„Ale, ale, milý pane kantore!“ ozval se proti tomu panský kovář, jaksi rozmrzelý, že se byla produkce mladé Indiánky přetrhla — „nevidíte si už zase jednou do huby? Kdo to jaktěživ viděl, aby měl jazyk větve?“

„O Perune — ty hromovládnoucí! pozbav mě již těchto beotických rozenců!“ zastesknul si človíček v šedivém kabátě a obrátil se pak zase k principálovi. „Ty pak, jaroduchý zpytateli tajností zahalených oku nezasvěcenému — ty nám jen okaž, jak proud světodějné pramluvy v ryzích ústech hlaholí a jak s těch rtů perle našeho jazyka kapají.“

„I to aby kovadlina vydržela, a ne lidská palice!“ rozdurdil se opět kovář, kterýž měl na kantora dávno jaksi nabroušíno. „Kdo to jaktěživ slyšel, aby s jazyka perle kapaly! Samé hlouposti a daremné zdržování!“

„Zdržováním to nenazývejte, hlavo učená!“ ozval se nyní Makotrus. On sice nevěděl, co starý kantor vlastně chce, ale jemu se jednalo hlavně o to, aby v kabinetu žádná hořkost nepovstala, a na to mohl kus řeči odvážit. — „Zdržováním to nenazývejte, hlavo učená!“ pronesl tedy, „jelikož každá otázka se svou odpovědí, každé skoumání s patřičným vysvětlením jen k dokonalému poznání přivádí, a můj gabinet za to stojí, aby se všechny síly sebraly — a oči do rukou vzaly — ohledat vzácnosti a pamětihodnosti — a kdyby to i slovácké jazyky byly, kteréž, jak tento vysoce vážený muž povídá, v skutku přepodivné větvičky vydávají; — já se mohu na to zadušovat! A protož myslím, že nebudete jeho indiánské zvědavosti za zlé pokládati, když by ráda věci na grunt pohleděla, aby věděla, co je modré a co zelené; ale doufám, že svou zvědavost s onou zvědavostí do jednoho uzlu svážete a v přátelském obejmutí mému gabinetu záda okážete.“

„Ha, můj velevěhlasný sourodáku! můj hluposrubný bahatýre!“ zvolal na to stařec u velikém roznícení, a rychle k Makotrusovi přistoupiv, tiskl horlivě ruku jeho. „Sláva

bohům blahozvěstným, že jsem se ve vás nemýlil! Jediné mrknutí oka vašeho mě přesvědčilo, že mi v ústrety přiběhla duše — jako předběhuně dob útěchyplných a duchaopojných. Však my si ještě porozumíme! Vy pak ale, pane kmotře a hlukoplodný vladaři nad panskou kovadlinou“ — obrátil se s lahodným usmíváním k svému odpůrci — „nebojte se, že bych zamýšlel vaše radosti zkracovat. Uznávám předobře, že bych vám jen daremné bolení hlavy způsobil, chtěje před vámi o Hindech a Siahpusích, o Kafirách a Cikánech, nebo o Medech, Alanech, Afganech, Farsech, Bucharech a Haikanech hovor začínati — i kladu si to za veliké potěšení, že vás mohu při vaší moudrosti nechati. Jen se nehněvejte.“

„Nu, nu — člověk není žádný lidojed!“ řekl kovář s velikou samolibostí a pohodil hlavou, jakoby na jeho milosti celý svět záležel — „a když se moudře promluví, dá se také moudrá odpověď. Já se nehněvám.“

„Mně padla skála se srdce!“ děkoval kantor; pak se obrátil k principálovi a doložil pošeptmo: „Já se osmělím a přijdu, až bude ta tupohlavá láje pryč. Onať nemá beztoho žádného smyslu, abychom před ní věkovitý prach s jazyků slovanských — já nemohu ještě říci slováckých, jak jste prvé bezpochyby na základu nového zpytování řekl — stírali a zlatým klíčem našeho důmyslu brány sanskritu otvírali. Teď provozujte zatím kousky pro ty zemorodé sprosťáčky; my si pojednáme o věci později.“

Po těch slovech ustoupil zase do zadu, a Makotrus jal se na bubínek potloukat a s Petronkou podivný tanec vyvádět. Staří houpali přitom hlavou s ramena na rameno a mladí dostávali do všech oudů trhání. Tak se jim produkce mladé Indiánky líbila.

Konečně došel řad — na mne. Makotrus učinil

poděkování za hojnou návštěvu, prosil o další rekomendací a slíbil, že nyní nejvzácnější věc okáže.

„Mám tu ještě mladého Mouřenína. Je to kmínek z knížecí krve; ale ve vojně se sousedním králem byla celá jeho rodina chycena, a vítěz ofěroval pak jeden kus tomu králi, druhý kus tomu králi — tak asi jako u nás děláme, když pečem koláče, že jich sem a tam talíř pošleme; při jitrnicích panuje také ten krásný starodávný obyčej. Tak přišel tenhle černý kohoutek —“

S těmi slovy přistoupil k záclonĕ a rozhrnul ji. Já se třásl na celém těle a sklesnuv na bobek, tisknul jsem se do kouta.

„Kodava bára!“ zkřikl na mne Makotrus a pokynul hlavou; ale já se ani nehnul. Jenom brada mi sklesnula — a sice ouzkostí.

„Kodava bára!“ zkřikl na mně ještě jednou, až mi uši zalehly, a z očí jeho sršely na mne palčivé blesky. Ale já se nemohl pohnouti.

„Vstaneš, kotě — nebo nevstaneš?“ doložil pak pošeptmo sípaje, a vešed za oponu, popadl mě za prsa. V okamžení byl jsem na nohou. — „Nebudeš-li poslouchat“ — mluvil dále a třásl mnou, až mi zuby cvakaly — „krk ti zakroutím!“

Já nevím, co bych byl v té chvíli učinil; v tom ale strčila Petronka hlavu mezi oponu a já — povolil. Nechal jsem se od Makotrusa vyvesti; ale jakou expliku žasnoucím divákům o mně dělal — to jsem neslyšel. Hlava mi tancovala po podlaze, v očích mě pálily slze a v uších mi hučelo. Jen to vím jako dnes, že jsem si svatosvatě sliboval, že Makotrusovi co nejdříve upláchnu.

6.

Nesvorní bratří a starý známý.

Byl večer — ta doba zamilovaného vzdychání a zlodějského zámyslu. My se vystěhovali z malé zvláštní světničky a rozbili stany v prostranném sále, pod jedním stropem s naším kabinetem.

V prostřed sálu stál nyní stůl a na stole hořela tenká svíčka. Zažloutlé paprsky její osvěcovaly jenom nejbližší věci, a dál a dále rozprostíralo se středověké šero, a po koutech panovala inkvisiční tma.

U stolu seděli Makotrus a Bára, počítajíce ještě jednou, co dnes ulovili. Vůkol všecko ticho — jenom peníze cinkaly.

Já seděl v koutku s hlavou sklopenou a držel si ruku na srdci. Bylot mi, jakoby se do něho žravý červ zavrtával. Vedle mne seděla Petronka a štěbetala jako mladá vlašťovka. Ale já neměl pro ni sluchu. Oči moje utkvívaly na věcech našeho kabinetu, ježto se mi teď v polovičních temnostech docela jinou podobu míti viděly. Ti vycpaní chlupáči a peráci strměli proti mně jako zaklení princové a princezky, o nichž matka povídávala — a pak byli zase jako skalní duchové, a když jsem ustrašeně očima stranou hodil, seděl přede mnou jejich mocný pán a kouzelník — náš Makotrus.

Nyní byl s počítáním peněz hotov, dal se do smíchu, zakroutil si kníry, a Bára šla objednat večeři.

Principál zahvizdnul a otočil se napolo do zadu. Petronka byla hned na nohou a přiskočila ke stolu.

„Bravo, moje pěnkavo — tys předce jen má zlatá slepička!“ řekl Makotrus, a vyceniv zuby štípnul ji do

tváře. — „Zítra ti koupím nové pentle a kornout rozinek. — Kde je pak to černé kotě?"

Petronka se otočila a přiletěla ke mně do koutka. „Vstávej, Toníčku — a pojď!" šeptala mi do ucha. „Starý má dobrou hodinku. Neboj se, a pomysli, že musíme být chytří."

Já vstal, ale více ze vzdoru, nežli z ochotnosti. Celá moje přirozenost začala se ten večer převracet. I šel jsem a postavil se směle před Makotrusa.

Ten si mě začal od hlavy až k patě prohlížet. — „Jak vidím, mladá kavko!" začal pak jaksi úsměšně — „tedy ti ani pírko nevypadlo — ani z křídel ani z ocasu — a zobák ti stojí také ještě na témž místě, kudy si jindy krajíce chleba s máslem a buchty schovával. Jáť myslil, že přijdeš nejméně o hlavu, zakrnělý králíku — jak jsi se šklebil, když jsem tě chtěl těm zdejším mudrcům okázat. Co pak ti to napadlo? Neviděl jsi, že měli dost velké a silné nosy, že mohli pohodlně ještě jednoho bulíka unest? Přijde jenom na to, jak jim ho člověk zavěsí. Vlastně bysi měl slavit dnes velký pátek — ale učiním milosrdenství a dovolím ti seznámit se s poklady, které naše stará ve zdejší kuchyni nalezne. To ti ale povídám, bezhlavý krtku! — ještě jednou takové hlouposti, a moje nožka zatancuje ti po hřbetě mordianského hulana. Na druhé straně ale — když budeš moudrý, uvidíš, jak se koláče s medem jedí a jak se v peří lihá. Tys nyní Mouřenín a musíš dělat, aby tomu svět uvěřil. Rozumíš?"

Ale já se ani nepohnul, ani nemrknul, ani hlavou nezakýval. — „Jen mluv!" znělo to ve mně — „však já ti předce rybník vypálím!" — Oh, já začal dostávat veliké schopnosti k potměšilé mysli!

„Rozumíš?“ zahřímal na mne Makotrus ještě jednou, vida bezpochyby, že mi něco do tváří lehlo, co vypadalo jako vzdory.

„Vždyť nejsem hluchý!“ odpovím na to krátce, „a vy máte dobrý chřtán.“

„I ty prazatra...“ rozkřikl se Makotrus a rychle se vzchopil; přitom se rozpřáhl, že to vypadalo, jakoby mi chtěl něco na hubu přilepit. Ale já se rychle uhnul a skokem stál jsem za stolem, na němžto se vycpaní ptáci pyšnili.

„Nechte mě!“ zkřikl jsem za touto hradbou — „anebo vám to všecko roztluču. Já se nedám od vás otloukat — už jsem vám to řekl včera na voze, a nebudete-li se mnou jinak nakládat, tedy to vyzradím, že jste šejdíř a podvodník.“

Makotrus zůstal na okamžik všechen zaražen; toto druhé vybuchnutí mé odvážlivosti dotklo se ho jako elektrická rána, že nevěděl co hned počíti. Jak by to ale bylo dále vypadlo, netroufám si rozhodnouti. Na štěstí vešla Bára do dveří, a celý výstup se proměnil.

„Podívej se, pane, jak nás Pán Bůh miluje!“ ozvala se stará. „Ještě hosté na večer — k tomu kus vepřové pečeně s konvicí dobrého piva — a všecko pro laskavost tohoto učeného pána, který by rád s tebou několik slov o naší Indiánce promluvil.“

S těmi slovy okázala na starého kantora, kterýž za ní s přívětivým usmíváním a mnohou poklonou přicházel. Nejzáze objevila se domácí děvečka s hodnou mísou v obou rukou a s několika talíři pod paždím. Cínovou nádobu s pivem nesla stará sama.

Tento pohled, tato naděje na rozkošnou pochoutku uchlácholila hněv Makotrusův; principálská žluč se usadila,

a kníry jeho začaly se rychle pohybovati. Pocházelot to od toho, že cítil lahodný zápach pečeně a že mu samou laskominou dírky u nosu poskakovaly.

I mrštil ještě po mně očima, na znamení, abych se do kouta uklídil, a pak se obrátil k hostu.

„Dobrý večer, můj velevážený příteli!“ začal tento mluviti, a ze slov jeho zněla jakási odměřená vážnost, spojená s líbeznou srdečností. — „Neďuvte sa, že tak v neobyčejnou chvílu přicházím. Ve dne vús obklapuje nerozumný lud, nemajúcí žádného smaslu pro hluboké zpytování. Vušel jsom tedy pod pláštěm noci, abych napojil duši duchtivou, dejfaje, ža mě vyslušíte, a jsůuc mi po vůli, táké maličkostí nepohrdnete, ktarou jsem kázol přinesti, aby křehko tělo ukřálo, když se bude silna duch namohat.“

„Těší nás — těší nás!“ řekl na to Makotrus, hledě si dát podobu veliké auktority. „Jsmeť proto tady, abychom z pramene své zkušenosti celý svět napájeli, nechť svítí slunce nebo měsíček — nebo lojová svíčka. Jenom neotálejme příliš dlouho zbytečnou ceremonií; neboť kalmucká filosofie praví velmi pravdivě: *Rura hoit* — to jest: Čas jede na páře a člověk ho bosýma nohama nedohoní. Sedněme tedy, sedněme!“

„Ješťo jen okamžení!“ řekl copánek, a postaviv se přímo před Makotrusa, hleděl mu do očí s takovým úsměvem, jakoby říci chtěl: Nejsem-li kubík? — „Nežli začnemo něco jiného razbírat, pověsta mi, přúteli — nepozarujeta no mé řači ňac neobyčejného? — něco slavného a luhadného? — něco — jako z krajú pradúvné Slávie zaznívajucího?“

„Zdá mi se — zdá, jako byste měl nějakou novou

češtinu, kterou jsem dřív nepozoroval," řekl Makotrus, bez dalších okolků ke stolu sedaje.

„Tu nejnovějši, mulý přúteli!" odpovídal stařec. „Naši učení pánové čiňoli s českým jazykem již podivné axperimenty. Jedním bol tuze drsnatý a neohebný — u začoli ho drhnout a hlodit a prostrkávot, až by se jum byl v rukou málem rozsypal; druhým bol tuze tamný a neurčatý — u začoli mu tedy nové klapky přidělávot, aby mohli pořádně zo svých gromatockých partisek pískat; třetím bul konečno tuze jamný a tenký — u začoli ho hnát do tloušťky a šúřky, ďov že nepuknol. Já někdy sám už nevjoděl, co s tím ubohým jazykem začít."

„Do komína s ním, staroušku — do komína, aby se hodně vyudil!" řekl Makotrus, plnou hubou pečeni chroupaje a vidličkou do kyselého zelí bodaje. — „Pak bude hezky povolný a dá se bez nebezpečenství krájet na tlusto i na tenko, jak bude komu libo."

„He — ho he!" usmál se copánek — „dobře pravíte, miloušku. Mnozí ba ho také rádi do kumína dostali, jenom že sa jum nikam nevojde. A když ho na jodné straně trochu přimáčknou, hned jim na druhé zas vybjohne."

„Mhm!" dosvědčoval Makotrus mumlaje, vidličku s celou kupou zelí do huby strkaje a na Báru mrkaje, aby nám dozadu také kus masa podala.

Já zkoušel všochny tak řečané opravy," mluvil kantor dále, jídla se hrubě nedotýkaje; „já psol: Beřitká steřela projela mu po herbetě skarze sardce; — a pok: Cuzá paňa oblubila si ho s milujícou dušou; — ale po delším skoumání vaděl jsom pakoždé, ža jsou všecky opravy jen nová pouta jozyku, kterýž nejraději jako bujný koník skáče a jake bystre orel lítá."

„Mhm! velmi pěkně řečeno — sám bych to nemohl důkladněji vyvoslit — anebo vyslovit —“

„Ahó! viďáte — už jsem vás říkaje nakozil, to je pjakné vítězství mého dómyslu! Patnóct let jsum o tom pracoval, obych každou vadu, každou nezpósobilost čaského jazyka vyrejpnul —“

„Jako hokyně shnilotinu ze zdravého jablka —“

„Tak, miloušku — tak! I bola to práce ohrumná, o několikrát jsom chtěl už zoufat; ole myšlenka: Jelínku — tak se totiž jmenoju — Jelínku, nedej se zastrašit, lam si hlavu! pomasli, jakého prusphěchu národ český nabude, když mu jazyk opravíš! ta myšlenka mi dodávola síly. I hloubal jsem, hloubal, u konečňo jsem trafil na jůdro! Je to nález voleký, a naši učení pánové sapnou ruce, až s ním veřejně vystoupím. Dla mé opravy nabude čaština docela nového těla i nové duše. Noní nebude tuhá, neohebná, drsnatá, neurčitá, tuze tenká u měkká; noní bude vo svém zpósobu jediná, všechnu cnost v sabě zahrnujócí a obsahujócí — pravzor dukonalého jazyka. Iž posud choval jsem to jako vzácné tajemství, neboť zdejší lud nemá k tomu kosa srdce — a vy jste první, s ňamž o té vaci rozprávám.“

„Ah — ah! ponížený služebník!“ děkoval se Makotrus za tento důkaz obzvláštní důvěry, a skláněl se nad stolem tak hluboko, že by si byl málem knír y v omáčce omočil, která se po tučné pečeni ještě na míse černala. — „Veliká čest pro mne — a ukrutné potěšení.“

„Rádo se stálo — rádo se stálo, raztomulý přůteličku!“ usmál se copánek v blaženém rozplývání. „Duše moje duchtila už dávno pramluviti s člověkom, v jehož prsou by ozvěnu dómyslu mého nalezla. Preto vám teka nic nezotajím, abyste mohl z nálezu mého ravně jako já

kořustit. Poslechněta! Po dlouhém zpytování a zvlóště po trudném purovnávéní jazyka čaského s indackým shledal jsem, ža učiňome hnad všem razbrojům o češtině konec, když budemo tak psót a mluvit, aby pořád jiné a jiné samohlásky po sobě přicházely — a sice s takovou svobadou lidské chuti a obrazivosti, že sa muža jedna nebo druhá jakkoliv proměnit. Dla této zásody rozpadnou se ouzké moze posevádní gramoteky, retoreky, matreky a slova o rýmu. Těmito zákony vojde do našeho jazyka neslúchoná posud obratnost, libozvuk a bohatství. Ku příkladu...“

V tom se otevřely dvéře a na prahu zakňučel pes. Byl to výraz radosti mého Turka, jenž nemoha toužebnosti srdce svého odolati, proti principálovu rozkazu své stojiště nebo-li ložiště u vozu opustiv, do sálu se vetřel, aby se potěšil. Já se mu ozval, a on se octnul dlouhými skoky hned v koutě a v okamžení ležel u mých nohou.

Ale pozornost okolo stolu sedících osob — Makotrusa, Báry a kantora Jelínka — neupnula se tak velice na mého čtvernohého přítele, jako na člověka, kterýž s domácí děvečkou přicházel. Byla to malá, hubená figurka v popelavém pláštíku s malým, kulatým límcem; na krku měl šátek jako padlý sníh, pod ním takové též okruží a vestu jako květ — já to zahlídnul, když se mu úzký pláštík rozevřel; na očích měl pěkné, zlatě lemované brejle, za nimižto se černé oči jako dvě živé trnky míhaly — já si toho všimnul, když se k němu s veselým skokem Turek obrátil a ohonem kývaje, přívětivě mu nohy a ruce očichoval.

Já si toho všimnul — a v tom okamžení zatajil se ve mně dech. Byl to řebíčkový frak, jenž před třemi dny mé matce dvacet tolarů vysázel. Já vyvaloval oči.

Figurka v popelavém pláštíku se zastavila u dveří, a copánek povstal. Chvílku trvalo na obou stranách mlčení, až je konečně děvečka přetrhla.

„Pane kantore," začala mluviti — „tuhle ten pán se na vás ptá a nedal se odbyti."

„Nejsou-li oči moje potaženy mlhou omylu," řekl na to copánek, o něco pokročiv — „tedy je to pan Jelínek senior, doktor veškerých práv a . . . můj bratr."

„Jsem to — ano!" odpovídal příchozí dle způsobu svého krátce a určitě. „Jedu veskrz, chtěl jsem také zas jednou vidět, jak se druhý syn otce mého chová. Byl jsem u něho doma, a tam se mi řeklo, že se toulá po krčmách —"

„Kdo se toulá? — kdo to řekl?" zvolal opravce českého jazyka.

„— že tovaryši s komedianty a světoběžníky," pokračoval doktor dále.

„Panenko, ještě mázíček!" zahřměl nyní Makotrus, vstávaje a hlavu napínaje, v nížto již pára z první konvice hořela. — „Jdi s ní, Báro, aby neslyšela nové litanie, kteréž tato moudrá hlava začíná. — Nu, jen dále, starý jezevče!" obrátil se potom k doktorovi, narovnávaje se před ním u celé své výsosti. „Jen dále! — chcete nám tuším něco o světoběžnících a pak o komediantech zazpívat?"

„To nechci," řekl doktor chladně. „Můj čas je tuze drahý. Nesmím ho mařiti."

„Věčná škoda! Já bych byl rád slyšel, co as šedesátkrát zimovaný lišák umí."

„Příteli — mně se zdá, že horlíte? K čemu to? Jste-li světoběžný komediant, nemůže vás pravda uraziti — a nejste-li, nemohou se vás moje slova dotknouti."

„I totě proklatě moudrá zdvořilost!“

„To nevím. Zdvořilostí jsem se nikdy nechlubil; jenom pravdou. Nechte mne. Já mám jen s tímto starým bláznem cos pojednat.“

„Ale já ne s tebou — ty zaprášený paragrafe!“ zvolal nyní starý kantor tak vážně, jakž to na něm až posud viděti nebylo. „Já chci býti samoten — já tě nevolal! já po tobě netoužil! Proč mi nepřeješ mé samoty?“

„Proto že jsi dítě otce mého — — i jdi ke všem . . .“ okřikl a kopnul popelavý pláštík najednou mého Turka, kterýž se pořád ještě okolo něho lichotil. — „Co chce ten pes? Čí je to zvíře! Hned v průjezdu se ke mně dotíralo.“

Já zamlasknul pysky, a Turek skočil ke mně do kouta.

„Ten pes má čest, patřiti k bandě světoběžných komediantů a chtěl snad pánovi domlouvat, aby o nich nemluvil, jakoby si do huby neviděl,“ řekl na to Makotrus. „Jestli se líbí, starý havrane, lepší známost s ním udělat — já ho zavolám.“

„Nechte ho, milý člověče, nechte ho! Já netoužím ani po jeho ani po vaší známosti!“ odpovídal doktor, poněkud couvaje. „Ostatně vás také již znám. Z hedvábí nejste. A moje prsty jsou tuze staré, aby se v hranatém kamení přebíraly. Nebudu vás také déle obtěžovat. Tento muž půjde se mnou.“

„On nepůjde!“ opřel se kantor. — „Jdi sám a navrať se, odkud jsi vyšel. Mne poutá obliba i povolání moje tady. Nežli s tebou v divém proudu ješitných slov času mařiti, položím raději ústa prahnoucí k zřídlu indických hlaholů a ukojím mnoholetou žízeň.“

Staromódní pláštík neodpovídal; mlčky hleděl chvíli

bystrýma očima na kantora, pak si pošoupnul brejle a obrátil se k Makotrusovi.

„Příteli!“ řekl přitom — ve jmenu veřejných zákonů žádám — radím vám: nezdržujte zde tohoto člověka.“

„Nepříteli — ve jmenu veřejných zákonů — radím vám...!“ rozkřikl se Makotrus, ale nemohl dokončiti. Stará Bára mu skočila do řeči. Vrátila se právě s konvicí a zaslechnuvši poslední slova, poznala hned, že se počíná mrzutá rozepře; vědouc ale také, že se podobné výstupy skoro nikdy ve prospěch lidí toulavého života nerozhodují, hleděla dalším nesvárům rychle zabrániti.

„Ticho, starý — ticho!“ okřikla Makotrusa. „Tu si hleď konvice, aby ti v krku nevyschlo; budeš ho ještě k něčemu lepšímu potřebovat, nežli je daremný křik s pány — z pouhého nedorozumění. Prosím, vzácný pane,“ obrátila se potom k doktorovi — „co ráčíte poroučet? Jak jsem vyrozuměla, zdá se vám, že tohoto pána zde mermomocí zdržujeme. To není ale pravda. On nás poctil svou přítomností z vlastního popudu; navštívil náš kabinet již odpoledne, a přišel nyní, jak povídá, aby ještě o naší mladé Indiánce něco důkladnějšího zvěděl.“

„O vaší mladé — vy zde máte Indiánku?“ podivil se doktor, zostra při tom na starou pohlednuv.

„Není vám to vhod, pelikáne?“ zvolal Makotrus po notném doušku víko u konvice spouštěje.

„Indiánku — ano, vzácný pane!“ řekla honem Bára — „jak tak říkáme.“

„*Mladou* Indiánku?“

„Pouhé děvčátko.“

„A co s ní chce ten starý pošetilec?“

„Neptej se na věci, kterým nerozumíš, ledoprsý zákonníku!“ zvolal nyní kantor na novo rozhorlen. „Chci

5*

nalezti, co u veškerého pokolení dcer domácích nalezti nemohu. Chci poslouchati zvuky retů praryzích, jako poslouchá vyvolenec u bran nebeských kůry andělů; a světlem okřeje duše má a srdce moje ponoří se v rozkoši."

„Kde máte to děvče?" obrátil se najednou staromódní pláštík ku staré Báře, celou řeč bratrovu přeslechnuv.

„Co se po ní ptáš, hltavý jestřábe?" vyjel si na něho Makotrus. „Platil jsi, abysi moje poklady přehlížel?"

„Vari, pane, vari!" okřikla ho zase stará s ostrým názvukem a poněkud ho odstrčila — „nepleť se mi do řeči. — Petronko! pojď sem!" volala potom na dívku.

Tato vystoupila ze zadu z temností a přiblížila se poněkud ostýchavě ke stolu, zůstala ale předce ještě tak vzdálena, že ji nemohl starý paragrafista dokonale rozeznati. Bez okolků vzal tedy svíčku se stolu a přikročiv k ní, se shora si na ni posvítil.

Oči jeho utkvěly na ní s pronikavou zvědavostí a jak se zdálo, se živým účastenstvím.

„To je ta mladá Indiánka?" ptal se tak divným hlasem, že z něho úplná jeho nevěra zněla.

V tom se pohnul vedlé mne Turek — já za ním, a trnkovité oči za zlatýma brejlema padly na mne.

Já se třásl na celém těle — bázní a jakousi radostí. Srdce mi tlouklo tak silně, že mi div z prsou nevyskočilo. Bylot mi v té chvíli, jako bych se měl vzchopit a přikročit a starému paragrafu se vyzradit. Ale s jiné strany šeptal zase ve mně hlas: „Neprozrazuj se!" a já mlčel — já sebou ani nehnul.

„Kdo pak je tohle?" ptal se konečně doktor staré Báry.

„To je čtyrnedělní medvěd, učená hlavo!" ozval se Makotrus ve svém rozmaru — „jen že se mu hounĕ trochu

připražila, že vypadá jako ostříhaný pekelný pes. Jen zaplať, egyptský mudrci, a já ti vysvětlím —"

„Posviť si do huby a sedni ke stolu!" vskočila mu Bára do řeči, mrštíc po něm blýskavýma očima; pak se obrátila k starému advokátovi. „To je mladý Mouřenín, vzácný pane — nejdražší kus v našem kabinetě. Šťastnou náhodou jsme ho dostali z velké... ale pro takové pány není to nic vzácného... to je pouze pro lid venkovský, kterýž nemívá příležitosti viděti takové raritéty..."

S těmi slovy přitočila se k samému pláštíku a chtěla mu vzít svíčku. On se ale uhnul, přistoupil ke mně, posvítil mi do tváře a vjel mi prsty do vlasů.

„To je tedy mladý Mouřenín?" ptal se potom Báry — a té se uzdál hlas otázky jeho býti tak podezřelý, že nemohla podlé chuti odpověděti.

„Náš principál to ví," řekla, chtíc se pravdě vyhnouti.

„Já to vím také," řekl doktor určitě. „To není Mouřenín — ale vy jste podvodníci."

S těmi slovy navrátil se chladně ke stolu a postavil na něj svícen tak lhostejně, jakoby stál ve své písárně.

„Vzácný pane!" ozvala se Bára trochu vřeleji, „nedělejte nám křivdu!"

„Vy jste podvodníci," opakoval paragraf. „To není Mouřenín — to není Indiánka. Zítra se dovíme, kdo jsou."

„I bodejž do tebe z čista jasna deset tisíc blesků, aby ti mozek vypálily...!" rozkřikl se Makotrus.

„Zítra se dovíme, kdo tyto děti jsou," opětoval pláštík poněkud důrazněji. „A ty pojď nyní domů!" doložil k bratrovi — „ať spolu promluvíme, co nemusí každé ucho slyšet. Nezdržuj mne. Nejsem přítel dlouhých okolků. Rád bych jel v noci ještě dál; jen co napíšu zprávu k úřadu stran těchto dětí."

„Ale, urozený pane!“ začala nyní stará prosebným tónem — „my jsme poctiví lidé a nikomu neškodíme. Co vám to pomůže, budeme-li se muset na úřadě blýskat? Prosím poníženě...“

„Drž hubu, stará kachno!“ zahřměl nyní Makotrus. „Snad bysi nechtěla před tím šedivým jezevcem plačtivé žalmy odříkávat? Hrom a peklo — úřad! Co je to úřad, kde je Makotrusův gabinet? Neplatím svou daň? Nejsem...“

„Nekřič, milý příteli — nekřič, abysi mohl zítra bez chraptění odpovídati!“ přetrhnul mu starý advokát pásmo dalších slov. Potom pokynul hlavou na bratra, řekl: „Pojď!“ otevřel dvéře do kořán, aby viděl na cestu a šel volným krokem ze sálu.

Na předsíni se ještě jednou zastavil a obrátil tvář po kantorovi.

Řekl jsem, abysi šel domů!“ pravil přísně a upnul na něj oči tak pronikavě, že se mu za obroubenýma sklíčkama jako dva uhly svítily.

„Jděte, milý pane, jděte!“ začala nyní také Bára prositi vzdorného opravovatele českých hlaholů — „aby se vzácný pán daremně nehoršil. „Vždyť se tu dlouho nezdrží,“ doložila šeptmo, „jak sám povídá; a pak nás můžete zase navštívit a s principálem nebo se mnou o naší Indiánce pojednat.“

Starý zakýval na to hlavou jaksi povděčně. — „Tak, tak, milá osobo,“ řekl také pošeptmu — „tak bývali Slované od věčných časů, povolní, mírumilovní, národ holubičí. Já nyní půjdu, abych odbyl člověka, kterýž mi jeden z nejkrásnějších večerů života mého pokazil; a zítra si nahradíme, co jsme dnes promeškali.“

Na to pozdravil ještě Makotrusa a odešel za nedočkavým paragrafem. Stará jim svítila se schodů.

7.

Vyslýchání a velká rada.

Když se Bára navrátila, seděl Makotrus pohodlně u stolu, maje bradu na obou dlaních složenou a lokte o stůl opřeny. Mezi nimi houpala se mu dýmka s dlouhou trubicí.

Stará hodila nevrle svícen na stůl, postavila se před principála a podepřela si boky.

„Máš ji zase — máš?“ začala pak hněvivě syčeti. „Koukal jsi celého půldne do láhve, až ti tam oči uvázly a za očima rozum. Při druhé konvici až nevědět, co z huby utíká! Nemohl jsi s tím člověkem moudřeji a zdvořileji rozprávět? Slyšel jsi, co řekl o podvodnících a úřadě?“

„Blázni byli, kordy měli!“ chechtal se Makotrus, přitíraje si veliké své kníry. „Já jsem pán a nebojím se úřadů celého světa! Já jsem ...“

„Ožralec, daremný tlampač a hloupý tlučhuba, s kterým není žádné pořízení — a kdyby nebylo *mne*, chodili bychom již s mošnou po světě. S tím klukem budeme míti největší mrzutosti!

„Já ho zabiju — zatra ...“

„Drž hubu!“ zkřikla stará a udeřila pěstí na stůl — „drž hubu a seber zbytky svých smyslů dohromady, můžeš-li. Chceš počkat, až nás ten hubený advokát udá?“

„Ať se opováží! já ho zabiju!“

„I tedy jdi do horoucí ...“ zaklela stará hněvivým mumláním, obrátila se od něho a šla ze dveří. Skoro na prahu zkřikla na Turka. Turek se hnul, zahrál ocasem, ale neměl ještě chuti rozloučit se se mnou. Já mu

ale poklepal na hřbet, povzbudil ho jednoduchým: „Alou, Turku — alou!“ a Turek byl skokem ze dveří.

Makotrus mezi tím pořád mumlal: „Já ho zabiju!“ ale nehnul se ani z místa, a jenom ruka jeho měla s konvicí co dělat.

„Neudělá mi nic?“ ptal jsem se bázlivě Petronky.

„Neboj se,“ pošeptala mi ona — „to je jeho nejslabší hodina. Teď je napolo opilý, a to ho může ovce zastrašit. Hůř to bývá arci, když se docela opije — pak s ním není k vydržení; ale tomu Bára zabrání. Dozajista nedostane teď už ani kapky do huby.“

Když se stará zase navrátila, přivedla s sebou domácí děvečku, a tato vlekla za sebou dvě otepě slámy, s třetí se přiškrábala později. Z toho se dělalo stlaní pro nás čtyry osoby.

„Dělej, starý — dělej!“ pobízela Bára Makotrusa — „ať se natáhneš. Musíme časně vstávat. Teď se nedá s tebou mluvit.“

„Že nedá, stará sovo?“ zasmál se Makotrus. „I dá — jen mluv a nalej, abych mohl odpovídat. Při diškursu vysychá krk jako holínka na poledním slunci.“

A s těmi slovy jí strkal konvici. Stará ji ovšem vzala, ale dala také odnest a nutila ho zase, aby se položil. Makotrus mumlal — mumlal, ale dal si říci, a nežli minulo čtvrt hodiny, ležel — v limbu. Chrápal, jako když se pila na suk dostane.

Já se mezi tím pomalu svléknul a hledal nyní místečko, kde bych hromádku svých kostí uložil.

„Nelíhej ještě,“ řekla ke mně Bára, ježto si byla vedle Makotrusa na bobek usedla, jakoby na spaní ani nepomýšlela — „nelíhej, musíme si ještě něco povědět. Sedni si tuhle ke mně — a buď hezky upřímný. Nebude ti to na škodu. — Petronka si zatím lehne.“

Já učinil podle její žádosti; sednul jsem si, a také děvče nedalo se dvakrát pobízet. Brzo tu stálo ve své noční sukničce a kladlo se vedle mne na stlaní. Při kladení nahnulo se ale jakoby nic až k mému uchu a zašeptalo čerstvě: „Dej si pozor!“ — Já seděl jako na uhlí. Byltě jsem pln divného očekávání.

Bára seděla tiše, majíc hlavu na kolena svěšenou. Po chvíli ji pozvedla.

„Tondíku!“ spustila na mne, „dal jsi pozor na člověka, který nám celý večer pokazil? — na toho starého advokáta?“

„Dal.“

„Slyšel jsi, že nás chce žalovat?“

„Slyšel.“

„Je sice blázen i se svou žalobou, a nemůže nám ani za vlas uškodit; ale já jsem ráda s úřady v pokoji, a proto bych ráda věděla, zdali to učiní. Co myslíš ty, hochu? — bude nás žalovat?“

„Já to nevím.“

„Mohl bys to ale vědět — protože ho znáš.“

„Já —? já...“ začal jsem koktat, i nevím, co bych byl řekl; v tom jsem ale cítil, že mě Petrončina ruka pozadu ťukla.

„Já ho neznám!“ vypravil jsem tedy rychle ze sebe.

„Tondíku!“ obrátila se Bára ke mně, a malé oči její zabodly se do mých tak ostře, jakoby mi byly chtěly nejtajnější záhyb ňader prohlídnout. „Tondíku, nelži! Ty ho znáš. Já ti to vidím na nose. Já to vím tak jistě, jako že jsi černý.“

„Já — —“ Petronka mě zase ťukla — „já ho neznám. A jakž pak bych ho znal?“ osmělil jsem se doložit.

„Myslíš, kotě, že bych se tě ptala, kdybych to věděla?“ utrhla se na mne Bára; hned ale tón svůj zase umírnivši doložila: „Nebuď bláhovec a pověz pravdu. Proč to zapíráš? Jáť chci jen vědět, je-li to pouhý způsob starého paragrafisty, že vyhrožuje, a nebo je-li s to nám mrzutost udělat; protože bychom se podle toho říditi museli. — Bývá obyčejně takový podivín?“

„Já — nevím.“

„O jen lži a zapírej! Měla jsem to dříve vědět, že jsi tak mistrovskou školu proběhl, byla bych ti jinak hvízdala. Ale to jsem byla bláhová žena a myslila jsem: Tomu nedej křivdu trpět — toho se zastaň — o toho pečuj — to bude hodná, upřímná duše — na tom si něco vychováš! A moje stará hlava začala si činiti zlaté myšlénky o tvé budoucnosti: ale to bych si byla hezké hádě vypěstovala — takového neupřímného, lživého, tvrdohlavého kluka. Bude mi zapírat, co na své oči vidím! To boží hovado je pravdivější! Turek to prozradil hned, že starého advokáta zná.“

„Turek —?“ vypravil jsem ze sebe, a srdce mi tlouklo strachem z brzkého prozrazení, ačkoli jsem nevěděl, proč bych se ho strachoval.

„Ano — Turek! jen otvírej hubu a dělej, jakobys byl nic neviděl! Turek si cizího člověka ani nevšimne, ale okolo toho zpráchnivělého zákonníka se třel, jakoby mu byl několik let z ruky žral. Slovem — Turek ho poznal a tys ho poznal také.“

„Ale ...“ Petronka mě zase šťouchla.

„Poslechni, milý Tondíku!“ začala nyní stará velmi důvěrně a nahnula se ke mně jako starostlivá matka. — „Neohlížej se na to, že jsem principálova společnice. Na zemi trvá všecko jenom na čas, a kdyby na to přišlo,

mohla bych býti paní pro sebe a nemusela bych se zlobit s člověkem, kterýž musí beztoho dělat jen co já chci. Na Makotrusa se neohlížej — ten se nedoví, co teď spolu jednáme. Neboj se, a buď upřímný."

Stará mluvila nad obyčej laskavě, a já bych byl snad již ústa rozvázal; ale zas mě Petronka pozadu šťouchala.

„Ale můj Bože!" řekl jsem u veliké nesnázi hlasem, poloplačtivým — „já bych byl rád upřímný, jen kdybych věděl jak!"

„Tak? ty tedy nevíš, jak se pravda mluví?" vyjela si stará zostra. — „Nu, dobře, dobře, tvrdohlavý velbloude! já se tě nebudu prosit; ale to si pamatuj: od této chvíle nebudeš mít na mně žádnou orodovnici, když začne Makotrus dovádět. Co je mi do tebe — ať si tě třeba utluče. Půjčka za oplátku; jak ty ke mně, tak já k tobě. Však ty budeš mít větší příčinu litovat svou neupřímnost. Já s tebou myslila jako pravá matka; brzo mohl jsi být zase u rodičů — a nebo kdybysi nechtěl, mohl jsi být u mne živ jako mladé hrabátko; ale musela bych vědět, že jsi upřímná duše — a to nejsou žádné čáry, to předce dovedeš. Pověz mi ku příkladu, kdys viděl toho starého advokáta naposledy?"

„Já ho . . . Petronka mě šťouchala — „já ho neviděl jaktěživ. Já nevím, co chcete!"

„Tohle chci — a tohle!" zkřikla stará, kteréž byla nit inkviziční trpělivosti došla, a ruka její tancovala mi po hlavě, až to kolem znělo.

Já se dal do pláče.

„Budeš hubu držet?" syčela ona. „Lehni a hnípej, hloupé kotě! — však já ti tu kamennou palici napravím." Na to vstala a začala přecházet rychlými kroky po síle.

Svíčka s dlouhým oharkem rozlévala kolem polotemné šero; mně připadly povídačky o čarodějnicích i schoval jsem tvář do podušky a plakal klidně dále. A opět se mne dotkla ruka Petronky, a hlava její nahnula se k mé a ústa její šeptala: „Neplač — neboj se! Však my si pomůžeme.“

Já si netroufal hlavy pozvednout, abych nepokazil blahojemnou harmonii, kteráž mi z těchto několika nepatrných slov po celé duši proudila. Dlouho zněl mi ten sladký šeptot v uších, jako ukolíbavá písnička, a v tomto znění obtáhly se moje smysly temnou rouškou dřímoty.

Když jsem se probudil, bylo v sále ještě světlo; Bára ještě neležela, ale uklízela kabinet. Právě ukládala poslední kusy do skříně. Makotrus ještě zdravě chrápal; Petronku jsem ani necítil, tak tiše vedle mne ležela.

Já byl sotva oči otevřel a co se děje, přehlídnul, již mi klapky opět zapadly. Byl to jakýsi vnitřní hlas, mluvící ve mně: „Dej pozor!“ kterýž mi je zavřít poroučel. Jen chvílemi jsem je trochu nazvedl a poněvadž jsem ležel naznak, viděl jsem, co Bára dělá.

Nyní byla s uklízením hotova. Sedla si na skříni, podepřela si hlavu o dlaň jako v myšlénkách, potom vstala a blížila se volnými kročeji k našemu pospolnému loži. Přede mnou se zastavila a dlouho na mne hleděla.

Ve mně začala krev nepokojně hopkovat. I zavřel jsem oči a dělal, jakobych spal — ale špendlík mohl vedle mne padnouti, já bych to byl slyšel.

Bára se nehýbala. Ve mně to začalo vřít jako rozpuštěné olovo. I pootevřel jsem zase oči — polotemno v sále a tma na mé tváři mě v tom podporovaly — Bára hleděla na mne jako hladový dravec na svou kořist. Ani se nehýbala.

„On ho zná,“ zašeptala konečně, sama o tom nevědouc — „já to vím; ale proč to zapírá? — Já to musím vědět — musím!“

Celá bytost letité ženy byla v jakémsi horečném zanícení.

Teď se začala ke mně shýbati. Klekla si přede mne a sehnula se až ke mně samému. Ve mně tlouklo srdce, že jsem myslil: Tenkrát se ti musí utrhnout! — a nevýslovná jakási bázeň ochromila mi údy tak, že jsem se nemohl pohnouti. Oči mi zapadly; nic však méně bylo mi i při zavřených očích předce tak, jakobych viděl, co se přede mnou a okolo mne děje. Bylot mi, jakobych byl z těla vystoupil a duševníma očima okolo sebe hleděl.

Chvíli klečela Bára nade mnou, ani dost málo se nehýbajíc; zdálot se, jakoby tepání žil mých počítala nebo vření krve poslouchala. Potom se nahnula ještě níž a rozevřela mi košili u krku a přejela mi oběma palcema třikrát po prsou — zlehounka, jako nádech větru, ale já cítil i v každé nejmenší žilce podivné trnutí.

„Tondíčku!“ začala potom šeptem mluviti — a já musel odpovídat; musel jsem, té chvíle nebylo ve mně jiné vůle a síly.

„Tondíku!“ začala šeptati.

„Co pak?“ ozval jsem se já podobným způsobem — a stará s sebou radostně trhla.

„Znáš starého advokáta?“

„Znám,“ vypravil jsem ze sebe proti všemu prvnějšímu zapírání.

„Jak pak?“

„On dává mé matce peníze,“ jektal jsem, a prsa moje pracovala, jakoby mě můra mořila.

„A proč pak jsi mi to neřekl hned!“

Já otvíral již zase ústa k odpovědi, ale v tom se začal z jedné strany Makotrus protahovat a z druhé začala Petronka ze spaní mluviti. Bára se rychle vzchopila, a já se pohnul i obrátil nyní tak lehounce, jakoby se byla se mne skála svalila. Zaryl jsem zase tvář do podušky a ležel jako zabitý. Srdce mi ale ještě bouřilo. Čekal jsem, co se bude díti.

Moji souložníci se zase utišili, a Bára si po chvíli také ulehla, ani slova již nemluvíc. Brzo jsem jí slyšel zdravě chrápat. Onať měla zvláštní způsob a cvik ve spaní. Spala totiž, jak dlouho se jí líbilo. Při lehnutí si umínila: Tu a tu hodinu se probudím! — a také se jistě probudila.

Já se ještě ani nepohnul. Najednou ale začne po mně ruka sahat — mně to projelo zase všecky žíly; záhy jsem ale poznal, že je to ruka Petrončina. Pomalu jsem tedy nazvedl hlavu a otevřel oči. Kolem byla čirá tma. Bára byla svíčku zhasila.

V tom cítím hlavu Petrončinu zrovna u své tváře. „Já nespala,“ šeptalo to u mého ucha — „a vím, co jsi řekl. Ráda bych tě byla varovala, ale nesměla jsem se hnout. Nezapírej déle — však my si předce pomůžem.“

Slova dívčí byla jako olej do zbouřených vln. Já se utišil a drže ruku Petrončinu pevně jsem usnul.

Když jsem procitnul, hořela opět tenká svíčka na stole, ale okny se prodíral již také první paprsek nového jitra. Makotrus a Bára stáli u prostřed sálu.

„Ale u všech rohatých býků!“ hučel ještě rozespalý principál. „Co pak se ti to zavrtalo do mozku?“

„Neptej se a dělej, čeho je potřeba,“ odbývala ho stará. „Nežli se rozední, musíme býti z městečka. Stroj

se, stroj — ať máme věci na voze! Já vzbudím zatím naše koťata.“ — S těmi slovy zahýbala mnou i Petronkou. „Vstávejte a strojte se! Pojedeme.“

„Ale já bych myslil, stará saně,“ ozval se teď ještě Makotrus, „že bych měl také slovíčko prohodit a se zeptat: Proč se vlastně odtud hýbáme? Já nevidím žádné potřeby. V gabinetu nemáme nic zapovězeného, a když bude nejhůř, můžeme kluka umyť; ať si jde, kam ho oči ponesou.“

„My ho nemůžeme umyt a on musí ještě u nás zůstat!“ odbývala ho Bára s velikou určitostí. „Proto ale musíme také odjet, nežli se budou po něm poptávat — bude to dobře pro něho i pro nás. Ty tomu nerozumíš a teď není kdy dělat výklady. Věř — a dělej, co povídám.“

Makotrus mumlal, ale strojil se, a my s Petronkou strojili se také.

Nyní se začaly skříně s kabinetními poklady na dvůr vynášet a rovnat na vůz. Petronka pomáhala; já stál v sále u okna a hleděl dolů. Nikdo mě neměl zahlídnout; ale v domě bylo ještě všecko ticho. Nebylo tu právě žádných jiných povozů, aby se byly tak časně na cestu chystaly. Jen hranatý podomek okázal se mezi dveřmi u konírny a hleděl na to nakládání našich pokladů s ohrnutým pyskem.

„Proč pak tak časně uklízíte?“ prohodil konečně, vyceniv zuby s kyselým úsměchem.

„Rádi bychom za chládku dále,“ řekla Bára. „To se nejlíp jede.“

„Tak?“ ušklebil se zase hranáč v modré zástěře, strkaje do úst krátkou dřevěnou dýmku. „Ale ono se to v chládku také nejlíp sedí.“

„Když je parno — proč ne?“ prohodila Bára s jakýmsi podivením podivnému tónu podomkovu.

„To je to!“ chechtal se zase tento. „Dnes vám bude ale sotva parno.“

„Snídaly už naše kobylky?“ ozval se nyní Makotrus a chtěl vejít do konírny. „Doufám, příteli ostrovide, že jsi měl o ně starost, jakož jsem tě prosil.“

„Oh — a jakou starost! Tak že se teď ani vy o ně starat nemusíte,“ řekl podomek, Makotrusovi cestu zastoupiv. „Nechta jen ty milé kobylky ještě trochu stát!“

„Hohó, příteli jezevče!“ prohodil Makotrus. „Jak vidím, jsi dobrý hospodář a nerad své čtyrnohé nocleháře tamáciš; ale tenkrát si musíš své hostinské uctění až na podruhé nechat. My musíme nyní dál.“

„Nu když musíte,“ ušklebil se podomek — „tedy musíte, to je arci jiná; ale já myslil, že nám tak brzo paty neokážete, proto že mám poručeno, koně vaše nepouštět.“

„Co že to blebtáš, ušáku?“ zvolal Makotrus svým zvonovým hlasem, a oči se mu začaly divně lesknouti.

„Nedělejte žádné šašky, milý příteli!“ ozvala se mezi to rychle Bára, majíc péči, aby daremný křik nepovstal. „My uděláme pořádnost a pojedeme dál. Nás tu nemůže nikdo zdržovat.“

„Eh, co je mi do toho!“ zamračil se podomek; „ať může, nebo nemůže; já dělám, co je mi poručeno, a nepustím vás — to je věc jistá.“

„Ale proč pak?“ ptala se Bára.

„To se zeptejte pánů, kteří musejí všem podvodníkům na prsty hledět.“

„Vy jste se, příteli, nevyspal — a já si povedu stížnost u hospodáře —“

„To můžete!“ dal se podomek plnou hubou do smíchu; „alespoň budete vědět, kde jste uvázli, a já budu mít pokoj.“

Těmito slovy se obrátil a odešel do konírny. Bára se otočila k Makotrusovi, odešla s ním k vozu a začala mu něco velmi horlivě šeptem rozkládat. Vypadalo to asi tak jako: „Vidíš, to máme z toho, že jsi včera toho starého paragrafožrouta rozzlobil! Nynčko nám zasolil. Teď sedíme a budeme se muset hrýzt.“

Principál se durdil, a nechtělo mu to jaksi pod vousy; ale nemohl Báře zdání vyvrátit a musel se konečně vůli její poddati. Zůstal na dvoře, obcházel okolo vozu a chystal, jakoby nic, vše k odjezdu.

Bára se navrátila zatím rychlými kroky do sálu. Z vozu přinesla s sebou malou truhličku a hrnec. Petronka musela skočit pro vodu, ona sama rozdělala v kuchyni vedle sálu malý oheň. Slámy a tříštěk bylo tu v hojnosti po ruce. Brzo stál hrnek vody u ohně a z truhličky jakási láhvička na stole; a když se začala voda hřát, nalila do ní stará jakési kapky z láhvičky.

Pak mi tím začala tváře a ruce mýti, a já pozoroval s tajnou radostí, že se mne černá barva pouští, ačkoli se dřív ani vodou ani slzami hnout nechtěla. Nato jsem musel své mouřenínské šaty s těla shodit a do své milé, modré kazajky, do svých starých nohavic vlezti. Ach, tu mi bylo volno, jako bych se byl z těžké nemoci uzdravil a novou kůži dostal — ačkoli jsem tělo ještě měl celé černé.

Bára umyla potom také Petronku, hodila přes ni selskou sukničku a zavázala jí hlavu strakatým šátkem. Oh, to jí slušelo roztomile! Na to přistoupila k oknu, otevřela je, hleděla ven, dolů i do dálky a poslouchala. Vůkol nebylo ještě po živé duši pocitu. My tu stáli

mezi tím jako na špendlíkách, nevědouce, co to všecko znamená.

Ani slova se nemluvilo.

„Pojď sem, Petronko!“ spustila konečně stará. „Tys chytré děvče, a člověk se může na tebe spolehnout. Podívej se tamhle na to stromoví!“

Za městečkem vystupovalo návrší, a na vrcholku jeho černal se jedlový les. Bylo jej z okna, u něhož jsme stáli, nade všechna stavení a zahrady viděti.

„Tam vás nyní pošlu,“ mluvila Bára dále. „Tuhle se spustíte do zahrady; plot snadno někde přelezete, a potom rovnou cestou k lesu. Na začátku mezi křovím někde počkáte, až vás dohoním.“

My na sebe mlčky pohledli, pohledli jsme i na Báru, a tato nepochybně myslíc, že se s ní neradi loučíme, doložila:

„Nemějte starosti — však já vás najdu; mám dobré oči a Turek má ostrý nos. Abyste ale nehladověli, kdybych se tady o něco déle asi pozdržela: tu máte peníze — tys chytrá, Petronko, a snadno si v městečku něco opatříš. Jak *nyní* vypadáš, nikdo tě nepozná. Pomyslete jen, milé děti, že to *musí* být — vám i nám k prospěchu.“

Těmito slovy přinesla dva provazy, jimiž naše truhly na vůz uvazovala, udělala na každém oko, prostrčila skrze ně mé ruce až po ramena, a konce provazů otočila mi okolo prsou. Druhé konce provlékla skrze skobu, do kteréž závorka od okna zapadala. Pak mě vysadila na okno, z okna mě vyvěsila dolů nohama a konečně mě spustila zvolna až na zemi. Stavení bylo po jedno poschodí a okna dosti nízká. Tři šla do dvora, dvě do domácí zahrady. Nebezpečí tu nebylo, i kdybych byl snad rovnýma nohama dolů skočil.

Mně se ta tajná výprava, to malé dobrodružství líbilo; nevěděl jsem proč? — ale cosi mluvilo ve mně: „Teď bude zas všecko dobře!“ a vesele rozvázal jsem konce provazů.

Za několik minut byla i Petronka již dole, a teď mi bylo ještě veseleji. Vřele uchopil jsem ji za ruku.

Od té chvíle, co byl hranatý podomek Makotrusa i s Bárou tak hořce uvítal, bylo asi čtvrt hodiny — tak šlo všecko na kvap; v domě bylo ještě všecko ticho a po zahradě začínaly pěnkavky štěbetat. Bylo nejrannější jitro. Mezi stromy se teprva šeřilo.

Mně bylo tak volno a lehko, jakoby mi byla křídla přirostla. Jen pryč! — jen pryč! hrálo to ve mně ve všech žilách, i měl jsem se k rychlému poskoku.

„Dejte pozor!“ sípala ještě Bára za námi; ale my nedbali už na její napomínání, a polykajíce plnými ústy čerstvé ranní povětří, spěchali jsme k zahradní ohradě. Byl to živý plot — a my stáli mžikem za ním v kamenitém úvoze.

8.

V lese.

Vesele jsme poskakovali. To nebyl útěk a tajná, nebezpečná výprava, to byla nejrozkošnější procházka. V nás nebylo na ten čas jiného pocitu a vědomí, nežli: „Teď jsme na svobodě — jako ptáci v povětří, jako ryby ve vodě.“

My nespěchali hned do lesa, ale obešli si celé městečko. Nikdo nás nestíhal. Jenom zde onde potkali jsme člověka, jdoucího po polní práci, a my ho jak náleží po

česku, srozumitelně a hlasitě pozdravili. Kdož by nás byl mohl mít za mladou Indiánku a mouřenínského prince?

Na začátku městečka koupili jsme si několik housek a malý bochníček chleba; pak jsme se pustili k lesu.

Vrch nás trochu unavil; umlkli jsme tedy na chvíli a šli tiše vedle sebe. Mělit jsme také každý své zvláštní myšlénky.

„Co myslíš, Petronko?" spustil jsem konečně, „budeme na starou čekat?"

„Máš chuť nečekat?" ptala se Petronka, rychle své živé oči na mne upnouc. „Všecko tohle přišlo tak z nenadání. Kam bychom se obrátili?"

„Půjdeme hledat moje rodiče."

„A nebojíš se jich?"

„No — něco snesu; a když uslyšejí, co se mi stalo — a dokonce když tebe uvidějí: tuť se jim srdce obrátí."

„Nevím, nevím — a docela, když bych já s tebou přišla. Mne by považovali za daremného jedlíka — ač bych si také ten kousek chleba zasloužit dovedla; ale podle toho, cos mi o svém otci pověděl, byl by radši, kdyby se mu Turek navrátil."

„Ach, můj Turek!" zvolal jsem najednou žalostně. „Je pravda! bez toho nemůžeme odejít; toho nemůžeme těm lidem v rukou nechat!"

„Ale jak ho dostaneme," namítala Petronka, abychom zároveň také starou za přídavek vzít nemuseli? Tať ho chce sama použit, aby nás opět našla."

„Je pravda; ale jenom ho nech zpozorovat, že nejsem už v hospodě, a uvidíš, že mi přijde i bez Báry na stopu. Nemusel bych Turka znát!"

„Ach, já bych si toho přála; ale nevím — nevím — zdá se mi, že se nadarmo těšíme."

„A proč? kdo ví, zdali stará sama Turka za námi nepustí? kdo ví, zdali se nás nechtěla docela zbavit a zdali sama jinou stranou neodejde?“

„To neudělá! to buď jist. Tys jí dnes v noci nadhodil něco o penězích —“

„Já za to nemohu — věř mně — ona mi učarovala — já jí to musel pověděti.“

„Již se to stalo, to vím; ale ono to nepadlo do ní jako neúrodné semeno, to vím také; a teď bude dozajista hledět, jak by z toho něco získala. Oh, ty ji neznáš! Co se týče peněz — to je jako zlý duch na duši. Já vím dozajista, že má veliké sumy, o kterých Makotrus ani slova neví.“

„Bezpochyby šálí jeden druhého; šizení je beztoho jejich hlavní myšlénka. Ale coby z toho mohla mít, že jsem jí něco napověděl?“

„To sama ještě nevím; ale ona je chytrá a dovede z konopí hedvábnou niť upříst. Mimo to má dozajista ještě jinou příčinu, že nás vyhledá —“

„A ta je?“

„Moje osoba. Ano, milý Toníčku — ano, jen se div! Na mně jí tuze mnoho záleží. Proč? to nevím; neboť že je moje babička, to nevěřím; také se Makotrus několikrát podřekl, když se na mne hněvával, nemohla-li jsem hned všecko po jeho prudké palici udělat; nebo ještě před dvěma, třemi lety býval přepodivný člověk. Tenkrát se nám ještě líp vedlo, kabinet byl spořádanější a zánovější; člověk se mohl předce na to podívat. Mezi tím se mnoho porouchalo a něco také prodali.“

„A kdo pak je vlastně ten Makotrus? Je on sám pánem všech těch věcí, vozů a koní — nebo patří něco Báře?“

„To, holečku, až posud sama nevím, ačkoli jsem již

několik hryzavých hádek o té věci přeslechla. Oni se však předce mívají oba přede mnou nějak na pozoru, a nikdy se úplně nevyslovějí. Já si ale myslím, že má Bára ke všem věcem většího práva, a že je Makotrus u ní, jenom aby jí někdo pomáhal.“

Mezi touto rozprávkou došli jsme až k samému lesu. Slunéčko bylo zatím za protějšími horami vylezlo, a rozlévalo kolem již hezky vlažné paprsky. Celé okolí bylo plno ranního života — a bylo to pěkné, rozmanité okolí, rozprostřené teď před našima očima. My se po něm hodnou chvíli se zalíbením rozhlíželi.

Potom jsme vklouzli do lesa. Bylit jsme jako dvě mladé veverky — ba ani ta dovádivá zvířátka nemohou se pod zeleným lupenatým krovem tak radovat, jako my se radovali — jako my se honili, schovávali a opět honili.

Konečně jsme toho ale měli také dost, i hledali jsme místečka, kde bychom mohli pohodlně na Báru čekati. Nejhlavnější věc přitom byla ta, že jsme chtěli co možná pohodlně v tu stranu vidět, kudy se od městečka přicházelo. I nebylo tuze těžké volení a hledání; neboť se pnulo na pokraji lesa množství hustolistého křoví, mezi něž a pod něž jsme i před slunečním vedrem se schovati a předce skoro celou krajinu před očima podržeti mohli. A tak jsme seděli brzo vedle sebe pod zeleným baldachínem, jakovýž nižádná ruka pozemská utkati neumí.

Já vypravoval Petronce o svém bývalém živobytí u rodičů, o našich cestách ku Praze a o svém útěku.

„A proč pak tvoje matinka k tomu starému advokátovi vlastně chodila? — a proč jí dával peníze?“ ptala se holka.

„To nevím,“ musel jsem na to odpovědět a rameny pokrčit. „Mně nepřišlo nikdy do hlavy, abych se byl na to ptal; a matinka sama o tom nemluvila.“

„Nevíš, je-li váš příbuzný? Nějaký vzdálený strejček...."

„To bych neřekl. Matinka se o tom ani nezmínila, a jako strýc byl by se k nám snad jinak choval. To ti bylo ale všecko jenom krátce, jako na šňůrce — a potom zas jak by uťal. My se dali na cestu a nemluvili o tom, až se zas čas přiblížil."

„A jeho bratra — toho zdejšího blázinka jsi u něho nevídal?"

„Nikdy."

„Nu — za to ho vidím tamhle!" zvolala nyní Petronka, svá bystrá očka do dálky upínajíc a rukou v tu stranu ukazujíc.

Ano, to byla ona přistárlá figurka, kteráž se včera tak důležitě po mladé Indiánce poptávala a s naším Makotrusem cosi o nové češtině rokovala. To byl její starokrojní kabát a její chůze. Přicházela z městečka, rovnou cestou k lesu.

My hleděli jeden na druhého, a na tvářích našich stálo několik němých otázek: „Co to znamená? Co chce ten starý člověk tak zrána v lese? Bývá to jeho procházka? A nebo hledá nás?"

Jak se zdálo, šel čerstvějším krokem než obyčejně; chvílemi se zastavil, pak se zas rozběhl, hleděl k nebi, hleděl k zemi a házel rukama v povětří, jakoby se v prsou jeho něco dělo, co chtělo z hlubin ven, a co nemohlo cestu najít a jím bolestně lomcovalo.

Když přicházel blíže, slyšeli jsme, že také sám s sebou hlasitě mluví; ale byla to jenom jednotlivá slova, beze všeho spojení a dalšího smyslu; byly to spíše výlevy těsně sevřeného srdce; jako: „Člověk je ďábel — já dobrý, pošetilý blázen... ale Bůh je milosrdný. Proč bych se

vlekl? — Nechci — nemohu — červ mi uhlodal kořen — tam bude ticho. Svou lásku jim zde nechám — ta je bude strašit — ona byla tak veliká — hory jsou písek a moře kalužiny — oh! a moje srdce — moje hlava!"

Těmito slovy byl se přiklopýtal až k samému lesu; tam ale už ledva dechu popadaje sklesl k zemi, tvář ukrývaje do mechu — a za malou chvíli slyšeli jsme ho hlasitě plakati.

My seděli v křoví, jako bychom byli přimrzli, a netroufali si ruky pozvednout. Při pláči starého muže se nám oběma srdce svíralo.

On konečně přestal a rychle se vzchopil. Tváře jeho byly celé bledé, oči divoce vypoulené, vlasy naježené. Tak tu chvíli stál, zaťal zuby, stisknul pěsti a hleděl do lesa, jakoby měl oči ze skla.

Potom s sebou zase trhnul. — „A nebudu — nebudu plakati!" zvolal hlasitě — „nebudu naříkati — tu radosť jim neudělám — tím se nesmějí chlubiti. Nechť mají dost na tom, co již zpáchali; však to bude tížiti duši jejich jako tíže věčné klatby — to si od Slitovníka na věčnosti ohnivými slzami vyprosím. Já je tak miloval a každému teplé místečko ve svém srdci vykázal: a oni mě zradili, vypudili, vyhostili — svlekli."

Nyní se opět zamlčel a zastřel si oběma dlaněma tvář; pak se dal najednou do divného smíchu.

„Vy moslíte, ža se dá pocťuvý, spravedluvý Čech a vlostanec boz ustání tok trápit — a že vám bude pořáde držet jako ťuchý beránek? No, ne! on nebude držet — on udělá skok a utoče vám — ho há! Co jste mu dali — to vám zde nochá!" mluvil horlivě dále a začal přitom kabát svlékat.

I svleknul jej, vytáhl z kapsy šátek a hodil kabát

na zem. Pak si rozvázal šátek na krku a svázal ho tím, jejž z kapsy vytáhl. Pak zkoušel uzel, zdali dobře drží.

„Tak!“ řekl na to — „jen čeho potřebuji, vezmu s sebou; o mé ostatní věci mohou metat losy.“

Nyní rozepnul vestu — bezpochyby že ji chtěl také svléci: ale v tom mu vypadlo z ňader množství papírů — rozličných malých sešitků i jednotlivých listů.

„Ha! jste vy zde také, svědkové mého mučení, mých plačtivých nocí!“ zvolal podivný kantor a vrhnul se oběma rukama po nich. „Co tady chcete? Vás tu nepotřebuji! Utecte! Schovejte se — aby vás nedostihli — sice budou každé písmeno na skřipec klásti — pryč, pryč!“

Těmito slovy to metal prudce od sebe. Sešitky padly mezi křoviny; jednotlivé listy se kolem rozlítly.

„Já nechci o ničem více slyšeti!“ křičel dále, když se byl zase vzchopil a svázané šátky v ruce držel — „o ničem! Mne zradila vlastní krev — já se k ní neznám — nechci slyšeti její proudění — nechci — já ji proklínám!“

Já se třásl hrůzou při těchto slovech, a Petronka se mne pevně držela. Tak strašlivě se nešťastný stařec přitom tvářil — ba ošklíbal!

„Co bude ten člověk dělat?“ vyrazil jsem ze sebe úzkostným šeptáním.

„Mlč! mlč!“ odpovídala Petronka, pevně mi ruku tisknouc a s divného kantora ani oka nespouštějíc.

Chvíli tu stál nyní stařec tiše a hleděl vypoulenýma očima zrovna před sebe. Potom začal povolně hlavou kývati a rtoma pohybovati, jakoby sám s sebou rozprávěl. Svázané šátky držel v rukou a začal je nyní stáčeti.

Na to si prohlížel několik stromů, mumlal cosi — až pak se u staré jívy zastavil a divoce se zachechtal.

„Ty máš lepší srdce nežli všickni, s nimižto jsem až posud obcoval,“ mluvil při tom — „není-liž pravda, starý příteli? Ty mi popřeješ místečka ve svém náručí a nebudeš mě vyháněti bosého a holohlavého do širého světa. Ale já se tě zato také chytnu — já se na tebe pověsím tak pevně — jako bychom byli spolu rostli.“

Po těchto slovech otočil si šátek jednou okolo krku, zadrhnul uzel a začal se na strom drápati. Že se mnoholetá jíva nízko v pevné kmeny rozpínala, bylo by se mu snad dosti snadno podařilo, nahoru se vyhoupnout. Ale my mu v tom udělali překážku.

Dílem ze strachu, dílem z jakéhosi pudu, o němžto jsem si tenkráte žádné svědectví dáti nemohl, trhnul jsem s sebou a vyrazil polohlasitě: „Snad se nebude chtít....“

„Oběsit“ — nemohl jsem již doložit; neboť jako bleskem popadlo to nyní také Petronku, a jedním okamžením vyletěli jsme oba jako poplašení z křoví a stáli před pomateným starcem.

Co máme dělat, co máme mluvit — to jsme v prvním okamžení nevěděli. Stáli jsme naproti němu jen jako němí, čekajíce, že se celá příhoda nějak sama sebou na jinou stranu zatočí.

Také on z počátku nemluvil. Jen s sebou škubnul, jakoby ho byl někdo postřelil, a hleděl na nás jako u vyděšení. Potom zaťal zuby, vyhrnul pysky, zkřivil tváře — a začal těžce oddychovat. Slyšeliť jsme, jak mu to pod žebry pracovalo. Přitom zakňučel — a sáhl si zvolna na krk po svázaných šátcích.

Šla z něho hrůza — a my také bázlivě na krok ucouvli.

„Tedy také vy, háďata! již na mne vylízáte?“ začal pak po malé chvíli, a hlas jeho syčel, jako když voda na žhavé železo kápne. „Také již ty, dračí plemeno! — jež

mohu nohou zašlápnouti — také ty se na mne věsíš a nedáš mi pokoje a lezeš mi do cesty, když chci odejíti?"

„Poslechněte, milý pane!" dodala si Petronka smělosti k řeči — „my vám nechceme nic na příkoř činiti —"

„Mlč! — mlč!" — zkřikl nyní stařec, a do bledých tváří vhrkla mu krev tak prudce, že skoro zčernal. „Já tě znám! To je tvůj hlas, jímžto jsi mne tolikrát ošálila — ale já ti nebudu věčně za hračku sloužit — to si nemysli — však já tě chytnu."

Těmito slovy přiblížil se plazivě o krok, dva kroky k nám, a... my se ovšem v dětinské prostotě takového konce nenadáli! — hodil rychle jako střela šátky Petronce okolo krku a chtěl je na uzel zadrhnout. Ona se dala ovšem do hrozného křiku i chtěla mu vyklouznout — chtěla se mu vymknout; on se k ní ale tisknul jako rozsápané zvíře a dal se do strašného chechtotu.

Do nejdelší smrti nezapomenu na toto hrozné okamžení!

Ve mně to vřelo — hlava mi šla kolem, srdce mi chtělo vylítnout... já bych byl tu chvíli na bránu světa se obořil a tak dlouho na ni tloukl, až by se byla seřítila!

Smrtným zděšením poštvaný přiskočil jsem k nešťastnému starci, a vypnuv se, udeřil jsem ho vší silou svých kloubů na malé pěsti do hlavy... ruka se mi třese, an to píšu — uhodil jsem ho do tváře, do čela, do spánku, až najednou od Petronky upustil a pronikavě zkřiknuv, na zem se svalil.

Co se dále se starým přihodí, na to jsem už nedbal, na to jsem se neohlížel. Já přiskočil honem k Petronce i měl jsem co dělat, aby se mi neskácela. Tak byla zděšena. Na krku měla červenou prouhu.

„Petronko — moje zlatá Petronko, zpamatuj se!"

mluvil jsem k ní poloplačky a tím nejdůtklivějším tónem. „Ten starý bláznivý kat nám už nic neudělá — neboj se! — jen si oddechni a pojď!“

Dívčí zděšení se rozplynulo v proud slzí a v hluboké oddechnutí. Pak se prudce vzchopila a sama mě za ruku vlekouc, dala se na útěk.

I běželi jsme do lesa — bez cesty, beze všeho znamení, na zdař Bůh, kam nás nohy nesly. Ale dosti brzo museli jsme v tomto běhu přestat; křoví, kořeny, neschůdná cesta, tělesné i duševní pohnutí — to všecko nás tak unavilo, že jsme konečně oba sklesli a jaksi bázlivě do křoví se ukryli.

Jak dlouho jsme v této nové skrýši vězeli, to nemohu na minutu vypočísti. Hezky dlouho to asi trvalo, proto že jsme unavením oba pevně usnuli.

Když jsme procitli, bylo asi už hodně pozdě, proto že nás trápil hlad. Já měl sice ještě od rána housku v kapse, ale bochníček chleba ležel ve křoví, ježto jsme si byli za první brlohu zvolili. Při útěku z toho děsného dějiště zapomenuli jsme na tuto důležitou věc při celé výpravě.

Teď nám začalo být v skutku poněkud úzko — a nebylo také divu! Obři a velicí hrdinové jsme nebyli — o samotě — kolem hustý les — zpomínka na minulou hrůzu — k tomu ke všemu prázdno v žaludku... přisámbůh! tu mohlo býti statnějším osobám okolo srdce krušno, nežli nám, devíti-, desítiletým dětem.

Hlavní věc byla nyní — tolik rozumu jsme oba měli — dostati se zase na kraj lesa, kde by nás byla mohla Bára nalezti. Ale jak a kudy tam zaměřit? My nevěděli na krok, kam se otočit; proto že jsme neměli kusa paměti, odkud jsme byli přiběhli. Já se škrábal za ušima, a Petronka

se rozpačitě ohlížela. Ale v modrých očích jejích ležela taková povážlivosť, že mi nemohla všechna naděje klesnouti.

„Musíme se řídit podle slunce, jiné pomoci nebude," řekla konečně — a já se udeřil radostně do čela. Hned mi připadlo, že jsem byl doma — či vlastně u rodičů... neboť kdež byl můj domov?... že jsem tedy slýchal, jak si také lidé, jako byl můj tatík, v podobných případnostech podobným způsobem pomáhali. Řídili se podle slunce.

Ano řídili se — ale já nevěděl z místa, jak to po nich udělat. Moje štěstí byla Petronka.

Ach ano! bez Petronky byl bych svěsil hlavu jako zmoklé jehně, nebo se motal jako vrtohlavá krůta — jiné podobenství mi z tehdejšího života nepřipadá; ale Petronka byla bystřejší, byla zkušenější, byla odhodlanější; od ní jsem se naučil, že si musí člověk na světě všeho všímati, všemu se učiti.

„Když jsme šli ráno do lesa," řekla nyní — „měli jsme slunce za sebou, tedy by večer bylo před námi. Teď bude asi poledne anebo ještě později — stálo by nám tedy po pravé, kdybychom šli touž čarou — to vím od staré... nu, tedy jen pojďme z tohoto křoví, ať se rozhledneme."

Já se dal vésti — a po krátké poradě pustili jsme se lesem na zdařbůh — nepíšu to bez považení; neboť naše řízení-se podle slunce bylo hrozně špatné a nejisté vodítko.

Šli jsme, ale mně se začalo brzo zdát, jakobychom v těch místech nikdy nebyli bývali. To byla divná houšť, to byly divné stromy, divný mech a tráva, a kolem hrobová tichosť — jenom klepání dudka nebo praskot padající větve a chrustění pod našima nohama.

Tak jsme se vlekli dlouhou chvíli, ale ještě se

nevyskytovalo znamení, dle kteréhož bychom se byli jako na známé cestě řídili. Ovšem — na útěku od nešťastného copánka neměli jsme času veliké pozorování vůkol sebe činiti; tu nám zmizela houšť, křoví a stromoví, mech a tráva jako v letu.

Ja četl od té chvíle všelijaké romány, jichžto hrdina také po poušti a lesinách bloudil; ale všecka ta nesnáze na papíru nebyla ani stín proti úzkosti, jaková mne svírati počala, když jsme živou mocí na kraj lesa dorazit nemohli. My se obraceli v levo, v pravo, zas ku předu — ale nikde nebylo dost malé stopy, kteráž by nás byla vedla.

Hlad nám začínal vnitřnosti stahovat a žízní nám dřevěněl jazyk. — Já se dal najednou do hořkého pláče; ne snad proto, že by byla všecka moje zmužilosť klesla — o ne! já ji posavad měl, třebas bych ji byl i na lokte měřit nemohl; ale jakási nenadálá útrpnosť s Petronkou stiskla mi to dětinské srdce tak násilně, že mi bolesť očima po tvářích vyběhla.

„I mlč, mlč! nezoufej, milý Toníčku! vždyť bude zas všecko dobře!“ těšila mě Petronka; najednou ale — buďto ze stejné útrpnosti, nebo z vlastní úzkosti — začala také sama moldánky natahovat. Byl to rozkošný dvojzpěv! Mnoho textu neměl; ale melodie přicházela z nejhlubších vnitřností a poněkud nám ulehčila.

Najednou bylo zas dobře. Petronka se zmužila, tleskala rukama a začala okolo mne tancovat. — „Podívej se!“ domlouvala mi přitom, „mne nebolejí nohy ještě ani dost málo — tebe nesmějí také bolet, jen si to vezmi do hlavy — a jíst se mi také nechce! Tuto si trochu sedneme, odpočineme si — a pak to půjde chutě dál.“

K posezení nedal jsem se dlouho pobízet. V okamžení ležel jsem na mechu, jak dlouhý tak široký. Ach,

byla to rozkošná pohovka! To nejpružnější kanape mi jakživo tak neposloužilo. Kolem ten chládek, ta vůně — samým hověním začaly se mi klapky zavírat; ale najednou projelo mi něco skrze uši — a co uši! — skrze celou duši, a já stál v okamžení na nohou.

Bylo to psí štěkání. — „Turku — Turku! alou! sem — sem!“ začal jsem z plného hrdla křičeti, i poskočil jsem radostí, a Petronka začala hopkovat.

Psí štěkot se blížil — v křoví to začalo chrastit, a za několik okamžiků vyrazil z něho Turek s přeradostným kňučením. To bylo nějakých skoků! to bylo lízání rukou! to bylo kotrmelců!

Já byl jako novorozený; mdloba zmizela, po hladě nebylo památky. Ve spolku s mým Turkem bych byl nesnázím celého světa vzdoroval.

„A co teď?“ ptala se Petronka. „Jak vidím, nejdeme dobře, sice by byl Turek zrovna proti nám přiběhl — to vyletěl ale ze strany. Máme se na tu stranu zatočit — a nebo máme jít pořád zrovna?“

„Víš-li co, milá Petronko!“ odpověděl jsem velmi důležitě — „nechme Turka napřed. Kam půjde ten — tam se zatočíme. Já slýchal nejednou, že mají psi také v tom případu dobrý nos a že nejspíše člověka na dobrou cestu přivedou.“

„Ale snad je někde Bára na blízku,“ podotkla Petronka — „a bude nás hledat...“

„Ať si hledá!“ řekl jsem zkrátka. „Já mám teď svého Turka; ten je mi milejší nežli Bára i s Makotrusem. A co se budeme na ni ohlížet? Co je nám do té baby?“

„To je všecko dobře,“ namítala zas Petronka; „ale jak se protlučeme? Kam se obrátíme? co počneme? Peněz nemáme...“

Mně skleslo srdce i brada. Rozpačitě škrabal jsem se za ušima. Zmužilosť moje byla na kahánku; ale zato začala se Petrončina hned vypínat a bujně vzrůstat. To bývalo tak vždycky mezi náma.

Nyní se vložil do toho také Turek. Ve svém rejdění byl několik kroků zaběhl a začal náhle štěkat, jakoby se mu bylo něco neočekávaného vyskytlo. Možná, že dobrák na nic nepomyslil, ale já se hned za ním rozběhnul a v několika okamženích stál jsem — na kraji lesa, na ušlapané pěšince.

Radostí byl bych skoro také vykřiknul. Tak mě to podívání překvapilo. Dychtivě rozeslal jsem oči na zvědy, ty se ale vracely s novinou, že tu krajinu neznají. I zkřiknul jsem na Petronku — a ta mi padla radostí okolo krku.

My stáli na vrcholi zpovolna se klonící stráně, po nížto bujná žitnišťata své vlny houpala, a zrovna pod náma v rozkošné, široko se prostírající rovině ležela mezi bohatými sady hodná ves. My viděli skoro do prostřed — na veliké stavení, před nímžto několik vozů s nákladem stálo. Byla to hospoda — tu jsme dle své zkušenosti hned poznali.

„Budeš-li pak hubu držet?!“ ozval se najednou silný hlas nedaleko nás, a týkal se Turka, jenž pořád ještě poštěkoval. Pak volal dále na nás: „Nemůžete toho kamaráda okřiknout, aby nechal poctivého pocestného trochu dřímnout?“

My se rychle ohlíželi. Byl to starý člověk prostřední postavy. Tváře jeho byly sluncem opáleny, trochu široké, a mezi nimi roztahoval se kulatý, poněkud přičervenalý nos. Pod ním se příčila trochu vypouklá, pořád se jaksi usmívající huba — a nad ním se přimhuřovaly dvě modrošedé oči. Čelo jeho bylo poseto hlubokými vráskami

a vybíhalo v hodnou lysinu, za nížto pak několik pramenů šedivých vlasů do týla padalo. V celé tvářnosti byla jakási žertovná dobrosrdečnosť.

Oděv jeho byla halena z hrubého, režného plátna; jedna noha vězela v soukené, strakatě záplatované dlouhé nohavici, druhá v krátké, proto že šla jenom po koleno, od kolena byla — pouhé dřevo. Soukenou čepici držel stařec v ruce a odháněl ní Turka.

Vedle něho stál hodný flašinetl — a to bylo dobré znamení; to bylo tajné rukojemství, že jsme padli na člověka, kterýž dle svého povolání a své živnosti s námi stál v jakémsi příbuzenství.

„Nemějte nám za zlé, pantáto!“ začala k němu Petronka hned velmi důvěrně — „my jsme se nenadáli, že by tu kdo ležel. Náš Turek štěká, jak mu napadne — ale nekouše.“

„Snad se bojí o zuby!?“ zasmál se flašinetlář. „Ale chytrá hlava je přitom — to je pravda; štěkat, jak mu napadne — to by se hodil do světa. Mohl by udělat štěstí. — Čí pak je?“ doložil.

„Náš,“ prohodila Petronka velmi krátce a neohroženě.

„Není možná? — ha ha há! I ty studničko chytrosti! — a čí pak jste vy? Bezpochyby mámy a tatíka tuhle dole z některé té doškové residence?“

„Mně se zdá,“ řekla Petronka, vidouc starce v dobrém rozmaru.

„Ty musím poznat — ať mě kachna polkne! to musí být příklad rodičů, že mají tak vtipná děťátka,“ řekl veselý stařec, bera svůj flašinetl na záda.

„To nás bude těšit,“ dováděla Petronka dále, i přiskočila k němu, aby mu pomohla, a já za ní nelenil. — „To nás bude těšit. Ale my vám o nich nepovíme.“

„To ani nechci — to nemusíte, muškatelko! — není potřeba — však já je vyslídím. Kus rozumu padne člověku na tomto světě hned do očí — nu, a vaše máma nebo táta musí být zrcadlo chytrosti, jestli se dceruška po některém vydařila. Já vyčenichal jiných věcí na světě, tedy najdu také vaše rodiče. Ale — to vám povídám! ať mě potom přivítáte.“

Mezi tím šli jsme již pěšinkou po stráni dolů k vesnici.

Turek se hnal s vyplazeným jazykem před námi; já šel vedle Petronky jako němý; já měl jen co poslouchat. Režná halena dělala pořád všelijaké kudrlinky. Konečně si mě ale trochu líp povšimla.

„A co pak je tuhle té modré kazajce?“ ptala se, hodíc po mně hlavou. „Ztratila mluv — a nebo je to přestrojený špaček, kterému ještě jazyk nepodřízli?“

Mne to poznamenání trochu mrzelo — ale nemohl jsem na to nic říci: za jedno jsem nebyl k tomu dost obratný — za druhé mě zastala Petronka.

„On nechce svého tatíka prozradit,“ odpověděla na jeho dotíravou otázku. „Ale až mu ho najdete — to uvidíte, co v něm vězí.“

Cesta do vsi nebyla dlouhá. Brzo jsme stáli u první chalupy.

„No tedy, roztomilá koťátka!“ řekl flašinetlář — „teď se rozejdeme. Vy si jděte napřed — a já začnu zatím svou koledu. Ale to vám povídám, kůzlata! ať je mísa přichystána, až k vám padnu.“

„I to víte — to víte!“ smála se Petronka, chytla mě za ruku a táhla mě za sebou do vsi. Za malou chvíli stáli jsme na hodně širokém trávníku, kterýž se jako zelený, sem tam ale zašpiněný koberec po návsi roztahoval. Tam jsme se zastavili.

„Co teď?“ vypravil jsem konečně ze sebe. Petronka se trochu rozmýšlela a potom hodila hlavičkou.

„Půjdem do hospody!“ řekla — a já to rád slyšel. A co tam? — a jak odtamtud? — to byly arci jiné otázky. Na ty jsem neuměl sám odpověděti, a Schillerova Valdštýna jsem tenkrát ještě neznal, protož jsem také nevěděl, že má člověk někdy právo žádat, aby mu dal osud odpověď.

9.

Nová zrada vlasti a produkce bez principála.

Hospoda, poněkud ještě zánovní stavení, měla široký průjezd a podle něho dva hodné boky. Byla dosti hezká podívaná na ni. Nejvítanější byla asi našemu Turkovi. Ten střelil do vrat, jakoby chtěl v okamžení veškeré vnitřnosti její skrz na skrz prozpytovat a bezpochyby si někde známosť s notnou kostí udělat.

My dva se ještě jednou zastavili — a sice u samých vrat. Petronka sáhla do malého kapsáře a vyndala pět krejcarů. To bylo naše celé bohatství — zbytek peněz, které nám byla ráno Bára na cestu strčila.

„Ty nemáš nic?“ ptala se krátce. Já zavrtěl hlavou. — „Tohle bude hubený oběd a ještě hubenější večeře,“ mluvila Petronka dále. „Ale to nic neškodí. Vtipná hlava se také na ledě ohřeje, a nebude-li pomoci, musíme okázat, že jsme Makotrusovi školáci. A jak se mi zdá, nebudeme zde pracovat nadarmo. Hospoda je hodná — ves velká... poslouchej! v šenkovně je veselo — a pak tyhle vozy... no, uvidíme, co dovedeme.“

„Co pak počneme?“ ptal jsem se jaksi nesměle, nemoha zámysl Petrončin nijak prohlídnouti.

„Neptej se — a vůbec nemluv, abychom se neprozradili!“ řekla Petronka. „Já dám lepší pozor a sama vše objednám.“

Pak jsme vešli do šenkovny. Byl to prostranný, podlouhlý čtverhran s nerovnou, trochu špinavou podlahou a velikými, začazenými trámy na stropě. Okolo nažloutlých stěn stály odřené stoly a prostředkem se vlekla dlouhá tabule. Vedle kamen a pece klepaly dřevěné hodiny a okazovaly na čtvrtou. — Nám to bylo všecko jako dávno známé; neboť hospody bývaly do těch čas naše hlavní přístřeší a patřily dle svých hlavních částek k našim zeměpisným vědomostem.

Téměř okolo všech stolů bylo živo. My si zalezli do koutečka zrovna vedle dveří. Odtamtud jsme mohli všecko dobře přehlídnout.

Okolo prostřední tabule sedělo několik domácích sousedů a přespolních obchodníků, majících tady litkup. Někteří byli z kazajek vysvlečeni a své krátké dřevěné dymníky v zubech držíce, roztahovali se oběma rukama po stole. — V zadním koutě slavil křtiny zámožný sedlák z blízké dědiny, kteráž ku zdejší osadě patřila. Kmotrové a kmotry i pozvaní hosté byli veselí u plných džbánků a libě zavánějící pečeně. Nás počínal nově podrážděný žaludek hned upomínat.

Po celé jizbě panovala veselá živosť, a tato nás dechem svým poněkud ovanula i rozjařila. Byli jsme plni jakési dobré naděje.

Hned jak jsme se přes práh hrnuli a pak za stůl uvelebili, měřil nás vybroušenýma očima hospodský. — „Co dobrého?“ zahrčel na nás ze sádelného krku, a valil se v bílé, jen že rozličnými omáčkami podivně zpruhované zástěře ke stolu.

„Pán Bůh rač pozdravit, pane hospodský!“ odpověděla Petronka, své modré oči s přívětivým úsměvem na masitý soudek upínajíc. — „Rádi bychom kousek chleba — as tak za dva krejcary, a žejdlík piva.“

Ta hromada kostí a masa si nás chvilku prohlížela. Že nejsme ze vsi, to arci hned asi poznal; za jedno jsme byli trochu jinak přistřihnuti, abychom se byli mohli mezi bosonohou mládež počítat, a za druhé znal bezpochyby každou duši svých pivních a kořalečních poddaných.

„Máte cvoky?“ ptal se potom krátce.

Petronka sáhla do kapsáře, zacinkala tam osiřelými ovečkami, pak je vyndala, držela v hrsti pod stolem, a jakoby je byla z většího stáda vybrala, jednou rukou položila je na stůl, druhou vjela zase do kapsy.

„Tuhle jsou peníze,“ řekla přitom; „my nechceme nic zadarmo, pane hospodský! — ale zato nám dáte také hodně mnoho — není-li pravda?“

Masitý soudek smetl krejcary, zavrtěl hlavou a zamumlal cosi, jež jako: „Podivné kotě! — ta má dobrou vyřídilku!“ znělo, a valil se ku své kredenci, odkud nám pak objednaný, ale nemaštěný oběd přivlekl.

Byla to čtvrtka malého bochníčku a buďto z neopatrnosti, nebo ze zvláštní náklonnosti více než do polou naplněná pinta. Můj žaludek si zasteskl při pohledu na skrovný klínek chleba, z něhož se měla polovička na cizopanskou půdu dostat, a zpomněl si bolestně na celý bochník, kterýž zůstal v lese ležet.

Petronka pozorovala, co se ve mně ozývá. — „Neboj se,“ šeptala mi, chleba na díly přelamujíc — „však my se najíme. Tohle je jenom tak proti první bolesti prázdného žaludku. Ale musíš dát pozor. Tuhle se napí, abys dostal kuráž.“

„Nač pak?“ prohodil jsem také šeptavě, nechávaje první sousto zubům přemílat.

„To brzy uvidíš — teď nemohu dělat široké výklady,“ šeptala zase Petronka, stejnou pozornosť na chléb obracujíc. „Jen otevři oči a uši — a neostýchej se. Tady nesedí žádné paragrafy, a tyhle kazajky dovedu zrub na rub obrátit. Především ale pamatuj si, že jsi zase — mouřenín, a zpomeň si na principálovo učení.“

Mně zůstalo sousto v hrdle vězet! Měl jsem co dělat, abych je dolů připravil. Až mi do očí slze vstoupily. Pak jsem je vyvalil na Petronku.

„Mlč!“ hodila mi ještě potichu do uší, a přitom spočívalo ve tváři její tolik důvěrné přívětivosti, a ty modré hvězdičky leskly se v nich tak nevinnou čtveračivostí, že jsem se musel utišit. Potom začala podivné posunky naproti mně dělati. Brzo zaťala pěsti, brzo vystrčila jednotlivé prsty a přitom jí vyskakovaly z úst indianské floskule dle Makotrusovy gramatiky.

Já na ni koukal jako u vyjevení; ale netroufal jsem si hubu otevřít — ze samého strachu, abych nic nepokazil. Zato se ozvalo brzo něco u prostřední dlouhé tabule, a na to Petronka číhala.

Divné posunky její padly totiž do očí sedlákovi, kterýž byl několik pytlů pěkné pšenice prodal a ztržené peníze nyní po částech do pivní sklenice pouštěl — jinak řečeno: propíjel a pln rozkošného rozmaru se na lavici protahoval.

„U všech rohatých šotků!“ začal mumlat, když byl několik okamžiků na Petronku oči vyvaloval a potom svého souseda notně loktem šťouchnul — „podívej se, kmotře! co je to tamhle za drůbež? Ta má bezpochyby zalehlé uši a nebo přirostlý jazyk.“

Kmotr se ohlídnul a po něm se obrátilo několik jiných hlav. Petronka to pozorovala a začala ještě divnější posunky dělat. Najednou se dala ramenatá kazajka u tabule do smíchu. — „Tohle jsem předce blázen!“ zvolala přitom a otočila se na dubové židlici, aby nás tím lépe viděla. „Co pak to ta suknice tropí?“ — A Petronka, jakoby už byla na něco takového čekala, honem vyskočila, mne nechala sedět a šla blíže k tabuli.

„Mnohovážení páni a hospodářové!“ začala před nimi obratně mluvit — já bych to byl jaktěživ ze sebe nevypravil, ale tomu ženskému drobtu to šlo jako z vody! — játť arci tenkráte ještě nevěděl, jakou školu mladá holka již proběhla! — „Mnohovážení páni a hospodářové!“ počala — „bezpochyby jste si povšimli, že jsem tuhle s tím chlapcem trochu neobyčejně rozprávěla? Jestli se vám líbí něco o něm poslechnout, ráda vám posloužím.“

„No? — a co pak je na něm tak divného?“ ptal se kdosi plnou hubou u tabule.

„Mnoho — skoro všecko — až k neuvěření, moji ctihodní páni a hospodářové!“ odpověděla Petronka důležitě. „V kůži tohoto mladého člověka vězí víc, nežli se na první pohled zdá. Slyšeli jste někdy o mouřenínech?“

„Nu — vždyť nejsme dnešní!“ ozývalo se s několika stran. „Vždyť máme také kus filipa! To jsou ti černí lidojedi — v Lucidáři stojí, že mají oko na čele a že běhají o jedné noze, kterou se přikrejou, když prší.“

„O tom nemohu pánům ničeho povědět,“ řekla Petronka. „Tenhle chlapec má dvě zdravé nohy, po každé straně jednu, a předce je mouřenín.“

„Co pak jsou také bílí mouřenínové?“ namítal někdo.

„Pánové — to je jenom povrchu!“ řekla zas Petronka, „proto že mu české povětří z tváří a rukou barvu

vytáhlo. Na ostatním těle je ale posavad jako uhel. Jestli se pánům líbí — hned je o tom přesvědčím. — Kiri kari!" zvolala pak na mne, blíže přistupujíc.

„Co že to je?" dali se někteří do smíchu.

„To je mouřeninské," poučila je Petronka, kývala na mne hlavinkou, a když jsem trochu váhal, mrštila po mně významně očima. Nic se neboj — a pojď! stálo v nich zřetelně, ale já se přiblížil předce jen se strachem; mně se každá produkce protivila jako pelyněk.

„Vola dola!" řekla nyní ke mně, vzala mě za ruku a pevně ji stiskla. Pak mě uváděla k tabuli. Odtamtud mohli na mně oči nechat. Já jen hořel a jistě jsem jako pivonka vypadal. I kmotři a kmotry u křtin začali se zvedat, neboť si byli řečí Petrončiných povšimli, a byli rovnou měrou dychtivi vidět to divné, cizozemské zvíře v lidské podobě. Sám masitý soudek — nazván hospodský — se přivalil.

„Bude-li se líbit," — spustila nyní Petronka — „tedy okážu vzácným pánům hostům skutečného a spravedlivého mouřenína — tak jak v těch zemích rostou, kde může člověk o polednách rukama do slunce sáhnout."

„Aj, toť uvidíme pravou komedii!" zařehtal se vysmolený hlas mezi diváky, jižto se před námi do půl kola stavěti začali.

„Prosím, vzácné auditorium! tak to nejmenujte," ozvala se Petronka — „já to dělám jen ze zvláštní úcty, proto že pánové takovou pozornosť okazujou. Budou-li nám chtít potom nějakou maličkostí na cestu pomoci — my se za každou diškerecí poníženě poděkujeme. A v skutku také tento mladý člověk útrpnosť celé české země zasluhuje. Je to synek z knížecí krve — totiž z mouřeninské, kteráž bývá prchlá jako vařící smůla, dokud se na

cizím povětří neochladí. Rodiče tohoto mladého člověka měli batálii s jistým králem, ten je přemoh' a prodal tureckému císaři za otroky. Od toho přišli...“

„Ale u všech rohatých šotků!“ přetrhnul jí explikací dílem nedočkavý, dílem hluboce bádavý soused — „k čemu tolik vejšpliky o věci, na které doposavad nic divotvorného nevidím? Kluk je jako jiný kluk — třeba můj nebo tuhle konšelův — to bychom mohli naposledy být všichni mouřeníny, ani bychom o tom nic nečuli.“

„Ale kmotře — kmotře!“ ozvala se za ním sousedka od křtu. „Jak pak se to rouháte! Naše poctivé děti a — mouřenínové!“

„Jen minutku ztrpení — a hned se vám před očima rozbřeskne,“ řekla Petronka, kterouž — jak jsem s velikým obdivem pozoroval — nic pomást nemohlo. Pak se otočila ke mně — a začala mi na krku šátek rozvazovat; potom rozepla košili. „Luli buli!“ mluvila přitom jazykem, ale mnohem více mi povídali oči její.

Diváci sestrkovali hlavy jako berani, když hřmí — jiní natahovali krky jako houseři, když prší. Najednou se mi košile rozhrnula a mezi ní zaleskla se moje černá prsa.

„I hrom do toho! — Na moutě duši! — I ty moje umučení!“ — Takovéto variace na jedno a totéž thema, totiž na veliké užasnutí, ozývaly se mezi zástupem.

„Takhle — jako učiněný uhel, je posavad na celém těle,“ jala se zase Petronka mluvit a v okamžení ohrnula mi také rukávy. — „Tu máte ruce — jako havraní křídla, a kdyby tu byl někdo nevěřící, mohla bych ho celého vysvleknout, abyste viděli, že se leskne všude jako vaše sváteční boty.“

„Ty má zlatá hlavo!“ ozvala se nyní povážlivá žena,

kteráž měla u křtin mladého prince na starosti — „jak pak ti lidé v té kůži vydržejí? Co pak jim není pomoci? Snad aby je dobře vykoupali, když na svět přijdou!“

„Tak — tak, paní babičko!“ dal se jí moudrý soused z plného hrdla do smíchu — „vy byste tomu dala. Mouřeninské černidlo je docela něco jiného nežli česká špína — to my známe; byli jsme také ve světě a ledaco jsme slyšeli. — Není-li pravda, ty mladá sukničko?“ obrátil se potom k Petronce a přihoupal se pádným kročejem až k nám — „není-li pravda — to nejde dlouho s těla?“

„To byste mohl přesličkou drhnout,“ posvědčila mu Petronka. „To zbělí po dlouhém čase jenom na slunci.“

Soused v jelenicích zakýval hlavou, jakoby nejhlubší mudrctví dosvědčoval, skrčil nos a sešpoulil hubu. Potom ji otevřel, naslinil si prst a přejel mi jím od krku dolů přes prsa, až kam mu rozparek u košile dovolil.

„Na moutě milou! ani se to nehne!“ řekl na to, když byl prst ohledal a kolem otočil. Přitom mi koukal do očí, jakoby v nich nějakou novou soustavu o hnojení hledal.

„Umí to mouřenisko také česky?“ ptal se potom důležitě.

„Ani slova, vzácný hospodáři!“ odpověděla Petronka. „Kde by to byl také pochytil. On není také na rozum padlý — ale česky není tak snadná věc. To dá hlavy lámání.“

„Ať jsem ten neb onen!“ zvolal soused, otočiv se k ostatním. „Ta štěbetka má pravdu. Čeština je proklatě tvrdý oříšek. Nu, vždyť to víme, co se nalouskáme, když nám pan kancelářský český výnos podá. Aby měl člověk koňskou náturu; sic ho to přetrhá. — Nu, a jak pak ty s ním diškuliruješ? — umíš ty po mouřeninsku?“

„Já rozumím trochu mouřeninsky,“ řekla Petronka — „proto že jsem rozená Indiánka.“

„Co že? — jakže?“ ozvalo se několik hlasů najednou, a oči se vyvalily, aby to indiánství poznaly.

„Jsem rozená Indiánka,“ opětovala Petronka — „a sice zrovna z té krajiny, co s mouřeninskou zemí hraničí. Mnohému z vážených pánů hostů bude to sice vrtat mozkem — leckdo si bude myslit: „Jak je to možná? vždyť mluví tak dobře česky — a nemá na sobě nic jiného než co naše obyčejná děvčata mívají. . . .“

„I bodejž do tebe hnízdo sršánů!“ zvolala kazajka mezi diváky. „Moje myšlénky! To špírtě musí mít šotka u sebe.“

„— ale já vzácné auditorium z toho hned vyvedu,“ mluvila Petronka dále, na tuto expektorací se neohlížejíc; „za jedno jsou Čechové ti nejzdařilejší potomci Indiánů, jak jsem ještě nedávno velmi učeně slyšela dokazovat — a potom jsem už od svého pátého roku v českých krajinách, a tudy jsem si jazyk už trochu oblomila. Abych vám ale ten nejlepší důkaz dala, že jsem pravá Indiánka, tedy vám okážu několik tanců, kterým se indiánské děti učejí, sotva že z plének vylezou. Vidíte — tohle máte ku příkladu tanec „horabara,“ který se provozuje při každých indiánských křtinách.“

A bez dalších okolků nadzdvihla si sukničku, že jí byly útlé nožky až nad kotníčky vidět — začala zpívat jednoduchou melodii, kterou obyčejně stará Bára při takových produkcích s průvodem řehtajícího bubínku zpívávala, a dala se do tance. Nožky její se přitom podlahy sotva dotýkaly; brzo se třepaly kříž na kříž, brzo tloukla jedna o druhou — brzo ji toliko jedna držela a druhá se vznášela u velkém oblouku.

Slavné auditorium v koženkách a vestách se řadou notných knoflíků zapomenulo na pivo i na pečeni, a jevilo své rozkošné obdivování rozličným vykřikováním — jakož jsou: „Ah! — oh! — hrome! — to je čamrda!“

Já stál mezi tím jako zařezaný; košili jsem měl posud rozepnutou, rukáv ohrnutý; já si ještě netroufal zakryt důkazy svého mouřeninství a čekal jsem s tlukoucím srdcem, jak se všecko ukončí. Jen tolik jsem už chápal, že bude chtít Petronka po svém tanci mezi slavným auditorium koledu dělat, jakož jsem jiné — komedianty dělat vídával. Proto mluvila prvé o dobré večeři!

Ale jednoho tance nebylo dost. Petronka se po něm pěkně uklonila — a soused, kterýž se byl nedávno chlubil, že byl ve světě ledaco zkusil, začal svýma mozolovitýma dlaněma tleskat, až okna řinčela.

„Co pak? co pak?“ otvírali ústa někteří nezkušenější — a světem prohnaná kamizola se usmívala.

„Je vidět, že jste leželi celý čas za pecí,“ pronesl přitom s hrdostí — „a že nevíte, co jsou moresy. — Brávo! brávo!“ rozkřiknul se potom a začal znova dlaní o dlaň mlátit. — „Tak se dělá ve světě, když se člověku něco líbí.“

Později z něho vylezlo, že byl kolikrát v Praze „v tiatru,“ a že viděl dobře, jak to tam páni dělali, když jim šlo něco pod vousy.

„Ať mě hejno vrabců poplaší!“ dušoval se, „jestli jim z rukaviček hadry nelítaly, tak vám plácali; a čím více ty vystrojené maškary křičely — nebo když přišla takhle ňáká v krátké vyšívané sukni — ať jsem čertův, byla-li delší nežli po kolena — a když začala své skoky vyvádět: to jste měli ten rámus slyšet! Já byl vždycky ve smrtedlných úzkostech, aby celá ta palanda s námi nespadla.“

Na pochvalu tak bystroumného a krasovědného organu, jako byla světem prošlá kamizola — a poněvadž se veškeré auditorium jaksi rozjařilo i rozpařilo: začala Petronka ještě jeden tanec, kterýž „mulikuli“ pokřtila. Byl trochu divočejší a plný prudkých posuňků.

Sedláci se rozveselili a začali samou rozkoší smích tropit, jako po Petronce melodii bručet a nohama potrhovat.

„Lala, trala!“ točil se jeden po šenkovně, luskal prstama a přihoupal se u své veselosti až k Petronce, pak i za ni, a hloupě se chechtaje, nastavoval nohu, chtěje bezpochyby k všeobecnému obveselení ten chytrý kousek vyvesti, aby přes jeho ráznou botu padla.

Já dostal strach. — Petronka si toho nevšimla — takéť si toho pozadu ani dobře všimnout nemohla — tancovala, hopkovala — a už by byla přes ten osudný hnát pozadu brkla: tu mě to bodlo — já se nemohl zdržet a zkřikl jsem: „Petronko, dej pozor, abysi nepadla!“

Ona se zarazila — a veškeré auditorium zůstalo na okamžik jako nejvzácnější kabinet voskových figur; tak je moje čeština překvapila. Pak se to dalo všecko jedním rázem do smíchu. Jedni se chechtali, že se jim chtělo skutečně smát; druzí — že se zlobili.

„I ty milionský taškáři!“ křičeli někteří z těchto posledních, kteří se byli o moje mouřenínství nejvíce interesovali. „Ty umouněný darebáku — a ty mladá podvodnice! to je ten mouřenín, který neumí česky ani písknout? Ty podvodná ochechule! — Ty jsi asi také čistá Indiánka!“

„Světoběžnice je to — daremná tulačka!“ zarochtal nyní domácí masitý soudek, „a já jim to viděl hned na nose. Ale já vás naučím z moudrých lidí si blázny tropit!“

„Ale moji vzácní pánové — poslechněte pak, prosím!“ začala nyní Petronka povýšeným hlasem, jen aby tím hlukem pronikla; „my jsme nemyslili nic zlého; vždyť je to pouhá produkce...“

Ale jemná replika Petrončina nemohla rostoucím hlukem tolika chřtánů proniknout, a ztratila se — neslyšána. I obklopili nás jako roj poplašených vos, a zde onde začaly se nám již hrozivé tváře i pěsti okazovat.

Já se dal úzkostí do hrozného křiku — a v koutě začalo novokřtěňátko naříkat. Jinde cinkaly sklenice, tu tloukly svalovité ruce do stolů a onde bouchaly židle o podlahu.

V tomto polo-směšném a polo-hněvném poplašení zaznělo najednou u dveří několik zvuků z flašinetu, a hned za nimi octnul se v kole našich protivníků náš nejnovější známý s dřevěnou nohou.

„Hej, hej, sousedé! dobrého zdraví!“ zvolal přitom silným hlasem — „jakou to zde máte šarvátku? — Co vám udělala ta pisklata?“ — A staré oči jeho utkvěly na nás bystrým pohledem.

My se hned důvěrně okolo něho sesypali a z obou stran se ho chytili. Ve tvářích Petrončiných ležela celá suplika. „Příteli, zastaň se nás!“ byla její hlavní myšlénka.

„Co je ti do toho?“ zahrčel masitý soudek na chromého umělce. „Hleď si svých píšťal a nestrkej prsty mezi moje hosti, aby sis nemusel dát dřevěné klapky přidělat.“

„Myslíš, kvasničkáři, že se mezi nimi tak svírá?“ odpověděl stařec velmi dobromyslně. „To já znám tvé hosti líp — jakož vůbec vím, jaké brambory se jim plemení a jak u nich buchty zadarmo chutnají. O tobě to říci nemohu, tobě musím všecko cinkavými zapravit; pouhé Zaplaťpánbůh u tebe nic neplatí.“

Sousedé se dali do smíchu; jenom jeden měl ještě na nás jaksi nabroušeno.

„Blažku! nepleť se do věcí, do kterých ti nic není!“ ozval se poněkud nadutě. „Ty děti jsou podvodní poběhlíci, mají moudré, zkušené lidi za blázny a pověsily nám na nos bulíka, jakobychom byli jakživi za humna nepřišli.“

„Tyhle děti, pane konšele?“ dal se pocestný muzikant do smíchu. „I totě jsem věru žádostiv! — Pak si dal od samého konšela celý příběh vypravovat. Ten začal ihned hubou a rukama rozkládat, a když doklopýtal ku konci, odlehčil si notným zaklením.

„Ať mi sám rohatý postel ustele,“ řekl s hořícím obličejem — „jestli těm proklatým drobtům všechnu chuť k podobným kouskům nevyženu. Do díry je strčím!“

„Nu, nu — však nebude tak zle!“ namítal flašinetlář s dobrosrdečným úsměvem. „Pan konšel se dá obměkčit.“

„Starého čerta se dá!“ dováděl onen, pořád do většího ohně padaje. „Já jsem skála, kterou celá armáda takových starých bláznů, jako ty jsi, nepohne.“

„Ale — ale, vážený pane konšele!“ ozval se zase flašinetlář; „kdož pak bude špetku žertů tak přísně odvažovat a za trochu šprýmů hned pokuty ukládat a dírou hrozit! Vždyť to byla samá hračka — ode mne vymyšlená a nastrojená k potěšení pánů kmotrů, kmotřiček a jiných vzácných hostů. Tahle dvě koťata, kterým dírou hrozíte, jsou děti mé sestry, kteráž minulý týden zemřela. Tatík byl komediantem a zlomil krk již před několika lety; já se mám teď o sirotky postarat. Poslal jsem je tedy napřed, aby zde vzácným pánům veselou chvíli udělali!“

Sedláci otvírali huby a my tiskli radostně ruce — novému strýčkovi.

„Starý Blažek nemůže těch kudrlinek nechat!“ smály se kmotry, a náš dřevonožka se k nim přitočil jako dobrý známý s potutelným usmáním, prohodil zde onde žertovné slovíčko, a v malé chvílce navrátil se k nám s plnýma rukama buchet a pečeně a žejbroval se s námi do kouta.

„Ale poslechni, Blažku!“ ozval se nyní přísný konšel, co pak to znamená? Proč je ten kluk jako uděný? V tom je předce nějaké taškářství zašito!“

„To je hrozně jednoduchá historie,“ namítal stařec. „Kluk dostal po celém těle zlou vyraženinu; doktoři ho mazali černou mastí, a ta se mu vtáhla tak do kůže, že budou muset teprva zvláštní koupel vymyslit, aby ho zas opláchli. No, však já vám to vespolek ještě vysvětlím, až bude nějaká zbytečná hodina; teď musíme na veselejší věci pomýšlet. Snad abyste si poskočili — co myslíte? Paní kmotřičky se usmívají, a tuhle okolo tabule bude dosti místa. Dobrých ovcí se vtěsná hodně mnoho do malého ovčince. Hejsa! — vesele!“

V tom byl také již svůj nástroj na stůl postavil a začal nyní klikou točit. Vyjímaje několik vřeštivých tónů z polámaných píšťal, byla to dost hezká houpavá, a v několika okamženích dupaly při ní kované boty po špinavé podlaze.

My se krčili mezi tím za flašinetlem, šeptali a bavili se pečení, kterouž nám byl nenadálý strýček přistrčil. Petronka byla zas dobrého, ba ještě snad lepšího rozmaru. V neočekávaném a tak šťastném převratu našich událostí nalezala velké potěšení, ano byla jako ve svém živlu. Já však seděl tiše, málomluvně; já nebyl na tolikeré příhody ještě uvyklý; mně šla hlava kolem.

„Vy se těšte, zatrápení caparti!“ mumlal k nám nový strýc mezi muzikou — „až se vám na kobylku dostanu!

Nechat mě jako starého blázna chalupy vytloukat a lidi hledat, kterých snad sami neznáte! Nemohli jste hned hubu otevřít? Dobře by se vám bylo stalo, kdyby vás tady byli uskřípli."

„Nehněvej se, milý strýčku!" prosila Petronka a hleděla naň svýma modrýma očinkama tak lahodně, že by byl musel být pařezem, aby se nebyl obměkčil — „nehněvej se, milý strýčku, my jinak nemohli. Tobě jsme se nemohli hned svěřit, také jsi toho nežádal — a že to s námi takhle vypadne, toho jsme se nenadáli."

„Nu, a čí pak tedy jste? — mluvte, ať vím, co dělat!" řekl stařec, přestal točit klikou a muzika umlkla. „Povídejte, ale také přitom jezte, aby si ty selské kazajky ničeho nevšimly. He, pane hospodský! nemáte tam džbánek zbytečného piva, ale které ještě na křtu nebylo; já musím dnes svým malým hostům dobrý den udělat."

Masitý soudek vrčel a valil se ze dveří. Veliká měděná konvice byla prázdná, a on musel jít schvalně natáčet; holku, kteráž mu přisluhovala, byli hosté někam poslali. Když otevřel dvéře, vjel mu mezi nohy s hlasitým štěkotem náš Turek. Já radostně zkřiknul. Těžce padlo mi přitom ale také na svědomí, že jsem byl na věrného přítele zase poněkud zapomněl — ačkoli se při minulé starosti a bázni nebylo čemu divit! — i chtěl jsem tedy svou vinu nějak napravit. On byl skokem pod našima nohama a v okamžiku na to hryzl již telecí kosť. Měl jsem z toho velikou radosť; spolu se mi ale také zdálo, že byl dle svého dávného zvyku již kuchyni proslídil a někde něco na zub — možná ale také na hřbet slíznul.

„Nu, teď zde máte také svého kamaráda," řekl strýc — „teď začněte povídat; jsme všichni pohromadě.

Ale — hej, počkejte! navlečem to jinak. Hosté se zvedají — křtiny musejí domů, s tancem nebude nic; podíváme se tedy raději do šírého světa. Někde na mezníku bude se to lépe povídat a nebude tam tolik uší. Do večera máme ještě daleko.“

V tom se přivalil hospodský, nalil z konve do džbánku a přinesl to k našemu stolu. Při tom si nás opět bystře a dlouho prohlížel.

„Líbí se vám můj páreček?“ zeptal se ho stařec, jemuž toto prohlížení jaksi nevonělo. „Chcete mi za něj něco podat?“

„Nevěděl bych!“ zasípal masitý soudek nevrle. „Však ty je tuším odbudeš — ty podvodné tuláky. Venku se již někdo po nich ptá.“

„Cože?“ podivil se dřevonožka, očima po nás mrštiv. „Kdo pak by to byl? Vždyť je tu živá duše nezná.“

„Já se jí neptal na pas, ale je to stará baba, a podle řeči mohl by tenhle tvůj páreček jí náležeti.“

„Starého ďábla jí náleží!“ dal se náš nový strýc do smíchu. „Děti jsou teď moje, a kdo ví, koho ta saně hledá. Ať se přijde podívat.“

Přitom si nahnul z plného džbánku a hospodský se valil ku své kredenci.

„Honem jezte a píte!“ napomínal nás potom flašinetlář — „ať se dostaneme dál. Máte-li dobré svědomí, tedy vás už ani raráškův dědek z mých klepet nevyrve — nota bene: musí to být všecko podle práva. Či hledáte snad někoho? chcete k babě, která se po vás ptá?“

„Ne, ne — nechceme!“ prosili jsme oba najednou tak přidušeným hlasem, jako se nás pozorný stařec v režné haleně vyptával.

„Vždyť jsem vám to viděl hned na nose, sotva že

se to vysmolené břicho o tom zmínilo!“ usmál se náš ochránce velmi dobrosrdečně. „Do tváři si vám lehlo celé mizerere. Nu, uvidíme, co z toho vypadne.“

Na to zaplatil, my mu pomohli flašinetl vzíti na záda, on se chopil své tlusté sukovité holi, pozdravil kolem, a strkal nás ze dveří.

„Nezapomeň toho kluka vybílit!“ volal za námi ještě hlas od stolu.

„Jen mi dejte vědět, pane kmotře, až budete mít doma prádlo,“ zažertoval starý. „Já bych se u vás přiživil.“

„Vlastně bysi odsud neměl ani paty vytáhnout,“ ozval se také přísný konšel, „dokud nám o těch svých trpaslících řádné vysvětlení nedáš.“

— „Dám je, dám, vzácný pane konšele!“ usmál se stařec — „zejtra vás schválně navštívím. Zatím se dám panímámě uctivě poroučet — aby přichystala pekáč jahelníku, a vám přivedu zas páreček Kalmuků. — Žejbrujte se!“ postrkoval nás přitom ku předu, „a otevřete kukadla,“ doložil pološeptem — „jestli tu něco zahlídnete, čemu byste se rádi vyhnuli.“

11.

Liška na lišku.

Na druhé straně za vesnicí běžela pěkně ušlapaná pěšinka přes malý pahorek mezi bujná žitniště. Na pahorku stála stará planá hruška, okolo nížto se kus čerstvého trávníku prostíralo.

Sem nás vedl náš nový strýc beze všeho dalšího zastavení, leda že nás po vsi několik sousedek pozdravilo. Starý, veselý flašinetlář byl tu asi velmi dobře známý a rád viděn.

„Tak! tu jsme na místě!“ řekl, když jsme došli na pahorek; „odtud se můžeme dobře rozhlídnout, kdyby nás chtěl nepovolaný nos vyčenichat. A ty kamaráde!“ doložil k Turkovi, „pěkně pozor! Ukaž, co umíš, abychom věděli, jak se na tebe spolehnouti. Mně tam beztoho, když jsme se okolo hospody zahýbali, padlo něco do očí — nu, nebudu hádat, ale jestli jsem se nepřehledl, budu muset tvrdý oříšek rozlousknout.“

My mu mezitím pomohli jeho obnošenou skříni s několika tucty píšťal sundati a posadili se pak vedle něho pod strom. Turek začal kolem obíhati a po několika túrách lehnul si mi k nohoum.

„A teď povídejte, kdo jste? — odkud přicházíte a kam jdete?“ začal s námi Blažek ústní protokol zavádět. — „Ale!“ přitom nám dobrosrdečně prstem hrozil — „ale! to si zaznamenejte hned za uši! — ať se mi čistá pravda vyklopí.“

„To neměj starosti, strýčku!“ řekla Petronka s dětinskou srdečností. „Teď jsme tvoji a ty náš. My nemáme žádných tajností.“

Na to mu pověděla, u koho a jaký posaváde život vedla. — Starý pozorně poslouchal, špoulil hubu a kýval hlavou. Pak si dal principála a Báru jak náleží popsati.

„A ty tedy myslíš,“ počal nato zpytovat, „že nejsi dítě nebo vnouče těch lidí? — že není ten Mukotřas — nebo jak se jmenuje — tvůj příbuzný?“

„To vím tak jistě, jako že nejsem Indiánka,“ řekla Petronka. „On se k vůli mně se starou několikrát nepohoď, a pak myslil, že takový cizí sysel — jak mě laskavě jmenovával — taková přiběhlá kolčava za zlosť nestojí.“

„A jak dlouho jsi u nich?“

„To nevím, strýčku! — já neuměla od jakživa počítat, a stará Bára dělala, jakobych byla u ní od narození.“

„A pamatuješ snad, že to jindy okolo tebe jinak bývalo? Jiní lidé, jiné domy —“

„Já se nepamatuji na nic — jenom na velkou zahradu, na vysoké stromy a na pěkné kvítí, a zdá se mi, že jsem tam před lety běhávala.“

„Zahradu a kvítí?“ opakoval stařec, jakoby na něco zpomínal. — „A jak pak jsi teď asi stará?“

„Já to nevím; — ale Bára myslí, že mi jde na desátý rok.“

Stařec se zamyslil — a dal si pak *moje* příběhy vypravovat. Ty neměly, dle mého zdání, ovšem nic divného a tajného; ale když jsem začal o paragrafu se zlatými okuláry, kterýž mé matce častěji peníze vyplácel a pak se najednou i v Makotrusově kabinetu vyskytnul: tu začal flašinetlář zase hubu špoulit a hlavou vrtět.

„To je zamotaná historie!“ řekl mumlavě, zakroutil si vousy a pošoupnul čepici na ucho; „ale my se dostaneme předce na nit. — Odkud pak jste to dnes vlastně utekli?“

Ale nežli jsme odpověděli, zaštěkal Turek a kvapně vyskočil. Já se vzchopil za ním a začal se ohlížet; věděl jsem v okamžení, že je tu někdo na blízku.

„Alou — alou, kočička!“ štval stařec ostražitého hlídače, a ten se pustil dlouhými skoky a s hlasitým štěkotem do polí.

Ale sotva byl na první mezi, tu se tam najednou mezi osením něco zakmitlo — něco člověku podobného, pak se to vztýčilo; byla to ženská postava — my poznali Báru. Chtěla se totiž od zadu po kolenou k nám připlazit a poslouchat; ale Turkův nos jí pokazil koncept.

Odhodlaně postavila se tedy na nohy a mířila po nás očima. Pes přestal hafat, vyvedl okolo ní několik skoků, zatřepal ocasem a vracel se k nám.

Stařec se pozvedl a začal si nenadálou návštěvu prohlížeti. Jasné, dobromyslné čelo jeho se poněkud zamračilo — hluboké vrásky hýbaly se na něm jako pobouřené vlny.

„I bodejž do toho...! tedy mě předce oči neklamaly!?“ mluvil přitom jako sám k sobě. „Ona je to v skutku — ta stará sova — ta kousavá fena! Ale jen pojď — já ti ukážu zuby.“

Bára se teď skutečně blížila, a my se tlačili k starému flašinetáři. Musím se vyznat, že mi srdce hezky zostra klepalo. I Petronka jaksi bojácně koukala.

„Co tu děláte?“ zpustila pak na nás, Blažka si ani nevšímajíc. „Je to poslušnost? Je to vděk za moje namáhání — za moje starosti? Nevíte, co jsem vám poručila? Myslíte, že jsem starý blázen, abych za vámi běhala? — Já řku — proč jste nezůstali na začátku lesa?“

Asi tolik, nebo ještě více otázek vypravila jedním tokem ze sebe; ale my neodpovídali a krčili se pořád k novému strýci. Tak nastalo malé pomlčení, až je konečně Blažek sám přetrhnul.

„Milá, zlatá ženo!“ začal polo-usměvavě, ale hezky jadrně, „nejsem-li sám opilý, tedy bezpochyby tvoje vzácná osoba někde u čepu ležela tak dlouho, až jí mázdra na oči padla. — Co to mluvíš k těmto dětem, do kterých ti nic není? Proč nejdeš svou cestou a nehledíš jinde svých šejdů? A nebo proč jsi obcházela jako hladová kuna okolo hospody a nevešla do šenkovny, a nehlásila se k těmto kuřatům před očima celé vesnice? Bezpochyby jsi měla strach, že by ti mohli kůži vyklepat — a nebo že bysi

v železích uvízla? — Já řku — moudrá ženo! proč se sháníš po dětech, ku kterým žádného práva nemáš?"

„Drž hubu — ty vyzáblý, vyhladovělý skokane!" vyjela si na něho Bára. „S tebou nemluvím. Či myslíš, mrzáku, že budu podle tvé hloupé palice pískat jako tvé rozvrzané píšťaly? — Děti jsou moje a půjdou se mnou. Nezdržuj mě — ať jsme do večera pod střechou."

„Tys velmi šprýmovná osoba!" usmál se stařec, „a kdybysi byla o něco mladší, byl by z tebe dobrý paňáca. Škoda jen, že nemám teď kdy tvé nápady poslouchat. Jdi svou cestou — abysi přišla pod střechu, nežli někde uvázneš."

„Jak? — ty se opovažuješ — ? ty mně chceš odpovídat?" rozčepejřila se na něho stará tak jedovatě, že jsem se věru ulekl. — „Jdi ty sám — táhni a hleďej si pelech, chromý kostlivče! — o moje kroky se nestarej. Ty děti jsou moje, a ty mi je nezadržíš — ty ne! Či neznáš mě?"

„Oh, moje pamět není děravá!" odpovídal stařec s veselým usmáním. „Ty jsi starý drak! Ty jsi bývalá markytánka, které se jistý mladý voják líbil, který ale nechtěl do hrušky kousnout, protože to byla trpká plánice. Ta štvala tedy proti němu desátníka a šikovatele, a ti ho strkali a hryzli, až bláhovci mozek pomátli, že vzal nohy na ramena — a dvoubarevný kabát zahodil."

„Kdo se tě ptá na ty staré škváry?" obořila se zase Bára. „To jsou písničky pro tvou rozklíženou drnkačku... ale —"

„Vím, vím!" smál se dřevonožka pořád veseleji. „Ale je tu jen o to, abys viděla, že tě znám, ačkoli teď jinou larvu nosíš. Ostatně jsme se od těch časů arci ještě několikrát viděli. Víš —"

„Nic nevím — nic!“ zmátla mu ona další řeč; „teď k tomu není kdy. Teď vím jenom, že mi lezeš do konopí, z kterého ti obojek upletu, jestli z něho hned svou dřevěnou kelku nevytáhneš! — Pojďte, koťata!“ doložila pak naostřeným hlasem k nám trnoucím, a jižjiž po nás sahala.

My sebou trhli, jakoby nás bylo šídlo píchlo, a dali se do křiku. Dřevonožka se rozpálil.

„Zpátky, dračice!“ zvolal přitom a udeřil Báru pěstí tak silně do prsou, že bolestí zakňučela a na několik kroků odlítla. — „Zpátky! a nebo tě rozšťouchám, že ti kloub v kloubu neuvízne. Podej mi tvou trnovku, Tondíku — tak! — a teď pojď, hladová feno, máš-li chuť.“

„Ty — ty se opovažuješ?“ sípala Bára, oči jí hořely, huba jí klapala a ruka se zatínala do prsou, kde to po páně bolelo — „ty mě bíti? — ty plesnivý komisárku — mne?“

„Já tě utluču!“ obořil se flašinetlář, sukovitou holí nad hlavou potřásaje — „nedáš-li pokoje. Táhni za nosem — aby po tobě ani památky nezbylo.“

„Dřív ti zakroutím krk!“ rozkřikla se zdivočilá Bára a rozběhla se na něho s pozdviženýma rukama. Kostnaté prsty její vypadaly přitom jako křivé hřebíky. Mířila starci zrovna do tváří.

Ale ten se hbitě uhnul a začal svou holí manevrovati. Točil jí před sebou jako vycvičený šermíř, tak že se mu nemohla stará na tělo dostat, nechtěla-li něco na hlavu nebo přes nos utržit. Hůl jenjen fičela. Stará i starý přitom křičeli.

Mezi to začal také Turek štěkat, nevěda, co se vlastně děje, a ku které straně se má přivrhnout. Ale přirozené puzení a bezpochyby že měl ještě na jazyku chuť po telecí kosti, jakéž byl u Báry nepoznal, přitlačil se k Blažkovi.

„Alou! chyť ji — ks, ks — chyť!“ štval ho tento a Turek se postavil skutečně do pozice, že začalo býti staré úzko. Já sám už myslil, že jí někam zuby zatne.

Bára zaklela a ucouvla.

„No? sklapla ti chuť?“ vysmíval se jí Blažek. „Dobře děláš, beztoho nic nepořídíš. Jdi svou cestou, nežli tě modřinami posypu. Byloby tvé kůže škoda.“

Bára stála chvíli bez řeči a bryzla se do pysků. Vztek jí lomcoval.

„Víš-li co —“ začala potom, a já se podivil, jak okamžitě ty své tváře přívětivě vyhladila — „abys neřekl, že jsem tvrdohlavá: rozdělme se o ty děti. Ty si nech kluka a dej mi holku. — Pojď, Petronko, pojď!“ obrátila se potom lísavě k děvčeti. „Nezapomínej, co jsem ti slibovala, že budeš jedenkráte velkou paní.“

„I dej si hubu na petlici a nenamáhej se!“ odbýval ji Blažek. „Můžeš-li z někoho velkou paní udělat, udělej ji ze sebe, abys nemusela s cizími dětmi kramařit. Teď udělám *já* z holky něco — a to bude něco řádnějšího, než aby byla Indiánkou a před hloupým lidem skoky vyváděla. Rozumíš?“

„Ale měj pak rozum, Blažku! — co pak můžeš z ní udělat?“ namítala stará, začínajíc melodii mírnější. „Vždyť se sám sotva protloukáš! K čemu takové přívěsky a darmožrouty?“

„Jen proto, abys ty neměla všechnu zásluhu, že jsi se o ně starala!“ usmál se stařec. „O mne ale neměj strachy; však ono to půjde i s těmito přívěsky, a myslím, že se tuze dlouho s nimi nepovleku. Budu jim hledati rodiče.“

Stará se začala chechtati.

„Rodiče? — Hi, hi! nu hledej, hledej! Klukovi tuhle snad něco opatříš — ale holce? hi, hi! ta by se ti

poděkovala, kdybys ji chtěl k tatíkovi dovést! Toho už dávno žáby schroupaly. Vždyť je to dítě mého nebožtíka syna.“

„Mělas ty syna? — I podívejme se, co se člověk doví. Nu, div by to nebyl — tyťs byla veliká milovnice mužského pohlaví; ale tys pravila prvé, že máš také k chlapci právo? Což aby tvé právo k holce bylo také takové? Jak to dokážeš, že jsi její babička? To bych já mohl spíše přisahat, že jsem tě asi před sedmi lety viděl, jak jsi s malým děckem z cizího domu se kradla. Víš ještě? — byla tam pěkná zahrada — já ležel za plotem v chládku, a zkřikl jsem na tebe — ale tys letěla, jakoby ti byl hlavu zapálil — a já nemohl se svou dřevěnou ženou za tebou —“

„Nu ano — ano, viděl jsi!“ rozkřikla se Bára, an se byla již dříve několikrát marně přičiňovala, řeč jeho přetrhnouti — viděl jsi, ale to nebylo tohle děvče — dej si jen říci, Blažku! — vždyť předce víš, že jsem ti odjakživa přála . . .“

Stařec se ušklebil a kroutil si šedivé kníry. To dělal, když se mrzel nebo hodně veselil.

„Vím, vím!“ řekl přitom — „já býval před lety tvůj mazánek — já se ti říkaje do srdce zarýpal; proto jsi se tak starala, aby mě jako desentéra chňapli. Čertová podšívko! — nedopaluj mě nadarmo a jdi svou cestou, nebo si zavolám právo na pomoc a pak se budeš ošívat. Já řku — co to znamená, že je kluk na celém těle černý?“

„To znamená mou dobromyslnosť — že jsem ho chtěla před otcovým hněvem ukrýti. Mluv sám, kluku, — neměl jsi strach před výpraskem?“ vyjela si na mne.

Já nemohl zapírat. — „Měl — měl!“ vyjektal jsem ze sebe.

„Tu to máš tedy na míse, nevěřící Tomáši!“ mluvila Bára dále — „a abys viděl, že to s tebou i s těmi škvrňaty dobře myslím, povím ti, že klukova otce beze mne nenajdeš.“

„Je-li pak možná? Oh, ty moudrá prorokyně! Ale jen si nelam hlavu; než projedem několik jarmarků, jsme u cíle.“

„To se můžeš dlouho potulovat! — Pojď sem, já ti něco povím!“ doložila a kývala na starého hlavou, jakoby mu po straně něco svěřiti chtěla.

„Co chceš, starý hade? Jen ven s tím — tady přede všemi. Já se bojím tvých tajností.“

„Protože máš hlavu plnou červotočiny!“ rozhorlila se Bára opět, sáhla rychle za ňadra a vytáhla kožený váček. Když ho pootevřela, blýskalo se z něho stříbro, jakoby je byl z mléka vyndal. — „Bojíš se také těchhle? A — vidíš, dubová palice! Kdybych k tomu děvčeti skutečně kus srdce neměla, mohla bych s Pánem Bohem odejít a hlavu pokojně uložit; ale to nechci! — Holka je moje — je dítě z krve mé — já bych ji jednou ráda celou do stříbra posadila. To chci.“

„Anebo skrze ni sama peníze vyšejdit, a konečně, až si stříbrných klasů nasekáš, jako otupělou kosu ji zahodit nebo zfrejmarčit?“ opíral se starý. — „Nechceš *to* spíše?“

„Ale člověče! — pro živé umučení, jsi tak tuze hloupý nebo poctivý, že moudrému slovu nerozumíš? Kdybych chtěla, cos právě vyblabonil, holku jen za kosu — myslíš, blázne, že bych si nemohla jinou opatřit? Svět má bídy, že prodá dítě od prsu mateřského. Ale já se nebudu pro cizí krev trmácet. Proto měj rozum a udělejme mezi sebou pokoj. Teď se nemusíš bát, že bysi musel do trpké

plánice kousnout; jsme oba vyšeptalé hnáty a budeme se držet jenom rozumu."

„Co tedy chceš, věčný pokušiteli?" ptal se Blažek po nějakém váhání. „Mluv bez pohádek! Já nemám času ani chuti klubko tvých řečí teprva rozvinovat."

„Tedy poslechni — abysi poznal, že ti chci nahradit, v čem jsem ti snad pro tvou tvrdohlavosť před lety ublížila, jak pravíš. Dej si věc rozložit, a pak si vyber, co se ti zalíbí."

S těmi slovy ho vzala důvěrně pod paždím a vedouc ho několik kroků stranou, začala mu důležitě vypravovat. Trvalo to hezky dlouho, a stařec pokojně poslouchal.

„Jen aby se nedal strýc omámit!" řekla mezi tím Petronka ke mně. „Nedá-li pozor — ona ho dozajista ohne. Já jí už nevěřím ani slova, a měla bych velikou chuť vzíti nohy na ramena a podívati se, jak to jinde vypadá. Ale stará je v stavu letět za námi a nepustí nás z klepet."

Já bych to byl arci také raději viděl, kdybychom už byli někde přes hory a doly bývali; ale proti proudu od jakživa těžko plavat a ještě tíže hlavou zeď prorazit; nám nezbývalo tedy nic jiného nežli tiše čekat, jak asi nový strýc nad námi rozhodne.

„Dobře, všecko dobře, moudrá osobo!" zaslechli jsme ho nyní mluviti, an se Báře vymknuv, zase k nám se kolíbal — „a já ti za všechny ty noviny pěkně děkuju, ačkoli bych je byl snad i bez tebe vyslídil. Ale do spolku s tebou se nespustím —"

„Co že ti napadá?" zkřikla stará a div že ho dračím okem neprobodla.

„Ticho — ticho, stará karabino!" odpovídal dřevonožka velmi vážně. „Já jsem starý voják a nesednu hned

na lep. Kdo mi za to stojí, že je všecko pravda, co mi povídáš? O tom se musím dříve přesvědčit; pak uvidíme, bude-li co ze spolku. — Hejsa, děti! hýbejte se — ať se dostaneme pod střechu. Co nevidět máme noc na krku."

„Ty — ty se tedy chceš proti mně opovážit a vojnu mi vypovídat?" začala opět stará hněvivě sípavým hlasem, a tvář její vypadala při nastávajícím soumraku jako larva čarodějnice. „Ty plesnivý krtku! — ty uděláš, co já chci — a kdybych měla přitom hlavu ztratit."

A jako rozsápaná vlčice přiskočila s těmi slovy k starému, jemužto jsme nyní flašinetl na ramena vzíti pomáhali, a padla oběma rukama na tu hvízdavou skříni, vychvátila nám ji a pozvednuvši ji jako hračku do výšky, mrštila jí tak silně o hrušku, až to v ubohém skladě píšťal zarachotilo, a když se truhlík zvrátil, skočila mu jako šílená vzteklice ještě na dno, až to zachrastilo.

„Tak, bídný píšťalníku!" řičela přitom. „Teď můžeš jít na výdělky, abysi měl co chroustat i s těmi trpaslíky!"

„I bodejž do tebe kopa hromů — ty zlořečená čarodějnice!" rozsápal se nyní náš milý dřevonožka, vida před sebou tak ohavný konec svého řemesla a slávy. Přitom se sháněl po své trnovce. — „Já tě zmaluju, že na tobě bílého místečka nezůstane, kam by ďábel své drápy zaťal, až pro tebe přilítne — ty hanebná vražednice!"

Ale stará se mu jen chechtala a uskočila z rány. Její vráskovité tváře krčily a přičily se přitom, jakoby na nich potměšilá škodychtivosť vyznání své víry psala.

„Vidíš, plesnivý patrone, že jsem ještě žena, která má hlavu i ruce hned pohotově a ničeho se tak snadno nebojí! Rozumíš? Nyní ti mohu ty dvounohé drobty nechat na krku; však ty bys je brzo setřásl, aby tě neujedli" — (my se začali strachem zase k němu krčit); —

„nyní jsem jista, že je zas brzy dostanu. Abys ale poznal, přeražený kanone, že jsem měla v skutku od jakživa srdce z másla, tedy se podívej a poslechni!“

Přitom vyndala zase plný váček a začala jím cinkat.

„Tohle bude naše společná kasa, když vezmeš rozum do ruky a pokoj se mnou uděláš.“

Starý se zamyslil, a podíval se na nás.

„Nemějte strachy, děti! — dokud se tyto mé ruce pohybujou, nesejde vám ani vlásek s hlavy — já vás nedám! Seberte mi ty nešťastné střepy!“ mluvil dále, hlavou po roztlučeném flašinetlu hodiv; podíváme se doma, jak to vypadá. Abychom ale zatím zuby nesušili, dám si je tuhle od té poctivé ženy namáčet. — Pojď sem, zlatoušku, a dej mi ruku. Zkusím, jak umíš slovu dostát.“

Stará vycenila dásně se zříceninami zubů, přiskočila jako na drátku a plácla svou suchou rukou starému na dlaň, až nás to u srdce bodlo.

Opět jsme byli v jejích drápech; aspoň jsme se toho báli.

12.

Národní báchorka, jen že se trochu těžce vypravuje.

Je večer, a tu se dobře povídá. I já dostávám dnes chuť něco povídat. Je to snad reprodukce nebo památka z mladých let, kdežto jsem báchorky, čili jak jsme tenkráte bez krasovědného rozsudku po sprostu říkali: *pohádky* miloval.

Povím tedy něco. Není to sice nic nového, jsou to spíše věci známé, obnošené, čili po recensentsku: oklepané, ale přitom předce věci takové, že se o nich ještě

mnoho, velmi mnoho povídati musí, nežli všem všudy tak do krve a tuku vlezou, že bude všecko povídání zbytečné. To prý bude již asi za deset let! — tak jde alespoň temná pověsť. No, uvidíme. My — to jest: já a moje povídací důstojenství — my bychom tomu byli rádi; ale posud jsme trochu nevěřící.

Abychom ale od věci daleko nezabíhali, začneme už raději povídat. —

Před lety byl v Čechách živ člověk a ten měl dva syny. Otec byl starý Jelínek, synové mladí Jelínkové; mladší Filip, starší Jakub. Ale ten Filip neměl vlastně žádného filipa. Proč? to se hned dovíme.

Když trochu dospěl a se vycvikal — to jest: když ho v českém městečku nečeská metla tak dalece ošlehala (v závorce musím podotknout, že byl starý Jelínek velmi moudrý otec, a že chtěl, aby si jeho Jelínkové rohy otrkali, protože prý jemu samému všude překážely) — když tedy Filip jakožto základ svého budoucího štěstí věděl, co je „ein Hauptwort“ atd. — jestli tomu také rozuměl, nemohl jsem posud vypátrat — poslali ho do latinských škol.

Do latinských škol! — Rozkoší mi srdce hopkuje, když ta tři slovíčka dobře rozvážím. V těch je obsaženo veškeré tajemství lidského určení, bez nich není kusa zdravého rozumu, krůpěje radosti.

Zeptejme se tisíců jejich vychovanců, a všickni nám budou tu písničku zpívati. Jenom někteří daremní rýpálkové budou při té otázce nosem a rameny pokrčovati. To jsou duše, kterým nic nevoní, a kdyby to z kaditelnice samé moudrosti přicházelo. Ti chtějí míti pořád ještě něco — něco zbytečného, jakž ostatní svět praví. Ti pořád škemrají a skuhrají a hledají, jakoby se chtěli kamene mudrců dodělat.

Takový rýpálek byl také náš mladší Jelínek. Tomu nebylo dosti na latinské gramatice, *institutio ad eloquentiam* mu nepostačila, a řečtí auktoři mu nebyli ani slaní, ani mastní. Hned v *prvních* školách uchopil se něčeho, co právě jako rohama proti jeho povolání trčilo — totiž nešťastné *češtiny!*

Bylo to brzy po oněch — Bohu díky že již minulých — časech, kdežto se některým hlavám v království českém po dlouhém spaní konečně zdáti počínalo, že by měly na české půdě a v českém povětří také po česku mysliti a myšlénky své po česku pronášeti. To prý pak budou nejjasnější a nejprospěšnější myšlénky! Blázínkové! jakoby musel mít člověk k svému spasení jasné myšlénky! — anebo jakoby nemohl člověk tloustnout, i když nemá pražádné myšlénky? Můj Bože! tohoť vidíme každý den živé důkazy — a naši staří nebyli v tom ohledu žádní pošetilci, když pravili, že mnoho myšlení působí jen hlavy bolení.

Za oněch časů byli ale takoví lidé ještě vzácné byliny, rostli v osamělých skleníkách a málo kdo o nich věděl; když ale někomu do očí padly, tuť bylo divení a ohledávání, jakoby se pravý div byl vyskytnul.

Někteří se o tyto pořídké výstřelky na ouhoru české národnosti také upichovali, a jakoby jim na široké cestě velkého světa překážely, byli by je rádi zase zmařili, a když nešlo zmaření, nastalo utrhování a úsměšky.

Mezi tato podivná stvoření vrhnul se také — nevím jakou nešťastnou planetou — mladý Jelínek.

Najednou mu bylo, jakoby na celém světě, na zemi a na nebi, nic neviděl a neslyšel nežli češtinu. Když měl rozbírat Caesara, četl plesnivého vousáče Veleslavína, a když se měl cvičit ve čtyrčlánkových periodách latinských, vypisoval si průpovídky ze škvárů Komenského — ano jednou

se zapomněl tak dalece, že maje přinesti řeckou elegii, vypracovanou v rozměru Theokritském: blázínek české trochey podle pravidel Puchmayerových přivlekl!

Co se mohlo s takovým člověkem počíti? Jak se mu mohlo přáti, jak shovívati, an tak svévolně proti svému povolání čelem běže, dělal, co vedle něho skoro nikdo nedělal? — Spolužáci se mu smáli, učitel ho týral — a jeho vlastní přátelé? — ach, to je na celé věci to nejzábavnější!

Dvě léta před ním študoval jeho bratr Jakub, maje se vlastně nazývati Filip, neboť ten měl v skutku filipa.

To byl docela jiný človíček, v tom nebylo ani žílky z bratra mladšího. Tomu byly knihy latinské nade všecko, mimo svá skripta a explikace neznal ani božího písmena.

A proč by se byl také o něco jiného staral? — On toho nepotřeboval, a mohl být předce dokonalým juristou — jakož to později také dokázal.

A tento moudrý, opatrný človíček byl spolu nejhlavnější protivník bratra Filipa počeštěného — čili jak mu po bratrsku říkal: pokaženého študenta. On byl jedovatě, časem i uličnicky vtipný a hryzavě satyrický; on si dělal z ubožáka terč a nastrkoval ho i jiným, aby po něm šípy svých úsměšků stříleli. On měl rozsáhlé známosti, a těmi ho přiváděl o pověsť rozumného člověka. Oh, byl to zlý a škodný nepřítel, zvláště pro hocha, jako byl Jelínkovic Filip. To bylo dobrotisko z první třídy, měkká, poctivá duše, vřelé, upřímné srdce — pravý český blázínek.

Ale — bude se mnohý ptát — odkud pak toto bratrské protivenství povstalo? Proč seděl Jakub Filipovi na kobylce?

První příčina tohoto chování pocházela z dětinského věku. Jakoubek měl z oněch časů mnoho za ušima napsáno, ale Filípek za to nemohl. On byl otcův i matčin

mazlíček. Jakubovi tuze mnoho nepřáli. Proč? Ty můj Bože! proč mívají rodiče jedno dítě radši nežli druhé? Proč se nemohou někdy bratří a sestry vystát? To je tajemná hračka přírody, kterouž ani ta nejnovější filosofie, ani ta nejstarší morálka nevysvětlí. Dosti na tom, že to je.

I my se tu nemůžeme rozbíráním příčin zdržovati a držíme se jen skutečných událostí, a ty povídají, že měl Jakub na Filipa hned za chlapectví s kopce. Kde jen mohl, tam ho pošťouchával a klofcoval, tam na něho sváděl a žaloval, a tyto štilce a klofce přenesl pak také do pozdnějších let; nemohlť mu je sice pak tělesně rozdávat, ale poděloval ho jimi duševně, a to také bolelo — oh, a jak bolelo!

Národní záležitosti a věci vlastenecké, ježto tenkráte vlastně jenom v několika knížkách spočívaly — ty byly Jakubovi již proto sůl v očích, že si v nich bratr liboval; on by je byl sice i jinak za nebezpečné hlouposti považoval, ale bratrova k nim láska roznítila v něm nenávisť.

A s touto nenávistí uměl dobře operovat — budoucí advokát jevil se v něm, když ještě ani nevěděl, jak římský paragraf vypadá — a touto operací dal se konečně i otec omámiti. Liška Jakub vyšpehoval jeho slabou stránku.

Starý vrtěl hlavou. Vždyť dal kluka předce jen proto na študie, aby českou halenu vysvlekl, a on se do ní teprva jak náleží upínal!

To nemohl starý pochopit, i mrzel se, a mrzel se ještě víc, že mu to Jakub donášel. Ale tu nemohl svého miláčka omlouvat. To byla svévole, zlomyslnosť, maření času, podkopávání všeho štěstí!

„Jaký to proklatý nápad!“ divil se moudrý Jelen. „Co chce ten kluk s tou češtinou? Vždyť za ni nedostane, co by za nehet padlo! Kdyby chtěl být sebe mizernějším

škrabákem — pomůže mu k tomu čeština? V tom klukovi jsem se proklatě zmýlil!“

Nato šlo hřímavé psaní do Prahy. Filip se ho lekl; ale čeština byla jeho milenka, byla jeho láska, a kdo ví, co to znamená, ten pochopí, že se nedal milovník tak snadno zastrašit. Ano, pravá láska tím více roste, čím více překážek nachází — a tak se dělo i Filipovi. On se uchýlil se svou milenkou z posměvavého, týravého světa do tiché samoty a zahořel pro ni tím prudčeji a pevněji.

Potom psal otci — psal to krví srdce svého.

Brzy na to přijel domů. Otec mumlal, škaredil se — Filip rozkládal; ale starý mladému nerozuměl, to nebyly věci pro mozek v tak dávnoletých předsudcích vyprahlý; byla tu však také matka, a tato počala obě strany míři̇ti.

Ach, matka je předce jen skvostná věc! Třebas i někdy hlava její nepostačila: srdce její dá za to desaterou náhradu.

A takž to bylo i u Jelínkové.

Ona sice Filipovi nerozuměla, když jí své srdce odkrýval; vlasť, národ, vlastenectví, mateřský jazyk, národní vzdělání — to všecko bylo před jejíma očima jako divné a posud nevídané nádobí v dílně čarodějné; ono se lesklo a třpytilo, ono se jí také líbilo, avšak nevěděla, jak se ho chopit a co s ním začít. Což jí bylo od jakživa do vlasti a národní osvěty? — vždyť uměla dobré knedlíky vařit a vlněné punčochy plest; čehož potřebuje řádná hospodyně víc — že ne?

Ale Filip mluvil tak pěkně a tak do srdce, a přitom koukal na ni tak poctivě, že mu ráda uvěřila a pak i starého na víru obracet začala. Ale otec byl praktikus; ten nechtěl ani slova o příměří a pokoji slyšet, dokud mu synáček svatosvatě neslíbí, že té hloupé češtiny nechá a jak se patří svých latinských kněh se uchopí.

Filip ho poslouchal s pukajícím srdcem, slze mu stály v očích; — to nemohl přislíbit. Ale za otcovými zády stála matka a dávala mu tajné znamení, kývala hlavou a spínala ruce, jen aby přislíbil. A Filipovi se třásly rty a on sliboval, že si bude latinských kněh pilně hleděti.

„Takhle trochu — když je po chvíli, když budeš mít všecko ostatní už v pořádku," ozvala se nyní Jelínková, chtíc oběma stranám vyhověti — „to se můžeš na to vlastenectví podívat, když si na něm už tak zakládáš — vždyť my ti nechceme všechnu radosť zapovídat; a ta vlasť, je-li v skutku taková hodná osoba, jak jsem z tvých řečí vyrozuměla, tak že si dává i „matko" říkat — ta se nebude také hněvat, když jí pořád na krk nepolezeš. Spíše bych myslila, aby sis hleděl toho osvětlování — to může být věc užitečná; svíčky jsou nynčko drahé; a kdyby byly ty knihy za nějaký pakatel, mohl bys je také brát; já sama mám takhle za dlouhých večerů nějakou kroniku ráda. A tu češtinu — vidíš, milý hochu! to má otec předce jen pravdu — tu nech; s tou dojdeš sotva k prvnímu pilíři na silnici, a tam budeš potom stát jako sloup."

Starý vrtěl hlavou, nevěda odkud na jeho mnoholetou polovičku tak najednou svatý duch přišel, že mluvila o věcech o kterých předtím v celém domě ani zmínky nebylo a kteréž mu v uších zněly jako arabské báchorky „z ticíce a jedné noci" — ale v původním jazyku; a začal potom sám kázati.

Filip měl dobrou náturu a tiše poslouchal. Konečně odešel zase do latinských škol, a z hluboka si oddechnul, když se mohl v povyku hlavního města se svou láskou v tichém příbytečku ukrýti.

Ale za půl léta nato dostal starý Jelínek toto psaní:

„Vysoce milovaní a nade vše ctění rodiče!

Od svého nejútlejšího věku pokládal jsem sobě za svatou povinnosť, abych Vám dny života vezdejšího pravým synovským chováním osladil, a protož mi to nyní jako těžké břemeno na dětinské srdce padá, že Vám hořkého pelyňku nalévati musím. Náš Filip — o že může býti syn a bratr tak zlomyslně zaslepen a neslyšeti upřímné prosby a varování rodičů a toho člověka, jenžto s ním pod jedním srdcem ležel! — náš Filip vězí posud ve své vášni tak hluboko, že všecko své studium zanedbává, a neobrátí-li se hned na jinou cestu, při examenech na čisto propadne. Již nyní o půlletních zkouškách utržil něco, co bude muset opravovat — a kdož ví, zdali to opraví, an mu ta nešťastná čeština celý mozek plete? Pak by bylo po študiích, po Vašich starostech a nadějích, peníze budou na zmar vyhozeny. Protož bych myslil — neboť se nechci ještě vší víry o jeho srdci a hlavě odřeknout — abyste ho, jen k vůli jeho vlastnímu štěstí, přitom arci také k vůli své cti, pod mou dohlídku postavili. Já budu o něho jako pravý bratr pečovat; raději si utrhnu na čase a budu nad ním bdít; jen ho odevzdejte do rukou mých — a přede vším: neposílejte mu ani krejcaru, kterýž by mohl dle vůle své vydávat. Já se přičiním —“ atd.

Důvtipný čtenář bude již beze vší pochyby vědět, jaké to psaní bylo, i když je zde až do konce neopíšu.

Starý Jelínek je vztekem žmolil, a kdyby mu byl Filip v prvním okamžení do rukou padl, bylo by to s jeho mladým hřbetem — na vzdor že jej skrze sedm latinských škol pronesl — smutně vypadlo. To bylo nějakého klení! — a co pláče s matčiny strany! A z toho všeho vypadlo konečně, že se učinilo podle vůle Jakubovy, a ubohý Filip přišel do mučírny.

Ale dobře se mu stalo — proč nebyl chytřejší! Jakub psal o něm pravdu; on měl v skutku při exameně ostudu — a všeho toho byla jenom ta bláznivá čeština příčinou. Ta ho celého zkazila.

Tak alespoň povídal vlastní bratr; tak to donášel i Filipovým profesorům, u nichžto se velmi pokorně na jeho chování vyptával, spolu i do jeho zaslepenosti stěžoval — a tak to říkali posléz i sami profesoři, jimžto bylo všecko jako meč do srdce, co po latinsku neznělo. Protož začal jeden kde jen mohl vlastencujícího žáka špičkovati, druhý ho do krve týral a třetí mu pro rozmanitosť nadal bláznů, nešetře ani těch několik jiných horlivců, jižto se osmělovali zaprášený jazyk vyklepávat.

Blázna Filipa to všecko bolelo — a blázen Filip si nedal dost dobrý pozor; neohradil se dosti pevným štítem proti zbrani profesorské — myslil, že půjde do boje poctivého — a dal se zaskočit.

Následkem jistého propadnutí při zkouškách padl Filip do rukou bratrových, Jakoubek ho vzal nyní pod svůj plášť; vykázal mu koutek ve svém příbytku, přistřihl mu stravu a všecko vydání a vedl i dohlídku na jeho knihy i papíry.

O, to byly pro ubohého dobráka hrozné dny! On se neuměl opřít, nýbrž trpěl, mlčel a hryzl se do pysku.

Přitom ale věšel také hlavu, školní knihy viděly se mu býti hnusnými strašidly, a jiných nesměl mít doma. Chtěl-li se potěšit, musel do cizích míst zalézat — a těch nebylo tenkrát v Praze mnoho, kde by si byla některá jemu podobná česká duše stánek rozbila.

Někdy v něm začala ovšem také žluč kypěti. Tu se chtěl bratrovi opírat. Ten se ale postavil před něho s ďábelským úsměchem a ptal se ho jen: chce-li ještě

někdy dům rodičů svých viděti? tedy aby dělal, co mu rozumní lidé poroučejí; nechce-li, aby si svých pět švestek sebral a nikdy více neříkal, že se jmenuje Jelínek, že je ten a ten a co více tak hezkých věcí.

Filip na to nikdy ani neodpověděl — nemohl. Duše jeho byla přitom vždy jako kleštěmi sevřena. Mlčel, obrátil se, a hodil všecky knihy pod stůl; jen když přišla examina, musel je vzít před bratrem zase do ruky, seděl u nich, koukal do nich; ale duše jeho byla — daleko, daleko, za hranicemi vší matematiky a filosofie, a když předstoupil konečně, aby vydal účet z celoročního počínání, tu — — — ani neceknul.

Když se to Jakub dověděl, zapálil se v hubené tváři a radostně se ušklebil.

Potom řekl Filipovi: „Zítra se ode mne vystěhuješ, propadlý filosofe! Moje dohlídka nad tebou je v koncích. Hleď, abysi zapomněl, že máš rodiče a bratra; neboť nikdo z nich nebude se k tobě více hlásit. Avšak arci — o to není strachu, že na ně nezapomeneš; není-li pravda? tvoje paměť je už dávno mázdrou potažena — sic bysi nám nebyl tuto hanbu udělal.“

Filip se na něho ani nepodíval; mlčky sebral svých pět švestek a odstěhoval se k mladému člověku, s nímžto si byl nedávno známosť učinil — a kterýž byl také kousek českého blázínka. Potom vzal do ruky hůl a putoval k domovu. Chtěltě ještě jednou, a sice osobně s rodiči pojednat, chtěl si odpuštění vyžádat a slíbit — — co by slíbil, to ještě nevěděl; on dělal jen, co mu srdce poroučelo; jak a co z toho vypadne, o to se nestaral.

Ale doma vrazil hlavou na trdlici.

Pan jurista Jakoubek byl zatím rodičům všecko jak náleží vysvětlil — v psaních byl už arci také mezi rokem

důkladné zprávy o chování a prospěchu bratrově zasílal — a takž tedy starý Jelen na zkaženého Jelínka velmi hněvivě zanevřel, ano když nešťastného mudrce přes otcovský práh vcházeti spatřil, začal se po své španělce shánět, a když ji, samým vztekem slepý, hned nalezt nemohl, přivítal ho několika pohlavky a vystrčil ho ze dveří.

Hoch dobrák to ztrpěl; vzal to jako pokutu za neposlušnosť k rodičům — pak odešel za městečko, lehnul si za poslední zahradou na trávník a — dal se do pláče.

K večeru se přikradl zase k domovu a počíhal si na matku. Ta ho přitiskla k srdci — do dlaně mu vtiskla váček s penězi, a ubohý, při zkoušce propadlý mudrc podkasal pak roucho své, ježto vypadalo jako sedřený „Gehrock", setřel prach s naklobaných bot, okázal domu otcovskému záda a navrátil se do Prahy, k svému novému příteli.

To byla veselá kopa a sklad dovádivých nápadů; přitom srdečná, upřímná duše. Povolání svého byl chudý studiosus; co ale vlastně dělal, nebylo rozhodnuto. Jeho lehká mysl nemohla se dát tak ukovat, aby byla dlouho u kněh a zvláště u jedněch a týchž vydržela; bylo to jeho neštěstí, ale on si nemohl pomoci. Z latinských škol zaběhl do technických, potom se zatoulal na půl léta k muzice, z muziky se pustil na čtyry neděle do malířství, a když se k němu Filip přistěhoval, chystal se právě do preparandy.

Čeho se Filip chytí? — nebylo ještě rozhodnuto. On se posavád kotácel jako na vlnách — sem tam, sem tam, a nevěděl kam na břeh skočit.

„Vidíš, můj zkřesaný filosofe!" řekl k němu tedy přítel a spolu obyvatel komůrky, kdežto se ani na patě otočit nemohli, když do ní druhou postel vtěsnali — „vidíš, ty bysi mohl se mnou se zapřáhnout. Ve dvou se nám

to snad oběma lehčeji potáhne, a kantorství není tak chatrná věc, jakby se mnohému hlupáku snad zdálo. K čemu bysi ještě jednou ty zaprášené Řeky probíral a nebo ty suchopárné číslice louskal? Pojď, budeme raději preparandovat; a budou-li nás lidé při tom tuze pokoušet, vylejem si zlosť na hlavách okalhotěné mládeže, až se nám do rukou dostane.“

Filip se nedal dlouho pobízet. Onť býval odjakživa rád povolný — až na svou lásku, ale v lásce bývají také jiní pravými berany — a nyní byl zvláště jako měkké proutí, ježto se pod opatrnýma rukama pěkně ohýbalo.

A mimo to — učitelství! — toť bylo právě takové místečko, po jakém mladý vlastenec toužil. Tak mohl nejspíše oživující pramen srdce svého rozlit a rozstříkat; tak mohl nejlépe jemným plamenem prsou svých jiné zahřít, oči jim otevřít, hlavu osvítit a do spolku národních pěstitelů je uvést!

I zahořel Filip pro tu myšlénku — a to tím vřeleji, an se tím svému příteli také jaksi zavděčil. A to měl nyní za svou povinnosť. Přítel se o něho staral — skoro jako bratr o bratra — ale ne, toho podobenství nesmím u Filipa užívat, k němu se nehodí a také by mu nerozuměl; o bratrské lásce nedalo se s ním ani promluviti; — nejlépe řeknu tedy, že se o něho staral, jako pravý přítel. Sám nic neměl a předce mu všecko opatřil; běhal a šukal, až měl opuštěný Jelínek co chroustat a čím se odívat.

Život obyčejného preparandisty poskytuje málo romantické rozmanitosti; a Filip nebyl teď v skutku nic jiného. Že měl v žaludku prach z několika latinských škol, to neukazoval, to nebylo na něm ani pozorovat; stal se z něho takový sprosťáček, jako bývá sto jiných mužíčků, jenžto na vesnickou školu čekají.

Z těch časů nemohu tedy o milém Filipovi nic důležitějšího oznámit, nežli že se pořád hlouběji do své milé češtiny zakusoval — že ji věrně, ale tenkráte již i trochu pozorněji a skrytěji jako své robátko choval a hejčkal. Ona byla jeho útěcha, naděje a síla na trnité pouti života. Ale on se jí neblýskal; on byl z oněch duší, kteréž neumějí povyk tropit a rekruty verbovat — zvláště když měly pro tu svou lásku již nějakou mrzutosť; kteréž ale proto předce věci české často vřeleji milují, nežli ti největší křiklouni.

Pak musím doložit, že mu právě ta jeho tichosť a dobrota, ta skromnosť a povolnosť tenkráte ku štěstí sloužila; zalíbil se představeným a chytnul dosti brzo učitelství v malém městysi.

Radosť jeho byla veliká. Nyní byl svým pánem — a mohl své milé, dlouho v koutečku srdce svého ukrývané záměry ve skutek uvádět! A v radosti své psal také domů. Doufal, že se rodiče udobřejí, když doslechnou, že to syn k něčemu řádnému přivedl. I těšil se na odpověď; ale těšil se hrozně dlouho — nadarmo.

Teprva po několika letech zastavil se žebřinový vůz před jeho domkem s malou zahrádkou, a s něho slezla obstárlá matrona. Když vešla přes práh, přicházel ji kantor naproti — a zkřiknuv divným překvapením, spráskl na okamžik ruce. Potom je zase rozepnul a padl matroně okolo krku.

Byla to jeho matka.

„Přicházím k tobě důvěrně, synu můj!“ pravila stařena mezi pláčem — „přicházím jako vdova —“

Ale dobrý Filip jí nedal dlouho bědovat, nýbrž vykázal jí rychle pěkné místo v srdci svém i ve své domácnosti. Ona byla často a bolestně na něho zpomínala,

často jej i oplakávala, věříc někdy slovům manžela, tvrdícího, že si kluk celý život pokazil. Když ale konečně starému Jelenu oči zatlačila, nemohla se déle zdržet, nýbrž popustila uzdu mnoholetému toužení a vydala se k dítěti, jemuž byla odjakživa největší díl své lásky věnovávala.

Na té cestě tlouklo jí ale nejednou srdce velmi nepokojně. Bylať vdovou — byla však také chudou vdovou; neobyčejné nehody smetly skoro všechnu majetnosť v domě starého Jelínka, a co ušetřily oheň, neúroda, pád dobytka a jiné romantické příhody v jednotvárném životě venkovského šosáka: to pohltila posléz těžká nemoc, kteráž ho, již již schudlého, dlouhé časy klíčila.

Přicházela tedy k dávno nevídanému synovi, aby nalezla útočiště na svá stará kolena; i nezklamala se ve své naději. Nalezlať syna, jak si ho byla myslila; ba nalezla ještě více — totiž upřímnou dceru nevěstu, jelikož pan učitel mezi tím svůj mládenecký stav byl proměnil a z počestné i vůbec vážené panny udělal paní učitelku. To byla nejznamenitější proměna v jeho tichém životě. Láska stala se libodechým kořením skromných dnů jeho.

K matce choval se Filip, jakoby se mezi nimi jaktěživo ani toho nejmenšího nedorozumění nebylo přihodilo. Ona mu byla zase tou milou matkou, kteréž jako dítě tak rád na klíně sedával a později celé své srdce otvíral.

I nevzrostla mu z toho škoda. Podivnou náhodou či během nevyzpytatelných osudů, jakové se v životě i nejobyčejnějších lidí vyskytují, umřela matce stará teta a učinila jí dědičkou hodného jmění svého, jelikož tu bližších přátel nebylo, a když konečně i stará Jelínková oči zavřela, odkázala zase všecko svému Filipovi.

Ale za štěstím chodívá i neštěstí, a tak se přilíply i na to pěkné dědictví rozličné nehody.

Hlavní osnovatel jejich byl pan advokát, Jelínek *senior.* Na počátku neměl ovšem pro chudou matku ve svém domě ani koutečku; když ale přišlo tetino dědictví, tu začal hned na hodinách své synovské lásky rafičku z jedné ku dvanácti postrkávat; matka nechtěla však na ty hodiny už ani pohlednout.

Pan advokát zaťal zuby, pošoupl na nose zlaté brejle a zamumlal: „Však ty mi předce neujdeš!“ Myslil totiž dědictví, a v skutku začal také po matčině smrti s bratrem soud, chtěje se své strany stejného práva k pozůstalosti dokázat.

I začal to kroutit dost obratně, vyhledával nejpodivnější zatáčky; ale poslední vůle zesnulé matky byla tuze jasná, byla tuze určitě vyřknutá, pozůstalé jmění jí vším právem přislušící — nemohl tedy proti dědici ničeho svést, leda že mu vrchovatou nádobu žluče a pelyňku navařil a s jiné strany ho podrýpnouti si umyslil.

Tato jiná strana byla Filipovo vlastenectví. Na oko zdá se arci, že by člověk pro tuto krásnou, přirozenou a spravedlivou věc nikoho týrat nemohl; ale každá věc dá se na ruby obrátit, a tuť se vyskytne i na té nejsvětější něco, z čeho zlomyslná duše zlý výklad učiní anebo zkázyplnou léčku uplete.

A něco takového uměl pan advokát!

Jak jsem již podotknul, pojal Filip manželku, a ta mu darovala dcerušku; sama po několika letech umřela, a on rozdělil potom bohatý poklad své lásky mezi jediné dítě a tu — nešťastnou češtinu. Z těchto dvou tak rozdílných věcí udělal si vlastně jenom jednu, a ta byla jeho ustavičná myšlénka. On pěstoval dítě své jako pěstoval jazyk — všecko stejně, s neunavenou péčí.

Přičiňoval se — dnem i nocí o tom přemýšlel, jak

by ze své Jaroslavy řádnou Češku a horlivou vlastenku utvořil, i těšil se posléz sladkou vírou, že se mu dílo jeho povedlo. Aby se pak neporouchalo — ano již proto, že by ono samo v jiných rukou si bylo zastesklo a uvadlo — aby se tedy ve své dokonalosti uchovalo a svými ctnostmi také jiným prospělo: ustanovil pečlivý otec, že drahý svůj poklad jinému nesvěří, nežli poctivému Čechu.

Chtěla-li to také sama Jaroslava, o tom historie nic neříká; ale povídavá pověsť šla o tom dosti daleko a široko, i vykračovala si přitom tak hlasitě, že se i k uším advokáta Jelínka donesla, kterýž je pilně na všechny strany nastrkoval, hledaje, kde by co na bratra vyslídil. A na tomto Filipově ustanovení, „že dá svou dceru jen vlastenci,“ založil prohnaný paragrafista svůj bratrský pláneček. Byla to utěšeně zapletená síť; člověk s kusem vtipu mohl by z ní napsat veselohru, že by byla k popukání. Snad se o to někdo pokusí; já to zde napovím.

Toho času vyšel z Pražské káznice mladý — flamendr... ne, ne! toho času nechlubila se ještě Pražská čeština tímto přespolním slovíčkem, majíc jiných domácích stejného valoru v zásobě; — byl to mladý karbaník, několikkrát postížený při falešné hře a konečně jako na rozmyšlenou do chládku strčený.

Advokát Jelínek potřeboval takového subjekta, a jeho pomocníci mu ho přivedli.

Byl to mladík dobře urostlý, tváří zajímavých — když by se byla barva ze žalářního puchu setřela; ústa byla pěkně rozštípena, oči uměly podivné hry vyvádět: brzo se kroutily jako v hluboké pokoře, brzo laškovaly jako hraví holoubci.

Advokát si ho pozorně prohlížel.

„My jsme tedy Ludvík Schwarz?“ zeptal se ho konečně. „Co hodláme nyní počíti?“

„To se dovím bezpochyby od milostpána,“ řekl mladík neohroženě.

„Tak, tak! — ale co, kdyby se to ode mne nedověděl? Jak potom?“

„Svět je veliký; někde nějaká cestička pro mne zbude — a kdybych se měl trním protloukat.“

„A což kdyby byla tuze příkrá — nebo skluzká, a ona se nám zase noha smekla? — he?“

„Tedy upadnu na nejvýš tam, kde se dobře vede a odkud právě přicházím. K vůli rozmanitosti to také neškodí.“

„Bene, bene!“ kýval advokát hlavou. „On se mi zdá být moudrý chlapíček, a takovým rád pomáhám. — Neměl by dobré, řádné živobytí předce raději nežli to protloukání-se trním a roštím?“

„Inu — proč pak ne?“ usmál se káranec. „Zvláště je-li s tím také kousek veselosti spojeno.“

„Veselosti dost; tu si můžeme sami plnou měrou připravit. — Umíme číst a psát?“

„Já měl jednou tu hloupou myšlénku, že jsem několik směnek podepsal, a živá duše nebyla by nic poznala, kdybych se nebyl sám rozpustile prozradil.“

„Ah tak, tak!“ ušklebil se Jelínek *senior*, mnul si hubené ruce, přešel několikráte po prstech přes pokoj a zastavil se konečně zase před samým mladíkem. — Dovedeme být vlastencem?“

Ludvík Schwarz vyvalil oči, potom na krok ucouvnul a dal se konečně do smíchu. — „Co je to, pane doktore?“

„Neznáš ta zvířata? — Nu, však já tě navedu a oblomím, máš-li smysly pohromadě.“

„Jen není-li to nic hloupého? — pak bych se tím nerad zabýval. Člověk tratí renomé.“

„No, kus bláznovství to je — ale nám to způsobí mnoho vyražení. Především se musíš dát překřtit. Ludvík Schwarz — to by nám překáželo. Z toho musí být nějaký Vojtěch nebo Jan, k tomu za přídavek nějaký Jaroslav nebo Babihněv, a ze Schwarze uděláme Černého. Tak budeš mít už alespoň *kus* larvy vlastenecké.“

„Ah, teď milostpánu rozumím!“ dal se káranec do smíchu. „Milostpán chce ze mne vysoustružit takového blázna, jako jsou ti, kteří se té češtiny ujímají? Slyšel jsem o nich, slyšel. Ale k čemu to?“

„Co se na to ptáme? — Ve světě jsme nahnilý kůl, a my chceme udělat z něho pěkný zdravý strůmek. To má panáček na výběr. My ho opatříme jídlem, pitím, obydlím — vší tělesnou potřebou; ale on bude za to nástrojem v rukou našich.“

Mladík se malou chvilku rozmýšlel, potom slíbil věrně se zachovati dle vůle advokátovy, a za čtyry neděle jel překřtěný Ludvík Schwarz v interesantní osobě nově ukovaného vlastence Jana Branislava Černého z Pražské brány zrovna do městečka, kdežto Jelínek *junior* učitelem byl.

Objevení-se mladého šviháka v osadě, kde soused o sousedu ví, kolik hrachů do hrnku dává, a každá matka úplný rejstřík všech možných nápadníků pro svou dceru chová — tam bývá takové objevení jako ohnivá kometa. Okamžitě padne z ní paprslek do každého domu a způsobí rozmanité povídky.

Jan Branislav Černý vydával se za pocestného statkáře kdesi z Krakonošovy zahrady, jemužto se okolí městečka nad míru zalíbilo, a za čtyřiadvacet hodin byl známý se všemi honoracemi — tedy ovšem také s učitelem

Jelínkem, jemužto se arci hned jako vlastenec a horlivý ctitel všeho národního snažení prezentoval.

Bláhový Jelínek byl radostí celý bez sebe. V městečku oral již tolik let pořád neúrodnou půdu — a jestli z ní časem něco vystřelilo, bylo to jen chmýří, někdy nějaké polní kvítečko, které zase hned uvadlo. A tuhle se mu objevila najednou skvostná růže, vybújnělá ze země vlastenecké, zavlažovaná rosou vlasteneckou — ubohý dobrák plesal rozkoší, i zotvíral brány srdce a domu svého. Tu našel konečně duši, s kterou mohl promluviti. před kterouž mohl prsa svá odhaliti a mnoholetý sklad svých myšlének rozprostříti!

Z brusu nový vlastenec mluvil s ním o počátcích Puchmajera, o Hněvkovském a o bratřích Nejedlých; pak vzal do prádla Českého Hlasatele — vůbec byl se pan Černý své úloze jak náleží přiučil, neboť tehdáž nebylo ještě hlavy jako korec veliké potřebí, chtěl-li si do ní člověk o českých záležitostech všecko vštípit, a beránek. jako byl Filip, nechal se snadno vést na porážku.

A jakž plesal ubožák — — jenom se mu nikdo nediv, a raděj se hodně hluboko do tehdejších smutných časů a do stavu osamělého vlastence zamysli; co ho nyní potkalo, mohlo se mu státi, i kdyby byl cvikanější býval, nežli tak dobrá, poctivá, lehkověrná, snadno chytlavá česká duše kdy býti mohla; — jak zaplesal ubožák, když pozoroval, že se mladý vlastenec přítulně k jeho Jaroslavě má! Z toho mu zrůstala nejkrásnější naděje. Tuť měl najednou, čeho si dávno přál; tu měl ženicha, že lepšího už ani dostat nemohl. A když mu konečně pan Černý i v skutku vyznal, že Jaroslavu miluje, a když i tato oči klopíc něco podobného šeptala: tuť zavejsknul jako dítě a dal jim s uplakanýma očima své nejlepší požehnání.

Neptal se, nezpytoval dlouho, jako obyčejní prozaičtí otcové dělávají, může-li ženich dceru jeho i pořádně uživit; vždyť byl statkář (jak povídal) a vlastenec: tedy nesměl o něm pochybovat, tomu mohl svou blaženost svěřit.

A Jaroslava? — Ty milý Bože, to bylo nevinné, nezkušené stvoření, a pan Černý byl hezký muž a uměl hubou i očima mluvit, že by se bylo dívčí srdéčko rub na rub obrátilo. Ta mu věřila z celé duše.

Ženich se vytasil nyní se svatební smlouvou, kterouž měl z vypraktikovaných rukou svého nového tvůrce a pána, paragrafisty Jelínka staršího, a Jelínek mladší podepsal ji beze všech okolků — a byl v pasti. Sám posud jen svého kantorství se drže, nesáhnul k vůli vlastnímu pohodlí ani na krejcar znamenitého dědictví, chtěje jím budoucí cestu jedinému dítěti svému pohodlně vystlati — a nyní je hodil do chřtánu šejdíři, kterýž ho mimo to ještě o dražší poklad, o samé dítě okradl.

* * *

Není-li pravda, je to veselá historie? Oh, ono to přijde ještě veseleji a rozkošněji. —

Když bylo po svatbě, kterouž arci tchán sám vystrojil — pan ženich se blýskal přitom jen posledními dvacetníky, které se byly ze skříně advokátovy do jeho kapsy přestěhovaly — klepalo třetí den na to, hezky zrána, něco na dvéře. Filip, ještě jako v sladkém opojení, že se mu důležitý plán života tak pěkně povedl, zvolal veselým tónem své obyčejné: „Vejděte!“ a hned na to vyskytla se na prahu figura advokáta Jelínka — zlaté brejle, bílý šátek a jeho popelavý pláštík.

Filip nechtěl ani svým očím uvěřit — ale ovšem,

poznati ho konečně musel, toho milého človíčka, kterýž byl tak mohutně mezi loukoti osudního kola jeho sáhl, že se zpříčilo a na kantorství ho zaneslo. Nežli se ale zpamatoval, jak by měl uvítat člověka — toho jediného na té zemské kouli, ku kterému snad nějakou hořkost cítil — již ho onen předešel.

„Jsem tu dobře u pana Filipa Jelínka, pastora *minorum gentium loci?*" ptal se paragraf, sladince hubu našpouliv.

„Aj, aj, pane Jakube Jelínku, jehožto další titul neznám," odpověděl Filip polo hořce, polo dobrosrdečně (neboť byl šťastný, a ve svém štěstí byl by celému světu nepřátel laskavou tvář okázal) — „navlíkla mi ta hromádka let, co jsme se neviděli, tak podivnou kukli, že nemůžeš druhorozeného syna otce svého poznat?"

„Já jdu vždy rád přímo a jistě, pane učiteli, a nemohu zbytečnými ceremoniemi drahý čas mařit," odpověděl Jakub. „Do syna otce mého mi teď nic není — proto ho zde také nehledám; mám toliko s tchánem jistého pana Černého co jednati."

„Ten jsem já," řekl Filip, bolestně i nevrle se od něho odvrátiv. „Co se líbí?"

„Tak, tak — no těší mě, těší. Račme tedy dovolit!" šklebil se paragraf, a odloživ čepici, hledal bez dalšího pobízení židli, na kterou pak hromádku svých kostí složil. — „*Iste dominus* Černý je také kus vlastence — jak doslýcháme."

„Je celý, řádný vlastenec!" odpověděl Filip trochu pohoršeně. „Chtěli bychom ho snad rodičům ze srdce vytrhnout?"

„Nestál by nám za kleště; také nám jeho vlastenectví nepřekáží."

„Ku podivu! — a snad se u pana Jelínka ani nedovolil, aby směl vlastenčit?“

„I dovolil! Pan Jelínek, doktor veškerých práv a zemský advokát, o tom ví a těší se z toho,“ doložil paragrafista, brejle si pošoupnuv. „Tentýž Hromoslav nebo Pivomír, či jak se notnou porcí vtipné soli pokřtil, je obratný jonák, který se ve světě neztratí, a páně učitelova dceruška bude pro něho tak jako rozená — že ne? — nu a ženicha vlastence bude ona asi také těšiti. Popadl si tučnou kosť, kterouž bude moci hezky dlouho ohryzovat.“

„Jak to, pane doktore veškerých práv, myslíte?“ zamračil se Filip.

„Aj, což není bohatá nevěsta pro ženichovy zoubky hodná pochoutka? — a paní dcera má své tisíce, jak vidím,“ mluvil dále, a sáhnuv za ňadra vytáhl balík písemností a z těch pana Černého svatební smlouvu. — „Totě předce páně kantorovo mínění a písmo — jak?“ ptal se na to, kolkovaný a svědky potvrzený papír ze vzdálí mu okázav.

„Jak přichází tento papír do těchto rukou?“ divil se Filip.

„Z pouhé špekulace,“ ušklebil se Jakub. „Pan vlastenec Pivotluk — *respective* páně kantorův milý zeť, doslechl, že jsem kus pozorného juristy, a že takovýto papír u mne v dobrých rukou.“

„On tedy pana doktora skutečně zná?“ divil se kantor ještě víc.

„Jakž by neznal? Či jsem to již neřekl? Mně se má vlastně co poděkovat, že dostal tučnou nevěstu. Já mu o ní pověděl.“

„Ty?“ zkřikl dobrák, a hrozným zděšením na tři kroky ucouvnul.

„Aj, aj! což je to něco tak hrozného, že se pan kantor leká, jakoby mu o krk běželo? Ano, já. Takové případy náležejí k mé praxi — anebo spíše k mým libůstkám. Dílem z uznalosti, dílem z chytrosti dal mi potom pan zeť tento papír, abych celou tu věc ku konci přivedl.“

Ale Filip ho už neslyšel. V uších — ano celým tělem a veškerou duší hučelo mu ještě bratrovo: „Já mu o ní pověděl!“ a nevýslovné jakési hlasy, děsivé tušení prorývaly hlubinu prsou jeho. Tu chvíli se mu zdálo, že z toho manželství — že z jeho nadějí nic býti nemůže, an všecko od bratra pocházelo. Od té chvíle — —

Ne, nemohu stav duše jeho až na tenké žilky malovati; nebudu každý záhyb toho měkkého, šlechetného srdce jako listy kratochvilné kroniky převraceti a bolestné rány jeho zvědavým zrakům na odiv stavěti — nemohu!jáť bych musel péro do své krve namočiti a někdy bych třeba hodnou — kaňku udělal. Při takovém písmě nemůže člověk za ruku stát.

Zevrubné vylíčení ponechávám příštímu básníku dramatickému, který snad z toho všeho již jmenovanou veselou komedii urobiti chuť dostane. Já musím povídání své jednoduše ukončiti.

Filip Jelínek upsal své dceři všechen po matce zděděný kapitál; co měl na hotovosti, hned ženichovi vysázel, co leželo na úrocích, muselo se arci teprva vypovídat. Bratr paragrafista si to všecko na úřadě tak patrně vyjednal, utvrdil a pojistil, že mu ani halíř uklouznouti nemohl.

Později teprva, když byli už mladí manželé dávno odjeli, dověděl se kantor, že ho měl šibal ve vlastenecké larvě za blázna, že ho oklamal a okradl. Sám pan bratr udělal si potěšení, že mu to jedovatými slovy oznámil, dokládaje, že takovým pošetilým a spolu nebezpečným

třeštílkům, jako pan kantor býti ráčí, podobná lekce neškodí, a že by byl už jednou čas, aby se pan kantor na cestu moudrosti vypravil a příklad z vlastního dítěte si vzal, kteréž prý o té celé hře vědělo a jakožto chytré, do světa se hodící děvče k napravení blázna otce obě ruce k ní propůjčilo.

To byla hluboká, ukrutná rána do prsou poctivého Čecha, a celé srdce jeho se zbortilo. I uzavřel je před zlým světem a stranil se lidí, jakoby za každým obličejem zrada číhala; ani ve škole se na duši nepodíval. Ty dny měly děti pravé posvícení. To bylo šeptání a breptání — učitel je ani neokřikl, buďto mu zaléhaly uši, anebo byl daleko — daleko v myšlénkách.

Přitom se však varoval někomu si postěžovati; vždyť by mu bylo přitom bývalo, jakoby musel svou největší hrdosť na pranýř postaviti a vlastenectví dát ukamenovati.

Po nějakém čase mu psala Jaroslova, a chtěla manžela svého omlouvat. Vyznalať sice podvod, kterýž byl *na něm i na ní* zpáchal, ale sváděla to všecko na strýce advokáta — a milovanému teď muži odpouštějíc, chtěla i otcovo odpuštění vyprosit. Ale otcovo srdce bylo zvráceno a slova její nenašla brány do něho.

„Ty jsi dítě Belialovo, ne moje“ — psal jí; „ty jsi ve spolku s ošemetníkem, kterýž podvrátil víru mou v člověčenstvo; podrž, čeho jsi dobyla, a nakrm se stříbrem peněz mých, ale po krvi srdce mého se nikdy více neptej, to je šťáva jedovaté byliny.“

Od té chvíle nikdy více o své dceři neslyšel; později chtělo ho srdce bolestí a touhou sevřené arci někdy pohánět, aby se po ní poptával; byl by to ale musel učiniti u bratra, a při té zpomínce bylo mu vždycky, jakoby na něho smrt sáhala; tak zůstal beze vší vědomosti, ale

podivno! — také se nikdo po ostatku věna jejího nehlásil. Jak je byli dlužníci složili, leželo posavád v rukou úřadních.

S druhé strany zahrál si podivín osud ještě jednou velmi rozmarně s nešťastným kantorem a poslal mu nové dědictví z příbuzenstva nebožky ženy. Byla to divná příhoda, jakáž někdy i nejobyčejnější živobytí lahodně protkává. Ale peníze byly jako semeno všeho zlého, co milého Filipa za posledních časů potkalo.

Panu advokátu Jelínkovi převrátil se zase žlučí žaludek, i začal prohnaný paragrafista nové pletichy přísti, a tenkráte z nich povstal hodně tlustý provaz. Že měl kantor o kolečko víc, to mumlali sousedé už dávno; teď se jim ale zdálo, že měl celé hodiny jaksi zmotané, a tu nebylo tedy těžko patrný důkaz nastrojit, že je řečený Filip Jelínek už od kosti neschopný, aby hlavy domácích beránků ještě déle lineálem přiklepával, ano slavný úřad usnesl se dle důmyslně provedeného návodu pana doktora veškerých práv také na tom, že není ani mocen statku svého bez veřejného pohoršení spravovati, a protož byl dán s malým platem na odpočinutí a jmění jeho postavilo se pod kuratorství bratra advokáta.

To byla poslední rána na ubohou lebku poctivého Filipa; od té chvíle churavěl, malomyslněl a stal se pravým dětinou. Teď se na něm teprva vyplnilo, co mu byl bratr mermomocí již dříve před celým světem na krk pověsil. Teď nevycházel skoro ani z domu, a celé zaměstnání jeho záleželo v novém, posud nevídaném zpytování českého jazyka, a když na něho časem jasná chvíle přicházela, anebo když ho k radostnému napasení bratrského srdce jednou za čas pan advokát navštívil: tu ho vehnalo zoufanlivé hoře do mučírny, a v takovémto okamžení stalo se konečně jednou ....

13.
Aliance starých nepřátel.

Právě asi tak dlouho, jako jsem tuto národní báchorku povídal, četl náš dřevonožka v kusech papírů, ježto před ním na starém, sprostém stole ležely.

Bylo to v příbytku tohoto toulavého umělce, našeho nového strýce — v malé, nízké jizbě, v dřevěném baráku, v blízké vesnici, kamž nás byl za tmy vespolek dovedl. Tenounká svíčka ve viklavém plechovém svícnu kmitala svým plamenným jazejčkem na stole; v krbu praskala suchá louč a podle něho stál hrnek vlažné vody s jakýmsi přídavkem; tou mě Bára nyní celého umývala.

Před tím byli jsme se ještě jednou najedli, neboť Bára sehnala k večeři, co jen vesnická hospoda, to mamidlo unavených poutníků, ze svých boků vysypat mohla — zahoustlé pivo, proleželý sýr a půl bochníka samožitného chleba; mimo to našel strýc ve staré truhle i kus buchty s povidly.

Já se nechal tiše mýti a koukal na starého. Ten četl a četl; brzo vykřikoval podivením, brzo tloukl pěstí na stůl a klel, tu zas někoho litoval a bručel — slovem: abychom najednou věděli, co jeho starou duší tak lomcovalo, povíme: že četl denní rozjímání a poznámky kantora Jelínka, ježto mu byly dnes ráno v lese před našima očima z ňader vypadly.

Ptáte se, jak se dostali dřevonožkovi do rukou? — My museli povídat, jak se nám celý den vedlo, a tuť byla příhoda s bláznivým kantorem — jak jsme ho jmenovali — věc velmi důležitá. Bára nás poslouchala, dala se do smíchu, plácla si suchou dlaní o dlaň, a pak z ní

vylezlo, že, když za námi do lesa přišla, nešťastného kantora s obnaženým krkem, zesinalou tváří na zemi nalezla — a kolem něho plno papírů.

„Na počátku chtěla jsem ho nechat ležet, jak ležel,“ vypravovala svému novo-starému společníkovi. — „Nebyl to žádný žert; kdyby mě byl někdo při něm napadnul, mohlo se to smeknouti, jakobych ho byla chtěla obrati — v takových pletkách jsem honěna. Smetla jsem tedy jen papíry, neboť by je byl beztoho vítr zanesl, a člověk neví, k čemu se někdy několik řádků hodí — a pak jsem chtěla dále za těmi škvrňaty; ale nohy mi jaksi vázly. Vrazilo se mi do nich kus útrpnosti s ubožákem, kteréhož, jak se mi zdálo, trápil člověk, pro něhožto jsem sama nohy na ramena vzít musela, chtěla-li jsem mrzutostem uklouznouti. Pak mi padla na srdce jeho včerejší večeře; — i odhodlala jsem se, že něco pro něho učiním. Začnu ho tedy třiti — trochu kapek mívám vždycky při sobě, a někomu žilou pustit je mi hračka — slovem: šťastně mi otevřel oči. Byl ale jako u vidění a nevěděl, co se to s ním bylo stalo. Já mu to arci nemohla pověděti — kdož by si byl pomyslil, že s ním ta naše kotata takovou operací měla! — a řekla jsem mu jen, jak jsem ho nalezla. On se zamlčel a sklopil hlavu. Mne neznal a já se neprozradila. Potom si začal na sobě oblek pořádat a šátek zavazovat. Já koukala, jak se mu ruce třásly. Na to mi stiskl ruku a šel. Já také. — Každý jinou stranou. Ale po několika kročejích se obrátím; nešťastný copánek si klekal za křoví a spínal ruce. Modlil se — to jsem i z dálky poznala, a zastavila se na tak dlouho, až zase povstal a tiše do městečka se navracel.“

„A kam jsi dala jeho papíry?“ ptal se flašinetlář nemálo zvědavě.

„Ty mám tuhle,“ řekla stará, z ňader je na stůl kladouc. „Můžeš do nich trochu nahlídnouti; já strčím zatím tohle kotě v kalhotech do jiné kůže.“

Pak začala se mne mouřenína svlíkati a dřevonožka se pustil do čtení. Nemohlť arci listy jako jednou šňůrou přehlídnout, protože byly, vyjímaje některé malé sešitky, přeházeny: předc ale poznal tuze dobře, o čem se tu jedná. A čím déle četl, tím dychtivěji se do toho zakusoval. Konečně tím ale hodil na stůl a vyskočil se židle.

„Ne, to aby všichni čerti vydrželi!“ zvolal všechen rozpálen a začal se točit po světnici. „To je prazlořečené darebáctví! A ten ubožák — to milé jehně — je-li jen polovička pravda, co tu napsal — a jakž by nebylo! vždyť je na každé liteře krev a slzu viděti — tedy zasluhuje ten jeho pan bratr, aby ho koňmi roztrhali, do kola vpletli a upálili! A já starý osel! Já se toulám po světě, hnízdím se dlouhý čas tak blízko něho, snad jsem i někdy za jeho dveřmi svou kočičí muziku dělal — a nevím, neptám se — — ale arci, jak pak by mně mohlo napadnout, po tolika letech a takhle —“

„Ale člověče!“ skočila mu do toho Bára, když byla jeho naříkání už dost dlouho s podivením poslouchala — „co pak se ti stalo? Tyť sebou vrtíš jako v noci na Filipa Jakuba!“

„Ano — Filipa a Jakuba!“ volal zase dřevonožka — „vrtím sebou, protože se mi celý nový svět udělal, a protože si přeju, abych mohl ten starý spráskat. Pojď sem, rachotino — kluka nech, však on ještě zbělí — a poslechni, že ti odpouštím, cokoliv jsi mi učinila anebo ještě učiníš. No, není to kus nového světa?“

„Já ti ještě nerozumím,“ řekla Bára, převlíkání mouřenína právě dokonávajíc; načež já se ihned k Petronce

přitočil, kteráž tu zatím na rozložené slámě, naší dnešní posteli, seděla a na všecko bedlivý pozor dávala.

„Pro tyhle papíry ti odpouštím — rozumíš?“ odpovídal Blažek. „Je to rozkošná historie o bratrské lásce, a já v ní nalezl také kus vlastního života; teď ale bohdá k ní jiný konec napíšu — anebo nestálo celé mé živobytí za špetku tabáku. Poslouchej.“

A na to jí začal — pokud se mu to z roztroušených listů kantorových dělat dalo — vykládati o bratřích Jelíncích, o jich dětinství, o studiích, o pozdějším životě, až se dostal k vlastenci ženichu.

„Kdo ten dareba vlastně byl, nemohl jsem dosaváde nalezti; ale tolik by mohl z každého řádku i slepý poznati, že se advokátovým návodem a přispěním k němu pod cizím jmenem vkradl, a jestli mě všecko nemýlí, byl to tentýž Schwarz, kteréhož tu ošizený otec tak proklíná —“

„Kdo že?“ zvolala Bára, s celou duší poslouchajíc i vypoulila oči a ustrnutím nemohla bezzubé dásně zavřít.

„Nějaký Ludvík Schwarz — tak se přiznává alespoň dcera“ — dokládal stařec, nad jejím ustrnutím se pozastaviv. Ale u všech rohatých! — neříkali také *tobě* jedenkráte Schwarzová?“

„Říkali, říkali!“ zvolala stará, a skočila od stolu a semotam chodíc mumlala: „Ludvík Schwarz a ten Pražský paragrafista — ano, tak mi to žaloval — pod cizím jmenem — něco o češtině — žádné pochybnosti — on to byl.“

„Kdo?“ divil se nyní stařec, a podepřev si hubu o dlaň, upřel zrak na ústa její.

Bára se před ním zastavila.

„Blažku!“ řekla k němu — „já ti něco povím, ale nesval se pod stůl a také se na mne nesataň. Mně jde

beztoho stará mozkovice kolem a pod žebry začíná mě cosi šimrati a cosi mi šuměti, jakoby to byla pohádka o věčném řízení. — Ten Ludvík Schwarz byl můj kluk.“

„Co že?“

„Můj vlastní kluk — tak dobře vychovaný, jak jen matka mého druhu své dítě vychovat může. I držel se u mne až k dospělejším letům, a musím říci, že mi byl při živnosti hezky k ruce.“

„A jeho tatík?“

„Kdož pak bude nyní na takové zbytečnosti myslit! Nemáš dost na tom, že jsi přišel klukovi na stopu, který se po mně Schwarz jmenoval? Jak povídám — dlouho jsme se hezky snášeli, až jsme se jednou trochu ostřeji nepohodli, a on mi zaběhl do světa — že se na svou ruku protluče. O to bylo arci hej! — já ho také nechala; že se neztratí, to jsem věděla. Za jedno byl kluk k světu podobný — a pak jsem ho dobře obrousila. Neměla jsem tedy o něho strach. Já držela tenkrát malý obchod se sklem, a když to někdy vázlo, hrála jsem na pannu a růži. Asi tři léta na to slyším, že si můj Ludvíček jaksi nohu podvrtnul a do chládku spadl, potom zase, že se mu vede dobře, že se vylízal, a poněvadž se mi po něm také trochu stýskalo, neboť jsem měla kluka ráda: tedy jsem se konečně odhodlala, že se po něm ohlídnu. Po nějakém čase našla jsem ho v Praze — ale sotva že jsem ho poznala. Byl celý sešlý, zedřený, jaksi ztrápený; mně pukalo srdce. Bídně se protloukal; dohazoval, donášel, třel nouzi, a k tomu ke všemu měl ženu a dvě děti na krku. Co mě ale nejvíce bolelo — že se na mne ani nezasmál, ba že se mě skoro štítil. Ale já se ho nespustila, a on mě musel uvésti do svého hospodářství. Na mou duši, starý brachu! ty jsi na knížecím zámku proti mému synovi; holé stěny,

prázdná podlaha a k tomu na bídné slámě nemocná žena a dvě hladové děti. Já měla peníze; on se jich ale hrozil, jakoby byly prašivé; jenom když se na svou sklíčenou ženu podíval, dychtivě po nich sáhnul.

„„Obětuj, matko, obětuj!““ zvolal přitom; „„bude to oběť za tvé hříchy. Totoť je anděl, kterýž mě na cestu spravedlivosti obrátil, ačkoli sám při tom zahynul!““

Já mu nerozuměla a nemohla z něho dostat, kde tu osobu sebral. Ona sama také nemluvila; dílem byla dlouhou nemocí tak sesláblá, že ji mluvení obtěžovalo; dílem jí leželo něco na srdci nebo na svědomí — a to jí také mluviti bránilo. Ale tolik jsem předce pozorovala, že as bývala hezká i řádná holka, a že se jmenovala Jaroslava —“

„No, tu to máme!“ zvolal dřevonožka, jenž tak horlivě poslouchal, jakoby se to spasení jeho duše bylo týkalo; „dcera Jelínkova se také tak jmenovala — tu to stojí nejméně stokrát! Žádná tedy pochybnosť! jenom už povídej.“

„Já se ničeho nedomakala. Jenom třetího dne — byly jsme samy dvě doma, děti jednou zase nasyceny spaly a Ludvík odešel po svých šmejdech — tu se mi zdálo, jakoby mi nemocná něco svěřiti chtěla. Já jí domlouvám, hezky se k ní nahnu, ona se zas trochu nazvedne — začne kdesi cosi o svých dětech, abych je neopouštěla a jednou je k dědečkovi dovedla; — v tom ale padla zase nazpátek, začala strašlivě odkašlávat, potom polkla několikkrát povětří, hekla a — bylo po ní. Já seděla vedle mrtvého těla.

Když přišel Ludvík domů, tu jsem měla teprv kříž. Dal se do řvaní a chtěl si hlavu o zeď rozrazit; já ho měla co zdržovati a chlácholiti. Konečně se vrhnul na umrlou, a zůstal celý den a celou noc vedle ní sedět; ani se nehnul. Já se musela zatím o děti starati; jedno bylo asi roční, druhé dvouleté. Druhý den vstal, oblékl

děti a šel s nima z domu. Dřív mi ale řekl, abych mu dala na snídaní; chtěl se rozkurážit, jak povídal. Teprva po poledni se navrátil, ale bez dětí. Tváře jeho byly palčivě zarděny, oči se mu leskly jako ze skla, a přitom se chechtal, až mi srdce trnulo. Byl napilý, to bylo patrno. „„Dobrou noc, anděle!““ začal na to k umrlé mluvit, „„a šťastnou cestu! Uchystej mi zatím pěkné místečko, neboť doufám, že se shledáme, až se docela očistím.““

Já ho chtěla přivesti na jiné myšlénky, on mě ale popadl divoce za ruku a škubnul mnou až k samé mrtvole. — „„Co tu koukáš, moudrá sovo, kde tahle světice leží?““ osopil se na mne. „„Podívej se na ni. Ona mohla býti živa v zemské rozkoši, kdyby nebylo tvého daremného syna — kdyby nebylo této zatracené ruky bývalo! — (to myslil ubohý svou pravici) — já ji okradl, já jí zavřel bránu otcovského srdce; ale poklad vlastní lásky její byl tak veliký, že mě celého zatopil a mou duši novým životem naplnil. Oči moje otevřely se paprskem její milosti a srdce moje očistilo se pramenem její neskončené trpělivosti. Já složil velikou přísahu do rukou jejích, že se odřeknu chytrosti tohoto světa, že nesáhnu po statku otce jejího, kteréhož jsem úkladně dobyl; ona pak se uvolila, že bude se mnou trpět, aby spadla vina s hlavy mé. Ale Bůh mě porazil ve hněvu svém a tebe vysvobodil z tohoto bídného údolí.““ — A po těch slovech uvrhnul se opět na umrlou a začal strašlivě naříkati.

Mně bylo přitom, jakobych ležela na nožích. I chtěla jsem tedy smysly jeho na jiné věci obrátit a ptám se ho, kde nechal děti. — „„Co se ptáš *ty* po nich?““ vyskočil a obořil se na mne. „„Chtěla bysi z nich nástroje k svým hříchům udělat? Neptej se po nich; ty nejsou tvoje — ty jsou moje a *její* — slyšíš? — její jsou!““ — Pak se

obrátil zas k mrtvé: „„Neměj o ně starosť, ubohá ženo! ty jsou dobře zaopatřeny; já je dovedl k *němu* a sáhl jsem mu do duše. Počíhal jsem si na něho, když byl sám ve své hříšné dílně — on se ulekl mé návštěvy. Já postavil děti na zem, spustil zámek a stoupnul si potom před toho proklatého paragrafistu. — Co prý chci? — Tvou duši anebo štěstí svých dětí. Matka jim umřela — tedy budeš *ty* o ně pečovat. Já se odřekl peněz tvým návodem zasloužených — to víš a dosti pelyňku jsi proto sežral — a půjdu teď, abych učinil pokání za vinu svou. Ty budeš zatím o mé děti pečovat. — Pozbyl jsi, člověče, rozumu? on tu na mne; ale já zas: Teprva ho pozbudu, budeš-li se zpouzet, a touto rukou tě uškrtím. — Chlap chtěl ke dveřím, ale já ho chytil za krk, že zůstal hned jako chrpa. — Ani z místa! jsem zoufající tygr — jsem rozdrážděný ďábel u svého mistra. Ty se budeš o mé děti starati — slyšíš? pořádně starati. Já musím nyní do světa, abych se očistil v tísni života. Až se vrátím, budu své děti od tebe požadovat. Mysli na to s hrůzou a zbledni, kdykoli by ti napadlo, že neuděláš, co od tebe žádám! — Ha, ha! jak tu stála proklatá, hněvem a strachem scvrklá duše — a k tomu ke všemu — ha ha ha! musela si sednout a dát mi kus papíru, že mé děti dostala — oh! já vím, že jsem jednal s pekelným chytrákem — ha ha ha!“ “ —

Bára stála při celém svém povídání u prostřed jizby a křičela, pitvořila se při tom tak podivně, že nám až jakousi úzkostí srdce klepalo. Teď se ale zdálo, jakoby jí byl dech došel, i zamlčela se, sklopila hlavu a svěsila ruce.

„Nu, a co se dělo potom?“ ptal se dřevonožka po malé přestávce.

„Nešťastný kluk hodil se potom ještě jednou na mrtvé tělo, jektal cosi jako modlitbu — pak vyběhl ven. Nechal

mě u mrtvé samotnou — a já ho od té chvíle neviděla,“ řekla stará polotemně, hodila sebou na slámu a skrčila se, tváře na kolenou ukrývajíc, jakož dělávala, když ji něco hryzlo.

„Z toho ze všeho je patrno,“ začal dřevonožka po nějaké chvíli rozkládati — „že je lidský život divná pletenice z rozmanité příze, a láska že se tím proplítá jako zlatá niť. Dcera toho samého člověka, kteréhož tvůj kluk ošidil a ty dnes ráno zkřísila, zamilovala si toho šejdíře konečně tak, že ho na pravou cestu přivedla. Přitom chtěli alespoň trochu napravit, co bylo zkaženo, odřekli se tedy věna a protloukali se životem na vlastní ruce. Dále je patrno, že jsou děti tvého syna vnoučata kantora Jelínka, a že mají roztomilého strýčka. Jen kdybychom už věděli, co s nimi udělal? Ale hrome! co mi to zatřáslo mozkem? Ty malý syslíku — Tondo! nepovídal jsi, že dostává tvoje matka peníze — — poslyš, stará! Což aby to bylo s touto historií nějak spleteno?“

„Myslíš, blázne, že mám mozek ze řepy, aby mi to nenapadlo?“ pozvedla stará k němu hlavu.

„Ale kluk mluví o matce a o tatíkovi!“

„Hlouposti! Moje Petronka musela také o bábě mluvit — a předce sám Bůh ví, kde její bába hnije. — Ale včera jsem to měla všecko věděti!“ zvolala opět Bára najednou a hněvem zajiskřily se jí oči — „když mi ten vyzáblý paragrafista do rukou přišel! Já bych se mu byla zavěsila do týla, že by ho byla choutka přešla poctivé lidi strašit a z teplého hnízda vyhánět.“

„Mlč, stará — mlč!“ prohodil dřevonožka. „Co se stalo, muselo se státi — tak je to dobře, a všecko najde svého konce. Však ona nám ta advokátská liška neuklouzne a my se jí dostaneme na kobylku.“

14.

Vida, vida! — moje škoda začíná se ztrácet.

Ah! — ten se vyfik'! Kdo pak? — Náš včerejší strýc dřevonožka Blažek.

Druhého dne časně ráno, sotva začaly vlašťovky na slaměné střeše šveholit, vězel už v čistém modravém kabátě vysloužilců, v ruce lískovku.

„Cože? Tys byl desátníkem?" divila se Bára, soudruha mladších let si prohlížejíc.

„Nu, což je to tak velké zvíře, aby ho člověk nezmohl?" usmál se Blažek. „Kdyby nebylo téhle kmotry bývalo (při tom uhodil na dřevěnou nohu), bylby se snad zlatý třapec na mém boku houpal; ale kdož ví, zdaž by s ním moje veselá mysl nebyla uletěla. Dobřeť je to, jak to je. Tak je celý svět mým revírem."

Sotva se počalo rozednívat, byli jsme už na cestě do městečka, odkud jsme včera asi tou samou dobou upláchli. Šli jsme hezky zostra; zvláště pod náma — totiž pode mnou a Petronkou — nohy jen jen tancovaly, neboť ze včerejších rozprávek (kdyby se byli staří nadáli, že se *mne* ku konci tak dotknou, snad by je nebyli před námi ani vedli) — z těch rozprávek tedy vysvítalo, že se bude dnes hra vyvádět, při kteréž také nějakou úlohu ulovím.[1]

Blažek tu znal každou pěšinku, a tak jsme se octnuli v městečku, sotva že se tam po ulicích první ranní život hýbat začal. — Blažek neměl už ani stání. Na zdařbůh ptal se hned první osoby, kterou jsme potkali, kde učitel Jelínek zůstává.

„Ten?" podivila se ženská, s nůší na zádech po

polní práci jdouc. „To se dejte tamhle nahoru, do té uličky — tam vám k němu každé dítě okáže; jestli ho už neodvezli.“

„Kam pak?“

„I do Prahy — do toho domu, kam blázny zavírají,“ doložila žena a šla svou cestou.

Starému Blažkovi spadla leknutím brada.

„To je dozajista zas nějaký zlořečený kousek od pana advokáta!“ zvolal potom a zaťal pěsti. „Ale já mu ten jeho koncept přejedu, že nebude věděti, kam hlavu strčiti.“ — Potom se obrátil k Báře. „Ty stará! je-li pravda, co ta osoba kvákala, tedy to s naším přítelem už zle vypadá, sice by chytrý advokát nedával tak na jevo, že ho chce dáti mezi blázny zavříti. To musí býti své věci tuze jist. Možná ale také, že se jenom na své nestydaté pletichy spoléhá, a že by se dala celá věc převrátiti, kdybychom kantora do rukou dostali. Víš-li co? Ty máš koně — podívej se, co dělají. Jsou-li v prezoně, hleď, abysi jiné opatřila; já musím Filipa odtud odvesti — ať si ho pak ode mne kleštěmi trhají.“

Stará nás vyprovodila až k Filipovu domku; tam si prohlídla okolí a cestu a odešla do hospody, kde jsme včera Makotrusa i s kabinetem v pasti nechali.

Na předsíni zastihli jsme učitelovu starou služku, mnoholetou svědkyni jeho utrpení. Ta se Blažka jaksi lekla, nemohouc se nadíti, že by příchod člověka ve vojenském kabátě něco dobrého znamenal. Když ji ale upokojil, žalovala mu, jaké pronásledování starý pán trpí, a že je předc nevinný jako beránek — ano že je od včerejška docela jiný, nežli poslední léta býval, že povážlivě rozpráví — jen že je smutný. —

A v skutku byla včerejší událosť celou jeho bytosť

zvrátila. — Když jsme vešli do světničky, seděl u okna a hleděl do zahrádky. Náš Blažek ho pozdravil, on vstal, a teď stáli oba staří hezkou chvíli naproti sobě a mlčeli.

„Filipe!“ začal konečně starý voják tichým hlasem — „nemáš ve své paměti místečka, kde bysi mou podobu nalezl? Já arci trochu sešel; bouřlivý život hodil na mne starší larvu, nežli jaká mi snad v skutku náleží; ale srdce mé ještě nesestárlo a to zůstalo, jak bylo, když jsme spolu v Praze do preparandy chodili. Jelínku! což pak ještě svého Blažka, toho veselého blázna, neznáš?“

Překvapený stařec poslouchal s celou duší — nyní sebou trhnul a radostí se třesa zkřikl: „O můj Václave!“ — a padl dřevonožkovi okolo krku. Tak se drželi oba staří dlouhou chvíli a hlasitě plakali.

„My jsme zplesniveli, viď, Filipe? — ty sice ne tak jako já — ty vypadáš o dvacet let mladší“ — řekl konečně Blažek — „ale to je všecko jenom povrchu — jenom na kůře, jádra se nic nedotklo. Co *tebe* za ten dlouhý čas potkalo, to už vím, bratře! a doufám, že se veselého konce dočkáme. O sobě nebudu teď mluviti; můj celý život leží v tomto kabátě, v této liskovce, v dřevěné noze a v roztlučeném flašinetlu. O tom později. Teď si musíme o tvém bratru pověděti.“

„Mluv o mých hříších,“ řekl Filip mírně — „ale o tom člověku se nezmiňuj.“

„Neměj strachu, já tě nebudu sužovat; jen to bych rád věděl, zdali ho zde ještě napadnu.“

„Mně se zdá; neboť jak jsem včera doslechl, chce mi poslední bratrskou lásku prokázati a dáti mě — do blázince. Proto se tu ještě zdržuje, aby všecko do pořádku uvedl.“

„A ty se můžeš přitom usmívati? Ty to můžeš snášeti?“

„A což mám nyní, v pětapadesátém roce, ještě počíti? — *Tam* nebude hůře, nežli mezi moudrými lidmi; tam snad pokojně umru. Beztoho mne na tento svět už nic nepoutá.“

„Tak?“ zvolal Blažek. „Já tedy nejsem nic? — a to ještě o jiných věcech ani nemluvím! A moje děti tuhle — ty nejsou také nic?“

„Tys arci mnoho — tys jako nově nalezené zahřívadlo života mého,“ řekl starý přítel a tiskl mu ruku — „tebe jsem měl míti po boku, a střely nepřátel nebyly by našly cestu k srdci mému; — a tohle jsou tvé děti?“ doložil a opřel o nás oči své.

„Teď jsou moje,“ řekl dřevonožka; „ale rád bych, abys jim také ty kousek srdce daroval. Myslím, že při nich oba zmládneme. Nu, pojďte sem, koťata — pojďte! Nezalízejte do kouta!“

A my přikročili až k samému kantoru. Tvář jeho byla tak laskavá, a ty malé černé oči hrály mu v nich tak tichou radostí, jako když jsem ho poprvé v našem kabinetu spatřil — jen že se mi zdál nyní mnohem starší a sešlejší; za to ale nebylo na něm památky po včerejším vyjevení, kdyžto nás krutěbolestnou zoufalostí v lese polekal — o ne! dnes to byla tichá, míruplná obloha, včera těžkým mrakem potažená a divými blesky rozoraná. Důvěrně hleděli jsme mu do očí.

On položil ruce na hlavy naše a bystře na nás hleděl. — „Hezounké děti“ — řekl přívětivě — „hezounké; ale jeť mi při tom, jakobych je byl už někde viděl.“

V tom přišla stará služka se zprávou, že se někdo po nás ptá. Byla to Bára, přicházející od Makotrusa.

Principál slavného kabinetu čekal včera dosti dlouho i dosti mrzutě, brzo-li se hrození včerejšího nezvaného

hosta vyplní a slavný úřad své drabanty vyšle; ale ještě se v pokoji nasnídal, potom i tiše poobědval — pan doktor veškerých práv buď na celou věc zapomněl, anebo chtěl zdánlivé přátele bratrovy včera jenom zastrašiti. Za to však odhodlal se sám Makotrus smělou ranou mrzutý svůj stav převrátiti; šel na úřad a dal si průvodní své papíry podepsati. I podepsali mu je bez okolků, a hospodský musel i se svým podomkem úřední podpis respektovati a koně i s vozem z klatby pustiti. Makotrus mohl nyní každou minutu odjeti; že mu však odpoledne džbánek zachutnal, odhodlal se čekati, až dostane od staré společnice avis o.

Bára promluvila teď potají několik slov s Blažkem, a ten se přihoupal na to k učitelovi.

„Starý brachu!“ začal a chopil ho za ruku — „pomysli si, že jsme zas mladí hoši, a dělej, jako jsi tenkráte dělával — to jest, poslouchej kamaráda. To víš, ten ti radil vždycky dobře. Především seber všechny své papíry, pak vezmi kabát a čepici — neboť musíš na několik dní z domu. Tvoje stará tu dá zatím pozor.“

Staré dobrotisko se divilo i chtělo něco namítati.

„Nevěříš mi?“ pokračoval dřevonožka. „Či chceš mermomocí s tím darebákem, *salva venia* s panem bratrem, se tahati, procesovati a teprva u doktorů a kněží atestace hledati? To bysi věru zasloužil — ale ne, nebudu se zlobiti, a povídám ti krátce: ty musíš býti na suchu, nežli se tu povodeň strhne — ačkoli budu všemožně hleděti, abych ji obrátil a panu advokátovi na věky věkův stavidla zarazil. Prosím tě, poslechni a odejdi s touto dobrou ženou a s těmito dítkami; já přijdu za vámi co nevidět.“

Starý přítel nechal sebou vládnouti. Dřevonožka promluvil ještě s Bárou, a ta nás vedla potom přes malou

zahrádku nazad okolo městečka, a za posledním stavením čekal na nás Makotrus. Tam jsme sedli na vůz a jeli tou samou cestou, kudy jsme byli ráno pěšky přitáhli.

Byl roztomilý den; slunéčko se na obloze jenjen jiskřilo. My — totiž Petronka a já — byli veselí jako pravé děti. Historie se nám začínala líbiti, i byli jsme žádostivi, jak vypadne. Starý Jelínek nevěděl jak se do nenadálých poměrů vpraviti, a mlčel; pak se nás ptal, jak se jmenujem, a oddal se zas myšlénkám. Bára měla na kozlíku co Makotrusovi vykládati, a Turek — můj Turek prováděl veselé skoky podle vozu.

Asi za hodinu dorazili jsme k březovému háječku.

„Zde počkáme na přítele Blažka!“ řekla Bára, kteráž si byla dnes tu nejpřívětivější tvář nastrčila. — „Tu je milo pobyti, a dřevonožka se sem snadno dohoupá!“

I vypřáhla koně, a my se rozhostili pod lupenatou střechou na mechu. Nám dětem bylo tak volno, že nám srdce hopkovalo a nohy poskakovaly. Dováděli jsme, až se i dobrák učitel pousmál, ačkoli ještě mnoho nemluvil; Bára přivlekla z vozu chléb a uzeninu, kterouž byla v hospodě ulovila — neboť dnes byl pro nás jako svátek — a Makotrusova láhev musela to splachovati.

„Jezte a píte, milý příteli!“ pobízela Bára starého kantora, když se byli rozsedli — „a shoďte všechny trampoty. Nynčko jste mezi lidmi, kteří s vámi srdce rozdělí. Jen vesele!“

„Děkuji vám, přátelé!“ řekl stařec — „a věřím rád slovům vašim, neboť jsou neobyčejná hudba v uších mých; ale srdce moje ztuhlo v žalosti tak silně, že teď ještě neumí radosti se oddati.“

„Aj, co bylo, to bylo — a je to tam!“ odpovídala Bára. „Každý z nás měl svůj podíl hořkosti; ale lidská moudrost je musí umět osladiti.“

„Pěkně řečeno, pěkně!“ kýval starý hlavou. „Byla jste, milá ženo, vždy tak moudrá? — Mně se zdá, že jsme spolu již jednou mluvili?“

„Mně se to také zdá — a přála bych si, abyste měl ve své paměti, anebo aspoň ve svém srdci nějaký kouteček, kde bych se mohla uhnízditi.“

„Já se vám musím přiznati, milá ženo — se mnou se děly věci, jimiž paměť moje trochu seslábla, zvláště tyto poslední dny měl jsem zase divné nápady — nu, nesmíte se diviti —“

„I vždyť já se nedivím! Kdo má takového bratra — — ale nechme toho a promluvme o něčem jiném. Já vám nesu pozdravení od osoby, kterou jste už několik let neviděl.“

„*Já* neviděl několik let žádného — alespoň se nepamatuji —“

„Ale ta osoba měla vás v paměti a v srdci až do poslední chvíle — a litovala, čeho se, ač nerada, byla dopustila; neboť byla nevinna, a jenom váš bratr ji má na duši — tak jako jejího muže a vás samého.“

„Pro milý Bůh, ženo! o kom pak to mluvíte?“

„Což vám opravdu srdce nic neříká? — Neměl jste žádnou dceru?“

Stařec hluboce vzdychl a zakryl si tvář oběma dlaněma. A stará začala nyní obratnými slovy malovat, co byla v domácnosti syna svého shledala; mluvila o lítosti, o zbožném, poctivém, ale schudlém životě obou manželů, jak raději v nouzi břeldli, nežli aby byli na nepravý statek sáhli — a jak ubohá Jaroslava v rukou jejích skonala s tou žádostí, aby nevinným dítkám jejím odpustil.

„Dítkám?“ opakoval stařec, a ruce mu sklesly a po tvářích bylo mu dva potůčky slzí vidět. — „Dítkám mé ubohé Jaroslavy? — a kde — kde jsou?“

„To zvíme, jak mile se náš dřevonožka přihoupá,“ řekla Bára. „Ten vyšel právě i stran těch věcí na zvědy.“

V tom se ozvala na blízké cestě veselá písnička z chraptivého hrdla, a za několik okamžení stál Blažek mezi břízami. Tvář jeho byla denním parnem do tmava zarděna a zářila vnitřní rozkoší.

„Hejsa, lidičky!“ volal, liskovkou v povětří švihaje. „Vystelte cestu k srdci samým kvítím, neboť přichází radosť — velikánská radosť! — Ah, dobře, že tu máte něco na zub; samým spěchem zapomněl jsem v městečku štací udělati. Dejte sem láhev! — tak! — to chladí! A nynčko, nežli přijde zpráva o mém pořízení, mluv ty, stará! — a pověz, kde si vzala tuhle berušku — tu svou Petronku? Je to ono škvrně, s nímžto jsi z Mirotic utíkala, když jsem ležel za plotem panské zahrady?“

„Nu,“ řekla Bára a ušpoulila hubu — „teď není kdy k vytáčkám a oklikám, je-li pravda? Abych tedy pověděla, co a jak — já začala tenkráte kumpanii tuhle s naším principálem — mimochodem musím podotknouti, že mu chtěli kabinet už prodati a že jsem ho musela vyplatit —“

„Ou, ou, stará feno!“ zahučel mezi to Makotrus. „Kam to běžíš s cesty? Vzácné vrchnosti ptají se na moudřejší věci.“

„Aby tě neubylo, panáčku z másla!“ zachechtala se Bára, a pak obrátila se zase k Blažkovi. — „Že byl náš kabinet trochu zedřený a délkou času nic lepšího na něm přirosti nemohlo: musela jsem hledati novinku, kteráž by byla celému harampátí pomohla. I napadlo mi, abych z kusu obyčejného českého masa něco cizozemského vysoustružila. Dělali jsme produkce právě v městečku, jak povídáš. Já byla u panské zahradnice, proto že mi docházelo koření, bez něhož nikdy nebývám. Tam si hrálo na trávníčku děvčátko sotva tříleté, a to se mi líbilo.

Já se dám se zahradnicí do řeči, dobře jí koření zaplatím — a ptám se, má-li více dětí. Ona, že nemá, že není ani tohle její, že je má na vychování od starého pána, kterýž jí každý rok jistou sumu přináší. To byla právě voda na můj mlýn. Tady nezarmoutíš matku, pomyslím si — a druhý den byla holčice moje. Vylákala jsem ji ze zahrady — — no, no, bláhová! co vřeštíš?" obrátila se nyní k Petronce, kteráž hořce plakati začala. — „Měla jsi se u mne zle? Mně se zdá, že líp nežli bysi byla u té zelinářky mívala; beztoho nebyla tvoje matka!"

„A kde tedy byla moje matka — kde ji najdu?" zvolala Petronka bolestným hlasem.

„Tu již arci nenajdeš; ale já ti za to opatřím několik jiných srdcí, která tě budou tak jako matka milovat!" zvolal Blažek a vzal Petronku do náruči. Potom začal vypravovati, jak se mu dělo u pana advokáta.

„Šťastně jsem ho zastihl, když chtěl už na úřad. Měl plné ruce papírů. Bezpochyby svoje šmejdy. Já řku, aby počkal — všecko bez okolků jako se sprostým pletichářem —, že přicházím od Ludvíka Schwarze. Měli jste vidět, jak koukal! Chtěl se usmívati, chtěl upírati a hroziti; ale já hned: I vždyť se známe, ty jsi ten a já jsem ten! — a nyní jsem začal rozkládati o bratrovi, o dědictví, o dceři a o ženichu, pak o dětech a o dychtění po cizím statku. Potom začnu: Tys včera už také něco o blázinci prohodil, tak jsi ve svých daremnostech slepý; ale já ti povídám, abysi všeho nechal. Důkazy proti tobě mám v ruce, tvé vlastní psaní k bratrovi, psaní jeho dcery, vyřknutí svědků — všecko máme v rukou a dáme to advokátovi, jestli sám kuratorství nesložíš. Mimo to musíme věděti, kam jsi Schwarzovy děti dal. — On se ještě usmíval, ale pysky se mu třásly a modraly. Bezpochyby se ostýchal

veřejného škandálu, pak si snad zpomněl na poslední rozmluvu se Schwarzem: obrátil tedy řeč, a když prý chce bratr mermomocí do zkázy, že ho nebude déle ostříhati, a děti že dal na vychovanou — chlapce jistému kramáři Kolínkovi, děvče panské zahradnici v Miroticích.“

Já při tom vykřikl, jakoby mě byl u srdce bodnul, a zůstal jsem celý u vyjevení. Chlapec u kramáře Kolínka byl jsem já — děvče u panské zahradnice byla Petronka, tedy moje sestra!

Při výjevech, ježto mezi námi všemi povstaly, když Blažek povídání svoje dokončil, pomahávají si novelisté tak, že řeknou: To nelze popsati — k tomu lidské péro nestačí — to ať si laskavý čtenář sám vymaluje. Já se tomu vždy smával, a sám přicházím nyní do stejného případu. Co mám o naší radosti pověděti?

Starý děd se smál a plakal, vinul nás k srdci, líbal nás a hleděl nám do očí, do tváří, aby v nich nějakou podobu nebožky matky vypátral. My s Petronkou se objímali a skákali radostí — teď nám nebyl na celém světě nikdo roveň. Stará Bára se točila jako na obrtlíku a křičela: „Nemůže býti ze mne prorok? Neřekla jsem včera, že je Petronka dítě mého syna? moje krev? A proto se mi u té zelinářky také tak líbila!“ — pak vyprošovala odpuštění pro svého nešťastného Ludvíka, a Blažek volal: „Všem budiž odpuštěno — všem! Vždyť se modlíme: Jakož i my odpouštíme svým vinníkům!“ a při tom točil čepicí. Makotrus práskal svou srnčí nožkou a Turek dělal kotrmelce.

A můj otec? Ach, ten ubohý byl ten tam! Po tom nebylo žádné památky; ten činil snad ještě za pletichy mého pana strýce tuhé pokání. Bůh mu pomoz! — — Za matku jsme se pomodlili.

* * *

Já se dám se zahradnicí do řeči, dobře jí koření zaplatím — a ptám se, má-li více dětí. Ona, že nemá, že není ani tohle její, že je má na vychování od starého pána, kterýž jí každý rok jistou sumu přináší. To byla právě voda na můj mlýn. Tady nezarmoutíš matku, pomyslím si — a druhý den byla holčice moje. Vylákala jsem ji ze zahrady — — no, no, bláhová! co vřeštíš?" obrátila se nyní k Petronce, kteráž hořce plakati začala. — „Měla jsi se u mne zle? Mně se zdá, že líp nežli bysi byla u té zelinářky mívala; beztoho nebyla tvoje matka!"

„A kde tedy byla moje matka — kde ji najdu?" zvolala Petronka bolestným hlasem.

„Tu již arci nenajdeš; ale já ti za to opatřím několik jiných srdcí, která tě budou tak jako matka milovat!" zvolal Blažek a vzal Petronku do náruči. Potom začal vypravovati, jak se mu dělo u pana advokáta.

„Šťastně jsem ho zastihl, když chtěl už na [illegible] Měl plné ruce papírů. Bezpochyby svoje šmejdy. Já [illegible] aby počkal — všecko bez okolků jako se sprostým [illegible]chářem —, že přicházím od Ludvíka Schwarze. Měli [illegible] vidět, jak koukal! Chtěl se usmívati, chtěl upírati a [illegible]ziti; ale já hned: I vždyť se známe, ty jsi ten a já [illegible] ten! — a nyní jsem začal rozkládati o bratrovi, o [illegible]tví, o dceři a o ženichu, pak o dětech a o [illegible] cizím statku. Potom začnu: Tys včera už také [illegible] zinci prohodil, tak jsi ve svých [illegible] já ti povídám, abysi [illegible] nechal. [illegible]
mám v ruce, tvé [illegible]
vyřknutí [illegible]
vokátovi, [illegible]
věděti, [illegible]
ale py[illegible]

veřejného škandálu, pak si snad [illegible]
rozmluvu se Schwarzem: obrátil [illegible]
bratr mermomocí do zkázy, že [illegible]
a děti že dal na vychovanou — [illegible]
Kolínkovi, děvče panské [illegible]

Já při tom vykřikl, jakoby [illegible]
a zůstal jsem celý u vytržení. [illegible]
línka byl jsem já — děvče z panské [illegible]
tronka, tedy moje sestra!

Při výjevech, jenž mezi nám [illegible]
Blažek povídání svoje dokončil [illegible]
tak, že řeknou: To nelze popsat [illegible]
nestačí — to ať si laskavý [illegible]
tomu vždy smával, a sám [illegible]
padu. Co mám o naší [illegible]

Starý děd se smál a [illegible]
nás a hleděl nám do [illegible]
podobu nebožky matky [illegible]
jímali a skákali radostí — [illegible]
nikdo roveň. Stará [illegible]
čela: „Nemůže býti [illegible]
že je Petronka [illegible]
mi u té zelinářky [illegible]
odpuštění pro svého [illegible]
„Všem buďiž odpuštěno [illegible]
i my odpouštíme [illegible]
Makotrus [illegible]

A můj [illegible]
bylo žádné [illegible]
strýc [illegible]

To je kus mého života — od prvopočátku mých nehod, až když se na mne štěstí poprvé usmálo. Nebe moje zatemnilo se od té chvíle sice ještě několikrát, a já bych mohl ze svých dospělejších let ještě strakatějších obrazů podati; já bych mohl ještě jiným způsobem okázati, jak se mi čeština všude mezi nohy pletla, jakož jsem i na počátku podotknul; ale dřív budu poslouchati, co mému posavadnímu povídání řeknete. Jestli jsem se zmýlil — tedy ovšem umlknu.

CHUDÍ LIDÉ.

PŘÍBĚH ZE ŽIVOTA NA HORÁCH.

(Psáno roku 1849.)

řišlo jaro a hory se odívaly zeleným rouchem. Na polední straně vyskakovala už také bílá a červená kvítečka. Pod horami leželo městečko Libětice, ale stavení jeho táhla se až nahoru, na samé vrcholky, i byla semtam roztroušena po stráních a při lese.

Jednoho dne, právě když sluníčko nejtepleji svítilo, stěhovali se dva chudí lidé z městečka nahoru, a nesli dlouhou hoblovací stolici, někde také vlkem nebo dědkem nazvanou. Každému z nich bylo asi padesáte let. Jeden z nich byl svého řemesla houslař, jmenem Poborský, druhý drvoštěp, jmenem Votruba.

Když přišli asi do prostřed vrchu, vyletěla z křoví krásná pěnkava, sedla na druhé křoví a začala vesele hvízdat. Muž, kterýž nesl zadní konec těžké stolice, totiž drvoštěp Votruba, pustil v okamžení břemeno své na zem, a skrčil se a lezl opatrně ku křoví za ptákem.

„Ale, Votrubo, co pak děláš?“ ptal se ho Poborský. „Tak se ptáci nechytají.“ — A milá pěnkava po těch slovech uletěla. — „Jen kdybysi hubu držel!“ řekl drvoštěp nevrle. „Ty umíš dělat skřipky, to je pravda, ale o ptáčnictví nevíš ani tolik jako stará koza. Dělejme, ať jsme s tou mašinou nahoře. Já musím tuhle pěnkavu dostati, a kdybych si měl nohy uběhat.

Na to se chopil zase stolice a pohánĕl houslaře, co bylo jen možná, aby přišli brzo na místo. A sotva dorazili nahoru k nízkému stavení, tu se ihned poroučel a nechal druhého stát, kterýž pak stolici sám do stavení vnesl.

Byla to nuzná chatrč s dvěma velikýma sednicema, z nichžto každá čtyry okna měla. Z té, která ležela po pravé straně, bylo již z dáli slyšeti hrčení a klepání, a když přišel člověk blíže, viděl u každého okna dva tkalce sedĕti, zádama k sobě obrácené. Tito ubožáci sedějí od božího rána, sotva že se rozbřeskne, sedějí až pozdě do noci, a nepustějí člunek ani z ruky, ten jde ustavičně sem a tam, a za to mají tolik, že se nemohou někdy ani brambor̊u najísti. Hlad a nouze jsou u nich domovem.

Poborský vnesl svou stolici do sednice na levo. „Pomáhej Pánbůh, Komárku!“ řekl tam k člověku, kterýž u jednoho okna seděl a z javorového dříví hřebeny řezal. — „Dejž to Pánbůh,“ řekl tento krátce, ani okamžení při své práci neustávaje. — „Na dobré sousedství, ženuško!“ řekl pak Poborský dále, a podával ruku hřebenářově ženě, kteráž mužovo dílo barvou potírala a třela, aby se lesklo. — „Dobrého zdraví, panno Naninko!“ řekl potom k dívce, kteráž seděla u zdi a na velikém rámci sedlské čepce vyšívala. A konečně pozdravil ještě nájemníci, kteráž dětské šátky šila, poněvadž čekala, že jí Pánbůh brzy pomůže.

V tom vešel z protější světnice starý tkadlec a přivítal nového nájemníka. Potom se sehnul a udělal křídou na podlaze dvě čáry přes kříž, tak že celou světnici na čtyry části rozdělil. „Tohle je váš koutеček, Poborský!“ řekl pak houslařovi, „a tuhle po tu čáru jste u mne

v nájmu. Doufám, že budete dobrým sousedem. Na tuhle čtvrt nemám dosavád žádného nájemníka; kdybyste o nějakém věděl, byl bych vám povděčen."

Na to odešel do své světnice, a Poborský začal svůj nábytek srovnávat. Stolici postavil k oknu, malou skřínku s rozličným nářadím pověsil na stěnu, taktéž plášť a soukenou kazajku. Mimo to měl starou židli s měkkým polštářem, menší stoličku a několik jiných drobotin. Mezi rovnáním pohledl náhodou na hřebenáře a kouknul i oknem, u kteréhož tento pracoval. Tam seděl na sluníčku houfek dětí, rozličně velikých, jako jsou píšťalky na varhanách; jedno bylo dvouleté, jedno tříleté, a tak to šlo míchaně až do jedenácti let. Některé byly jen v košili, jiné docela oblečeny. Menší se hrabaly v zemi, dělaly sklepy a stavěly domy; větší malovaly klíhovou barvou všelijaké dřevěné hračky, koníčky, panáky a kolíbky.

„Patří tahle drůbež k nám?" ptal se houslař. — „Patří," odpověděl hřebenář. „Ti tři malíři s tím prckošilkou jsou naši; těch ostatních pět patří našim domácím." — „Dobrá!" řekl Poborský. „Ti nám alespoň v zimě světnici zahřejou a sáh dříví ušetřejí." Přitom otevřel svou skřínku, kdež měl v pěkném pořádku rozmanité hoblíky, dlátka, želízka, vrtáky a nebozízky rozvěšeny, i vyndal z ní nově zhotovené housle, kteréž měl v starém šátku zaobaleny. „Jakpak, sousede Komárku!" řekl pak k hřebenáři. „Vy nepůjdete dnes s dílem do města? Já chci právě s houslemi k Velebovi." — „Já nebudu s tuctem hřebenů před večerem hotov," řekl Komárek; „protož na mne nečekejte. Ostatně to Veleba také nerad vidí, když nás v sobotu mnoho přichází."

Poborský zametl tedy ještě svou čtvrtku, potom vzal housle a šel sám do městečka, a sice zrovna k největšímu,

„Pěkně řečeno, pěkně!“ kýval starý hlavou. „Byla jste, milá ženo, vždy tak moudrá? — Mně se zdá, že jsme spolu již jednou mluvili?“

„Mně se to také zdá — a přála bych si, abyste měl ve své paměti, anebo aspoň ve svém srdci nějaký koutečok, kde bych se mohla uhnízditi.“

„Já se vám musím přiznati, milá ženo — se mnou se děly věci, jimiž paměť moje trochu seslábla, zvláště tyto poslední dny měl jsem zase divné nápady — nu, nesmíte se diviti —“

„I vždyť já se nedivím! Kdo má takového bratra — — ale nechme toho a promluvme o něčem jiném. Já vám nesu pozdravení od osoby, kterou jste už několik let neviděl.“

„*Já* neviděl několik let žádného — alespoň se nepamatuji —“

„Ale ta osoba měla vás v paměti a v srdci až do poslední chvíle — a litovala, čeho se, ač nerada, byla dopustila; neboť byla nevinna, a jenom váš bratr ji má na duši — tak jako jejího muže a vás samého.“

„Pro milý Bůh, ženo! o kom pak to mluvíte?“

„Což vám opravdu srdce nic neříká? — Neměl jste žádnou dceru?“

Stařec hluboce vzdychl a zakryl si tvář oběma dlaněma. A stará začala nyní obratnými slovy malovat, co byla v domácnosti syna svého shledala; mluvila o lítosti, o zbožném, poctivém, ale schudlém životě obou manželů, jak raději v nouzi bředli, nežli aby byli na nepravý statek sáhli — a jak ubohá Jaroslava v rukou jejích skonala s tou žádostí, aby nevinným dítkám jejím odpustil.

„Dítkám?“ opakoval stařec, a ruce mu sklesly a po tvářích bylo mu dva potůčky slzí vidět. — „Dítkám mé ubohé Jaroslavy? — a kde — kde jsou?“

„To zvíme, jak mile se náš dřevonožka přihoupá,“ řekla Bára. „Ten vyšel právě i stran těch věcí na zvědy.“

V tom se ozvala na blízké cestě veselá písnička z chraptivého hrdla, a za několik okamžení stál Blažek mezi břízami. Tvář jeho byla denním parnem do tmava zarděna a zářila vnitřní rozkoší.

„Hejsa, lidičky!“ volal, liskovkou v povětří švihaje. „Vystelte cestu k srdci samým kvítím, neboť přichází radosť — velikánská radosť! — Ah, dobře, že tu máte něco na zub; samým spěchem zapomněl jsem v městečku štací udělati. Dejte sem láhev! — tak! — to chladí! A nynčko, nežli přijde zpráva o mém pořízení, mluv ty, stará! — a pověz, kde si vzala tuhle berušku — tu svou Petrouku? Je to ono škvrně, s nímžto jsi z Mirotic utíkala, když jsem ležel za plotem panské zahrady?“

„Nu,“ řekla Bára a ušpoulila hubu — „teď není kdy k vytáčkám a oklikám, je-li pravda? Abych tedy pověděla, co a jak — já začala tenkráte kumpanii tuhle s naším principálem — mimochodem musím podotknouti, že mu chtěli kabinet už prodati a že jsem ho musela vyplatit —“

„Ou, ou, stará feno!“ zahučel mezi to Makotrus. „Kam to běžíš s cesty? Vzácné vrchnosti ptají se na moudřejší věci.“

„Aby tě neubylo, panáčku z másla!“ zachechtala se Bára, a pak obrátila se zase k Blažkovi. — „Že byl náš kabinet trochu zedřený a délkou času nic lepšího na něm přirosti nemohlo: musela jsem hledati novinku, kteráž by byla celému harampátí pomohla. I napadlo mi, abych z kusu obyčejného českého masa něco cizozemského vysoustružila. Dělali jsme produkce právě v městečku, jak povídáš. Já byla u panské zahradnice, proto že mi docházelo koření, bez něhož nikdy nebývám. Tam si hrálo na trávníčku děvčátko sotva tříleté, a to se mi líbilo.

Já se dám se zahradnicí do řeči, dobře jí koření zaplatím — a ptám se, má-li více dětí. Ona, že nemá, že není ani tohle její, že je má na vychování od starého pána, kterýž jí každý rok jistou sumu přináší. To byla právě voda na můj mlýn. Tady nezarmoutíš matku, pomyslím si — a druhý den byla holčice moje. Vylákala jsem ji ze zahrady — — no, no, bláhová! co vřeštíš?" obrátila se nyní k Petronce, kteráž hořce plakati začala. — „Měla jsi se u mne zle? Mně se zdá, že líp nežli bysi byla u té zelinářky mívala; beztoho nebyla tvoje matka!"

„A kde tedy byla moje matka — kde ji najdu?" zvolala Petronka bolestným hlasem.

„Tu již arci nenajdeš; ale já ti za to opatřím několik jiných srdcí, která tě budou tak jako matka milovat!" zvolal Blažek a vzal Petronku do náruči. Potom začal vypravovati, jak se mu dělo u pana advokáta.

„Šťastně jsem ho zastihl, když chtěl už na úřad. Měl plné ruce papírů. Bezpochyby svoje šmejdy. Já řku, aby počkal — všecko bez okolků jako se sprostým pletichářem —, že přicházím od Ludvíka Schwarze. Měli jste vidět, jak koukal! Chtěl se usmívati, chtěl upírati a hroziti; ale já hned: I vždyť se známe, ty jsi ten a já jsem ten! — a nyní jsem začal rozkládati o bratrovi, o dědictví, o dceři a o ženichu, pak o dětech a o dychtění po cizím statku. Potom začnu: Tys včera už také něco o blázinci prohodil, tak jsi ve svých daremnostech slepý; ale já ti povídám, abysi všeho nechal. Důkazy proti tobě mám v ruce, tvé vlastní psaní k bratrovi, psaní jeho dcery, vyřknutí svědků — všecko máme v rukou a dáme to advokátovi, jestli sám kuratorství nesložíš. Mimo to musíme věděti, kam jsi Schwarzovy děti dal. — On se ještě usmíval, ale pysky se mu třásly a modraly. Bezpochyby se ostýchal

veřejného škandálu, pak si snad zpomněl na poslední rozmluvu se Schwarzem: obrátil tedy řeč, a když prý chce bratr mermomocí do zkázy, že ho nebude déle ostříhati, a děti že dal na vychovanou — chlapce jistému kramáři Kolínkovi, děvče panské zahradnici v Miroticích."

Já při tom vykřikl, jakoby mě byl u srdce bodnul, a zůstal jsem celý u vyjevení. Chlapec u kramáře Kolínka byl jsem já — děvče u panské zahradnice byla Petronka, tedy moje sestra!

Při výjevech, ježto mezi námi všemi povstaly, když Blažek povídání svoje dokončil, pomahávají si novelisté tak, že řeknou: To nelze popsati — k tomu lidské péro nestačí — to ať si laskavý čtenář sám vymaluje. Já se tomu vždy smával, a sám přicházím nyní do stejného případu. Co mám o naší radosti pověděti?

Starý děd se smál a plakal, vinul nás k srdci, líbal nás a hleděl nám do očí, do tváří, aby v nich nějakou podobu nebožky matky vypátral. My s Petronkou se objímali a skákali radostí — teď nám nebyl na celém světě nikdo roveň. Stará Bára se točila jako na obrtlíku a křičela: „Nemůže býti ze mne prorok? Neřekla jsem včera, že je Petronka dítě mého syna? moje krev? A proto se mi u té zelinářky také tak líbila!" — pak vyprošovala odpuštění pro svého nešťastného Ludvíka, a Blažek volal: „Všem budiž odpuštěno — všem! Vždyť se modlíme: Jakož i my odpouštíme svým vinníkům!" a při tom točil čepicí. Makotrus práskal svou srnčí nožkou a Turek dělal kotrmelce.

A můj otec? Ach, ten ubohý byl ten tam! Po tom nebylo žádné památky; ten činil snad ještě za pletichy mého pana strýce tuhé pokání. Bůh mu pomoz! — — Za matku jsme se pomodlili.

* * *

To je kus mého života — od prvopočátku mých nehod, až když se na mne štěstí poprvé usmálo. Nebe moje zatemnilo se od té chvíle sice ještě několikrát, a já bych mohl ze svých dospělejších let ještě strakatějších obrazů podati; já bych mohl ještě jiným způsobem okázati, jak se mi čeština všude mezi nohy pletla, jakož jsem i na počátku podotknul; ale dřív budu poslouchati, co mému posavadnímu povídání řeknete. Jestli jsem se zmýlil — tedy ovšem umlknu.

CHUDÍ LIDÉ.

PŘÍBĚH ZE ŽIVOTA NA HORÁCH.

(Psáno roku 1849.)

řišlo jaro a hory se odívaly zeleným rouchem. Na polední straně vyskakovala už také bílá a červená kvítečka. Pod horami leželo městečko Libětice, ale stavení jeho táhla se až nahoru, na samé vrcholky, i byla semtam roztroušena po stráních a při lese.

Jednoho dne, právě když sluníčko nejtepleji svítilo, stěhovali se dva chudí lidé z městečka nahoru, a nesli dlouhou hoblovací stolici, někde také vlkem nebo dědkem nazvanou. Každému z nich bylo asi padesáte let. Jeden z nich byl svého řemesla houslař, jmenem Poborský, druhý drvoštěp, jmenem Votruba.

Když přišli asi do prostřed vrchu, vyletěla z křoví krásná pěnkava, sedla na druhé křoví a začala vesele hvízdat. Muž, kterýž nesl zadní konec těžké stolice, totiž drvoštěp Votruba, pustil v okamžení břemeno své na zem, a skrčil se a lezl opatrně ku křoví za ptákem.

„Ale, Votrubo, co pak děláš?“ ptal se ho Poborský. „Tak se ptáci nechytají.“ — A milá pěnkava po těch slovech uletěla. — „Jen kdybysi hubu držel!“ řekl drvoštěp nevrle. „Ty umíš dělat skřipky, to je pravda, ale o ptáčnictví nevíš ani tolik jako stará koza. Dělejme, ať jsme s tou mašinou nahoře. Já musím tuhle pěnkavu dostati, a kdybych si měl nohy uběhat.

Na to se chopil zase stolice a poháněl houslaře, co bylo jen možná, aby přišli brzo na místo. A sotva dorazili nahoru k nízkému stavení, tu se ihned poroučel a nechal druhého stát, kterýž pak stolici sám do stavení vnesl.

Byla to nuzná chatrč s dvěma velikýma sednicema, z nichžto každá čtyry okna měla. Z té, která ležela po pravé straně, bylo již z dáli slyšeti hrčení a klepání, a když přišel člověk blíže, viděl u každého okna dva tkalce seděti, zádama k sobě obrácené. Tito ubožáci sedějí od božího rána, sotva že se rozbřeskne, sedějí až pozdě do noci, a nepustějí člunek ani z ruky, ten jde ustavičně sem a tam, a za to mají tolik, že se nemohou někdy ani bramborů najísti. Hlad a nouze jsou u nich domovem.

Poborský vnesl svou stolici do sednice na levo. „Pomáhej Pánbůh, Komárku!“ řekl tam k člověku, kterýž u jednoho okna seděl a z javorového dříví hřebeny řezal. — „Dejž to Pánbůh,“ řekl tento krátce, ani okamžení při své práci neustávaje. — „Na dobré sousedství, ženuško!“ řekl pak Poborský dále, a podával ruku hřebenářově ženě, kteráž mužovo dílo barvou potírala a třela, aby se lesklo. — „Dobrého zdraví, panno Naninko!“ řekl potom k dívce, kteráž seděla u zdi a na velikém rámci sedlské čepce vyšívala. A konečně pozdravil ještě nájemníci, kteráž dětské šátky šila, poněvadž čekala, že jí Pánbůh brzy pomůže.

V tom vešel z protější světnice starý tkadlec a přivítal nového nájemníka. Potom se sehnul a udělal křídou na podlaze dvě čáry přes kříž, tak že celou světnici na čtyry části rozdělil. „Tohle je váš koutecek, Poborský!“ řekl pak houslařovi, „a tuhle po tu čáru jste u mne

v nájmu. Doufám, že budete dobrým sousedem. Na tuhle čtvrt nemám dosavád žádného nájemníka; kdybyste o nějakém věděl, byl bych vám povděčen.“

Na to odešel do své světnice, a Poborský začal svůj nábytek srovnávat. Stolici postavil k oknu, malou skřínku s rozličným nářadím pověsil na stěnu, taktéž plášť a soukenou kazajku. Mimo to měl starou židli s měkkým polštářem, menší stoličku a několik jiných drobotin. Mezi rovnáním pohledl náhodou na hřebenáře a kouknul i oknem, u kteréhož tento pracoval. Tam seděl na sluněčku houfek dětí, rozličně velikých, jako jsou píšťalky na varhanách; jedno bylo dvouleté, jedno tříleté, a tak to šlo míchaně až do jedenácti let. Některé byly jen v košili, jiné docela oblečeny. Menší se hrabaly v zemi, dělaly sklepy a stavěly domy; větší malovaly klihovou barvou všelijaké dřevěné hračky, koníčky, panáky a kolíbky.

„Patří tahle drůbež k nám?“ ptal se houslař. — „Patří,“ odpověděl hřebenář. „Ti tři malíři s tím prckošilkou jsou naši; těch ostatních pět patří našim domácím.“ — „Dobrá!“ řekl Poborský. „Ti nám alespoň v zimě světnici zahřejou a sáh dříví ušetřejí.“ Přitom otevřel svou skřínku, kdež měl v pěkném pořádku rozmanité hoblíky, dlátka, želízka, vrtáky a nebozízky rozvěšeny, i vyndal z ní nově zhotovené housle, kteréž měl v starém šátku zaobaleny. „Jakpak, sousede Komárku!“ řekl pak k hřebenáři. „Vy nepůjdete dnes s dílem do města? Já chci právě s houslemi k Velebovi.“ — „Já nebudu s tuctem hřebenů před večerem hotov,“ řekl Komárek; „protož na mne nečekejte. Ostatně to Veleba také nerad vidí, když nás v sobotu mnoho přichází.“

Poborský zametl tedy ještě svou čtvrtku, potom vzal housle a šel sám do městečka, a sice zrovna k největšímu,

nejpěknějšímu domu z celých Libětic. Tam bydlel bohatý obchodník Veleba, kterýž sice vůkol mnoho lidí živil, ale také velikou šetrností pořád své jmění rozmnožoval. Byl starý mládenec, a měl u sebe jen letitou hospodyni a syna ze sestry.

Poborský vešel do písárny, kdežto Veleba i se svým sestřencem u velikých kněh seděl a pilně počítal. Na pozdravení Poborského zakýval jen hlavou a řekl k svému sestřenci: „Vojtěše, přijmi zboží, prohlídni a udělej spravedlivou cenu."

Vojtěch, mladý hezký muž, přibledlých a smutných tváří, vstal se svého sedadla, přistoupil k dlouhé tabuli, kde se zboží odvádělo, a vzal housle do ruky. Přitom hodil zběžně očima po houslařovi a začervenal se poněkud. Potom prohlížel dílo zkušenýma očima, zahrál na ně kratičký smutný kousek, a řekl posléze k Velebovi: „Za osm zlatých stojejí, milý strýčku!"

„Za osm zlatých?" opakoval Veleba a rychle vstal. „Co ti napadá? Ah tak — jste vy to, Poborský! To věřím. To by uměl pan Vojtěch z mé kapsy rozhazovat. Okažte pak mi to osmizlatové dílo! Nu, vždyť jsem si to myslil, že vám chtěl můj panáček jen zas něco nahnati. Tu se podívejte! Je to krk na řádné housle? A ta celá forma! Práce jako od tesaře! Šmytec jako pila! Pět zlatých dostanete a víc ani vindry." — „Ty můj Spasiteli!" řekl Poborský. „Co pak by mi to zbylo za pětidenní práci? Vždyť víte sám nejlépe, co jsem vám dal za dříví. Spočítejte, co mi zbyde. Zkuste jen moje housle, jako prvé pan Květný učinil; myslím, že se nemusejí před žádným schovávat."

„I je-li pak možná?" řekl Veleba úsměšně, sundal se zdi nepatrné, staré housle a položil je vedle houslí

Poborského. „Až dovedete housle udělati, jako jsou tyto, aby měly takovou podobu i takový hlas, pak vám dám i dvě stě zlatých stříbra — rozumíte?“ — „Myslíte, vzácný pane, že jsem dítě?“ řekl na to Poborský. „Dvě stě zlatých dobrých peněz za housle?“ — „Za tyhle jsem dal čtyry sta,“ řekl kupec, „neboť jsou spravedlivé Štainerky, a já vím, že se housle od mistra Amatiho za šest set prodaly.“

Poborský nevěděl co říci; hlava mu hučela jmenováním takových peněz, i stál jako ve snu, a nevěděl skoro ani, že mu Veleba pět zlatých vysázel, potom z vlastní vůle ještě osm grošů přidal. On peníze mlčky shrábnul a mlčky odešel.

Podle zvyku zastavil se ihned ve skladu bohatého Veleby, aby si zas dříví, strun a vůbec všech věcí nakoupil, kteréž potřeboval k svému řemeslu, a kteréž Veleba svým dělníkům prodával. A když vyšel konečně ještě celý zamyšlený do průjezdu, tu ho vzal někdo za ruku. Byl to Vojtěch Květný, z Velebova kanceláře, a začal polotajeným hlasem takto k Poborskému: „Strejček se prvé omýlil a posílá vám tuhle ještě zlatý. Nate!“

Tato slova přivedla Poborského k paměti. I sebral se a pohledl vážně, pronikavě na mladého člověka, kterýž nyní oči sklopil. „To není pravda, pane Květný!“ řekl pak k němu. „Váš pan strýc mi neposílá nic. Ten zlatý pochází od vás. Chcete mě snad oblomit? obměkčit? moje předsevzetí převrátit? Neslíbil jste panu strýcovi, že nebudete na to děvče mysliti? Což pak si děláte ještě pořád naději?“ — „Ba nedělám,“ řekl Květný s povzdychnutím. „Já nic více nedoufám. Ale zapomenouti na vaši Kláru nemohu. A ona? Ach, milý Poborský! řekněte mi jen slovíčko — co dělá, co myslí?“ — „Ona zná

Já se dám se zahradnicí do řeči, dobře jí koření zaplatím — a ptám se, má-li více dětí. Ona, že nemá, že není ani tohle její, že je má na vychování od starého pána, kterýž jí každý rok jistou sumu přináší. To byla právě voda na můj mlýn. Tady nezarmoutíš matku, pomyslím si — a druhý den byla holčice moje. Vylákala jsem ji ze zahrady — — no, no, bláhová! co vřeštíš?" obrátila se nyní k Petronce, kteráž hořce plakati začala. — „Měla jsi se u mne zle? Mně se zdá, že líp nežli bysi byla u té zelinářky mívala; beztoho nebyla tvoje matka!"

„A kde tedy byla moje matka — kde ji najdu?" zvolala Petronka bolestným hlasem.

„Tu již arci nenajdeš; ale já ti za to opatřím několik jiných srdcí, která tě budou tak jako matka milovat!" zvolal Blažek a vzal Petronku do náruči. Potom začal vypravovati, jak se mu dělo u pana advokáta.

„Šťastně jsem ho zastihl, když chtěl už na úřad. Měl plné ruce papírů. Bezpochyby svoje šmejdy. Já řku, aby počkal — všecko bez okolků jako se sprostým pletichářem —, že přicházím od Ludvíka Schwarze. Měli jste vidět, jak koukal! Chtěl se usmívati, chtěl upírati a hroziti; ale já hned: I vždyť se známe, ty jsi ten a já jsem ten! — a nyní jsem začal rozkládati o bratrovi, o dědictví, o dceři a o ženichu, pak o dětech a o dychtění po cizím statku. Potom začnu: Tys včera už také něco o blázinci prohodil, tak jsi ve svých daremnostech slepý; ale já ti povídám, abysi všeho nechal. Důkazy proti tobě mám v ruce, tvé vlastní psaní k bratrovi, psaní jeho dcery, vyřknutí svědků — všecko máme v rukou a dáme to advokátovi, jestli sám kuratorství nesložíš. Mimo to musíme věděti, kam jsi Schwarzovy děti dal. — On se ještě usmíval, ale pysky se mu třásly a modraly. Bezpochyby se ostýchal

veřejného škandálu, pak si snad zpomněl na poslední rozmluvu se Schwarzem: obrátil tedy řeč, a když prý chce bratr mermomocí do zkázy, že ho nebude déle ostříhati, a děti že dal na vychovanou — chlapce jistému kramáři Kolínkovi, děvče panské zahradnici v Miroticích."

Já při tom vykřikl, jakoby mě byl u srdce bodnul, a zůstal jsem celý u vyjevení. Chlapec u kramáře Kolínka byl jsem já — děvče u panské zahradnice byla Petronka, tedy moje sestra!

Při výjevech, ježto mezi námi všemi povstaly, když Blažek povídání svoje dokončil, pomahávají si novelisté tak, že řeknou: To nelze popsati — k tomu lidské péro nestačí — to ať si laskavý čtenář sám vymaluje. Já se tomu vždy smával, a sám přicházím nyní do stejného případu. Co mám o naší radosti pověděti?

Starý děd se smál a plakal, vinul nás k srdci, líbal nás a hleděl nám do očí, do tváří, aby v nich nějakou podobu nebožky matky vypátral. My s Petronkou se objímali a skákali radostí — teď nám nebyl na celém světě nikdo roveň. Stará Bára se točila jako na obrtlíku a křičela: „Nemůže býti ze mne prorok? Neřekla jsem včera, že je Petronka dítě mého syna? moje krev? A proto se mi u té zelinářky také tak líbila!" — pak vyprošovala odpuštění pro svého nešťastného Ludvíka, a Blažek volal: „Všem budiž odpuštěno — všem! Vždyť se modlíme: Jakož i my odpouštíme svým vinníkům!" a při tom točil čepicí. Makotrus práskal svou srnčí nožkou a Turek dělal kotrmelce.

A můj otec? Ach, ten ubohý byl ten tam! Po tom nebylo žádné památky; ten činil snad ještě za pletichy mého pana strýce tuhé pokání. Bůh mu pomoz! — — Za matku jsme se pomodlili.

* * *

To je kus mého života — od prvopočátku mých nehod, až když se na mne štěstí poprvé usmálo. Nebe moje zatemnilo se od té chvíle sice ještě několikrát, a já bych mohl ze svých dospělejších let ještě strakatějších obrazů podati; já bych mohl ještě jiným způsobem okázati, jak se mi čeština všude mezi nohy pletla, jakož jsem i na počátku podotknul; ale dřív budu poslouchati, co mému posavadnímu povídání řeknete. Jestli jsem se zmýlil — tedy ovšem umlknu.

CHUDÍ LIDÉ.

PŘÍBĚH ZE ŽIVOTA NA HORÁCH.

(Psáno roku 1849.)

Přišlo jaro a hory se odívaly zeleným rouchem. Na polední straně vyskakovala už také bílá a červená kvítečka. Pod horami leželo městečko Libětice, ale stavení jeho táhla se až nahoru, na samé vrcholky, i byla semtam roztroušena po stráních a při lese.

Jednoho dne, právě když sluníčko nejtepleji svítilo, stěhovali se dva chudí lidé z městečka nahoru, a nesli dlouhou hoblovací stolici, někde také vlkem nebo dědkem nazvanou. Každému z nich bylo asi padesáte let. Jeden z nich byl svého řemesla houslař, jmenem Poborský, druhý drvoštěp, jmenem Votruba.

Když přišli asi do prostřed vrchu, vyletěla z křoví krásná pěnkava, sedla na druhé křoví a začala vesele hvízdat. Muž, kterýž nesl zadní konec těžké stolice, totiž drvoštěp Votruba, pustil v okamžení břemeno své na zem, a skrčil se a lezl opatrně ku křoví za ptákem.

„Ale, Votrubo, co pak děláš?“ ptal se ho Poborský. „Tak se ptáci nechytají.“ — A milá pěnkava po těch slovech uletěla. — „Jen kdybysi hubu držel!“ řekl drvoštěp nevrle. „Ty umíš dělat skřipky, to je pravda, ale o ptáčnictví nevíš ani tolik jako stará koza. Dělejme, ať jsme s tou mašinou nahoře. Já musím tuhle pěnkavu dostati, a kdybych si měl nohy uběhat.

Na to se chopil zase stolice a poháněl houslaře, co bylo jen možná, aby přišli brzo na místo. A sotva dorazili nahoru k nízkému stavení, tu se ihned poroučel a nechal druhého stát, kterýž pak stolici sám do stavení vnesl.

Byla to nuzná chatrč s dvěma velikýma sednicema, z nichžto každá čtyry okna měla. Z té, která ležela po pravé straně, bylo již z dáli slyšeti hrčení a klepání, a když přišel člověk blíže, viděl u každého okna dva tkalce seděti, zádama k sobě obrácené. Tito ubožáci sedějí od božího rána, sotva že se rozbřeskne, sedějí až pozdě do noci, a nepustějí člunek ani z ruky, ten jde ustavičně sem a tam, a za to mají tolik, že se nemohou někdy ani bramborů najísti. Hlad a nouze jsou u nich domovem.

Poborský vnesl svou stolici do sednice na levo. „Pomáhej Pánbůh, Komárku!“ řekl tam k člověku, kterýž u jednoho okna seděl a z javorového dříví hřebeny řezal. — „Dejž to Pánbůh,“ řekl tento krátce, ani okamžení při své práci neustávaje. — „Na dobré sousedství, ženuško!“ řekl pak Poborský dále, a podával ruku hřebenářově ženě, kteráž mužovo dílo barvou potírala a třela, aby se lesklo. — „Dobrého zdraví, panno Naninko!“ řekl potom k dívce, kteráž seděla u zdi a na velikém rámci sedlské čepce vyšívala. A konečně pozdravil ještě nájemníci, kteráž dětské šátky šila, poněvadž čekala, že jí Pánbůh brzy pomůže.

V tom vešel z protější světnice starý tkadlec a přivítal nového nájemníka. Potom se sehnul a udělal křídou na podlaze dvě čáry přes kříž, tak že celou světnici na čtyry části rozdělil. „Tohle je váš kouteček, Poborský!“ řekl pak houslařovi, „a tuhle po tu čáru jste u mne

v nájmu. Doufám, že budete dobrým sousedem. Na tuhle čtvrt nemám dosavád žádného nájemníka; kdybyste o nějakém věděl, byl bych vám povděčen."

Na to odešel do své světnice, a Poborský začal svůj nábytek srovnávat. Stolici postavil k oknu, malou skřínku s rozličným nářadím pověsil na stěnu, taktéž plášť a soukenou kazajku. Mimo to měl starou židli s měkkým polštářem, menší stoličku a několik jiných drobotin. Mezi rovnáním pohledl náhodou na hřebenáře a kouknul i oknem, u kteréhož tento pracoval. Tam seděl na sluněčku houfek dětí, rozličně velikých, jako jsou píšťalky na varhanách; jedno bylo dvouleté, jedno tříleté, a tak to šlo míchaně až do jedenácti let. Některé byly jen v košili, jiné docela oblečeny. Menší se hrabaly v zemi, dělaly sklepy a stavěly domy; větší malovaly klíhovou barvou všelijaké dřevěné hračky, koníčky, panáky a kolíbky.

„Patří tahle drůbež k nám?" ptal se houslař. — „Patří," odpověděl hřebenář. „Ti tři malíři s tím prckošilkou jsou naši; těch ostatních pět patří našim domácím." — „Dobrá!" řekl Poborský. „Ti nám alespoň v zimě světnici zahřejou a sáh dříví ušetřejí." Přitom otevřel svou skřínku, kdež měl v pěkném pořádku rozmanité hoblíky, dlátka, želízka, vrtáky a nebozízky rozvěšeny, i vyndal z ní nově zhotovené housle, kteréž měl v starém šátku zaobaleny. „Jakpak, sousede Komárku!" řekl pak k hřebenáři. „Vy nepůjdete dnes s dílem do města? Já chci právě s houslemi k Velebovi." — „Já nebudu s tuctem hřebenů před večerem hotov," řekl Komárek; „protož na mne nečekejte. Ostatně to Veleba také nerad vidí, když nás v sobotu mnoho přichází."

Poborský zametl tedy ještě svou čtvrtku, potom vzal housle a šel sám do městečka, a sice zrovna k největšímu,

nejpěknějšímu domu z celých Libětic. Tam bydlel bohatý obchodník Veleba, kterýž sice vůkol mnoho lidí živil, ale také velikou šetrností pořád své jmění rozmnožoval. Byl starý mládenec, a měl u sebe jen letitou hospodyni a syna ze sestry.

Poborský vešel do písárny, kdežto Veleba i se svým sestřencem u velikých kněh seděl a pilně počítal. Na pozdravení Poborského zakýval jen hlavou a řekl k svému sestřenci: „Vojtěše, přijmi zboží, prohlídni a udělej spravedlivou cenu.“

Vojtěch, mladý hezký muž, přibledlých a smutných tváří, vstal se svého sedadla, přistoupil k dlouhé tabuli, kde se zboží odvádělo, a vzal housle do ruky. Přitom hodil zběžně očima po houslařovi a začervenal se poněkud. Potom prohlížel dílo zkušenýma očima, zahrál na ně kratičký smutný kousek, a řekl posléze k Velebovi: „Za osm zlatých stojejí, milý strýčku!“

„Za osm zlatých?“ opakoval Veleba a rychle vstal. „Co ti napadá? Ah tak — jste vy to, Poborský! To věřím. To by uměl pan Vojtěch z mé kapsy rozhazovat. Okažte pak mi to osmizlatové dílo! Nu, vždyť jsem si to myslil, že vám chtěl můj panáček jen zas něco nahnati. Tu se podívejte! Je to krk na řádné housle? A ta celá forma! Práce jako od tesaře! Šmytec jako pila! Pět zlatých dostanete a víc ani vindry.“ — „Ty můj Spasiteli!“ řekl Poborský. „Co pak by mi to zbylo za pětidenní práci? Vždyť víte sám nejlépe, co jsem vám dal za dříví. Spočítejte, co mi zbyde. Zkuste jen moje housle, jako prvé pan Květný učinil; myslím, že se nemusejí před žádným schovávat.“

„I je-li pak možná?“ řekl Veleba úsměšně, sundal se zdi nepatrné, staré housle a položil je vedle houslí

Poborského. „Až dovedete housle udělati, jako jsou tyto, aby měly takovou podobu i takový hlas, pak vám dám i dvě stě zlatých stříbra — rozumíte?“ — „Myslíte, vzácný pane, že jsem dítě?“ řekl na to Poborský. „Dvě stě zlatých dobrých peněz za housle?“ — „Za tyhle jsem dal čtyry sta,“ řekl kupec, „neboť jsou spravedlivé Štainerky, a já vím, že se housle od mistra Amatiho za šest set prodaly.“

Poborský nevěděl co říci; hlava mu hučela jmenováním takových peněz, i stál jako ve snu, a nevěděl skoro ani, že mu Veleba pět zlatých vysázel, potom z vlastní vůle ještě osm grošů přidal. On peníze mlčky shrábnul a mlčky odešel.

Podle zvyku zastavil se ihned ve skladu bohatého Veleby, aby si zas dříví, strun a vůbec všech věcí nakoupil, kteréž potřeboval k svému řemeslu, a kteréž Veleba svým dělníkům prodával. A když vyšel konečně ještě celý zamyšlený do průjezdu, tu ho vzal někdo za ruku. Byl to Vojtěch Květný, z Velebova kanceláře, a začal polotajeným hlasem takto k Poborskému: „Strejček se prvé omýlil a posílá vám tuhle ještě zlatý. Nate!“

Tato slova přivedla Poborského k paměti. I sebral se a pohledl vážně, pronikavě na mladého člověka, kterýž nyní oči sklopil. „To není pravda, pane Květný!“ řekl pak k němu. „Váš pan strýc mi neposílá nic. Ten zlatý pochází od vás. Chcete mě snad oblomit? obměkčit? moje předsevzetí převrátit? Neslíbil jste panu strýcovi, že nebudete na to děvče mysliti? Což pak si děláte ještě pořád naději?“ — „Ba nedělám,“ řekl Květný s povzdychnutím. „Já nic více nedoufám. Ale zapomenouti na vaši Kláru nemohu. A ona? Ach, milý Poborský! řekněte mi jen slovíčko — co dělá, co myslí?“ — „Ona zná

mou otcovskou vůli a bude se podle ní říditi jakožto dobré, poslušné dítě," řekl Poborský. — „Ale což kdyby přišla v hlavním městě do pokušení?" řekl mladý Květný třesoucími-se ústy. „Kdyby sešla s cesty ctnosti — považil jste, jaké odpovídání na sebe uvalujete?" — „To se nestane," řekl Poborský přísně. „Však vy ji znáte jako já. Kdyby se to ale stalo, tedy roztluču o ní, co mi do ruky přijde, a kdyby to byly housle za tisíc zlatých. S Pánembohem, pane Květný!"

S těmi slovy odešel a nechal Květného i se zlatým státi, ačkoli to bylo pro chudého člověka dosti veliké lákadlo. Tu ho zas někdo volal. I obrátil se, neboť poznal hlas drvoštěpa Votruby.

„No, co pak je ti, brachu?" počal tento. „Vždyť vypadáš jako po vyhoření. Měl jsi bezpochyby mrzutosť s tím dříčem Velebou? Ale to jsi ty ještě pán proti těmhle!" Při tom okázal na malé klenutí, kde tři lidé den jak den stáli a pilou všelijaká dřeva na housle i na jiné nástroje rozřezávali, kteréž potom Veleba řemeslníkům prodával. — „Ti zde stojí od rána až do noci, musejí prach polykati, v letě se div neupečou a v zimě div nezmrznou, a nevydělají předce tolik jako ty svým houslařstvím."

„Co pak ty zde děláš?" ptal se Poborský. „Byl jsi také u Veleby?"

„Jenom v krámě," řekl drvoštěp s radostným pousmáním. „Podívej se! Koupil jsem si kus dobrého lepu na vějičku, a teď potáhnu do lesa. Tu pěnkavu musím dostati. — Ale jestli pak sis všimnul toho Prušáka?" — „Myslíš toho zrzouna mezi pilaři?" ptal se Poborský. „Proč?" — „Proto že zas dnes kouká jako Petrovský," řekl drvoštěp. „Je to proklatý chlap, a sám Veleba měl

by se míti před ním na pozoru. On prý by byl s to z pomsty člověku i střechu nad hlavou zapáliti. — No, s Pánem Bohem!“

A po těch slovech se rozešli.

Když přišel Poborský domů, nalezl ženu tkalce Konopky, jenž dělal u domácího, připravovati večeři. Byla to ta, kteráž čekala, že jí Pánbůh pomůže, a kteráž vzala Poborského na stravu. „Ne, to je hrůza, jak ty brambory letos vyrůstají!“ bědovala starostlivá hospodyně, kteráž měla vlastně zázraky dělati, když chtěla všechny krky zasytit. „Celé chumáče jsem s nich strhala! Člověk by si z toho nic nedělal, kdyby tím ten brambor všechnu sílu neztrácel; ale to se jich nemůže pak ani najísti.“ Brzy na to postavila však velikánskou mísu na stůl a vylila na ni hustou bramborovou polívku. Kolem mísy rozložila dřevěné lžíce pro osoby zrostlé, dětem ale dala zvláště na menší mísku hrneček trochu řidší polívky.

Ty čekaly na jídlo už s velikou žádostí. Nebylo však ještě po modlení, ano nejstarší, Honzík, musel teprva pro otce Konopku doskočiti. Ten hned přišel. Byla to pravá tkalcovská postava, muž vytáhlý a vyzáblý, z očí mu koukaly souchotiny a prozrazovaly se také častým, suchým pokašláváním. Nic však méně vyjasnily se mu předce tváře, jak mile plnou mísu zpozoroval a kromě trochy trhaných krupek i kusy bramborů v ní plavati zahlídnul. Honem udělal kříž, odříkal modlitbu a sedl potom ke stolu. Na to začaly jako jednou ranou lžíce klapati.

Když bylo po jídle, uchýlila se Naninka, jež byla sestra ženy Konopkovy, ještě k svému rámci a pracovala

dále při nuzném kahánku, kterýž samojediný po velké světnici mdlé paprsky rozesílal. Poborský si nacpal dýmku a vyšel si ještě před stavení, kdežto se také větší kluci hřebenáře Komárka proháněli, čekajíce, s jakou se otec navrátí, jenž se byl pod večer do městečka vypravil. Menší děti už pokuňkávaly a mnuly si oči; matky ale, totiž Konopková a Komárková, odšouply zatím stůl, přinesly několik otepí slámy a rozestlaly ji do kola v prostřed světnice, zrovna na holé podlaze, neboť neměly žádných postelí. A stlaní toto bylo proto dokola, aby se místa získalo, neboť tam muselo devět dětí a šest zrostlých osob vedle sebe ležeti.

Menší děti si také hned, jak byly přistrojeny, ulehly, potom přišly vyrostlejší a konečně zrostlé osoby. Jeden se přikryl chatrnou houní, druhý kabátem nebo suknî, a takž tu leželo patnáct chudých lidí v přepodivné směsici. Vedle Poborského v pravo ležel tkadlec a ustavičně pokašlával; po levé ležel hřebenář a ukrutně chrápal; hřebenářka se vadila ze sna se svými dětmi, a tkalcová měla zvyk, že ze spaní strašlivě hekala. „Nu,“ řekl houslař sám k sobě, „člověk musí všemu přivyknouti.“ Nemohlť dnes tak brzo usnouti, neboť mu leželo ještě na mysli, co mu Veleba o drahých houslích povídal.

Když se Poborský druhého dne probudil, bylo venku ještě tma, ale v světnici bylo už světlo. Naninka seděla opět u rámce a byla už pěkně umyta i učesána a měla na sobě nedělní sukni. Hřebenářova žena používala jejího kahánce, i seděla při stole a přišívala náramek na mužovu košili, kterouž byla minulého dne večer ještě vyprala, na provaz vyvěsila, a kterouž musela toho dne ráno spraviti

a zmandlovati. Tkalcová škrabala už zase brambory k snídaní, a Honzík mazal otcovy boty černidlem.

A když konečně všickni vstali, uklidila se sláma, přistrčil se opět stůl, a potom se snídalo. Aby nepřišli jedlíci ze zvyku, měli zase bramborovou polívku; za to jim ale Konopková slíbila, že budou míti v poledne něco zvláštního. Potom si seškrábli muži strniště, kteréž jim bylo za celý týden po bradě vyrostlo, umyli se, převlekli se — a sotva začali v městečku do kostela vyzváněti, hnaly je ženy z domu, aby jim daremně nepřekáželi, poněvadž chtěly děti a snad i sebe umyti. Naninka se nedala ani pobízeti, ale hodila přes sebe svou plachetku, sundala s police zaprášenou modlitební knihu a šla tiše do kostela.

Když bylo po službách božích, kdežto pan farář chudým tkalcům, drvoštěpům a jiným nuzákům velmi pěkně o pravém používání světského bohatství byl kázal, zastavili se někteří muži v hospodě. Konopka to nemohl udělati, poněvadž jeho prsa ani piva ani kořalky nesnesla. Šel tedy se svým Honzíkem zas domů. Za to vrazili ale hřebenář a houslař na skleničku breberky. Učinili to hlavně proto, že byla v hospodě předce řeč o všelijakých novinách, a že si mohl jeden druhému postesknouti, když se celý týden neviděli. Největšího nářku vedli ovšem tkalci, protože jich bylo nejvíce a protože byli opravdu až hrůza stísněni, aniž věděli, jak si pomoci. Větším dílem naříkali na fabriky. Avšak bylo tam i několik lidí, jako byl Poborský a Komárek, a ti se dali o své nouzi také slyšeti.

Mezi jinými rozprávěl i Poborský a vypravoval, co mu byl minulého dne Veleba pověděl. „Považte jen, kamarádi!“ řekl ku konci, „za jediné Štainerky můžete si koupiti celý dům, za Amatky dům i zahradu a pole s lukami! Teď mi ale jen řekněte, v čem ta cena vězí! Ve

dřevě, ve formě, ve strunách, ve šmytci — to nevězí; neboť já si ty Štainerky včera dobře prohlídnul, a nenašel jsem mezi nimi a mezi mými houslemi žádného rozdílu.“ — „I,“ řekl jiný, velmi starý houslař, „to záleží jenom na hlase.“ — „To není pravda,“ opíral se Poborský. „Štainerovo *g* znělo právě tak jako moje, a ostatní struny také.“ — „Na hlase to také nezáleží,“ řekl nyní zase jiný; ale to je přitom hlavní věc, že je Štainer i Amati už ten tam! Kdyby byli ještě na živu, nedostali by za své housle takové peníze.“

„A já vám povídám, že to nezáleží ani na tom ani na onom,“ řekl ještě jiný. „S vašemi houslemi to jde jako s jiným řemeslem; jenom tuze velký počet dělníků zmenšil ceny.“ — „To není také pravda!“ vmíchal se nyní do řeči Prušák od Veleby. „Velký počet dělníků není žádná příčina, že musíte dávati své dílo skoro zadarmo. Hlavní příčina vězí v tom, že neumíte pravé kupce vyhledati; ale náš pan Veleba to umí z fundamentu, sice by nebyl tak zbohatnul. Kdož vám ku příkladu za to ručí, Poborský! že Veleba ty samé housle ještě jednou tak draze neprodá, nežli zač je od vás koupil? Kdož ví, jestli je nepošle nějakému mouřeninskému knížeti, který mu dá za ně kus zlata jako pěsť? Jinak nevím, jak by mohl ten vydřiduch pořád víno chlastati, kdežto my sotva náprstek té rasoviny vydřeme. Na mou duši, tomu by se mělo jedenkráte žilou pustiti!“

Tato poslední slova řekl Prušák tak jedovatě, že poctivému Poborskému mráz po zádech přejel. Sebral se tedy honem i s Komárkem a šli domů. Před stavením natrefili tkalce Konopku, a sice v malé zahrádce, kdežto mu byl domácí pán asi tři lokte dlouhý záhon přepustil. A ten kousek země byla Konopkova rozkoš, jeho jediné

vyražení. On tu klečel na zemi a sundaval slámu a lupení se svého záhonu; neboť jej byl na zimu přikryl, aby mu tam několik sazeniček nezmrzlo, a když přišli k němu jeho spolunájemníci, tu vstal a volal na ně radostně: „Pojďte, podívejte se! ani jeden karafiátek mi nepošel! A jak je ta zem už hebounká! Co nevidět zaseju si petržel.“ Ale na ta slova shrnulo se okolo něho všech devět dětí, ježto si na blízku hrály, a každé chtělo něco viděti.

V tom vstoupila však Konopková na práh stavení a řekla čtyry slova, po kterých se všecko, co jen lidskou duši mělo, hýbati začalo, jakoby to bylo očarováno. A ta čtyry slova byla: „Knedlíky jsou na stole!“

„Knedlíky, knedlíky!“ volalo se, kde jaké hrdlo bylo; děti běžely do světnice, jakoby je někdo honil, ano i staří muži vešli do stavení krokem čerstvějším. A v světnici stály na stole dvě veliké mísy bramborových knedlíků, politých jakousi zapraženou omáčkou, a pro každého ležel dnes i krajíček černého chleba na stole. To byla pravá hostina! Ale ony také potom zuby pracovaly, že to z mísy utíkalo, jakoby to mělo křídla! —

Po obědě vyšli si muži před stavení, ženy zašívaly a záplatovaly, co byli muži a děti za celý týden na sobě rozemleli, a Naninka se posadila zase k rámci. I vyšívala až do soumraku; potom hodila přes sebe zase plachetku a vyklouzla z domu do městečka, k dobré kamarádce, kde se každou neděli několik děvčat scházelo. Poborský si ale nacpal po jídle dýmku a pustil se do lesa, doufaje, že tam přítele drvoštěpa nalezne. „Votrubo!“ volal, když vešel mezi stromy. „Votrubo! He! Votrubo!“ — „I budeš-li pak hubu držet?“ vyskočil tu na něho z roští drvoštěp. „Co pak nevidíš, že jsem tady na číhání?“ Přitom

okázal na malé trávnaté místečko, kdežto na křoví klec visela. V kleci byla pěnkava a neustále tloukla.

„Máš ji už?“ ptal se Poborský radostně. — „Ještě ne,“ řekl Votruba. „To je jenom volavá; já si ji vypůjčil od souseda Hromady. Podívej se, okolo ní jsou vějičky a zrní! Dvakrát byla mršina už jenom na skok od vějičky — já se ti už třásl radostí; ale právě v tom okamžení, když jsem myslil: Teď sedne! obrátila hlavičku — a frnk! byla zase na stromě.“ — „A tys nebyl dnes tuším ani v kostele?“ vyptával se Poborský. „Alespoň jsem tě neviděl.“ — „Já jsem zde už od východu slunce,“ řekl Votruba. — „Ale ty pohane!“ káral ho přítel. — „Proč pak pohane?“ řekl drvoštěp. „Co pak to zde není také jako v kostele? Není celý svět chrám Pána Boha, kterýž si on sám vystavěl? A nezpívá se tady více pobožných písniček, nežli dole v městečku?“ — „Tys je asi poslouchal, ale ne!“ usmál se Poborský. „Tobě vězela v mozku jenom pěnkava. Ty se pro ni ještě zblázníš.“

Takto starému příteli domlouval; zatím se ale k němu posadil a hodně dlouho u něho zůstal.

V úterý na to přišel poslíček z města nahoru a přinesl Poborskému psaní. On poznal na něm ruku své dcery a dychtivě ho otvíral. „Že pak dává o sobě předce věděti, zatrolená!“ bručel přitom radostně, a když je docela otevřel, padla mu do ruky šajnová pětka. Starému otci vstoupily přitom slze do očí. — „Co pak asi píše? Kde pak slouží?“ řekl přitom a začal čísti. Nejdříve pošeptmu, ale čím déle četl, tím hlasitěji bručel, až to konečně ostatním nájemníkům docela nahlas předčítal. Psaní znělo takto:

„Nejmilejší otče!

Tisíckrát Vás pozdravuju a doufám, že jste zdráv. Já jsem chvála Bohu zdráva a dostala jsem dobrou službu. Jsem kuchyňskou u jistého pana Beránka, kterýž je nad míru bohatý kupec, a takový dům vede, že to našinec ani nepochopuje. Co mají u nás možnější lidé z cínu, mědi nebo majolíku, to je u nás ze stříbra a ze zlata. Tu jsou stříbrné lžíce, nože a vidličky, talíře — nebo draze malované porculánové, svícny, podstávky, štipce (čili kratiknoty) všecko je stříbrné.“

„Ježíš Maria!“ zvolala mezi to Konopková. „Toť musí být jako v Babyloně!“

— „Ondyno byla u nás veliká tabule,“ četl Poborský dále. „To jste měl viděti! Ve čtyry hodiny s poledne šlo se ke stolu a v devět hodin se od něho vstávalo.“

„V devět hodin? I ty umučení! Tedy seděli celých pět hodin?“ ptali se kolem houslaře zvědaví posluchači, a vůbec panovalo veliké divení. — „Tu to stojí,“ řekl Poborský, „a holka mi nebude psáti lež. Ale poslyšme jen dále:

— „Potom se přineslo na stůl čtrnáct všelijakých jídel, a to nepočítám ani ty plné mísy a talíře cukrového, křehkých dortíčků a krásného ovoce, ježto stály už od počátku na stole, hned jak se prostřelo. A co se nesnědlo, to naši lidé v kuchyni sotva seškrabali, a ostatek přišel do pomejí, až mě srdce bolelo. Věru, když jsem tak počítala, kolik chudých lidí by se u nás asi za ty peníze mnoho dní uživilo, co se tady za jeden oběd vyhodily: tedy bych se dala málem do pláče. To vám na příklad měli jistou pamlsku, kteréž říkají zmrzlina a kterou dělá cukrář; ona se rozdává v malých šálečkách a jí se stříbrnými lžičkami a chutná tak asi, jako byste sníh cucal.

a přitom trochu koření — a za tu jedinou pamlsku vydali deset zlatých stříbra, jak mi kuchařka pravila."

„Deset zlatých za sněhovou mlsku?" divila se hřebenářová. „Ty můj Spasiteli! totě asi — pětadvacet zlatých šajnů?" — „Na chlup," doložil Poborský. — „Kolik neděl byli bychom z tolika peněz živi!" vzdychla si zase chudá žena. „Já vím, že si ti páni na to nezpomenou."

— „Ostatně," četl Poborský zas dále, „je to hodný dům, co sloužím, a naše panská mě ujišťovala, že se vede jinde ještě větší útrata, to prý bych teprva oči otvírala. Já jsem tady spokojena, a byla jsem už v stavu tuhle pětku si uložiti, kterou Vám, milý otče, na přilepšenou posílám. Přijměte ji ode mne laskavě.

Buďte zdráv a pište mi také jednou. Přitom i každého pozdravujte, kdo na mne ještě nezapomněl; já si na Vás všechny ráda zpomínám a jsem až do nejdelší smrti Vaše poslušná i vděčná dcera Klára Poborská." —

Takto Poborský dočetl, a řekl potom sám k sobě: „Při tom i každého pozdravujte, kdo na mne ještě nezapomněl! Známe se, ptáčku! Vsadil bych se, že myslila při tom na Květného. Ale to bude moudřejší, když podržím pozdravení u sebe. Ono by to nedělalo dobrotu. Já bych jim tu radost přál, jí i jemu — ale nesmím; ono to nejde. Holka je tuze chudobná a Veleba by dováděl. Ne, ne! Pozdravovat ho nebudu."

Ale srdce jeho bylo při tom beze vší hořkosti, ano bylo spíše naplněno lítostí, ačkoli v něm také otcovská radosť z upřímné dcery bydlela.

V tom vešel Votruba do dveří a nesl klec s pěnkavou. „Podívej se, kamaráde!" zvolal hned na prahu. „Už ji mám! už ji držím! už ji nesu!" A jako když nějaký jenerál velikého vítězství dobude, okazoval ptáka v kleci.

V okamžení sesypaly se okolo něho všechny děti, a každé chtělo strakatého zpěváčka viděti. „No, podívejte se!" řekl drvoštěp. „To je krček! To jsou oči! A což kdybyste ji slyšeli zpívati! Člověku se srdce v těle třepetá!"

„Na mou kuši, ta mršina je hezká!" řekl Poborský, i prohlížel si milou pěnkavu s velikým zalíbením. „Kamaráde, co ti dám za ni?" — „I co ti napadá?" řekl Votruba, jakoby mu nechtěl ani rozuměti. — „Půl zlatého!" doléhal na něho zase Poborský. — „A třeba celý zlatý," řekl drvoštěp. „Ta není na prodej." — „Podívej se!" pravil opět houslař a okazoval mu pětku od dcery. „Peníze dostaneš hned, a můžeš si za ně dva dobré dny udělati."

„Snad žrádlem a chlastem?" ptal se drvoštěp. „A potom abych se koukal na prázdné ruce? To by byla hrozně krátká radosť, sotva z ruky do huby. Ale tato mršina mě bude dlouhé časy krátiti — s tou budu míti radosť třeba několik let."

„Ale pomysli jen," představoval mu zase Poborský, vždyť je to žravý kapitál! On tě utahá. Budeš se muset starati o žrádlo, o semenec —"

„I dej mi pokoj a nedělej si starosti," řekl drvoštěp. „Pomysli si, co vydáš ty peněz jenom za tabák! To je také žravý kapitál, a já vím, že ti ještě nenapadlo, abys hodil dýmku do ohně. Já tu pěnkavu nedám, a kdyby mi někdo za ni kozu dával. Poslouchej! Pink! pink! To je hlásek. No počkej, počkej, mršinko! Však já tě ochočím, že mi budeš z ruky žrát!" Na to starého přítele zběžně pozdravil a pospíchal k domovu.

Asi měsíc na to, v červenci, dělal Votruba dříví. Toho času není sice dobře stromy porážeti, poněvadž jsou

plny šťávy; ale ono tam stálo několik porouchaných jedlí, a vrchnosť ustanovila je vysekati. Zvučně rozléhaly se lesem rány několika drvoštěpů, a Votruba pracoval jako o závod, neboť vedle něho visela na druhém stromě klec a v ní poskakovala jeho pěnkava. S tou vedl časté rozprávky, a veselil se přitom, jakoby mluvil s vlastním dítětem.

Když bylo poledne, šli ostatní drvoštěpové domů, neboť bydleli na blízku; Votruba zůstal ale v lese, neboť neměl doma žádného, kdož by ho byl očekával, a v lese měl svou pěnkavu. Tam se posadil na hebounký trávník, vyndal kus černého chleba a čerstvého tvarohu, a obědval. Přitom nezapomněl arci na ptáka, ale dal mu také notný podíl a přinesl mu do hrnečku čerstvé vody. Potom si postavil klec na zem, položil se k ní na břicho, obejmul ji oběma rukama a začal s ptákem rozpravu.

„Viď holečku, ty bysi rád trochu ven? — na ty boží stromy a do křoví? Holečku, já bych tě pustil, ale ty bysi byl třeba čtverák, a více bysi se mi nevrátil — hehe! Koupej se trochu, koupej! máš plnou mističku. Já bych se také hned koupal, ale to by musela býti už mordianská mísa." Takto rozprávěl; ale pomalu mu slova v ústech vázla, hlava se mu tížila a on začal dřímati. Ale jakési šustění a třepetání probudilo jej z této dřímoty. Otevřel oči a zahlídl, že cizí ruka po pěnkavě sahá. I trhnul klecí, zavřel dvířka a honem vyskočil.

Před ním stál Prušák a potutelně se usmíval. „Krásné zvířátko! Jenom že není ještě dosti krotké. Jak pak je dlouho —"

Votruba mu nedal času, aby byl mohl řeč svou dokončit, nýbrž vyťal mu notnou facku. Při tom zkřikl: „I ty taškářský zloději! Já tě naučím krásti pěnkavy!" —

„Co že je to, holomku?“ rozkatil se na to Prušák. „Ty mě tlouci, že jsem si chtěl zažertovati? K vůli všivé pěnkavě?“ — A nežli se Votruba nadál, skočil po něm vzteklý Prušák, popadl ho do křížku a chtěl ho převaliti. Votruba se arci brzy zpamatoval a statečně se bránil; ale Prušák používal té lsti, že ho tlačil pořád jen ku kleci, a chtěl mu nohu podraziti, aby svým pádem ptáka zamačkal. To však Votruba dobře zpozoroval, i uhýbal se tomu; ale právě tím uhýbáním nedal dosti pozor, kam se uhýbá, i klopýtnul o kořen, a Prušák padl na něho celou silou. Tu si mu kleknul na prsa a chytil ho za krk a mačkal ho tak nelítostně, že ubohý člověk celý zmodral.

Ale v tom počala silná hůl Prušákovi po zádech tancovati, tak že to chrastělo, jakoby v něm všechny kosti praskaly. Prušák nechal drvoštěpa i vyskočil, aby se podíval, kdo ho tak z nenadání pozdravil. Začal se ovšem také brániti, ale poněvadž zatím i ubohý Votruba zase dechu nabyl, honem se vzchopil a na svého nepřítele se sypal, dostal Prušák ran, že se oba druzí divili, jak je mohl unésti. Konečně se jim ale vyškubnul; tím škubnutím roztrhl si však také z předu zapnutý kabát, a tu mu vypadly tři, čtyry tenounká prkénka, po kterých se dále nesháněl, ale na útěk se dal.

„Ale u všech všudy!“ počal nyní Poborský, neboť on byl šťastnou náhodou Votrubův osvoboditel, „co pak jsi to měl s tím darebákem?“ — „Ten zlořečený chlap!“ oddychoval si Votruba; „pomysli si! Mou pěnkavu mi chtěl štípnouti a mě k tomu ještě uškrtit.“ — „Tomu ptáku se poděkuj, že jsi ještě na živě,“ řekl Poborský. „On křičel, že jsem ho už z dálí zaslechl, a žádostiv, co se děje, přišel jsem se podívati; jinak byl bych šel snad jinou stranou.“

„Ach, ty mé holátko! ty má dušičko!“ zvolal Votruba velmi pohnutě, a sehnul se na zem k milé pěnkavě. „Viď, ty ses asi ulekla!“ — „Ale poslechni, brachu!“ řekl Poborský k drvoštěpovi, „tomu lotru jsme zlořečeně naklepali; já už myslil, že má všechny hnáty přetřískány!“ — „Kdo ví, jak by vypadal, kdybychom nebyli tuhle do toho mlátili,“ řekl drvoštěp a zvedl se země prkénka, jež byla Prušákovi vypadla. „Podívej se, co měl chlap zastrčeno.“

„I to je zlořečený taškář!“ zvolal houslař. „To štípnul Velebovi! To je dříví na housle! To chtěl někomu za pár krejcarů strčiti — darebácký zloděj! Škoda, že jsem mu nevlepil jednu do vazu!“ — „Ale jak pak jsi přišel dnes vlastně do lesa?“ ptal se nyní Votruba. „Totě něco neslýchaného. Jindy sedáš tohoto času u své stolice a hoblueš.“ — „Ach, milý Votrubo!“ řekl Poborský smutně. „Mne sem vede ošklivá věc. Náš Konopka mi dělá starosť, a jestli se nemýlím, tedy stojí už jednou nohou v hrobě. V noci mu nedá kašel už ani chvíli pokoje, a za dne nemůže pro bolesť prsou při práci vydržeti. Někdy celého půl dne ani člunkem nehodí, a předce má sedm hrdel uživiti. Je to smutné živobytí. Sebral jsem se tedy a chci mu tady někde trochu devětsilu čili podkovky neb podbělu natrhati; ten prý dělá pro prsa velkou dobrotu. Konopková nemá kdy, aby odešla, a děti tu bylinu ještě neznají; šel jsem tedy sám.“

Drvoštěp znal také jistou bylinu, kteráž prý dozajista slabým prsoum pomůže, i hledali ji vespolek, a když měli také dosti devětsilu natrháno, opět se rozešli.

Ale ještě toho samého dne vyšel si Votruba k svému příteli. Nesl s sebou klec a chvílemi na ni smutně pohlížel. Před stavením dopadl tkalce Konopku, kterýž

vypadal jako stín; seděl na židlici u svého záhonu a hleděl tiše na své sazeničky. Votruba ho pozdravil hlasitě, on mu poděkoval kynutím hlavy, a teprva když k němu drvoštěp blíže přistoupil, pozvedl zakalené oči a kouknul na příchozího jako tichý mučeník.

„Jak se vede?“ ptal se ho Votruba útrpně. — „I ještě to ujde,“ řekl tkadlec. „Těch bolestí na prsou mi alespoň nepřibývá. Jen kdyby toho kašle nebylo.“ — „Je Poborský doma?“ ptal se drvoštěp. — „Je,“ řekl tkadlec. „Ach, to je hodný člověk! On mi snesl koření pro prsa, tak že jsme měli se ženou velké potěšení. Pak nám stloukl kus řádné postele, že mohu v noci řádně poležeti a ve dne si nějakou hodinu odpočinouti. Až mi bude lépe, bude si moci žena pohověti, které snad brzo Pánbůh pomůže.“ Nyní přestal mluviti, neboť si musel oddechnouti, a když chtěl Votruba odejíti, řekl ještě: „Prosím vás, narovnejte mi tuhle ten karafiátek! Já se nemohu sehnouti — a řekněte pak mé ženě, aby mě dovedla zas do světnice; ono tu začíná býti chladno.“

Votruba vešel na to do stavení a vykonal, oč byl dožádán. Na to postavil klec na stůl, pokašlával, jakoby nevěděl jak do řeči, a spustil konečně takto k svému příteli: „Ty! abychom na toho pruského taškáře nezapomněli — řekneš to Velebovi, že má dlouhé prsty?“ — Poborský se poškrabal za ušima a řekl: „Já nemám chuti dělati udavače, a mimo to mu to nemohu dokázati. Ten chlap může říci, že to dříví koupil. Jestli je ale opravdu ukradl, no, však ono ho to nemine, však ono to na něho propukne. Ostatně jsme ho také notně zmalovali, a chceme-li ještě něco udělati, mohli bychom tak pozdáleční u Veleby zmínku učiniti.“ — „Dobrá,“ řekl drvoštěp, „však on si ještě něco slízne — zlořečený chlap! Kdybysi se byl jenom

chvilku opozdil, byl by mě snad zadusil a pak mou pěnkavu vyfouknul — darebák! snad by jí byl hlavu smáčknul, nebo jí o zem mrštil —“

„Zlořečený taškář!“ zvolal poctivý houslař a ztrnul při tom pomyšlení. „Na to jsem věru ještě ani nepomyslil!“ — „Ale skrze tebe jsem živ,“ řekl Votruba, „můj holeček je živ a je zdráv — a proto si ho nech!“ Po těch slovech, kteréž vypravil arci jen s hroznou těžkostí, obrátil se a chtěl rychle odejíti; ale Poborský byl skokem za ním a chytil ho za kabát. Votruba se musel obrátiti, a když si pak tito dva chudí lidé takto do tváří hleděli, zalily se jim oči slzami. — „Nedělej žádné hlouposti!“ žádal drvoštěp tajeným hlasem. — „A ty nedělej oslovství!“ řekl taktéž houslař. — „Já si chytím jinou,“ řekl Votruba. — „A já ti vrazím tuhle i s klecí do hlavy,“ řekl Poborský. — „Já se přijdu každý den na ni podívati,“ namítal ještě drvoštěp. — „A já tě vyhodím, že ti zajde chuť přicházeti,“ dokládal houslař.

Takto se ti dva poctiví nuzáci hádali, až se vyhádali a srozuměli. Drvoštěp si musel pěnkavu zase vzíti. I sebral klec a šel; když přišel ale ven, zaklepal ještě na okno a zvolal na starého kamaráda: „Ale jedno mi musíš přislíbiti! Kdyby mě pěnkava přečkala, tedy jsi mým dědicem. Není-li pravda?“ — „To víš,“ řekl Poborský s velikým potěšením.

Zatím přešlo léto, uplynul podzimek a nastala zima. Také hory navštívila ve svém bílém kožichu. Jindy se říká o horách, že se vyzdvihujou k oblakům; ale to bylo právě naopak, tady se snižovala oblaka k horám; byla to šedivá, těžká oblaka, plna sněhu.

Přitom mrzlo až praštělo, anebo to lezlo do člověka jako jehly, jako žeřavé uhlí. Ani pod střechou nebylo tak snadno tomu zlému hostu se ubrániti. Tu byla na př. Naninka, ta pilná štykerka, ta měla skoro celé rozpukané prsty a přitom nemalé bolesti. I nemohla se několik dní jehly ani dotknouti; tím však trpěla také její kapsa, a co ještě horšího, také její žaludek. Ale kdyby tu byl býval jenom *její* žaludek, bylo by to ještě ušlo; avšak ono bylo na ni odkázáno ještě více žaludků, dva rovněž tak veliké jako její, a pět menších, to vesměs přátelských. Aby si tedy konečně tuze těžký půst uložiti nemuseli, kterýž by snad byli ani nevydrželi, donesla Naninka svou skoro již dodělanou práci k sestře, kteráž byla jenom několik set kroků za hranicemi provdaná. Ta měla práci dodělati, aby ji mohla Naninka odvésti a nějaké peníze utržiti. A sestra jí také slíbila, že si s prací pospíší.

Mezi tím zapadla chalupa na vrchu skoro celá sněhem. Jenom střecha vykukovala. Aby nebyla ve stavení učiněná tma, musel se od oken asi na tři lokte sníh odházeti, a poněvadž byla okna na všech čtyrech stranách, tedy se proházela okolo celého stavení cestička. Ale kdo se toho času oknem do světnice podíval, zpozoroval, že Konopka na svém místě nesedí. U jeho stavu pracoval teď jiný, mladší tkadlec. Nešťastný souchotinář ležel ale v druhé světnici za kamny na chatrné posteli. Děti jeho seděly skrčeny semtam v koutečku, celé zkormoucené, neboť trpěly hlad a nesměly ani ceknouti, aby otce nerozhněvaly, kterýž byl teď nad míru nevrlý, jakož obyčejně lidé v jeho nemoci bývají. Avšak i hřebenářovy děti chovaly se tiše, majíce od rodičů dobré napomenutí.

Žena Konopkova byla říkajíc na smrť sklíčena. Hrozně

starosti měla na srdci, těžké břemeno pod srdcem, a s hrůzou pomýšlela na nejbližší dny. —

Naninka se zaobalila hodně do své plachetky, uschovala ruce, vyšla ze stavení a zahnula za roh, kdežto Poborský trochu za větrem hobloval, aby svým hřmotem nemocnému nepřekážel, kterýž tu chvíli dřímal. „Já se podívám k sestře,“ pravila k němu dívka, „je-li už práce hotova. Kdyby se mělo mým lidem něco přihoditi, buďte tak dobrý, pomozte jim.“ — „Jděte jen s Pánembohem, Naninko!“ řekl houslař, „a nezapadněte nikde ve sněhu.“

Naninka šla. — Poborský dýchal, jakoby se v něm bylo něco vařilo; z úst mu šel větší dým, nežli z uhlí, na němžto klíh rozpouštěl. I hobloval, vrtal a klížil, ale při tom poklepával také nohou o nohu. „I bodejž do tebe tisíc vlků!“ řekl konečně nevrle, a začal čerstvě dupati i rukama semtam házeti. „Teď mi to zaleze ještě za nehty! To bych mohl potřebovati.“

Jeho zkřiknutí, dupání a tleskání rukama přilákalo člověka za stavení, kterýž by byl jinak zrovna do chalupy vešel. Byl to Votruba. „Ale, člověče!“ zvolal drvoštěp. „Co pak tě honí rarášek? Máš tak horkou krev, že nemůžeš v světnici vydržeti?“ — Poborský se chtěl usmáti, ale nemohl; duše jeho byla tuze zarmoucena. I dýchal si do rukou a řekl: „Náš ubohý Konopka má obyčejně jenom odpoledne trochu spaní — nechci tedy ubožáka burcovati; ale vynesu si obyčejně toho času svou stolici ven a tady pracuju. Když mne začne zima dopalovati, zpomínám si na vojáky, kteří musejí v zimě na stráži státi.“

Drvoštěp mu stisknul ruku, a Poborský věděl, co to znamená. — „Já se přišel jen zeptati a podívati,“ řekl pak Votruba, „zda-li to pravda, že ten Prušák s tebou bydlí.“ — „To je pravda,“ odpověděl Poborský. „Už tři

dny." — „Ale pro živé rány!" zvolal drvoštěp, „jak pak můžeš s tím darebákem pod jednou střechou spáti?"

„Když mě Konopkův kašel nepokouší," řekl Poborský, „tedy spím dobře. Arci, když ležel ten chlap ponejprv vedle mne na slámě, tu se mi zaťala pěsť mimovolně, a druhou noc se mi zdálo, že se s ním mlátím. Ale nyní doufám, budu spát už pokojně; krev se mi už ochladila." — „Já nevím, co z tebe udělati," řekl drvoštěp. „Jsi tu na týdenní výpověď, a jinde je dosti bytů; proč se nevystěhuješ?" — „Snad aby se ten pruský holomek vychloubal, že mě vykousal?" řekl Poborský. „Ne, ne, tu radosť mu neudělám. A pak by to byla ode mne daremnosť, kdybych opustil své sousedy v takovém čase, kdežto jsem říkaje jejich jediná útěcha a podpora a snad i ochrana proti tomu Prušákovi." — „Nu, pro mne!" odpověděl Votruba. „Já to chtěl jen věděti. Ale dokud je ten chlap pod střechou, nevejdu ani krok do stavení. S Bohem!"

Ještě asi půl hodiny mořil se Poborský na čerstvém povětří, potom složil své nářadí a chtěl vejíti do světnice, an se beztoho již také smrákati začalo; ale v tom zaslechl z dáli jakýsi hlas, který si nemohl vysvětliti. Zněl jako bolestné, silné zkřiknutí, pak zněl ještě jednou, a mezi tím se ozýval jiný temnější hlas. Poborský nevěděl co z toho udělati; ale hnul se se svého místa i vyběhl před stavení a bystře poslouchal, neboť pro vysoký sníh s obou stran nemohl nic viděti ani rozeznati. Konečně spatřil, že přiběhla Naninka celá udychtěná, vyděšená, bědující, a že u samého stavení na kolena klesla a rukama lomila, až se jí z bolavých prstů krev prýštěla. Tu přistoupil Poborský blíže. Ale sotva že polekaná dívka nějakou osobu před sebou zahlídla, tu začala křičeti: „Smilujte se — smilujte! Já jsem nevinná!" Přitom se dala do pláče,

až jí srdce usedalo, i chtěla Poborskému kolena objímati; ale přitom dostala takové třesení do všech údů, že by byla docela na zem klesla, kdyby ji nebyl Poborský zachytil. I dovlekl ji na svou stolici, a opřel ji o stavení, neboť byla celá bez sebe, a pak zaklepal na okno u světnice, kde tkalci pracovali. Ti vyběhli ven a donesli dívku do své dílny, neboť nechtěli její sestru, totiž Konopkovou, polekati; i třeli ji sněhem, zapalovali jí peří pod nosem, až konečně oči otevřela a jako vyjevená okolo sebe hleděla. Tu si sáhla honem pod paždí, a dala se poznovu do pláče; ale už ne tak prudce, jako před stavením.

I ptali se jí nyní všickni, co se jí přihodilo? — a ona začala takto vypravovati: „To víte, že jsem šla k sestře pro vyšívání, které jsem nemohla sama dodělati. Práce byla hotova; já ji hned sebrala a pospíchala radostně domů. I vypočtla jsem si, že mám na tom deset zlatých výdělku, a že budu moci sestře hezky posloužiti, která se každou hodinu čeká. Na nic zlého nepomyslíc jdu svou cestou; tu mě potká na hranici aufsér (ti lidé nemají ještě ve zvyku říkati dozorce) — já ho slušně pozdravím, on mi poděkuje a nechá mě jíti jakoby nic. Ale když jsem byla asi dvacet kroků od něho, tu na mne zkřikne, abych prý počkala. Já se zastavila. Tu on ke mně přijde, z ostra se na mne podívá, vytrhne mi balíček pod paždím a praví, že jsem měla clo zaplatit. Já zůstala, jako když do mne blesk udeří; ale počala jsem předce hned povídati, že je to moje vlastní práce, že jsem ji měla jenom u sestry, poněvadž jsem ji nemohla dodělati, a že si ji teď nesu domů. Na důkaz okazovala jsem mu ruce, prosila jsem, aby šel se mnou ke kupci Velebovi, kterýž to vyšívání ode mne kupuje — prosila jsem, plakala jsem, spínala jsem ruce — živého Boha brala jsem

si za svědka — ale všecko bylo nadarmo. Já mu představovala, že si z toho výdělku sama ani groše nepodržím, že mám sestru s outěžkem a švagra těžce nemocného — a že jsem za zboží ještě Velebovi dlužna — ale nic na plat. Moje úzkosť, moje bědování bylo u něho pouhé přetvařování."

„Ale kdo pak byl ten člověk?" ptali se nyní tkalci jako jedním hrdlem. — „Já ho neznám," řekla Naninka. „On zde musí býti nedávno." — „Obžalujte ho!" zkřiknul jeden z tkalců. „Jděte na úřad. My budeme svědčiti." — „To je marná rada," řekl druhý. „Co má celní úřad v rukou, to tak snadno nevydá."

„Já bych to nebyl udělal," řekl zase třetí. „Já bych byl měl s Naninkou útrpnosť." — „Při celním úřadě těžko míti útrpnosť," doložil Poborský s hořkostí.

I mluvilo se ještě ledaco, potom ale sebral každý tkadlec několik grošů, jenom aby hořekující dívka docela s prázdnýma rukama ku svým lidem vejíti nemusela, ale aby je mohla stran své práce zatím nějak utišiti.

K obtížnostem kruté zimy přidružila se ještě horší společnice, totiž prudká i nakažlivá úplavice, tak že byla skoro jako cholera a za 24 hodin člověka zabila.

I poctivého drvoštěpa Votrubu uchvátila tato nelítostná ukrutnice, a sotva to Poborský zaslechl, tu již ihned k němu pospíšil. „Já už dodělávám, milý brachu!" řekl nemocný, jenž ležel na bídné posteli a chvílemi v hrozných bolestech se kroutil. „Já se tomu zpíral, dokud jsem měl sílu. Celý hrnec trhaných krupek jsem snědl, na tělo jsem si je dával, horké cihly k tomu; nic na plat, ono mě to předce nepustilo. Smrť si chce mermomocí pro mne přijíti."

„Nu, nu, snad nebude ještě tak zle!“ těšil ho Poborský, ačkoli mu bylo okolo srdce úzko, když se příteli na vpadlé tváře a oči podíval.

„Bude, starý, bude!“ řekl drvoštěp odhodlaně. „Ale nyní buď tak dobrý a dej mému sirotku tamhle z toho kornoutku trochu semence a do mističky čerstvou vodu; já dnes nemohl ještě z postele slezti, a sotva s ní už slezu, leda až mě ponesete na hřbitov.“ — „Ale dej pak si pokoj s takovými myšlénkami!“ řekl Poborský. — „Proč pak?“ namítal nemocný. „Jednou musí každý člověk umříti, a já to na sobě dobře cítím, že více nevstanu. Potom ale platí naše smlouva — víš? Ty budeš po mně děditi, to jest: vezmeš si mou pěnkavu; neboť ostatní nestojí ani za to, aby to člověk odnášel, leda moje pila a sekera; ale všechno všude nevystačí ani na zapravení útrat za pohřeb.“

Dále nemohl mluviti pro nesmírné ujímání, kteréž ho zase popadlo.

„Víš-li co,“ řekl Poborský, „já doskočím k doktorovi Novotnému do Žerotic. Může-li ti někdo pomoci, tedy je to dozajista on.“

„I jen zůstaň!“ pravil Votruba a kroutil se bolestí. „Do Žerotic máš teď půl třetí hodiny cesty, jestli někde ve sněhu docela neuvázneš — a nežli se vrátíš, bude už beztoho po mně. A doktor bude míti dozajista jinde plné ruce díla, nežli aby se trmácel k ubohému lazarovi, kterému už duše na jazyku sedí.“

„Ale on prý je hrozně vlídný pán, docela jiný nežli ten náš lankvarník dole v městě,“ řekl zase Poborský; „přitom šikovný a milosrdný, ne tak jako jiný, jenž je na krejcar jako čert na duši. Od chudých lidí prý nebere

ani trojníku, ano ještě prý jim spíše v ledačem přilepšuje. Já k němu půjdu na všechen způsob."

„Ale jenom dnes ne," řekl Votruba a držel Poborského za ruku. „Dnes je na všechen způsob už pozdě, a doktor nebude snad ani doma." A Poborský nesměl odejíti; i zůstal u něho, až bylo blízko večera. Pak se s těžkým srdcem rozloučili.

Když přišel zarmoucený houslař skoro už za soumraku na vrch ku stavení, nalezl všech devět dětí v síni, an seděly v koutečku a právě poslední drobty chleba hltavě dojídaly. Hřebenářův Honzík byl totiž v městečku u útrpné kmotry hodný krajíc vyprosil a rozdělil jej potom tak ochotně mezi soudruhy své bídy, že mu samotnému nic nezbylo. Tiše seděl nyní ubohý chlapec na prahu a držel si oběma rukama prázdný břich. — „Proč pak sedíte v té zimě?" ptal se Poborský. — „My nesmíme do světnice," řekly děti; „a vy také ne. Maminka stůně. Je tam u ní paní babička." — „Ah tak!" řekl Poborský v duchu sám k sobě, potom ale vzal děti do druhé světnice, kde stály tkalcovské stavy; tam se nemusely ubohé aspoň tak zimou třepetati. Tam seděl také hřebenář a Naninka; tato zrovna vedle kamen, a otřásala se chvílemi, jakoby se jí smrť dotýkala.

Za chvíli oznámilo se všem vespolek, že se mohou opět do světnice navrátiti. Když tam vešli, přenášela Komárková s hodnou babičkou na smrť nemocného tkalce z podlahy zase na chatrné i jediné lože, kdež nyní zase jeho žena odpočívala. A když teď ubohému otci novorozeňátko ukazovaly, pozvedl on s těžkostí zhubenělou ruku i vložil ji na dítě; chtěl něco říci, ale pro náhlý kašel nebylo mu možná. —

Příští noc byla zlá, ale jitro bylo ještě horší. Naninka

i Honzík cítili už v noci na sobě velké bolesti; ale ještě se přemáhali a jen polohlasitým hekáním si odlehčovali; ale ráno se okázalo, že je panující nemoc také zastihla. Teď neměl Poborský již ani chvíli pokoje, ano litoval hořce, že již včera neučinil, co chtěl učiniti, a vydal se hned do Žerotic k doktorovi na cestu.

Ale tato cesta byla velmi obtížná. Brzy dolů, brzy nahoru, a větším dílem na obou stranách sněhem tak stísněna, že musel člověk zrovna do sněhu vlezti, když ho nějaký vůz potkal nebo dohonil.

Hodně utrmácen dorazil Poborský šťastně do Žerotic; ale jakž Votruba prorokoval, doktor nebyl doma. Poborský zastihl jenom jeho paní a pověděl jí srdečnými slovy, co ho k panu manželovi přivádí. Paní byla útrpná a slíbila, že mu to všechno řádně vyřídí. „On nemá sice ani chvíle oddechu,“ pravila — „sotva že se saní sleze, už aby zase do nich sedal; ale co může, to udělá. Jen aby to sám neodležel. On nebyl už mnoho nocí v posteli, a to zkazí naposled i nejsilnějšího člověka. Ostatně se ale na to spolehněte; nepřijde-li ještě dnes do Libětic, zejtra je tam dozajista.“

Přitom mu dala ještě trochu thé a jakési vodičky, jakož to měla od manžela poukázáno a vysvětleno, proč a nač to pacientům dáti může, a Poborský se uctivě poděkoval a nadějí posilněn ubíral se zase k domovu.

Upachtěn vysokým sněhem dorazil do Libětic, a tady byla první jeho chůze k nemocnému příteli. I nalezl ho, an ležel tiše na svém lůžku, jakoby ho bolesti už nesoužily; zdálo se, že tiše spí. Ale sotva že stál Poborský chvíli u postele, tu začal nemocný těžce vzdychati, i otevřel oči — a začal po dechu lapati, jakoby mu vycházel; a oči jeho byly už potaženy jako šedivou mázdrou. Ale

zpozoroval ještě Poborského, vztáhl po něm ruku a řekl zajíkavým hlasem: „Pozdrav — tě Bůh! Měj se — dobře — a nezapomeň na mou — pěnkavu.“ A po těch slovech si ještě jednou z hluboka oddechl, až mu to v jícně zasípalo, potom sebou trhnul a bylo po něm.

A Poborský poklekl vedle postele na kolena, sklonil hlavu a hodnou chvíli se tiše modlil. Potom si utřel studenýma rukama horké slze, vstal, zatlačil nebožtíkovi oči a přistoupil ke zdi, kde visela pěnkava. „Tvůj pán je ten tam — ta dobrá duše odešla,“ řekl tiše k ptákovi. „Teď jsi moje, a já tě budu chovati jako zřetelnici oka svého.“ I sundal klec se hřebíku, zaobalil ji do své zástěry, kterouž měl k vůli teplu okolo kyčlí svinutou, a ubíral se vysokým sněhem dále nahoru, do druhého příbytku zemské trampoty a těžkých svízelů.

Když přišel domů, shledal, že bylo krom Honzíka a Naninky ještě několik jiných dětí nemocno. I bylo tam bědování, až srdce pukalo; k tomu strašlivé chrchlání tkalcovo, křik novorozeného dítěte a klení nelítostného Prušáka, kterýž byl několik dní na zahálce. Poctivý houslař byl po cestě umdlen a smrtí milého přítele velmi skormoucen, i byl by si rád odpočinul; ale měkké, křesťanské srdce mu nedalo; pomáhal tedy ochotné hřebenářce, kteráž se teď jako pravá Marta i Samaritánka okazovala — pomáhal jí nemocné obstarávati, tu do kamen přikládati, tam thé vařiti, zde obkladky dělati; ubohou Naninku, an se zimou jen třepetala, přikryl pak svým pláštěm, a těšil vůbec všechny, že přijde pan doktor.

A ten dobrý pán také v skutku přišel, ale ovšem teprv druhého dne ráno, poněvadž dříve nemohl. Byl to příjemný, laskavý pán, i vešel ochotně pod střechu bídy; ale hrůzou byl by snad na samém prahu se opět vrátil,

kdyby nebyl býval na podobné podívání zvyklý. Ale předce se mu srdce bolestí svíralo, když na ten bídný stav vůkol pohledl! Tu byla šestinedělka s novorozencem; vedle ní skoro již k smrti pracující manžel; kolem na slámě tolik osob zlou nemocí poražených, a přitom všude, v každém koutě nesmírná chudoba, největší nedostatek! —

Co doktor učiniti mohl, učinil; dal jim léky, dal jim i trochu peněz; ale když odcházel a Poborský ho vyprovázel, tu řekl k poctivému houslaři: „Tkadlec bude brzo vysvobozen, a to děvče, zdá se mi, že také; neboť musí míti krom nemoci ještě něco jiného na srdci —“

„Ba arci že má,“ dosvědčil honem Poborský. „Náš celní úřad ji porazil.“

„A ten větší chlapec tkalcův,“ mluvil doktor dále, „je také u velikém nebezpečenství.“

„Ach, můj ubohý Honzík!“ vzdychl si houslař. „To je právě ten nejlepší ze všech.“

„Vy lidé pošlete vždy pro lékaře, když je už tuze zle!“ řekl doktor, a slíbil ještě, že se tam druhého dne zase zastaví.

I byla zase noc. V koutě vedle houslařovy stolice hořela dlouhá louč a dávala světlo poctivému Poborskému, kterýž pilně hobloval a řezal. Ale ty desky, které tu noc dělal, byly i na největší housle tuze veliké. Chvílemi odcházel od práce a dohlížel k nemocným; podával jim léky anebo je alespoň přikrýval. Honzík ležel tiše, skoro jako bez sebe; ale tím větší fantaz měla nešťastná štykerka. Ta křičela pronikavým hlasem: „Pane aufsér — mějte pak milosrdenství! Navraťte mi dílo. To není žádné pašování — jak je Bůh nad námi! Sestra mi to jen

dodělala — a já se na tom celé čtyry neděle mořila! Dejte mi to nazpátek — pro Kristovy rány! vždyť mám doma sestru a nemocného švakra — nebuďte — tak ukrutný!“

„Ježíš Maria!“ zkřikla šestinedělka, kteráž ji s úzkostným srdcem poslouchala. „Poborský! co to žvatlá ta osoba? To není předce pravda!?“ — „Umírající ústa mluvívají obyčejně pravdu,“ řekl Poborský. „Ano, milá ženo! Jednou se to musíte předce dověděti.“ — „Umučená hodino!“ bědovala tkalcová. „Mně jde hlava kolem leknutím. A jak mnou zima třese! A můj muž je také jako led — pro Krista Pána! vždyť už ani nedychá! Muži — Konopko!“

Ale ubohá žena ho volalo nadarmo! — Poborský přistoupil k posteli, popatřil na něho a řekl: „Ten to už přestál; tomu je už blaze. Bez hluku odešel ze světa. A jak teď přívětivě vypadá! Pozdrav mi tam“ — mluvil poctivý muž dále, i dal se do pláče — „pozdrav mi tam mého starého kamaráda Votrubu, a řekni mu, že je pěnkava na živu. — A nyní vám, ženuško, udělám místo, abyste se mohla s tím svým drobečkem zahřát.“

I vyzvedl umrlého z postele a položil ho zrovna mezi živé, na to místo, kde on jindy líhal. Potom se obrátil k Nanince. „Ubohé děvče!“ řekl útrpně. „Což pak se nemůžeš upokojit? Pohledni, jak tiše náš Honzík leží. Ten se chová po otci. Ach, ty milý Bože, proč necháváš jen dobré lidi umírati a zlé na živu? Tuhle přichází také taková kopřiva, kteráž by měla býti už dávno spálena. Jenom nedopouštěj, aby dělal povyk, sice se stane neštěstí.“

Tato slova týkala se Prušáka, kterýž přicházel domů celý opilý a ohavnou písničku si zpíval.

„Dej pokoj,“ řekl k němu Poborský, „a nevytrhuj umírající z posledního zápasu.“

Ale ten ohavník mu odsekl jedovatě, aby nemukal, a kdo prý chce chcipnout, aby chcipnul, on že žádného nedrží, ale že si nedá také překážeti, že je tady svým pánem tak dobře jako ty bídné mrchy. Poborský mu začal však zase domlouvati, a sice mírným způsobem, aby prý se položil a vyspal; ale Prušák byl jeden z těch, kteří dělají povyk, když jsou napilí; i vyhrožoval, že všecko roztluče a pobije, jestli mu bude někdo v něčem překážeti, a shodil také hned prkýnko se zdi, na kterém trochu chatrného nádobí stálo. Tuť se nemohl Poborský zdržeti, ale popadl opilce, a jakkoliv se mu dosti bránil, zmocnil se ho předce tak šťastně, že ho dostal na zem a potom ze světnice vyvlekl. Opilec usnul na síni; ale útrpný houslař vtáhl ho později zase do světnice, aby venku nezmrzl. Potom přistoupil ku své malé skřínce, vyndal z ní arch papíru, skleněný kalamář a staré péro, dal to všecko na svou stolici a začal psáti.

„Moje milé dítě!“ — psal Poborský své dceři. „Doufám i přeju, že se Ti vede líp nežli mně. Nelekej se toho. Co se mé osoby týče, neměl bych arci příčinu, Pánu Bohu žalovati, já bych snesl ještě více; ale máme tu vůbec smutné a těžké časy, a ty mě také sbírají. Je okolo půlnoci, když tyhle řádky píšu; právě jsem nařezal prkna na rakev pro mého přítele Votrubu; ale musel jsem je vzíti na dluh v městě od našeho Veleby, a to jsem musel kdo ví jak prositi. Ale nyní bych měl tu rakev zrovna pro dva udělati, proto že nám před hodinou také tkadlec Konopka dokonal, a jestli v tom neudělám nějaký prostředek, položejí chudáka do země, jak ho Pán Bůh stvořil ....

Já musel prvé od psaní odskočiti. Naše ubohá Naninka — pamatuješ se na tu holku? — ta se odebrala již také k Hospodinovi. Byla to vždycky hodná holka, tichá a spokojená při své chudobě; tady neužila žádných radostí; dá Bůh, že jich nalezne tím více na vysosti. Nyní odpočívá tiše pod mým starým pláštěm. A všecko stůně a leží na tu šerednou ouplavici; toliko mne a toho zlého Prušáka ta hubitelka posud ušetřila.

Psaní jde mi těžko od ruky — oči mi zapadají — musím si předce trochu lehnouti, ačkoli to nebude milé odpočinutí; vedle sebe mám mrtvého, studeného tkalce — a z druhé strany toho cizozemského ožralce. Ale člověk se musí učiti všecko snášeti.

Prosím tě, milé dítě! ale nehorši se — máš-li nějaký zbytečný dvacetník, to jest: zbytečný budeš míti sotva jaký, ale alespoň takový, který bys *hned* nepotřebovala — pošli mi jej, pomoz mi jím, a to brzo, sice nebudu moci Velebovi prkna zapraviti, ani pěnkavě trochu semence koupiti, a můj žaludek nedostane také nic. Prosím Tě, pošli mi něco; já si už nevím jak pomoci, a své spolunájemníky nemohu také opustiti.

Bůh Ti to stokrát nahradí! Já jsem až do smrti Tvůj věrný otec.“

Příštího dne zemřelo ještě jedno dítě tkalcovo a jedno hřebenářovo. Honzíkovi bylo naproti tomu trochu líp, z čehož měl poctivý Poborský velikou radosť.

Právě maloval hotovou umrlčí truhlu rozmočenou hlinkou, když je zas přívětivý doktor navštívil. I nedivil se tomu tento dobrý a zkušený pán tak velice, že v tom bídném příbytku čtyry mrtvé nalezl, ale spíše tomu, že mezi ostatními nemocnými leželi. „Ale což pak nemáte v celém stavení místa, kam byste umrlé položili, nežli

budou pohřbeni?“ ptal se Poborského. „Žádnou komoru nebo krov?“

„Pane doktore!“ odpověděl Poborský ve jmenu i ve smýšlení všech ostatních — „když se vezmou mrtví před pohřbem od živých, tedy si brzo pro někoho přijdou.“

„Ba právě naopak!“ rozhorlil se doktor. „O zlá pověro! Jak dlouho budeš se ještě po zemi hnízditi a kořisť sobě vybírati? Mrtvá těla musejí pryč od živých, aby svým výparem a zápachem ještě i to nenakazily, co je dosavád zdrávo. A jestli to neuděláte, tedy vás ještě několik na onen svět povandruje.“ I nedal pokoje, až se umrlí vynesli, což ale tak snadno nešlo, poněvadž se ostatní ještě zpouzeli a veliký zármutek nad tím okazovali.

A když bylo na to třetího dne pod večer, tu seděl Poborský na Libětickém hřbitově u ohně, kterýž byl rozdělán na zemi; vedle něho leželo ještě několik rozštípaných štěpin, které po chvíli na oheň přikládal. Oheň byl zde vlastně proto rozdělán, aby se jeden živel silou druhého přemáhal; oheň měl zmrzlou zemi donutiti, aby v Pánu zesnulé do svého lůna přijala. A Poborský rozpaloval tu studenou, i dobýval se do ní motykou, neboť pomáhal hrobníkovi chladné lože pro své přátele dělati; ale těžkou prací unaven a stálým bděním i obsluhováním ztrmácen, podepřel se konečně zas o kříž na vedlejším hrobu, sklonil hlavu a usnul. A tuť měl divný sen. Zdáloť se mu, že je u Veleby v kanceláři, a že tam visí množství houslí po stěnách, samé Štainerky a Amatky, mezi nimi ale jedny, kteréž padaly především do očí. Ty začaly však najednou růsti a se roztahovati, že se nemohly už ani do světnice vejíti; i praskly stěny a strop odletěl, a housle rostly

pořád ještě až k oblakům. A struny vypadaly na nich dlouhé a tlusté jako hrozní hadové, ale byly jako ze samých lidských hlav sesazené, jedna z dětských, druhá z dívčích a dvě poslední z mužských; i bylo na nich tisíc tisíců očí pozorovati, a ty hleděly teď všechny na Poborského. Najednou se ozval chraptivý hlas a volal: „Kdo koupí tyto housle? Jsou nejslavnější dílo mistra Poborského! Za čtyry sta zlatých. Kdo dá víc?“ A hned na to ozývali se jiní hlasové, i míhaly se kolem všelijaké postavy, i podávaly za housle pořád větší a větší peníze, až pak jedna zkřikla: „Tisíc zlatých!“ načež ostatní umlkly. „Kdo je dostane?“ ptal se vyvolávač. — „Já!“ zahučel hlas. — „Kdo je to?“ — „Ouplavice!“ A na to padlo kladivo, a ouplavice popadla housle a začala hrát divoký kousek. A ty hlavy na strunách začaly pronikavě křičeti a bědovati, až se Poborský hrůzou probudil.

Tu mu znělo něco jiného v uších. Nosičové byli zde už s umrlými a zpívali nyní smutnou pohřební písničku. A Poborský se vzchopil, otřásl se po těžkém snu a zpíval třesavým hlasem také a pomáhal pak jámu zakopávati, do kteréž byli šesti chudým osobám na věky věků ustlali.

S těžkým srdcem a sám jako na polo zabitý dovlekl se ubohý, opuštěný houslař potom domů.

Druhý, třetí den bylo nemocným už lépe; ale proto bylo předce ještě hromada starostí v stavení. Poborský byl dlužen za prkna, a okolo něho bylo tolik mladých i starých úst, která chtěla každý den jísti, ale neměla co do nich dáti. Stísněný houslař měl teď skoro pořád čelo svraštělé.

Tu přišlo psaní od Kláry a v něm deset zlatých.

Starému se třásly ruce radostí, když psaní rozvíral. „I nu, vždyť povídám,“ vzdychl si přitom; „když je nouze největší, je Pán Bůh nejbližší, a kdo se na něho spoléhá, nebývá opuštěn. O má milá Klárko! Bůh ti to zaplať stonásobně.“

I počítal hned, co z těch peněz zapraví, kam co dá, co nač vynaloží; ale při tom počítání shledal také, že to není tak veliká suma, když je mnoho potřeb, i zarmoutil se poněkud, že nemá aspoň stovku, aby mohl podle žádosti srdce svého pomáhat. Ale to nebylo ještě to největší zarmoucení, které naň čekalo.

Tu noc spal totiž Prušák naposledy ve stavení nahoře; on špatně platil, a domácí mu dal výpověď. On s ním začal sice pro to ostrou šarvátku, poněvadž ale byli proti němu všickni nájemníci, tedy mu nezbývalo nic jiného, nežli aby se vyklidil. I napil se tedy na to ještě, udělal večer domácím rámus, svázal si uzlíček, neboť více ve svém jmění beztoho neměl, hodil sebou na slámu, a ráno, dokud ještě všickni spali, vyklidil se tiše ze světnice. Ale s ním se vyklidilo také něco jiného; neboť sotva se Poborský ustrojil, tu pohřešil již svou starou tobolku a s ní zároveň pětku, kterouž si byl na potřeby příštích dnů uložil. I zkřikl ovšem a zaklel a vinil hned odešlého Prušáka z krádeže; ale nebylo mu to nic platné, neboť jakkoliv se po něm sháněl, v Liběticích nebylo po něm od té chvíle památky. On zaběhl přes hranice.

Ale Poborský byl od té chvíle celý sklíčený a na svět mrzutý. Ze všech stran doléhala na něho nouze, i nevěděl si jak pomoci. Dceři nemohl psáti, to by se byl před celým světem a svým svědomím zastyděl. I byl chvílemi tak rozdurděný, že počínal reptati, brzo na ty vezdejší trampoty, brzo na nespravedlivé rozdělení světských

statků, na lidskou zatvrzelosť a zkaženosť; a nejvíc se už zlobil sám na sebe, že toho cizozemského zloděje hned tehdáž neudal, když u něho kradená prkýnka nalezl. „Ale dobře se mi stalo,“ doložil pak nevrle. „Pokuta mne v patách zastihla, že jsem šetřil zlosyna.“

V tom svém sklíčeném stavu neměl Poborský žádného jiného potěšení nežli dědictví po starém příteli, milou pěnkavu; jediné dítě jeho bylo a muselo zůstati vzdálené, obíral se tedy s ptákem. A když se přiblížily první jarní dni, že slunéčko trochu tepleji hřáti počalo, vyvěsil svého miláčka na okno, na čerstvé povětří, i vyšel si k němu chvílemi ven, a otevřel klec, a bral z ní ptáka do ruky a hrál s ním, rozprávěl s ním, jakoby byl čásť těla jeho, čásť duše jeho. Ale tím anebo jinou příhodou stalo se, že zůstala dvířka u klece otevřena a že pták uletěl.

Horší ztráta nemohla na ten čas chudého muže potkati; on byl jako zničen a klel na celý svět, na všecko stvoření. Teď se mu zdálo, že je na veliké poušti, kde není žádného utěšení, žádné radosti. „Zatracené živobytí!“ bručíval celý rozkvašený. „Chudý člověk nemůže, nesmí zapomenouti, že se potlouká v slzavém údolí! Samé trampoty, že by se hlava rozskočila a srdce rozpuklo! A předc by se chudý rád přičinil, předc má k tomu také schopnosti, jako jiní lidé, aby si mohl pohověti, aby se mohl zaradovati — aby se nemusel pořád jen dříti a mozoliti a hladem umírati! Ten svět je celý nespravedlivý a lidé na něm zkažení! Já nebudu také už na ně dbáti a budu se jen o svou kůži starati. Čert si to vezmi, což je mi do koho?“

A v této své rozhořčenosti neměl chuti do díla, ale

zacházel do hospody a začal se chytati koialky, ačkoliv ani ve sklenici žádoucího utěšení nenalezal a pořáde jen v horší omrzelost upadal.

Toho času okázala se však také jinde veliká nespokojenosť, a sice mezi ubohými tkalci, kteřížto i při své největší pilnosti už ani tolik vydělati nemohli, aby svůj život dosti bídně protloukli. Již delší čas panovala mezi nimi zášť proti bohatým fabrikantům a proti obchodníkům, o kterých myslili, že je ku svému zisku utahujou, že se z jejich mozolů krmějí; a tu se usadila v nich myšlénka, že by se jim lépe dařilo, kdyby žádných strojů nebylo, a tu se sbíhali a začali továrníkům vyhrožovati, že jim stroje roztlučou, jestli jim nedají obstojnější výživy, an na některých místech byli nouzí, hladem a zoufalostí tak daleko puzeni, že v skutku na továrnách velkou škodu způsobili.

Nejdříve a nejsilněji propukla tato nespokojenosť horské chudiny ve Slezsku. Ale rozšířila se také přes hranice a došla také do Libětic. I tam to začalo vříti a kypěti, a bylo tam mnohé slovo slyšeti: tak že to nemůže zůstati, že musí přijíti oprava, takové bídné živobytí aby prý čert vydržel, boháči prý mohou také jednou povoliti a popustiti a něco pro chudý lid udělati, však prý proto nepojdou.

„To se rozumí,“ doložil sám Poborský, když takové řeči slyšel, a myslil při tom na Velebu. „Takoví lidé vyhánějí chudým lidem i děti z domu, když jim něco přes nos přelítne. Čert je vezmi! Zklepejte je trochu! Ať je už tak nebo tak!“

Jednou času odpoledního strhnul se v městečku pokřik, tak že ho bylo až nahoru do stavení slyšeti. I přibíhali prchající lidé a křičeli: „Rebelanti táhnou! — Už jsou v lese — chtějí město vypálit!“

„Jen sem, jen sem!“ zvolal Poborský. „Dejte jim co proto! My jsme také při tom! Lépe časně pojíti nežli se dlouho v bídě vláčeti a nemíti okolo sebe živé duše, které by mohl člověk věřiti.“

I popadl svou sekerku a chtěl se pustiti také do města, aby prý se podíval, jak to tam vypadá. Hřebenář ho arci zdržoval, i žena jeho a vdova po Konopkovi mu bránily; on to měl však jednou na mysli a nenechal se zdržeti, ale vytrhnul se jim a běžel ke dveřím.

Ale dobrý Bůh neopouští člověka, i kdyby se ho tento sám někdy spouštěl; nýbrž zjevuje se mu v divných způsobech a dává mu na srozuměnou, že je při něm, a nebo že mu strážného anděla posílá.

Sotva že držel Poborský kliku v ruce, přiletěla pěnkava, sedla na okno a začala svoje: Pin, pin! křičeti. Poborský sebou trhnul, ruka mu s kliky sklesla a z druhé mu vypadla sekera. Tváře se mu zarděly, dech zatajil — i přikrčil se ke zdi, shybnul k zemi a tak se plazil k oknu, a vztáhl ruku a otevřel pozorně dolejší okénko, kterým se obyčejně čerstvé povětří do světnice pouštělo. A pták vyskočil na rámec a točil hlavičku po šíré krajině, potom po okně, potom sletěl — a hopsa! byl okénkem v světnici a v okamžení na Poborského řezací stolici, kdežto několikráte po sobě radostně: Pin, pin! zazpíval.

A Poborský přirazil honem okénko, vyhodil radostí čepicí do stropu, padl hřebenářovi i ženám okolo krku a skočil potom po kornoutu, kde měl ještě trochu semenee, a pootevřel klec a nasypal okolo ní žrádla — a zavejsknul radostí, když tam pták doletěl, když do ní skočil a na bidélku se otáčel.

„Radujte se lidé se mnou!“ volal přitom a zavíral

ptačí obydlí — „radujte se! už nejsem opuštěn, už mám zase svou pěnkavu! Zaplať Pán Bůh!“

Potom si postavil klec před sebe a začal s ptákem dlouhou rozprávku. I káral ho, že mu upláchnul, a ptal se ho, jak se mu celý čas vedlo, i chválil ho, že se zas navrátil. A mezi tím utíkaly hodiny a blížil se večer, a tu začali v městečku zvoniti na poplach a k zatemnělým nebesům zaplápolal veliký oheň a kolem se volalo: „Hoří! hoří!“

Ale Poborský vzhlédl kajicně vzhůru a řekl: „Bože, odpusť mi přetěžké hříchy! Což je mi do těch světských pletek a nezdárností? Já mám svou pěnkavu — a nejsem opuštěn — a už se nějak tím životem protluču.“

V blízkém lese shromáždil se houf nespokojenců, avšak i nedbalců a lenivců; podobnou čeládku přivedl přes hranice i známý Prušák, jenž byl dříve u Veleby v díle, a tito lidé se konečně zdvihli a táhli do městečka. Prušák napřed. Dílem byli ozbrojeni pouhými stonky, jakž jich v lese nalámali, dílem měli s sebou sekery i ručnice, a to hlavně ti, kteří se také podloudnictvím nebo pytlačením živili.

S hrozným povykem a vyhrožováním přivalilo se toto odvážlivé množství do městečka a naplnilo pokojné obyvatele takovou hrůzou, že se všickni hned po domech rozschovávali a s ouzkostí čekali, co z toho vypadne. Ale houf táhl rovnou cestou do hospody, a ubohý hostinský naplněn byl takovou ouzkostí, že jim ihned snášel, co kde měl, kořalku, pivo, chléb a proleželé syrečky. A když tito lidé i poslední jiskru povážlivosti a rozumu v plných nádobách utopili, tu na ně zkřikl Prušák, aby

prý se už sebrali, že je čas; a hned na to vyhrnul se rozbouřený zástup a valil se k domu Velebovu, kterýž stál na konci města. Když tam přitáhli, byly dvéře a okna dobře zamknuty.

„Otevři, starý lichváři!“ hučelo celé množství. „Vystrč rohy, zlořečená pijavice, anebo ti tu boudu rozbijeme a tvou lebku k tomu!“

Při tom padaly těžké rány od stonků a seker na vrata, dávajíce znamení, že si dobudou násilím, co se jim neudělá dobrovolně. Tu se otevřela v prvním patru okenice a k oknu přistoupil sám Veleba. Nebojácně a silným hlasem volal dolů: „Co tu chcete?“

„Chceme tě podojiti!“ odpovídalo se z dola. „Chceme se tvým tukem nakrmiti! O tvé tolary chceme se rozděliti, které jsi na nás vydřel.“

„Kdo vám co vydřel?“ zvolal zase Veleba. „Dral jsem se já o vaše zboží? Není tu jiných obchodníků? Proč jste nešli jinam? Co chcete ode mne?“

„I zabte ho!“ rozkřikl se nyní Prušák. „Vždyť je beztoho skoupá štěnice a neumí svých peněz ani použiti. Ale my to dovedeme!“

„Nedejte se zavésti od toho cizozemce,“ začal zase Veleba mužným hlasem, „ale poslechněte mne, svého spoluobčana, svého živitele. S uzlíkem na zádech začal jsem svůj obchod. Dlouhá leta musel jsem se po světě potloukati, zdraví nasazovati, poctivě zasloužený výdělek darebákům a šejdířům do chřtánu strkati, kteří mě hanebně podváděli — mnoho jsem musel zkoušeti, nežli mi Bůh požehnal. Myslíte-li, že se vám povede lépe, když budete svoje zboží jinde prodávati, tedy to učiňte! Ale poznáte brzo. že zahynete hladem, když budete kupce teprva hledati!“

„Drž hubu, starý taškáři!“ křičelo zase rozsápané množství. „Roztlučte mu tu brlohu — tomu hladovému vlkovi! Přineste žebříky!“

„Poslyšte ještě několik slov!“ zkřikl Veleba, co mu jen síla stačila. „Poslyšte a vezměte považení do ruky! Ne že bych se vás snad bál — vaše vyhrožování mne neděsí — ale jen abych vás před zločinem vystříhal, abych vás před smrtelným hříchem zachoval — jen proto vám pravím, že jsem pro svého sestřence, kteréhož dobře znáte, jenom skrovný kapitál ustanovil, a že jsem podle kšaftu, který již na úřadě leží, tento dům i všechno své jmění obci odkázal, aby se z toho dům pro chudé a sirotky, pak špitál založil. Chcete tedy sami proti sobě zuřiti? Chcete své vlastní jmění, budoucí útočiště své chudiny, svých vdov a sirotků zničiti?“

„Nevěřte mu! Ani slova není pravda!“ ozývaly se na to hlasy z dola. To blabonı́ jen ze strachu, aby nepřišel o mamonu! Lepší vrabec v hrsti nežli holub na střeše! Rozdělme se o to raději hned, co u něho nalezenem! Zastřelte tu hladovou pijavici!“

„Tedy nedostanete ode mne ani halíře!“ zkřikl nyní Veleba rozhněvaný. „Vaše výhrůžky jsou mi jen k smíchu, a já mám v ruce také sílu, která vás zažene!“

V tom padla rána z ručnice. Podle Prušákovy tváře se zablesklo, a kulka fičela zrovna vedle Velebovy hlavy. To pohnulo neohroženého obchodníka, že zavřel okenici.

Nyní začali rozvzteklenci na vrata mlátiti a po žebřících se sháněti. Vrata dobře okovaná nějaký čas vzdorovala, konečně ale praskla, zástup začal divoce výskati a chtěl se už do průjezdu hrnouti. Ale tu našli hromadu slámy a otepí sena na cestě, a těmi se dral černý dým, a jak nastal pootevřenými vraty průvan, provalil se jimi

tento dým v silném kotouči, a vzadu vyšlehnul oheň a dral se hladově ku předu. A drancovníci zakleli a museli couvnouti, a hledali jiného vchodu do rozlehlého stavení; ale kam vrazili, všude je zahnal zuřivý plamen, a ten se zmohl u vnitř domu tak rychle a zuřivě, že tam rozlícené množství již ani skrze okna vraziti nemohlo, a kteří tam odvážlivě předce vrazili, byli posléze rádi, že mohli z nebezpečenství života zase vyváznouti. I utíkali a proklínali tvrdohlavého vydřiducha, kterýž nechal své jmění raději plameny nežli loupeživýma rukama zahynouti.

Jediný Prušák nedal se hned zastrašiti; ten si usmyslil, že musí něco uloviti, děj se co děj. I sebral několik svých kamarádů a řekl: „Já toho prokletého jezevce musím dostati, a třeba zalezl do pekla! Ale to on neudělá! ono by mu tam bylo předce horko. On tady bude chtíti někde proklouznouti. Jen pojďte, já vám okážu cestu."

I vedl je v skutku k malým dvířkám, jež byly v nejzadnějším dílu rozsáhlého stavení, při samém vrchu, a když se k nim přibližovali, byli už vespolek dobré naděje, že tady něco seberou, poněvadž se jim zdálo, že sem oheň ještě nedošel. Ale právě když se hrnuli ke dveřím a chtěli je vypáčiti, tu se dvéře z vnitřku otevřely, a sotva že se tam lupičové dráti počali, vyšla zevnitř rána, a zbojný Prušák zkřiknul, chytil se za prsa a proklínaje svalil se k zemi. Kdo šli za ním, uskočili po ráně a nevěděli v prvním okamžení co počíti.

Ale nyní vstoupil Veleba mezi dvéře, natáhl proti nim druhou pistoli a zvolal: „Kdo se přiblíží, toho zastřelím!" — a poněvadž se za ním také mladý Květný okázal s dvěma pistolemi v rukou, rozprchnul se malý houfec. A Veleba, za ním stará jeho hospodyně a sestřenec,

vyšel z domu a ubíral se volným krokem nahoru. A když přišel na vrchol, obrátil se k údolí.

Tu stálo jeho stavení v plném plamenu; v městečku zvonili na poplach a temný hluk hasícího lidu donášel se utichlou večerní krajinou až na vrchol. Štěstí, že netáhl žádný vítr; neboť ačkoli stálo stavení o samotě, mohla předce některá jiskra nebo nějaký chomáč ohně na chatrné střechy v městě dolítnouti, kdyby se byl vítr hýbal; takž ale hořela střecha Velebova tiše jako svíčka.

Mlče hleděl na ten plamen nešťastný obchodník, a tváře jeho byly zasmušilé, obočí stažené, pysky pevně zavřené. Neslyšel a nedbal na hořekování staré hospodyně, kteráž vedle něho stojíc, ustavičně ruce spínala a plakala.

„Moje krásné peřiny — o zlořečené plemeno, že je Bůh hned nestrestá!“ bědovala, až jí srdce usedalo. „Moje nádobí! Já nevím, kde jsou všechny hromy, že do nich nebijou! O jak pak se můžeš na to koukati, tatíčku nebeský? Ach, umučený Spasiteli, jestli pak jsme schovali stříbrné lžíce?“

To zkřikla, jakoby měla nové leknutí, a chytla při tom Velebu za loket. Ten obrátil po ní hlavu, pohlédl na ni jiskřícíma očima a pravil nevrle: „Neřekl jsem vám, že dostanete náhradu? Dejte mi pokoj!“ A po těch slovech se obrátil a hleděl zase dolů na plamen. A čím déle tam hleděl, tím více rozlévala se mu žluč, a kvašení jeho překypělo konečně tak, že se dal ze samého vzteku do hrozného, do hořkého smíchu.

„Tak, tak!“ mluvil z ostra. „Jen hoř, jen sviť — ty pěkná fakule, abych viděl černé zbytky mnoholeté pilnosti! O já blbý pošetilec! že jsem té luze kdy jaké dobrodiní prokázal! Věčnou památku chtěl jsem tu zůstaviti —

hahaha! věčnou památku! Už se dověčnilo! Tam leží ta památka!“

Ale sotva že tato slova z úst vypustil, začaly pod ním nohy klesati, a následkem toho svalil se letitý člověk na zem. Květný, jenž tu stál posud v tiché žalosti, leknul se toho a sehnul se honem po strýci a začal ho těšiti, a hospodyně se k němu také skrčila a počala nové bědování: tu však shledali, že leží Veleba jako bez sebe.

„Ježíš Maria!“ zvolala hospodyně. „On nám tady umře! O já nešťastná osoba, co si počnu?“

„Jen mírně, mírně,“ řekl Květný; „ztratíme-li smyslů, tedy pánovi nepomůžem. Ono nebude tak zle, aby přišel o život — bude to slabosť po tom ulekání.“

Ale když bylo všecko jich namáhání marné a Veleba oči neotvíral, řekl Květný: „Nyní nám nezbývá nic jiného, nežli že musíme u jiných lidí pomoc hledati. — Ale kam honem s tím nešťastným mužem?“ mluvil dále a třel si čelo, jakoby chtěl z něho dobrou myšlénku vymačkati. „Kdybychom ho snesli do městečka, mohli bychom vraziti na ten nepokojný lid, a ten by třeba ze msty na něm ještě něco zpáchal —“

„Rodičko Boží, oroduj za nás!“ zkřikla hospodyně. „Co si počneme?“

„Už to mám!“ zvolal Květný. „Pomozte mi jenom pána nésti, doneseme ho ještě výše — tamble stojí stavení, bydlí tam poctivý muž, kterého dobře znám — houslař Poborský — snad se na něho také pamatujete? — tam se nám nic nestane; a jestli pán sám od sebe neprocitne, tedy doskočím pro lékaře — honem, honem!“

I chopili se oba Veleby, ale stará hospodyně nemohla brzo ani z místa; břemeno jí bylo tuze těžké.

„Ach, ty umučená hodino, čeho jsem se to dočkala!“

proč mě Pán Bůh nepovolal, nežli jsem musela tuhle hrůzu viděti. O můj dobrý pane!“

„Vaše lamentace nám nic nepomůže,“ řekl Květný u veliké nesnázi. „Chovejte se raději z ticha; já doskočím pro nějakou pomoc.“ — A po těch slovech rozběhl se k stavení, kde Poborský bydlel.

Poctivý houslař seděl mezi tím spokojeně ve svém koutečku a obíral se ještě se svou pěnkavou, a jakž domácí vybíhali a přibíhali a zprávu přinášeli, co se v městě všecko děje: tu se zhrozil šlechetný chudinec, uváděje si na mysl, čeho by se byl třebas také dopustil, kdyby mu nebyla pěnkava přilítla. I viděl v ní zrovna posla božího. A srdce jeho naplnilo se pobožnou vděčností a konalo tiché modlení.

A když seděl v tomto tichém pohřížení, otevřely se dvéře u světnice a přes práh vešla jeho dcera Klára. To dobré děvče nemohlo to déle v hlavním městě vydržeti. Otec jí dlouho nepsal; nejdříve ji nechtěl ve své sklíčenosti žalobami obtěžovati a zarmucovati; a když se ho chopila rozhořčenosť, hněval se i na své dítě, že si právě takového člověka oblíbilo, pro kterého pak z domu muselo; a když jí posledního času na dvoje psaní konečně pár řádečků odpověděl, tu v nich bylo tolik jedovaté hořkosti, že je ten svět bídný a nespravedlivý, že se dívka celá poděsila. I neměla pokoje, až si u svých pánů vyprosila, aby se mohla domů podívati, jak se milému otci vede.

A když vstoupila nyní do světnice, tu zvolala z celého srdce: „Otče!“ a skočila a padla starému muži okolo krku. A Poborský se lekl, jakoby se bylo před ním nebe

otevřelo a anděl z něho vystoupil. „Kláro! dítě! co tu děláš?“ ptal se radostně.

„Měla jsem o vás strach,“ řekla dívka, a přišla jsem se na vás podívati, co děláte, jak se máte. Vaše poslední psaní mě poděsilo.“

„Ach, milá dcero!“ řekl Poborský, „to pusť mimo sebe! Já byl nešťastný, ano — protože jsem se uchyloval s cesty, kterou Hospodin kráčeti poroučí — peklo zastřelo mysl mou temností, že jsem neviděl propasť před sebou, že jsem neslyšel hlas svědomí; ale tu se mi zjevil nebeský andělíček, podívej se! tuhle v postavě mojí milé pěnkavy, a oči i uši moje se otevřely, a já poznal, co počínám. Sedni a poslechni!“

A na to jí pověděl obšírně a upřímně, co ho bylo poslední čas potkalo a co ho přinutilo, že jí tak hořké psaní zhotovil. „Ale nyní je zas dobře,“ doložil ku konci; „nyní mám zas utěšení, mám svou pěnkavu — mám tebe, má děvečko, mou holubičku se zelenou ratolestí, jako je psáno v písmě — teď jsem spokojen a budu se těm trampotám vezdejšího života statečně opírati — nebudu ti strachy naháněti. — Ale jak pak? přišla jsi jenom, jak tu stojíš? Nemáš s sebou ani uzlíček?“

„I mám, tatínku, mám,“ řekla dívka. „Ale v městě je takový povyk, taková hrůza, že jsem nechtěla s uzlíkem skrz, ale nechala jsem si to u „červené růže“ před městem — hospodská je dobrá známá, a řekla jsem, že si pro to později přijdu.“

„Ty si odpočiň, děvečko!“ řekl Poborský. „Já ti pro ty věci doskočím.“

„I ne ne, otče!“ odpovídala Klára. „Já nejsem ušlá; já se větším dílem vezla, jen abych tady dříve byla; já si pro ty věci dojdu sama — jen co se to dole trochu utiší.“

„Ty zůstaneš doma,“ řekl zase otec, „a přichystáš něco — ah, podívej se! tu jsem chtěl, abychom si dnešek nějakou večeří oslavili; ale ať jsem nevím jaký, mám-li ve svém celém jmění více nežli tenhle špinavý dvougrošák! — a moje špižírna je také prázdná.“

„Právě proto, tatínku! půjdu do města,“ odpověděla Klára. „Já seženu večeři i bez tvého dvougrošáku — večeřičku, aby se také naši milí domácí s námi potěšili! Dobrý svítek! — tvou lahůdku!“

A ubohé domácí ženy začaly ovšem Kláru hned vychvalovati, a radovaly se i s dětmi na pochoutku, kteráž byla u nich nevídaná věc, jmenovitě od posledních časů, kdežto se ani na bramborové knedlíky zmoci nemohly.

„Nu, tedy pojďme spolu ve jmenu Páně!“ řekl Poborský. „Snad se ten sběh už trochu utišil, a je-li tam ještě nepokojno, nebude ti moje osoba v tom zmatku na škodu. Ostatně se musím přiznati, že dostávám chuť na tu švandu se podívati.“

I vyšli spolu ze stavení, a měli si vespolek arci dosti co povídati. Klára se vyptávala na to i na ono, na rozličné osoby — ale o *jisté* osobě se ani nezmínila, ačkoliv by to byla nejraději učinila. Sám starý otec řekl k sobě v duchu: „Počkej, kdy pak asi začne!“ — ale ona mlčela.

Avšak nešli ještě tuze dlouho, tu jim přiběhla ta jistá osoba naproti; oba ji hned poznali, ačkoli se už hezky šeřiti začínalo. Klára se zapálila a sklopila oči, tak že ani nepozorovala, jak Poborský po ní okem mrštil, hlavou zavrtěl a v duchu sám k sobě řekl: „I vida, vida, ti se brzo našli! Ale nebude jim to nic platno!“ I chtěl už také něco hlasitě promluviti, snad i děvče trochu pokárati: ale tu stál Květný již před nimi.

„Klárko! je-li možná? jste vy to?“ zvolal nanejvýš

překvapen. „O, to je tedy moje cesta šťastná — to je dobré znamení, když mi posílá nebe svého miláčka naproti! Vítám vás, Klárko, vždy moje Klárko! Neškubejte sebou, milý Poborský! nebudu zde o svém srdci mluviti — teď mám jiné starosti, a proto jsem k vám běžel. Máte-li kousek křesťanské lásky — pomozte mi, abych dostal svého ubohého strýce pod střechu — ale to musí býti zrovna k vám, jinde není pro něho dosti jistoty.

I obrátil se zase zrovna nazpátek, nečekaje ani, zdali Poborský přivolí nebo ne, a začal mu ihned neštěstí vypravovati, kteréž bylo Velebův dům od zbouřenců potkalo. A poctivý houslař zapomněl na to, že musel k vůli Velebovi vlastní dítě z domu dáti, ačkoli v Liběticích tu nejlepší službu a ještě jiné dobré zaopatření míti mohla, a poslouchal jen, co mu jeho křesťanské srdce šeptalo. A to pravilo, aby se na nic neohlížel, ale Velebovi pomohl, pokud jeho skrovné síly postačejí. I Klára nabízela se hned k nějaké pomoci — to se rozumí, a šla s otcem.

Když přišli za křoví, kde Veleba ještě bez sebe na zemi ležel, a stará hospodyně vedle něho klečela, tu se Poborský skoro zhrozil. Pohledl na boháče velmi bedlivě a řekl: „Jestli se nemýlím — není to mdloba — je to zlá mrtvice; já viděl takových případů už několik; tu je co nejrychlejší pomoci potřeba — musí se mu pustit žilou! Umíte to?“

„Já?“ ptal se Květný. „Kdež bych se tomu byl kdy naučil?“

„Aj, je pravda!“ řekl Poborský. „Jáť shledal už mnohdykráte, že se v našich školách ledačemu vyučuje, co člověk nikdy nepotřebuje, ale co by potřeboval, to se... Nemáte u sebe nějaký nožejček na pera?“

„Mám,“ řekl Květný, sáhl rychle do kapsy a vyndal ostrý nožejček.

„Dobrá, dobrá — sem s ním tedy!“ řekl zase Poborský, i sáhl taktéž rychle po nožejčku a ještě rychleji jej otevřel. „Nebojte se,“ mluvil dále. „Já to viděl jednou od samého doktora, že si takhle pomohl.“

A při těch slovech vzal Velebu za ruku, vyhrnul mu rukáv a píchnul ho do žíly. S velikou dychtivostí čekali ostatní, co se bude díti. A po píchnutí vyskočila černá, hustá krev.

„Zaplať Pánbůh!“ zvolal houslař; „mně se zdá, že jsem svůj mistrovský kousek dobře vyvedl. Přichystejte nějaký šátek, abych mohl pána také obvázati.“

A v několika okamženích začal Veleba sebou poškubovati, zhluboka si oddechnul a otevřel oči.

„Ach, ty milý nebeský tatíčku!“ zvolala stará hospodyně se slzavýma očima a spínala ruce. „Tisíckráte budiž velebena Boží Rodičko! — Jemnostpane! podívejte se — znáte mě?“

„Mlčte, mlčte,“ řekl Květný. „Nehučte mu do uší. Vždyť vidíte, že ještě o sobě neví.“

„Ale předce je už vyhráno,“ řekl Poborský, „na to bych se chtěl o hlavu vsaditi. Teď jen abychom pána pod střechu dostali a potom rychle doktora našli. Počkejme! Já mu teď ruku zavážu — tak! Potom ho doneseme k nám, a já doskočím pak do města. Vy tam nesmíte, pane Květný! Vás by mohl třeba někdo z těch nešťastníků spatřiti a ještě by nějakou hloupost dokázal. Nyní dělejme!“

I vyzvedl s Květným Velebu a nesl ho kus cesty nahoru; potom ale musela mladému muži Klára s hospodyní pomoci, a poctivý houslař pustil se dolů do městečka, aby vyhledal doktora.

V městečku bylo ještě všecko na nohou. Zlí hosté se arci rozprášili, utekli a zalezli, vidouce, že jim velký plán tak špatně vypadl a že jejich hlavní vůdce i svůdce tak bídně dokonal; také se roznesla pověsť, že se poslalo pro vojsko, to že na druhý den už dozajista přijde, a koho dostihne, že přijde do kriminálu; a to pobodlo mnohého, že vzal nohy na ramena, nebo že vklouzl do své díry; ačkoli byli zase také jiní, kteří kleli: „Tisíckráte raději v kriminále nežli při té psotě venku! Tam nepojdu alespoň hladem!“ — nicméně však hemžilo se ještě množství domácího lidu i pomocníků z nejbližších dědin okolo Velebova stavení i jinde po náměstí, a každý měl co povídat, co viděl, slyšel a co zkusil.

Poborský měl co dělati, nežli se dostal k doktorovi. Na cestě ho někteří zastavili, kde prý byl, co dělal, jestli ví, co si jeho bývalý spolunájemník spískal a slíznul? Ale Poborský je dosti krátce odbýval, že o ničem neví, že mu do ničeho nic není, aby mu dali pokoj — a tak se proklobal šťastně až k doktorovi.

„Jemnostpane!“ začal k němu. „Račte vzíti honem kabát a pojďte se mnou — zůstávám sice na vrchu, ale je to důležité; jde tu o život.“

„Zbláznil jste se, člověče?“ řekl na to doktor. „Kdo pak jste? Myslíte, že nemám nic jiného co dělati, nežli po horách se potloukati? Zde čeká na mne deset, dvacet nemocných, a kdybych měl k vůli jednomu až někam za vrchy zaběhnouti, zatím bych tady několik jiných zanedbal. Ostatně mají lidé vaší třídy silnou náturu, ty to tak hned nepřetrhne. Budu-li míti zítra kdy, podívám se tam.“

„Zítra byla by cesta snad už nadarmo,“ řekl Poborský; „tu je rychlé pomoci potřeba. A jestli vás moje

kazajka ženýruje, tedy vám musím říci, že to není člověk mého způsobu, kterémuž máte pomoci; ten může dobře zaplatiti — ačkoli jsem od jakživa myslil, že je lékař i pro chudého člověka na světě.“

„Také pro chudého, arci,“ řekl doktor, jenž počal hned jináč očima svítiti, jak mile o placení slyšel — „a to je na mně každou chvíli viděti; já se pro chudé zrovna obětuju. Ale zapomenouti nesmí člověk také na sebe — nu, a kdo pak je ten váš nemocný? Co mu schází?“

„Vlastně bych to neměl snad hned vyzraditi,“ řekl Poborský; „opatrnosti nikdy nezbývá, a zvláště dnes; ale já se na jemnostpána bezpečím! Je to náš pan Veleba.“

„Co že pravíte?“ podivil se doktor. „Veleba? pan Veleba? Myť jsme chudáka už litovali, že ho ta slota snad někde do pazourů dostala — a on je u vás? na vrchu? nemocen?“

„Mně se zdá, že ho ranila mrtvice,“ řekl Poborský.

„Výborně! dobře!“ zvolal doktor a sháněl se po svém kabátě. „Čím hůř, tím líp!“

„Ale, pane doktore!“ zvolal Poborský u velikém podivení. „Jak to myslíte? Čím hůř, tím líp? Já bych myslil —“

„Vy nic nemyslete, člověče!“ skočil mu doktor horlivě do řeči, „tomu nerozumíte. „Čím větší neštěstí, tím větší radosť. Tedy kousek mrtvice?“

„Já jsem mu ale už pustil žilou,“ odpověděl houslař.

„Cože?“ trhnul sebou doktor. „Žilou? Zbláznil jste se? Chcete, abych vás obžaloval? Běda vám, jestli jste mi to všecko pokazil.“

Poborský na to však neodpověděl, a byl rád, že se doktor už konečně klobouku chápal; jenom to ho ještě prosil, aby se neproneslo, kde se Veleba zdržuje, sice

že by se mohlo nešťastnému muži od zlých lidí ještě něco horšího přihoditi.

„Myslíte, že mluvíte s kočkou?“ řekl doktor. „Myslíte, že si nechám takového pacienta uklouznouti? Jestli se mu něco stane, bude to jen vaše vina, a já vás poženu k úřadu.“

I sebral své nářadí a malou lékárnu, kterouž v tamější hornaté krajině obyčejně s sebou nosil, a pospíchal s Poborským nahoru. —

Starý Veleba ležel v světnici, kde tkalci pracovali. Konopková mu postoupila postel, kterouž byl Poborský pro jejího nebožtíka stloukl, a tkalci přestali dělati. Květný slíbil na všech stranách, že dostanou náhradu.

Nešťastný obchodník měl ochotné posloužení; hospodyně, Klára i Květný činili, seč byli. Ale všecka jejich péče a potom i umělosť doktorova zdála se býti marnou. Veleba nemohl skoro ani mluviti, ačkoli bylo viděti, že by byl rád mnoho mluvil a děkoval; neboť oči jeho spočívaly s potěšením na všech přítomných. A když nemohl mluviti, dal si alespoň povídati, jak se na tom místě octnul.

Ještě tu noc poslal si pro kněze, a byl s ním dlouho o samotě. Potom si zavolal Poborského.

„Milý muži!“ počal tu k němu duchovní. „Pan Veleba vás žádá skrze moje ústa, abyste mu po křesťansku odpustil, že na to doléhal, aby jediné vaše dítě z domova odešlo. On se rozpomněl, že jsme si před Bohem všickni rovni, a ten že má největší čáku přijíti do jeho království, kdo je nejctnostnější. On je připraven odejíti pokojně k Hospodinovi, a rád by zde zůstavil několik duší, které by ho velebily — i nemá déle nic proti tomu, jestli že syn po jeho sestře vaši dceru miluje.“

„Velebný pane! Pane Velebo!“ zvolal překvapený

houslař, a Veleba pozvedl ruku, jakoby ji chtěl tomu chudému člověku podati. A ten se přiblížil k posteli, i nemohl se zdržeti, ale uchopil nemocného za ruku a tiskl mu ji srdečně a Veleba šeptal: „Odpusťte! — Dejte mi papír!“

„Nemáte při ruce arch papíru a trochu inkoustu?“ ptal se duchovní. A Poborský to přinesl ze své almárky. Duchovní si pak sedl a psal asi čtvrt hodiny. Když byl hotov, četl to nemocnému. Byl to nový kšaft. Poněvadž si měl sestřin syn vzíti manželku, musel mu strýc více odkázati, nežli měl dříve v úmyslu. Poborský a hřebenář to podepsali jako svědkové; potom teprva mohl Květný, hospodyně a Klára vejíti. S uslzenýma očima šel jim Poborský naproti, vzal mladé lidi za ruce a vedl je k posteli.

„Tu klekněte,“ řekl, „a proste o požehnání; moje máte, a budete-li hodni, Bůh vám také požehná.“

Veleba se v skutku více nezotavil, nýbrž skonal v Pánu. Ze stavení jeho nezbylo nic nežli dva silně vyzděné sklady a sklep, kdež měl veliký díl svého nejlepšího zboží ležeti. Obnášelo to ještě mnoho tisíc. Hotových peněz v papírech a důležité písemnosti měl při sobě. Květný dostal hezkou pomoc, ale odstěhoval se brzo s mladou ženuškou do jiné krajiny, aby zapomněl na smutný konec svého strýce. Poborský a stará hospodyně šli arci s nimi. Ostatek jmění po Velebovi připadl obci na zřízení domu pro chudé.

Ale zahynutím bohatého obchodníka nastalo teprva dření chudých lidí, když museli k menším překupníkům své dílo zanášeti; často zpomínali na Velebu, o němž dříve myslili, že má kamenné srdce, a proklínali při tom svůdného Prušáka.

PRO JEDINÉ SLOVO!

OBRAZ ZE ŽIVOTA VENKOVSKÉHO.

(Psáno roku 1842.)

Na Sázavě, u paty vysokého vrchu, vedlé něhož po obou stranách ještě vyšší, borovicemi porostlé pohoří běží, v tichém, osamělém údolíčku stál mlýn starého Růžičky. Krom okolních vesničanů, kteří sem nejraději obilí své k mletí sváželi, navštěvovala málokdy noha cizí tento skrytý koutеček vlasti naší. Dělo ť se mu, jako nesčíslným českým krajinám, které až posud na své obdivovatele, malíře a básníky čekají.

Mlýn byl o třech složeních a měl hodnou šalandu. Vedlé mlejnice stálo stavení se zvláštním čeledníkem a s velikou všední hospodářovou světnicí; v prvním patru nacházely se dva zvláštní pokoje; na zad přes dvoroček táhly se chlévy a stodola. Naproti tomu, pod stoletými duby, rozpínala boky své dřevěná výstavnosť, kteráž brzo za sýpku, brzo za špýchar, o pouti ale za prostou taneční síň sloužila. — Na pravém pohoří vedle mlýna, vysoko nad údolím, na pěkné křovinaté stráni stála myslivna; po levé straně, na skalnatém temeně, k němuž dílem tesané stupně, dílem kamenité stezky vedly, strměla starobylá dřevěná kaple s malou vížkou. Toto posvátné místo a skrovná myslivna u výši, potom rozlehlý mlýn v dolině byly jediné známky lidského obytu a života v této lesnaté a skalnaté dědině.

Starý Růžička byl muž — jak se ještě semtam říká — ze starého zákona. V mládí svém byl arci hezký kousek světa prošel a několik let i v Praze pracoval: ale od těch časů byl již mnohý koš vody uplynul, a mlýn jeho byl ohrazen tak velikými a neschodnými vrchy, že se málo co z ostatního světa do údolí dostalo — a takž uchoval obyvatel jeho onu staročeskou prostotu, kteráž byla to nejkrásnější dědictví po drahých rodičích.

Růžička byl něco více nežli padesátník, prostřední, spíše menší postavy, svalitého těla, širokých pleci a pádného kroku. Zdraví mu svědčilo, že mohl skály lámati. Jeviloť se v celé jeho podstatě. Hlava jeho byla silná, sedící na masitém týle, a jaksi odvážlivě do světa napnutá. Plné, kulaté tváře byly zrcadlem jeho dobromyslnosti, na širokém čele stála mu pevná vůle, kteráž někdy i v tvrdohlavosť přecházela, a v modrých, jemných očích hrála ona bedlivosť, kteráž je hlavní známkou českého venkovana.

Růžička mluvil málo, ale povážlivě, a k tomu zvučným, vydajným hlasem. Raději se déle rozmýšlel, nežli co pronesl; co ale jedenkráte řekl nebo slíbil, na to mohl člověk hory stavěti. Čeládka mu říkala *pane otče* nejen z pouhého ve mlýnech obyčeje, ale z celého srdce, a v okolí byla poctivosť Sázavského mlynáře všeobecným příslovím.

* * *

V šedivé kazajce, v zažloutlých, krátkých nohavicích, které se v dlouhých telecích holinkách končily — na hlavě malou, koženou čepici, stál Růžička jednoho dne ve mlejnici na prahu a díval se do ouvozu, kterýž se asi padesáte kroků před mlýnem na lesnatý vrch k myslivně zatáčel. Jely tam dva vozy plny domácího nábytku.

V tom přistoupila k němu mlynářka.

„Tamhle vezou nového polesného,“ řekl k ní Růžička, hlavou trochu pohodiv. „Jsem žádostiv, jaké to bude zvíře.“

„I ať je, jaký chce — za to bude sám jednou před Pánem Bohem účty skládat,“ odpověděla mlynářka. „Jen aby byl svorný soused.“

„To je to, milá Baruško! — svorný soused. Ale myslivecká krev je prudká krev.“

„Není prudčí nežli mlynářská a nežli každá jiná, kteráž křesťanským srdcem teče. A my mu nedáme žádného pohoršení.“

„To nedáme. A kdybychom i chtěli, nesmíme; vždyť bychom neobstáli s naším domácím kazatelem!“ řekl Růžička, a ušpouliv ústa k dobrosrdečnému úsměvu, štípnul paní Barboru do tváře.

„Vy jste starý hříšník, a člověk by nesměl ani ústa zavříti, kdyby vás chtěl na samospasitelnou cestu připraviti,“ usmála se mlynářka, klepla manžela přes ruku a odešla po svém domácím řízení.

Paní Barbora byla jedna z oněch vzácných bytostí, kteréž Bůh někdy na zem posýlá, aby člověka s protivenstvím života a s těžkostmi tohoto světa smířil; byla to jedna z oněch jemných, starostlivých duší, která s věčným usmíváním všeliké trampoty od manžela zapuzuje, a lehkou, obratnou rukou na všeliké rány hojivý balsám přikládá; kteráž v nejrozhodnějších dobách moudré slovíčko nalezá a v nejzapletenějších okolnostech prospěšnou cestičku vypátrá.

Paní Barbora byla o několik let mladší nežli manžel její — statečná, silná žena, mající na sobě posud mnoho známek bývalé spanilosti své. Ještě byla radosť podívati

se na její plňounké, zdravé tváře, na hravé oči, na pěkná ústa s neporušenými zuby, a mnohý mleč přicházel jen proto na Sázavu, aby mohl s rozšafnou paní matkou promluviti; neboť ona měla pro každého nějakou laskavou přeptávku, nějakou zkušenou radu nebo několik veselých slovíček.

Nejkrásnější jmeno, které se jí dáti mohlo, bylo: Hospodyně. Domácnosť byla její svět, její život, její duše. Neodvracovalať sice naschvál zřetele svého od událostí, které se přiházely mimo její dům; upínala jej ale k záležitostem domácím tak pilně, že ani po novinách a cizích rozprávkách, ani po známostech a přátelství nezatoužila. Jediná žena, s níž byla časem důvěrnější chvílku strávila — ta byla v Pánu zesnulá, stará polesná, nejbližší a jediná její sousedka; a protož i nyní oba manželé ve mlýně nového polesného zvědavě očekávali, kterýž měl na místě bývalého, na odpočinutí daného přijíti.

Až posud nemohli se o něm ničeho dověděti. Přicházelť ze vzdálenějšího panství knížecího, z krajiny německé, a pravilo se jen, že je vdovec. On sám nedal se v prvních dnech po svém příchodu nikde viděti; mělť bezpochyby ve svém novém domově co rovnati.

Tak se přiblížila neděle. V kapli měla býti mše, a Růžička i paní Barbora, oba ve svátečních šatech, stáli již přichystáni k odchodu; on si již utíral svou dlouhou španělku s velikým, stříbrným knoflíkem; ona držela již v rukou bílý šátek a Velký nebes klíč se stříbrnou záponou. V tom klepal někdo na dvéře. Růžička zvolal: „Jen dále!“ — a do světnice vešel nový polesný se svou osmnáctiletou dcerou.

„*Gelobt sei Jesus Christ!*“ řekl hned na prahu. „Nelekejte se hostů, pane otče — nebudeme vás dlouho zdržovati.

Neměli jsme ještě kdy, ze svého nového hnízda vyletěti a své milé sousedy pozdraviti. Že nás teď ale cesta do božího kostela okolo vašich dveří vede, myslili jsme, že uděláme nejlépe, když se hned seznámíme. Já jsem polesný Brand a tuhle je mé dítě Klára. *Guten Morgen allerseits.*"

„*Kut morgn!*" opětoval Růžička, poněkud překvapený, a nespouštěl hosta s očí.

Byltě to muž asi v letech mlynářových, ale vysoký a spíše kostnatý než masitý. Z celé postavy jeho vysvítala ona otužilosť, kteráž musí býti hlavní bytostí dobrého lesníka. Oudy byly svalovité, tváře osmahlé, oči pod visutým obočím pronikavé, hlas hřmotný, celé pohybování poněkud neuhlazené. Tmavozelený šat hodil se dobře k jeho postavě, a lovecký nůž po boku doplňoval obraz statečného myslivce.

Růžička měl dosti času k bedlivému prohlednutí, neboť mu neodpovídal. Toho jej zbavila paní Barbora. Polesný mluvil totiž německy, a němčina byla chatrná stránka milého Růžičky; ačkoli se časem některými, z mládí pochycenými drobty jazyka německého rád chlubíval. Onť sice pocházel ještě z oněch časů, kdežto chasník po kočičím zlatě cizího jazyka nelapal a nemyslil, že již nejvyššího vzdělání dosáhl, když se s nějakou zásobou pokažených cizích a zohavených vlastních slov ze zkušené domů vrátí; ale na Růžičkovi zůstalo ono zalíbení v němčině proto lpíti, že se zamiloval do děvčete, kteréž rozprávělo v obou jazycích. Švárný jonák nechtěl — dle domnění svého — býti sprostější a hloupější nežli panna, kteráž jeho srdce opanovala; i učil se a mučil se a blýskal se pak uměním svým, kde mohl. Nedělal to sice proto, že by se byl za svůj přirozený český jazyk *styděl* — nikoli! Ta skvrna se ho nikdy netknula. Ale onť náležel k oněm

tisícům a tisícům krajanů svých, kteří jakživi nic o povinnosti a lásce k jazyku mateřskému neslyšejí, sami také nikdy o tom nepřemýšlejí, a velikým proudem plovajíce, obecné nákazy se chytají. Dychtil po němčině, proto že pozoroval, že v tom jistá lidí část jakousi přednosť, jakési povýšení vyhledávala; a slabosť tuto podržel až do stáří. Ještě nyní byla němčina zamilovaná hračka jeho — koníček jeho, jakéhož každý smrtelník má. Ale Růžička neuměl ho tuze dobře proháněti. Němčina jeho podobala se plášti ze samých ostřižků, přílepků a příštipků, a kdo jej poprvé slyšel, an si měkký český jazyk svůj o německý lámal, nemohl se úsměchu zdržeti. To věděla paní Barbora, a chtíc to nyní předejíti, začala sama polesnému odpovídati, pomalu přitom na srozuměnou dávajíc, že její starý lépe česky rozpráví.

„Nu, však my si porozumíme,“ řekl Brand upřímně. „Já umím trochu česky, pan otec trochu německy — a co se nám oběma nedostane, dosadí paní mlynářka. Jsem tomu rád, že mě sem kníže přesadil; alespoň moje Klárka trochu té češtiny pochytí. Člověk neví, co mu kdy pomůže.“

I promluvili vespolek ještě něco málo, a obapolně v dobrém sousedství trvati sobě slibujíce i k návštěvám se zovouce, šli pak pospolu na boží služby. Paní Barbora nechala manžela v rukou polesného, a sama se držela Klárky, kteráž ji od prvního okamžení líbě dojala.

Byla však také dcera polesného nad obyčej půvabné stvoření. Zrůst její byl prostřední velikosti, ale nad míru spanilý, ve všech částkách ztepilý; podobalať se krásné, rukou boží zasazené květině, kteráž beze všeho lidského umělkování v nevýslovné dokonalosti se rozvinula. V bělostné tváři, ve zlatých vlasech, v milostně modrých očích spočíval odlesk nebeský.

Nebylo tedy také divu, že všechen lid, kterýž se byl z okolí na posvátném místě shromáždil, zvědavě očí svých po Kláře obracel. Ta si toho sice ve své panenské nevinnosti nevšimla; ale zkušená paní Barbora to dobře pozorovala, a dobré srdce její naplňovalo se neškodnou hrdostí, že se tak vzácný kvíteček Sázavského údolí po jejím boku pnul.

Po trávnatých místech okolo kaple stály rozličné kupy vesnické mládeže, čekající tu i se starými na duchovního z blízké osady, kterýž tady jednou ve čtrnácti dnech mši svatou čítával. Mezi jednou kupou stál také Vojtěch, jediný syn Sázavského mlynáře, a vedl hovor s kantorem. Nyní přicházeli rodiče; on se chápal svého kastorového klobouku, aby je uctivě pozdravil; ale pozdravení mu uvázlo na jazyku a klobouk mu zůstal hodnou chvíli v ruce. Bez promluvení, ale přece mnoho mluvíce, nevýslovně mnoho žádajíce, točily se oči jeho po Kláře. I chtěl za ní jíti, chtěl se k matce přidružiti; ale nemohl se z místa pohnouti.

„Aj, aj — pane Vojtíšku!“ zachechtal se kantor a šťouchl svého bývalého žáka rákoskou notně do boku. „Co pak se vám stalo? Učaroval vám polesný anebo jeho hezká dceruška?“

Ale Vojtěch mu nedal odpovědi, a jako z těžkého snu probuzen sebou trhnuv, spěchal za rodiči do kaple.

„No, no!“ chechtal se kantor, bera notný šňupec ze své starodávné, cínové piksly — „pro toho nebudeme dnes dělati zpívanou. Dnes nás neuslyší, a kdyby troubením kruchta spadla.“

A starý znatel lidského srdce měl dobře. Vojtěch nevěděl, co se dnes v chrámu božím děje. Opodál rodičů svých, ale tak, že mohl Kláru viděti, stál přes celé kázaní

a přes celou mši, s neznámé dívky ani oka nespouštěje; i bylo mu, jakoby u nebeské brány stál, kudy andělé vycházejí, a jakoby se prostý pozemšťan ani hnouti nesměl, aby sladké zjevení nezaplašil.

Po kostele šel za rodičemi. S jedné strany pobádal ho vnitřní hlas, aby si pospíšil a k matce se přitočil; s druhé strany mluvilo ale zase něco, aby nebyl dotíravý a neobtěžoval.

Dávno byli se polesných již poroučeli, když konečně doma do světnice vešel. Matka ho trochu kárala, že se tak opozdil a milých hostů promeškal.

„Totě ti, jakoby je byl Pánbůh schvalně do naší malé pouště poslal!“ řekla celá utěšená. „Teď se nemusíme na zimu dlouhých večerů obávati. To děvče je učiněný anděl.“

Vojtěchovi tlouklo srdce, až se mu pěkná zelená, aksamitová vesta pohybovala, a tváře se mu rděly, div neshořel. Nevědělť, zdaž mu matka do prsou nahlídla, nebo zda-li to z vlastní pohnutky a z vlastního přesvědčení pronesla. I obrátil se, mumlaje něco, čemu ani on, ani matka nerozuměla.

Otec na to chválil polesného, nalezaje veliké zalíbení v jeho rozprávce; ale Vojtěch neměl sluchu pro tuto pochvalu. Duše jeho poletovala okolo — myslivny, a od té chvíle stala se křovinatá stráň jeho nejmilejší procházkou.

Avšak i Klára byla Vojtěcha hned první den u kaple zpozorovala, a statečný jinoch dojal srdce její. Vyrostlá u prostřed lesů a střežená bedlivým okem otcovským byla posud málo mužských poznala, a mezi těmi nebyl žádný, kterýž by tajným, sotva vznikajícím žádostem srdce jejího byl zadost učinil. Mysl její odvracovala se od drsnatého lesnictví, ačkoli sama ještě nevěděla, kde cíle svého hledati.

Tu přišla do Sázavského údolí. Jakkoliv tiché a osamělé, zdálo se jí přece u porovnání s bývalým sídlem, její kolébkou, býti místo nad míru veselé, a jemná duše její přivinula se brzo vší mladistvou silou k šlechetné paní Barboře, k novému domovu, k mlýnu, k místu posvátnému — a konečně i k srdci, kteréž se jí cele obětovalo.

Ale ani Vojtěch ani Klára neprojevili slovem stav srdcí svých. Jako skvostná perla odpočívalo v prsou jejich sladké tajemství, nemohoucí posud z hlubin cestu jazykem nalezti; jenom očima, jemným tisknutím ruky, zardíváním, byly si obě nevinné duše dávno pověděly, že jedna v druhé, jedna pro druhou žije, a že by obě zahynuly, kdyby se měly někdy rozejíti. Ale jakožto osud lásky — zvláště první lásky bývá, že jakkoliv se tenounkým závojem své panenské stydlavosti zahaluje a sladké tajemství své ukrývá, přece vždycky světu na oči přichází: tak se dělo i nové lásce v Sázavském údolí, a dříve nežli jinoch a dívka jediným slovem o ní byli promluvili, jednali o ní již obou rodiče a celé okolí roznášelo rozmanité pověsti.

* * *

Jednou času nedělního přišel vedlé obyčeje svého Brand i s Klárou do mlýna. Byl krásný podvečer, a staří i mladí vyšli si podlé vody na zelená luka. Staří kráčeli popředu, mladí zůstávali mnoho kroků pozadu. Staří vedli horlivou rozprávku, mladí se drželi za ruce, slova nemluvíce a sotva si ruku tisknouti troufajíce. Jenom duše jejich šeptajíce spolu rozprávěly a povídaly si věci nejlahodnější, a vyletovaly pospolu z těsných okovů pozemských.

„To si mluvte, co mluvte,“ dala se nyní s důležitou

tváří a pokojným hlasem paní Barbora slyšeti — „já vím, co vím, a nedám si nic vymluviti. Oni se mají rádi.“

„Ale proč pak neotevrou hubu?“ ptal se polesný. „Já nemohu to okolkování vystáti, a když člověk okolo mne očoumí a obchází a nemluví, vždycky myslím, že má něco zlého za ušima.“

„Toho se není u Vojtěcha co báti,“ řekla mlynářka; „za syna svého stojím. A že oba ústa neotvírají — ty můj Pane na nebi! to se také jiným poctivým lidem přihodí. Vy se na to nepamatujete, pane sousede?“ doložila usměvavě.

„Abych řekl pravdu,“ odpovídal tento, kníry si potíraje — „skoro mne jednou něco podobného potkalo — když jsem totiž svou nebožku poznal — Bůh jí dej lehké odpočinutí! Tenkrát jsem měl také chřtán jako stažený — ale to trvalo jenom několik dní; potom se mi to svalilo se srdce a bylo zase dobře.“

„*Tos fršťécich!*“ dokládal Růžička, samolibě na vlastní mladá leta zpomínaje. *Menč hote maul — kunte redn — ise kutes* —“

„*Kunte redn* —“ smála se mu paní Barbora; „ale tys nemohl také mluviti, a dlouho jsi obcházel, nežli jsi stavidla vytáhl.“

„*Obr* Vojtěch,“ vysvětloval zase Růžička — „*is Menč, wos hot študirt* — školy *ainiges*. Vždyť jsme ho nenechali jako boží dřevo růsti. Ten by měl umět jazyk rozvázati — a zvláště německy! Na moutě milou, vždyť mu němčina jede, jakoby ji pouštěl z plné násypky.“

„Jak jsem řekl,“ ozval se polesný — „já mám hocha rád; potřebujiť se jenom na člověka podívati, a vím již, co v něm vězí. Ale proč nemluví? Na holce nemohu žádati, aby začala; ačkoli by třeba ráda — neboť není,

jako bývala. Jindy lítala ze světnice do kuchyně jako čermáček a hrála po drně jako mladá srnka; teď zpívá samé pohřební písničky, a když se jí ptám: Co je ti? — chytí se za čelo a stýská, že jí bolí hlava. Člověk by mohl arci souditi, že jí bolí *srdce* — mohl by se ale zmýliti, a protož nemůže ještě nic jistého určiti."

„*Tos frštécich!*" dokládal Růžička. „*Ize wos* — tedy se dostanou; já jsem přitom. Panna Klárka se mi líbí — a Vojtěch není také žádný lidojed, aby se s ní neshodl. Jen jestli mezi nima co je — to je *hauptsoch.*"

„Ale tak pak nechte již jednou toho pochybování!" rozhorlila se paní Barbora. „Však to nebude již tak dlouho trvati, jako to trvá — a Vojtěch nás bude o něco prositi."

V tom se za nimi strhnul pronikavý pokřik. I obrátili se vespolek zděšeni a spatřili na břehu, podlé hluboké nádržky, selku, kteráž jako smysly pominutá křičela, rukama lomila a o pomoc volala.

Byla to žena z blízké vesnice. Čekajíc, až na ni mletí dojde, vyšla si s tříletým pacholetem svým za mlýn, a přišedši k vodě, chtěla dítě koupati. Klučík se smál, když ho matka svlékala, a poskakoval, a matka mající radost z veselého děcka nechala je několik kroků o samotě běžeti. Ono však náhle brknulo, převalilo se, a padnuvši právě na pahorku, svalilo se až na samý břeh a s břehu sklouzlo do vody.

Žena, sotva že dítě padnouti zahlídla, tušíc neštěstí, začala ovšem hned křičeti, i spěchala za ním, doufajíc, že ho ještě před hlubinou uchvátí; ale křik a pospěch její byly nadarmo.

V tom se zakmitnul okolo ní Vojtěch. Sotva totiž první zkřiknutí zděšené ženy zaslechnuv, letěl dlouhými

skoky ku břehu, a vida na štěstí, kam dítě upadlo, vrhnul sebou do hlubiny a potopiv se, hledal dítě, které se ovšem na povrchu udržeti nemohlo.

Byla to naděje-, bázně-, žalosti- a radosti plná chvíle na lukách mezi diváky.

Nešťastná matka vrhla sebou na zem a nahýbala se k vodě, jakoby chtěla až ke dnu prohlédnouti. Byla by ráda mluvila — byla by ráda volala: ale jazyk nepostačoval, a v hlasitém pláči, v usedavém štkání hynulo každé slovo.

Paní Barbora stála, ruce majíc před ústy sepnuté, a oka nespouštěla s vody. Starý Růžička přešlapoval z nohy na nohu a pošupoval svou kulatou čepičku, neboť se nemohl Vojtěcha dočkati; že mladík šťastně vyplave — to věděl — neboť byl vyučený plavec, z krve mlynářské, a ve vodě jistý jako na šalandě — a poctivý stařec měl radosť, že svým uměním teď něco dobrého dokáže. Starý Brand ale běžel v ta místa na pomoc, kdežto myslil, že Vojtěch s dítětem se okáže.

A Klára? — ta stála na břehu jako živá socha. Již první zkřiknutí ženy bylo jí bodlo u srdce — když ale Vojtěch do vody se vrhnul, zarazila se v ní všechna krev; i stála tu nyní bledá, s ňádrami po oddechu pracujícími, s rukama svislýma, nemohoucí ze sebe ani hlasu vydati. Sotva že ale Vojtěch temenem a rukou nad hladinu vody vyploul, znamení dávaje, že je živ a zachován: tu spadla náramná tíseň se srdce jejího, z očí jí vyhrkly potůčky vřelých slzí, a mezi pláčem a smíchem vrhla se radostná dívka na krk pečlivé matce, kteráž také nově oživena blíže byla přistoupla. A dobrá žena přivinula dívku k srdci svému; rozumělať ona této výrazné řeči panenské — a povděčně očí svých k nebi pozvednouc, otočila se po manželu,

vítězně mu znamení dávajíc, že se strany lásky mezi Klárou a Vojtěchem nezmýlila.

Obě přibraly se potom na místo, kde Vojtěch a polesný již veškerou péči vynakládali, aby dítě vzkřísili. V malé chvíli se jim to také zdařilo, a Boha i statečného ochránce velebíc objímala brzo matka k životu procitlé pachole. I Klára vinula je k srdci svému, a významně své krásné, zarosené oči na Vojtěcha upnuvši, vtiskala steré políbení na malinká ústa dítěcí.

„Vidíte — vidíte, pane sousede!“ šeptala paní Barbora polesnému. „Klárčinka myslí, že má v rukou Vojtěcha.“

„I on by toho také zasluhoval,“ brumlal polesný — „jeť kapitální chlapík; ale jen aby hubu otevřel. Či má také ještě jemu samému holka okolo krku padnout? — Nevím, nevím —“

„Nemějte starosti!“ šeptala mlynářka. „Všecko bude dobře.“

Vojtěch šel se převléknout a musel ovšem mnohé prosté, ale tím upřímnější slovo mezi čeledí, chasou a mleči poslechnout. Avšak v duši jeho nebylo nyní místečka pro marnou pochvalu; hluboko tkvěl v ní ještě pohled Klářin — to usmání samých nebes.

Byl to krásný, rozkoše plný večer. Největší slasť, kteráž lidské srdce opoutati může — slasť, plynoucí z vědomí, že jsme člověku život zachovali, opanovala všechny vespolek. Starým přetýkalo srdce rozmanitým hovorem, a nejednou vykluzlo polesnému i mlynáři slovíčko, mající oba milence nevinným způsobem poškádliti anebo k mluvení popuditi. I byliť také v skutku Vojtěch a Klára toho večera neobyčejně jasného pohledu, a věčný úsměv

poletoval jim okolo úst; i šeptali si chvilkami několik slovíček, ale k žádanému, od starých otců očekávanému promluvení to nedošlo.

* * *

V takovémto říkaje zúmyslném mlčení trvali milencové ještě mnoho neděl. Mezitím se přiblížila výroční pouť v Sázavské kapli, a v údolí na prostranné sejpce dělaly se veliké přípravy k tanečnímu veselí. Pilněji než kdy jindy hledělo se tenkráte na čisté vyklizení, na umytí podlahy a na smejčení prachu. Po všech stěnách rozvěšovaly se veliké věnce z chvoje a mezi ně menší z pivoněk, plných sedmikrás, zvonečků a z pěkné, dlouhé trávy. Taktéž byl ozdoben strop — to jest: pouhé trámy, jimiž bylo na celý krov viděti.

Vojtěch tenkráte sám všude dohlížel. Sám za mnoho zlatých v městě květin nakoupil, dobré hudebníky objednal a s pořádným hospodským strany obsloužení hostů se umluvil. Neboť od jakživa bývalo to jakési právo a poloviční povinnosť mlynářů Sázavských, aby se o pouti o nápoj a hudbu postarali, jelikož se tu o tom dni mládež z celého okolí k veselůstce scházela.

Klárka byla jednou v řeči prohodila, že ráda tancuje. Vojtěch si to pamatoval, a učiniv co možná k tomu nejlepší přípravy, osmělil se ji o výročním svátku o tanec požádati. Chtěl to již učiniti času odpoledního — hned po požehnání; ale staří neměli ještě chuti do hluku a usadili se znova k žbánečku, a takž nemohl Vojtěch toužebný záměr svůj vyvesti až k večeru, kdežto se konečně všickni vzchopili, aby s pozvanými hostmi do tančírny a na veselou mládež pohledli.

Tanečníkům nepadl však ani polesný, ani mlynářka, ani sám pan farář a správec tak do očí jako Vojtěch, když se s Klárou do kola postavil. Věděliť vůbec, že byl dnes taneční síň k poctě své milé vystrojil, i milovali jej ode dávna pro jeho statečnosť a dobromyslnosť; a když konečně na Klárku pohledli, na tu tichou dušinku v zeleném hedbávném kabátku a v bílé, pěkně vyšívané sukýňce: tuť se musel i ten v srdci pohnouti, kterýž snad mladému, bohatému mlynáři posud nepřával. Náhle, jakoby se vespolek byli umluvili, všickni z kola vystoupli, tak že Vojtěch s Klárou samojediný tancoval. Ale on to nevěděl, on to neviděl a neslyšel. Jemný dech její vanul okolo tváří jeho, ruka jeho spočívala okolo tílka jejího, z očí jejích, panensky sklopených, vylétaly chvilkami sluneční paprsky nevýslovného blaha: to viděl, to slyšel a cítil podlé tlukotu srdce jejího. Rozkoš nesmírná vanula duší jeho; on by byl plesal, plakal, vejskal, lítal — on by se byl věčně z těch outlých ramenou nevymknul, kdyby ho nebylo hlasité tleskání a pokřikování rozveselených hostů ze sladkého vytržení vzbudilo.

I Klára byla blažena. Pravice její chvěla se jemně v levici jeho, a levice opírala se toužebně o rameno jeho. Tušení nevýslovného štěstí zahrávalo srdcem jejím. Cítilať hluboce a vřele svatý význam lásky, cítila to se vší vírou čistého, neklamného srdce panenského.

Když opouštěli taneční síň, bylo se již setmělo, a nad lesnatým pohořím lesknul se měsíc v úplňku. Byl čarokrásný večer.

Beze vší úmluvy, beze všeho zámyslu, ani to nevědouce, kráčeli Vojtěch a Klára, za ruce se vedouce, po kamenité stezce vzhůru na površí, na jehož skalnatém temeně kaple stála. Bezděky octnuli se brzy tak vysoko,

že hudba a taneční hluk, nebo křik údolím prohánějící se mládeže jenom jako jemná ozvěna k sluchu jim doletovaly. Nahoře spočívalo všecko v posvátné tichosti. Obzor byl kolkolem temnými horami ověnčen, a nad ním pnula se modrá nebes báň, pod nížto tisíce hvězd hořelo.

Nyní stáli nejvýše, u samé kaple, a zraky jejich odpočívaly na svatotiché krajině. Tak stáli dlouho, ani slova hlasitého nemluvíce; jenom duše jejich jedna s druhou srozumitelně šeptaly. Byloť oběma, jakoby se byli na předsíni nebes octnuli.

„Zde jsem vás viděl ponejprv, Klárko!“ jal se konečně Vojtěch hlasem měkkým, chvějícím se mluviti.

„Pamatuji se na to,“ šeptala Klára, oči k zemi klopíc.

„Zde bych měl vděčně památní kámen postaviti,“ řekl zase Vojtěch; „neboť od té chvíle počítají se dnové života mého a mé pozemské blaženosti.“

Sladké trnutí projelo duší její; ale nemohla odpověděti. Mlčky stála vedlé něho a upnula oči k nebesům. Věděla, co Vojtěch myslí.

„Hněváte se, Kláro, že se osměluji...?“ promluvil zase Vojtěch po krátké přestávce, a pozvednuv pravici její, držel ji oběma rukama na klokotném srdci svém. „Já neumím mluviti... ale srdce moje —“

Klára neodpovídala. Sklopilať jen zase oči, a pak je opět k němu pozvedla. Přitom naklonila hlavu, tak že čelo její na jeho rameně spočinulo. Vřelá slza kápla na ruku jeho.

„Kláro! moje drahá Kláro!“ zvolal jinoch v sladkém zanícení, a ovinuv pravici okolo tílka jejího, rtoma svýma hledal rty její. — „Kláro, miluješ mě?“

A jakoby tímto jediným slovem těžké břemeno nebo dávné kouzlo s prsou jejích bylo sletělo: vzdychla a zkřikla

dívka, a upnula obě ramena křečovitě okolo krku jeho, a ssála nový život z horoucích jeho rtů.

Byl to veliký, svatý okamžik v životě oboudvou.

Jak dlouho takto stáli — jak a co, nebo zda-li pak spolu mluvili, to zmizelo z vědomí i paměti jejich. Z plamenného zanícení duší jejich probudil je hřmotný hlas polesného.

„Buď Bohu věčná chvála — nyní snad přece spolu mluvili!“ zvolal Brand obraceje se k starému Růžičkovi, s nímžto dosti pracně na temeno vrchu se drápal a při měsíčné záři oba milence v pevném objetí zahlídnul. — „He, hola! — půjdete-li pak od sebe, němé hrdličky?“

Zkřiknuvši vytrhla se dívka z objetí Vojtěchova a letěla v rozpnutou náruč otcovu. I Vojtěch přiblížil se rychlým kročejem k otcům, jež byla vínem rozveselená mysl, zvědavosť i trochu starosti za pohřešenými dětmi vyhnala a náhoda na pravé místo přivedla — přiblížil se a vyznal, že miluje Kláru, a prosil o požehnání.

„A miluješ ty ho také, moje zlatá hlavinko?“ ptal se Brand dcery své; ale místo odpovědi schovala dívka tvář svou na jeho prsou.

„Bůh ti žehnej, mé drahé dítě!“ řekl na to otec hlasem zjemnělým, na čelo i na ústa ji líbaje. „Mně se zdá, že přijdeš hodnému člověku do rukou — a že se láska vaše posvátného místa neštítila, bude míti štěstí. Bůh všemohoucí vám požehnej!“ doložil, klada ruce na čelo oběma zasnoubencům, kteří stejným pohnutím vedeni pod širým nebem na kolena padli a slib věrné lásky v největším chrámě skládali.

Starý Růžička se přitom jen usmíval; míra radosti jeho byla tuze veliká. Onť miloval syna svého, a Kláru byl již dávno uvykl za dceru svou považovati. Nyní

však měl oba žehnati; i začal také v skutku něco jektati, což jako o nebi, o věčnosti a blaženosti znělo, potom ale oba pozvednuv, začal je s uslzenýma očima líbati, a když se vraceli do mlýna, vedl se s nevěstou pod páždí a zpíval si polohlasně starodávnou německou, druhdy *na vandru* slýchanou píseň:

O Strassburg, o Strassburg,
Du wunderschöne Stadt!—

ovšem dle návyku svého s rozličnými proměnami textu. To byl největší výraz jeho rozkoše.

Dole čekala na ně starostlivá paní Barbora; ale poněkud zakaboněná tvář její se vyjasnila, an shledala, že se všickni vespolek v dobrém rozmaru vracejí. Šťastným dětem zahrozila prstem, a když radostně překvapena celou událosť vyslechla: obrátila se k otcům s usměvavým a vítězným pohledem, v němžto se jevilo: „Co jsem říkala?"

Od toho dne prohlásili se Vojtěch a Klára za novozasnoubence, a s obou stran dělaly se pilné přípravy k nedaleké svatbě. Starý Růžička chtěl synovi mlýn postoupiti, a paní Barbora přemýšlela dnem a nocí, jak by nejen veselku nejlépe vystrojiti, ale i příští hospodářství uspořádati měla. Sám starý Brand chodil s tváří veselou, a jsa ve svém zadním pokojíčku o samotě, přepočítával, radostně se usmívaje, notný váček tolarů, jimiž chtěl o slavném dnu svého zlatohlávka potěšit.

* * *

Mezi tím časem přihodilo se, že byl svátek panského správce, starého mládence, kterýž každoročně toho dne hostinu strojíval a k tomu cíli přední osoby ze skrovného panstvíčka zvával. Býval to den, kterýž hosté při plných

mísách a sklenicích, beze všech ženštin, tudíž i beze vší ostýchavosti, u svobodném hovoru, vesele a nenuceně strávili.

I tehdáž dařilo se jim vedle líbosti a dovádivý rozmar poletoval mezi nimi, jako veselé ptáčátko. Zvláště přispíval k pospolnému obveselení starý Brand, kterýž čím hlouběji a častěji si přihýbal, tím volněji dobré mysli uzdu popouštěl a dobrodružné kousky ze svého mnohou zkušeností obohaceného života vyprávěl.

Naopak tomu seděl vedle něho mlynář Růžička s tváří zakaboněnou, a čím živěji se řeči ze rtů polesného proudily, tím častěji plynulo mu víno do hrdla a tím temněji mračila se tvář jeho. Celá jeho přirozenosť převraccla se, jak mile mu nápoj do hlavy vstupoval; z upřímného, srdečného, bodromyslného muže stal se člověk jizlivý a nevrlý. I on vypravoval mnohý kousek ze dnů své mladosti, umlkaje ale pozvolna, když jej víno másti začalo, zlobil se, že polesný všechněch pozor na sebe obracel a celou společnosť vyrážel.

I vlil do sebe zase plnou sklenici a chvíli před sebe cosi mumlal; potom si odkašlal, pozdvihl hlasu svého a chtěl zase něco vypravovati. Čině to však vedle oblíbeného způsobu svého a za příkladem polesného jazykem německým, lámal svůj vlastní, i ve střízlivosti pod cizími slovy neohebný, a nyní vínem ještě více obtížený, tak podivným a směšným i nesrozumitelným způsobem, že starý Brand, sedě vedle něho, oči naň vyvalil a slova jeho nechápaje na rameno jej udeřil a rozveselen zvolal: *„I milč, Pemáku — oder thu' den Schnabel auf, wie er dir gewachsen.“*

Po těch slovech dali se hosté hlasitě do smíchu. Měliť do toho sice chuti hned mezi vypravováním; znajíce,

ale slabost jinak rozšafného muže, i jsouce jí odedávna zvyklí, z přirozené šetrnosti smích v sobě tajili, avšak po srdečném, prostém vykřiknutí polesného nemohli ho déle v sobě dusiti.

Růžička se zarazil a hleděl s jednoho na druhého jako vyjevený. Rozpačitosť jeho byla v skutku směšná, a hosté jsouce jedenkráte nakažlivým proudem uchváceni, nemohli se dalšího chechtotu zdržeti.

Růžička se zamlčel a žluč mu vjela do všech oudů. Aby si byl někdo z něho posměch strhnul — to se mu nebylo ještě přihodilo! I seděl nějaký čas jako do sebe zarytý — potom se náhle vzchopil a uchvátiv svůj klobouk vyletěl ze dveří. Hněvivě spočinuly přitom ještě oči jeho na polesném.

Nenadálá tato výtržka ve společnosti byla všem přítomným nemilá. Nechtěliť ho uraziti, ani pohoršiti; i nebyl to úšklebný posměch z jeho neumělosti; nebylo to ono hanlivé pošťuchování, jímžto nešetrní nerozumci Čecha tak často v nesnáze uvesti usilují, pakli se někdy v němčině poklesků dopustí: nikoli — smích hostů nebyl nic takového! — bylo to pouhé vybuchnutí ducha rozveseleného směšným pokáráním, kteréž dobrosrdečnému Němci česky rovněž tak neobratně z úst vyklouzlo, jako Čechovi oblíbená němčina.

Ale k podobnému rozvážení nebylo tu chvíli v hlavě Růžičkově místa. Nedav se déle v domě správcově zdržeti, vracel se nevrlý do mlýna, veda pod šírým nebem vádu s celým světem a zvláště s tím — potouchlým Němcem, jakž najednou Branda jmenovati začínal.

„Jen kdybych věděl, co ta přezdívka vlastně znamená,“ mumlal těžkým jazykem. „Něco ďábelského v tom vězí — to jest věc jistá — sice by se tomu nebyli všickni

tak jedním hrdlem smáli. Ale jen zvolna, pane lesníku! Ještě nejsme tak daleko, abysi starému Růžičkovi oslovské uši nastrkoval; jen zvolna — já k tomu nejsem, abysi ze mne tatrmany dělal — to nejsem, ty stará liško. Však já ti to dokáži!“

A čím déle o té nepatrné příhodě přemýšlel, tím více sebe sám popuzoval, tím ošklivěji a urážlivěji stavěla se mu před oči.

Když vešel do mlejnice, zůstala chasa celá zaražena; tak temně zardělého, tak zamračeného nebyla *pana otce* nikdy viděla. Sama paní Barbora se ho zděsila. I poznalať hned, že ho muselo něco neobyčejného potkati — a to tím více, an v neobyčejné hodině, totiž tuze brzy, od správce přicházel.

„Co je ti, staroušku?“ ptala se ho, starostlivě mu naproti přicházejíc.

„Nic,“ odbyl ji Růžička nevrle. „Jdi mi s očí!“

Paní Barbora zůstala jako bez sebe. *Tak* se nebyl na ni utrhnul, co jej znala — a *to* jí neřekl, co s ním od oltáře odešla. Museloť se mu státi něco hrozného.

I Klárka, jsouci právě ve svém příštím domově návštěvou, přivítala druhého otce svého nevinnou přívětivostí; ale hlas její dotknul se Růžičky jako hadí sykot; i zamračil se a uleknutou dívku zhruba odbyv, utekl se do hořejší sednice. Tam se ukryl až do rána.

Druhý den sešel zase dolů. Hněv jeho byl se arci poněkud utišil; ale v srdci vězela mu ještě tajná kyselosť. I nevěděl, jak se jí zbaviti. Paní Barboru sotva pozdravil a začal prohlížeti mlýn. Všude něco scházelo, všude nalezl něco k pokárání. Tu byl kámen špatně okřesán a neležel oškrt na místě, tam vrzalo kolo a prach nebyl smeten; ale paní Barbora mlčela a chasa snášela všecko

brumlání trpělivě, neboť ho všickni znali a tušili, že ho samého něco více hněte, nežli věci mlynářské.

Na to vyšel z mlejnice a bezděky pustil se podlé vrchu k cestě, která vedla k příbytku polesného. Tu ho potkal Brandův mládenec. Snad by si ho byl ani nevšimnul, neboť šel s hlavou sklopenou a „zrzavý Vencl", jakž okolní mládež myslivci vůbec přezdívala, nestál u veliké vážnosti. Ale jemu samému zdál se Růžička býti ranní zvěří, kteráž mu vítaně do rány vběhla. I přiblížil se k němu na několik kroků a pozvednuv svou zelenou, sojčím pírkem ozdobenou čepičku, řekl: „I dobré jitro, pane otče! Jakpak? — vyspal jste se po včerejšku?"

Růžička pozvednuv oči, pošoupl svou koženku, ale neodpověděl. Slova mládencova padla mu jako palčivé jiskry do prsou. I pohleděl naň bystře, a tu se mu zdálo, že se ústa mládencova úšklebně příčila, jakoby říci chtěla: Však já vím, proč se tu ptám. A Růžička jakoby rozuměl jeho němé otázce, vyjel si naň s mrzutým: „Proč se ptáte, pane Vencl?"

„Proto že je mi vás líto, pane otče!" odpovídal mládenec s úlisnou důvěrou k starému se nakloniv. „Strany našeho medvěda — rozumíte?"

„Nerozumím —"

„Přede mnou nemusíte držeti za lubem, pane otče; já vím všecko, a jak jsem řekl, je mi vás srdečně líto. Tak poctivý, rozšafný muž —"

„Ale u všech všudy — ať nekleji! — co se vám to zavrtalo do mozku?" rozhorlil se Růžička.

„Nu, myslíte-li, že sprostý mládenec o té věci s vámi mluviti nemůže — tedy dobrého zdraví, pane otče!" řekl zrzoun, a čepičku zase pozvednuv otáčel se k odchodu; „pro mne si toho *Pemáka* třeba sešrotujte."

„Stůj! — stůj, člověče!“ zvolal nyní Růžička hlasitě, „a mluv, co a kde jsi o té věci slyšel?“

„Mám to z první ruky,“ ušklebil se mládenec — „od našeho starého.“

„Tak? — tedy své neotesané hrubiánství také ještě roznáší?“ zkřikl nakvašený mlynář.

„I což by bylo o to!“ ušpoulil hubu mládenec — „ale zde se jedná o vysmání, a proto se to povídá. S plnou hubou to včera domů přinesl a smál se, jakoby byl divokou svini zastřelil. Oba měli z toho radost — jako děti, když se jim rozpustilý kousek povede.“

„Kteří oba?“

„Nu, ta vaše zlatohlavá nevěstinka,“ ušklebil se mládenec ještě potutelněji. „Co je tady, neviděl jsem ji, aby se byla tak smála, jako včera, když jí starý vypravoval, jak se pan otec rozčepejřil a potom jako zplašený tetřev odletěl.“

„To že vypravoval?“ ptal se Růžička temným hlasem, a krev mu hořela ve tvářích.

„Ještě více! Bylo štěstí, že jste od pana správce odešel; teprva byste byl zvěděl, co pan otec vaší milé nevěsty umí.“

„Tak? — nu, však ono to ještě není tak daleko — ještě se nic nenevěstuje — ještě na mém ohništi nevaří.“

Růžička byl u velikém pohnutí. S rukama na zádech přeloženýma, s hlavou svěšenou pustil se stranou po lesní pěšince — a Václav jako zlý duch za ním. Když je člověk jednou rozmrzen, není mu žádný pramen odporný, aby z něho hněv svůj nenapájel. Jindy byl by Růžička s mládencem sotva několik slov promluvil; nyní mu bylo, jakoby se naň upnouti, jakoby s ním o nejdůležitějších věcech v potaz jíti měl.

A zlý duch jeho plesal potají. Vyšelť rozsívat zlé semeno, a setba se mu dařila; neboť mimo to, že od jakživa nesváry miloval a zvláštní zběhlosť v roztrušování klevet a pomluv měl, choval i ve svém srdci plamennou žádosť po nevinné Klárce a záviděl ji mladému mlynáři, proti němuž ovšem ani tělesnými, ani duševními přednostmi, ani statkem jakožto sok vystoupiti nemohl. Smyslové jeho slídili tedy, kde by se něco vyskytlo, co by k porušení svatého pokoje dvou rodin sloužilo a svazek dvou mladých, nevinných srdcí zničilo.

Starý Brand, veselé mysli včera domů se navrátiv, vypravoval Kláře plnými ústy a se samým smíchem, co se bylo mezi ním a mlynářem událo. Václav to zaslechl, a poťouchlý důvtip jeho nalezl v tom hned nitku k zosnování nějaké pletichy. Znaltě Růžičku, a věděl, že se málo kdy rozmrzí; když se to ale přihodí, že to nezůstává bez následků. Proto směřovaly všechny dnešní řeči jeho k tomu, aby hněv jeho co možná popíchnul.

„Ale co pak to *Pemák* vlastně znamená?“ ptal se ho konečně Růžička, jakoby se důkladně přesvědčiti chtěl, má-li k hněvu dostatečné příčiny. — „Co tím chtěl říci, pane Vencl, že se dali všickni do smíchu?“

„Abych vám to důkladně pověděl,“ krčil mládenec ramena — „musel bych si dáti teprva jazyk nabrousit. Tolik vám ale mohu říci: když chce člověk, jako je náš starý medvěd, kovaný Němec, pouhému Čechovi okázati, že ho má za hlupáka, že by za něj šňupec tabáku nepodal, že by — slovem, když mu chce povědět, že si ho váží jako vítr plevy, kterou sfoukne: tedy mu nadá Pemáků.“

„Co že?“ zkřikl Růžička, a nikdy nepocítěná, nikdy netušená horkosť rozrazila oudy jeho. S ustrnutím byl

poslouchal řeč mládencovu. Bylot to poprvé za jeho mnoholetého života, že mu někdo českou jeho krev předstíral, a poprvé zahořela v něm jakási hrdost, pochodící z toho vědomí, že je Čech. Dělot se mu jako tisícům krajanů jeho, kteří nemajíce příležitosti o věcech, jakož je národnost, láska k jazyku a vlasti, něco slyšeti, po celý čas v tupé lhostejnosti zůstávají, až je buďto povzbuzující anebo urážlivé slovo z ospalosti protrhne a k uvědomění národní hodnosti přivede.

„Co že?“ rozhorlil se Růžička. „Myslí váš pán, že je něco lepšího, proto že snad líp německy mluví — a že našinec rozum v otrubách nechal, proto že česky rozpráví? — To se hrozně mejlí — hrozně —“

„I co pak je má řeč, pane otče?“ dosvědčoval zrzavý. „Kolikráte jsem si hubu spálil, když se vám starý nebo panna Klárčinka doma posmívali, německy po vás mluvíce —“

„Tak?“

„Darmo bych vás horšil, kdybych vám všecko povídal! Oni jsou jisti, že jste jim vlezl do sítě — to je to celé — proto si myslí: Teď s ním můžem dělat, co chceme.“

„To jim zatraceně sklapne!“ zvolal nyní mlynář, hněvem ani nevěda co mluví. „Já jim dám hlupáka! Ať si ho hledá mezi svými — na Sázavském mlejně se nemele nic pro německé falešníky. Udělejte mi něco k vůli, pane Vencl — nebudu vás obtěžovati darmo — navštívte mě na džbánek hořkého — ale udělejte mi to k vůli a řekněte svému panu principálu, že je mezi námi po všem — nic víc, jenom: *že je po všem.*“

K tomu se nedal pan Vencl dlouho pobízeti, požádal jenom Růžičku, aby strany té věci nikde o něm zmínky nečinil. Potom ďábelsky potají plesaje, pustil se hned

k myslivně a chystal si na novou střelbu nové střelivo. Že cíle nechybí, byl přesvědčen. Znaltě prudkosť Brandovu.

Když vešel do myslivny, byl polesný právě na odchodu.

„Na všechen způsob se hned do mlýna podívám," pravil k dceři. „Včera jsem udělal hlouposť — člověk neví, co mluví, když mu sklenice vína mozek pomate. Nevedlo by to k ničemu dobrému, kdyby se měl starý Růžička horšiti."

Václav zaslechl tato slova z předsíně, a odstaviv ručnici, vstoupil rychle do sednice.

„Hodlá pan polesný do mlýna?" zeptal se s potutelnou pokorou.

„Proč? — co je?" tázal se polesný krátce a ne tuze laskavě.

„Že bych mohl panu polesnému cesty ušetřiti. Právě jsem mluvil s panem mlynářem a mám vyříditi, *že je po všem.*"

„*Co* po všem?" divil se polesný. „Jaké jsou to pohádky?"

„Pan mlynář myslí, že nebude nic ze svatby," řekl zrzavý s velikou chladností a jedovatým pohledem.

Klára zkřikla — a polesný vyvalil naň oči.

„Pil jsi, chlape?" zvolal potom hněvivě — „anebo jsem já opilý?"

„Pro živého Boha! co pak se stalo?" tázala se Klára se srdcem bouřlivě tlukoucím.

„To nevím," pokrčil mládenec ramenama. „To musí pan polesný nejlépe věděti. Včera prý se něco přihodilo co starého mlynáře k tomu přivedlo, že se rozmyslil."

„Tys blázen!" rozhorlil se Brand — „anebo chceš ze mne rozum tahati. Hleď, abysi díru po tesaři nalezl, není-li každé slovo pouhá pravda, které jsi zde z huby vypustil."

A nejen vlastním nepokojem, nýbrž i dceřinou prosbou popoháněn pustil se rychle na cestu do mlýna. Jakkoli na Václava mnoho nedržel, vrtala mu přece slova jeho mozkem.

„Co pak by to bylo starému přes nos přejelo?“ mluvil sám k sobě, lesní cestou chvátaje. „Ne snad ta včerejší maličkosť? Nu, ta by za to stála. *Pro jediné slovo* takové různice!“

Uřičen a s tlukoucím srdcem vešel do mlýna, a brzo shledal, že nebylo obávání jeho nadarmo; neboť mezi tím, co byl zrzavý Vencl zlou novinu do myslivny nesl, oznámil Růžička vůli svou i doma.

Navrátiv se totiž, nalezl v sednici toulavého kramáře, kterýž maje notný svůj ranec na stole rozložený, šátky, pentle, vesty a jiné podobné věci z něho vykládal.

„Dobře, že přicházíte,“ promluvila paní Barbora, sotva že Růžička do dveří vešel. „Tuhle jsem vám něco na vestičku vybrala; — musíte se o veselce přece nějak vyšvihnouti.“

„O jaké veselce? Jsi-li někam pozvána, tedy užívej svých radostí,“ odsekl jí Růzička. „Já nevím o žádné veselce — a nechci o žádné ani slova slyšeti. Pamatuj si to! V mém domě nepotřebuje se na veselku nic kupovati.“

Po těch slovech bouchnul dveřmi a odešel do mlejnice. Paní Barbora zůstala na okamžik jako dřevěná. Ale dle přirozené ženské přítomnosti ducha v případech rozhodných honem se pamatujíc, dala se do smíchu, jen aby své nesnáze ukryla; potom věci smluvené kramáři zaplatila — ano ještě ho na příští týden objednala.

Potom začaly domácí výslechy a jednání. Paní Barbora žádala věděti, co se přihodilo, a Růžička neměl

chuti o věci mluviti, kteráž dle jeho nynějšího úplného přesvědčení k hanbě mu sloužila.

„Již jsem řekl,“ osopil se s nevídanou horlivostí — „a povídám to ještě jednou: o Brandových mi více nemluvte — ani ty, ani kluk! Já nemám chuti, lidi pod svou střechou uhnízdit, kteří si ze mne posměch dělají, a ledajakés fiflené své hospodářství odevzdat, která se po člověku ošklíbá, jemuž jazyk jako jí neklape.“

„Ale pro živé milosrdenství! — jakou pak máte příčinu? Co vám napadá!“

„Neptej se na příčinu — nechceš-li, abych se ještě jednou rozzlobil. Jak povídám, tak se stane; že příčinu mám, to si můžeš pomyslit. A ostatně to není žádné neštěstí; později budete ještě Bohu děkovati, že jsem známosti přetrhnul, které by nás před časem do hrobu přivedly. A klukovi nebude ta německá housenka také tak tuze hluboko v srdci vězeti, aby ji odtamtud vytrhnouti nemohl. Musí člověk horší pilulky polykati — a přece proto nejede.“

Marné byly na to řeči manželčiny — marné bylo zděšení, prosby a nářek Vojtěcha. Starý na ně nedbal, proto že si byl v hněvu předsevzal, na ně nedbati, a chtěje se všemu dalšímu dotírání vyhnouti, dal si zapřáhnouti a jel do blízkého městyse na výroční trh, doufaje, že se trochu vyrazí.

Mezi tím přišel do mlýna starý Brand a přesvědčil se, že ho mládenec neobelhal. I byloť mu při tom, jakoby se byl po včerejším víně ještě nevyspal. Nemohlť to pochopiti — nevěřil uším, nevěřil očím svým. Prudké mysli jeho protivil se odpor mlynářův, zvláště který z tak chatrného pramene pocházel, a přirozené každému člověku

samolibosť, jakož neméně hrdosť jeho na své spanilé dítě, byla tím citlivě poraněna.

„Ale což pak mu přeskočilo kolečko?“ zvolal s tváří mrzutě zamračenou, když mu paní Barbora široce a hluboce podivné rozhořčení manželovo dolíčiti se namáhala. „A nebo myslí, že měl s poběhlým krajánkem co dělati? To je — bláznovství! Pro jediné slovo! — pro pouhý žert, který nejnevinnějšímu člověku vyklouzne, když si jazyk ve víně omočí. Nu, pro mne! Jak se panu mlynáři líbí! Moje děvče není hračka, s kterouž by leckdo podlé svévole nakládal. A já nejsem člověk, který by se pro hloupé slovo za nos tahati dal. *Nichts für ungut, Frau Nachbarin!*“

A jakož bylo hoře ve mlýně, tak nastala také žalosť v myslivně. Zpráva o náhlém úmyslu starého Růžičky byla smrtící rána k srdci Klářinu. Spadlať náhle s výsosti nebe svého, a v černém smutku ležela před ní veškerá budoucnosť.

Starému otci pukalo srdce nad bolestí dceřinou, však bylo i hněvem přeplněno.

„Děvče — neplač!“ horlil a těšil ji pospolu, slzící drže v náruči — „a netrhej mi srdce ze starého těla. Dobře je, že se tak stalo — děkuj Pánubohu, že jsi tak časně z tenat vyvázla. Pamatuj na staré přísloví: Od stromu jablko nepadá daleko. Jaký je starý, takový bude mladý! Tohle by mi bylo pěkné hospodářství, aby tě snad vrtohlavý mlynářík pro každou maličkosť týral. Pro Boha tě prosím, dítě — *pro jediné slovo!* — Je v tom kouska zdravého rozumu? Nech pláče — utři si oči — za tři dny je všecko dobře — a na blázny přijde ještě mor!“

Starému polesnému a nemladšímu mlynáři bylo arci snadno říci: „Nech pláče“ — anebo: „Jak povídám, tak

se stane“; ale pro dvě mladá srdce neměla ta slova tak čarodějné moci, aby se byla hned podlé nich zřídila. Shledalať se na nich stará pravda, že se láska překážkami jen živí.

Ještě toho dne večer našli se Vojtěch a Klára u tiché, osamělé kaple, na tom posvátném místečku, kdežto byli spolu ponejprv o lásce mluvili, a kteréž jim pak veždy za útočiště sloužilo, kdykoli sobě co tajného pověděti měli. Nikdy ještě nekypěla srdce jejich tak vřelým plamenem, nikdy nepojili se rtové jejich tak dlouhými, horoucími polibky, a nikdy nevinula se ramena okolo sebe tak pevně, jako toho večera, když lásce jejich nebezpečí hroziti začalo. Nemluviliť sice — jediná jich slova, když se našli, byla: Vojtěše a Kláro! — pak si leželi v náručí a slzami polévali tváře své; nemluvili — ale tlukot srdcí jejich, napnutí žil a rozplynutí celých duší mluvily hlasitěji, nežli všechna ústa pověděti mohla — a přede tváří hvězdnatých nebes splynul konečně šepot se rtů jejich, políbením spojených — a zazněl jako slovo: Věčně!

Pak seděli mlčky na kamenném sedátku. Ruka její spočívala v ruce jeho — a hlava její opírala se lehýnce o jeho rameno.

„Neodsuzuj otce mého,“ začal konečně Vojtěch tichými slovy mluviti. „Nevěřím ještě, že by to byla pevná vůle jeho, aby svazek srdcí našich roztrhnul.“

Klára neodpovídala.

„Mlčení tvé je tichá výčitka,“ řekl zase Vojtěch, „kterouž činíš otci mému. A přece ti musím vyznati — ale nehněvej se, Klárko! že ho vymlouvám —, že by mne samého podobné slovo snad pohoršilo — a že bych si přál, kdybych s tebou mluviti mohl ve svém jazyku mateřském.“

„Nevěříš slovům, jimiž k tobě mluvím *ve svém* jazyku mateřském?“ ptala se Klára oddaně, skoro bázlivě, s jemností nevinného beránka.

„O věřím, věřím! — ale já sám nemohu s tebou mluviti *tak*, jak se mi co v srdci narodí. Jazykem neobvyklým neumím úplně vyliti proud citů svých — a kdyby nebylo rozdílu mezi jazyky našimi, nebylo by i rozdílu mezi myslí a srdcem.“

„Myslíš tedy, že tě nemiluji? — a nebo nemiluješ *ty mne*, že s tebou *česky* mluviti nemohu?“

„Ne, ne! — toho se neboj — to je zlá myšlénka! Zde se nejedná tak velice o nás, jako o našich otcích.“

„Ale což mohu v té věci počíti?“ ptala se dívka skoro malomyslně. „Mám se snad česky učiti?“

„O, kdybysi to chtěla, anděli můj!“ zvolal Vojtěch, jako náhlou, šťastnou myšlénkou pojatý, a líbal ruku dívky milostné — „pak by se záhy opět vyrovnalo, co nám nyní v cestě překáží. Pak by zmizela otcova domněnka, že si z něho posměch tropíte — aspoň by se hněv jeho *tebe* nedotýkal, an by viděl, že se sama k jazyku hlásíš, pro kterýž, jak si myslí, trpkou potupu vytrpěl.“

I mluvili ještě dlouho, a mluvili mnoho, neboť láska, prohlédajíc k blahu svému, je důvtipná u nalezání prostředků, jimiž by k cíli dospěla.

Od toho večera vídali se milenci každý den potají, a z Kláry stala se pilná žačka doufajícího Vojtěcha. Třeba desetkráte po sobě dala si slova předříkávati, až je čistě a pravidelně po svém učiteli vyslovila. Každý den přiučila se jich několik — přiučila se také celým průpovídkám a dnem i nocí, kudy chodila, kde stála, přeříkávala, rozbírala a porovnávala, co si byla již v paměť vštípila. Avšak nespokojila se toliko Vojtěchovým poučováním,

nýbrž vzala si k posluze ryze českou dívku, s nížto, jak se jen dalo, žvatlati se nutila.

Mladá, zdravá paměť, pevná vůle a toužebná láska jsou arci nejsilnější pomocnice při každém učení; také u Kláry se to dotvrdilo. Jako rosou boží zrůstala v ní vědomosť jazyka, kterýž nebyla skoro ani slýchala, dokud na Sázavu nepřišla, a kterýž nyní jako zlatý klíč k branám blaženosti pozemské si zamilovala. Ostatně byla celá ta věc skoro tajemstvím — alespoň si toho žádný nevšímal anebo nic divného v tom nenalezal. Starý Brand, maje beztoho dosti mrzutého zaměstnání po lesích, radoval se, že dítě jeho, jakož se domýšlel, bývalého miláčka z hlavy pustilo; neboť Klára celý čas o něm ani nemluvila, ani neslzela, ani nenaříkala — a to starého zmýlilo. Vyskytnul-li se ale někdy na čílku jejím mráček tichého zármutku, tu si myslil starý: Ten zase přejde a zas bude slunce svítiti! — a těšil takto sebe samého ve starostech, kteréž v něm chvílemi nad stavem jeho jedináčka vznikaly.

Přísný sice, ale dobrosrdečný, poctivý muž zpomínal si totiž na své mladictví, i uvažoval na mysli, jak on sám nebožku manželku miloval a jak mu srdce pukalo, kdyžto na počátku ruky její dosáhnouti nemohl. Přitom porovnával mužské srdce se ženským, kteréž je vlastně jen k milování stvořeno, a dobře z toho uzavíral, že Klárka ztrátou lásky své musí nemalé bolesti snášeti, a toto pomyšlení působilo mu mnoho trpkých hodin, kteréž jen tím se trochu oslazovaly, že na dceři tuze patrných známek nespokojenosti neviděl. Neméně však byla každá takováto hodina novým ostnem hněvu na starého Růžičku, jehož tvrdošijné a — jak se někdy vyjadřoval — pravočeské pošetilosti zkázu pěkně se dařícího svazku

dvou srdcí připisoval. S ním sámým od té chvíle nemluvil, co mu osudný *Pemák* z úst vyklouzl. Mělíť se arci, dosti blízko u sebe bydlíce, od těch časů několikráte potkati; tu se ale vždy jeden druhému vyhnuli; jenom pozdáleči zastihly se někdy oči jejich, jakoby si říci chtěly: Starý blázne!

Růžička měl se ale přitom hůře nežli polesný. Nebyltě spokojen sám s sebou, nebyl spokojen se svými nejbližšími, nebyl spokojen se svými sousedy.

Vojtěch nebyl tak veselé mysli, jako jindy býval, a často zastihl jej otec, an zamyšlen před sebe hleděl, nevěda, co se kolem děje. Přitom nevyšlo mu ale přece ani slovíčka žaloby nebo postesku z úst, a vůbec myslilo se, že jakožto poslušný syn vůli otcově se podrobuje a lásku svou udusiti usiluje. Sám Růžička byl toho mínění, ačkoli naň také chvíle přicházely, kde se mrzel, že hoch ani slova nemluvil, že neprosil a si nestýskal; neboť srdce jeho bylo tuze měkké, a nejednou si přál, aby Vojtěch Kláru dostal, kdyby se mu jí k pozemskému štěstí snad nedostávalo — a tu ho začalo také svědomí hryzti, že se snad přenáhlil, že si neměl Brandova slova tak zle vykládati, a proklínal sebe i zrzavého Vencla.

Velice mrzíval se nyní také na paní Barboru. Ta byla celá jiná; neptala se, neradila, nedomlouvala, neodmlouvala — nechalať Růžičku dělati, co se mu líbilo; ten pak styděl se, aby byl o těch věcech rozprávku začal.

* * *

Mezi stálým nepokojem obou rodin přiblížil se konečně Růžičkův svátek. Toho dne, hezky časně ráno, oblékala se Klára do svátečních šatů, o nichžto věděla,

že se mlynáři nejlépe líbívaly. Otec Brand nevěděl, co dívce napadá; nemíval ale ve zvyku kroky její odměřovati, věda, že nábožné dítě nikdy na scestí nesejde, a protož se jí také nyní neptal, co zamýšlí. Když byla ale již přistrojena — radost byla na to zlaté poupě pohleděť, jak ji čistá, bílá sukénka a zelený živůtek zdobily! — přistoupila k otci, vzala ho za ruku, pozdvihla k němu nábožných očí svých a řekla tichým hláskem: „Dnes je mlynářův svátek, tatínku “

Srdce jí přitom hlasitě tlouklo a ve tváři se celá zarděla.

„Nu — a co z toho?“ ptá se jí Brand, nemálo se divě.

„Chci mu jít přáti štěstí, tatínku!“ řekla dívka.

„Ty? — zbláznila jsi se?“ zvolal otec a vypoulil na ni oči.

„Nevíš, co stojí psáno? — Miluj bližního svého jako sebe samého — a potom: Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům.“

„U všech všudy — mně se zdá, že mi chceš kázaní dělati?“

„Ne, ne — můj zlatý tatínku! Ale chci tě prositi, abys mi dovolil pokoj dvou domů napraviti a štěstí dvou srdcí upevniti.Jáť nemohu bez Vojtěcha živa býti.“

„Nešťastné dítě —“

„Ne, ne — šťastná budu, šťastná — všecko bude dobře; já to cítím. Mohla jsem bez tvého přivolení jíti; ale srdce moje — to nedopustilo. Vímť, že chceš, aby Klárka tvoje šťastná byla — protož požehnej úmyslu jejímu.“

I pověděla mu nato, co byla poslední časy všecko činila, i co nyní učiniti hodlá, a starý vyslechnuv nevinné její vyznání, sevřel ji pohnut v náruč, políbil ji a dovolil jí, aby šla do mlýna.

S nemalým ale radostným podivením vítala chasa dívku, když vešla do mlejnice, a sotva kdo uvěřil uším svým, když po česku pozdravovala.

Dlouho byla se na ten den připravovala; ale ruka její třásla se a kolena pod ní klesala, když měla vzíti za kliku u domácí sednice. Rychle však poznamenala se křížem, zaklepala a v okamžení na to stála za prahem.

Růžička se jí skoro ulekl; bylť by se spíše smrti nadál, nežli této návštěvy. V nesnázi hleděl brzo na manželku, brzo na syna, kteří ostatně tak lhostejnými se tvářili, jakoby byla návštěva Klárčina něco obyčejného. Skoro se dobrák začervenal, a dřív nežli dívka mluviti začala, už ji vítal, slova sice nemluvě, ale čepičku s ucha na ucho šoupaje. V tom okamžení nebyla žádná hořkosť v srdci jeho; ale ze všech koutů ňáder jeho ozývali se hlasové, pravící: Vidíš to tiché, nábožné, spanilé dítě? — to býval tvůj miláček!

Mezi tím se Klára přiblížila. Tváře jí hořely, oči tkvěly na zemi, ústa otvírala se několikráte, chtíce zvuk vydati; ale teprva po malé chvilce jala se tichounkým hlasem — a sice českými slovy mluviti:

„Odpusťte, milý otče — dnes je váš svátek — že se opovažuji — z celého srdce — na znamení úcty své a lásky — všecko dobré vinšovati — Pánbůh — “

Dále nemohla mluviti. Slzy jí vyhrkly z krásných očí a řinuly se jí potůčkem po květoucích tvářích. Avšak nebylo také potřeba, aby byla dále mluvila; neboť Růžička ji držel již v náruči, přitom jako dítě plakal, vinul ji k srdci a líbal ji na čelo, na tvář — a ústa jeho jektala: „O moje Klárčinko — moje Klárčinko!“

A Vojtěch stál vzadu a třásl se radostí, a paní Barbora utírala si oči bílou zástěrkou a přiblížila se k manželu,

a ponejprv po dlouhém čase ovinula ruku svou okolo krku jeho a řekla: „Dlouho jsme se na dnešek těšili — doufám, že jej vesele ztrávíme.“

„Vesele — vesele, ty zlá učitelko!“ zvolal Růžička, a pustiv Klárku, objal srdečně manželku svou. — „Já byl pošetilec — více, méně — to se rozumí; ale vždyť se to dá snad zase napravit. Pojď sem, kluku!“ zakýval na Vojtěcha s tváří plesem zářící — „a tu si vezmi — tu roztomilou Češku!“

Potom spojil ruce jejich — a za čtvrt hodiny na to byli všickni čtyři na cestě do myslivny, kdežto Brand nepokojně dceru svou očekával.

Nemálo užasl čacký polesný, an se dvéře otevřely a neočekávaní hosté do sednice vcházeli. Vojtěch s Klárkou a paní Barbora zůstali státi u samého prahu; jenom Růžička trochu popošel — a obadva, on i polesný, stáli nyní proti sobě v patrných nesnázích. Onen byl však dle dávné touhy srdce svého již všechno zanevření se sebe shodil — a tento nemohl učiniti něco horšího; neboť viděl na dítěti svém, že mu zase štěstí kvete. Jenom se oba ještě trochu ostýchali, jakoby měl jeden druhého odprošovati.

„Milý sousede,“ jal se konečně Růžička mluviti, a vztáhl ruku — „byl jsem trochu nakvašen —“

„*Pro jediné slovo!*“ prohodil polesný, poněkud vyčítavě.

„Vím, vím — byla to hloupost, a vy jste nemyslil nic zlého,“ řekl Růžička, hlavou potřásaje. „Jste-li spokojen, sousede — dnes máme zase svátek; mohli bychom to všecko ve víně utopiti.“

„Já jsem přitom!“ zvolal Brand, pravici jeho uchopiv — „jen abychom zase pro jediné slovo —“

„Nemějte starosti!“ zasmál se rozčilený Růžička. „Dnes budu míti u sebe strážného anděla —“ přitom okázal na Kláru — „a pozorného napomínače!“ přitom okázal na paní Barboru. „Mluvte si, co mluvte — budete museti beztoho jen s mým kazatelem jednati. Já se přidržím naší nové Češky. Vojtěch bude míti k tomu dosti času ještě později.“

~~~~~~~~~~~~~~~~
~~~~~~~~~~~~~~~~

PRAHA.

(Psáno roku 1837.)

Proslov.

Jako skvělý diamant, rukou boží zasazený v pevný lem, leží v srdci Evropy spanilý úval, ověnčený horami a lesy. Světa končiny jej znají od věkův — neboť se lesknul silou zázračnou, když kolem daleké krajiny ještě v mlhách touuly. Znajíť jej věkové — a cizí oči naň jednou se závistí, jednou s opovržením šilhaly; nepříznivé ruce jej špínou a smetí zakaliti usilovaly; on ale vždy opět sám sebou, jako diamant diamantem, nabyl nové skvělosti.

Kdož nezná českou zemi?

Zná ji svět — byť i o ní, jako o věci dávnominulé, nic jiného nežli jen staré pověsti povídati nechtěl; zná ji svět, a nemůže z věčné knihy dějin světských vytrhnouti listy, kdežto se jmena lesknou: Václav, Otakar, Jan, Karel, Hus, Jeroným, Žižka, Jiří, Hasištein, Komenský a Valdštýn.

Vás, zlatonosné řeky, stříbroplodné hory, hlučná města, tiché vesnice a květuplné sady — vás, kraje české! znají všechny končiny, a obracejí pozorných zraků na zrůstající vaše poklady. Zmizelíť dnové temnosti a touhy, v nichžto pohříženi přes patero věků lidských otcové naši jako stínové se potáceli; slunce století devatenáctého se nad námi leskne; času duch přívětivě se usmívá.

Krásně je v Čechách býti — ve vlasti krásného doufání! A jedno místo viděti je v Čechách — divné, divuplné místo! Od sněhem krytých Krkonošů a z hustokmenné Šumavy, z panského hradu a z chudé chyže otáčejí se po něm oči — oči jaré a seslablé. Jesti to tajné a nevýslovné kouzlo, jež krev českou k tomu místu vábí; jesti to již při početí v každém Čechu vzniklá touha, kterouž jazyk *zvědavostí* pojmenovati se ostýchá, ač neví, jak ji nazvati; jesti to s bytností českou nerozlučně srostlá, trvající žádosť: *jednou alespoň pokleknouti na hrobě svých králů!*

Jednou za živobytí musí Prahu spatřiti každý Čech — jednou musí k branám jejím putovati jako věřící Moslemín k ostatkům svého proroka. Ubohý, jenž Prahu neviděl a se světem se loučí! — Onť zápasil po celý život s horoucí touhou, a nezvítěziv, opouští bojiště; onť nespatřil, kde orodovníci jeho za živa blahočinili; nespatřil památník zhynulé slávy, ani kolébku nově se křísícího blaženství; a co mu od útlého věku zkušenější ústa o veliké Praze povídala: to uvízlo v paměti jeho jen jako pouhý sen; radostného vyjevení se nedočkal.

Já tě ale viděl, město osudů těžkých, a života sladkosti a hořkosti zakusil jsem v lůně tvém. já tě znám a velebím tě, Praho má!

Zdrávas věrných synů roditelko,
  S rukou rány, s nohou tobě líbám prach;
Napni čelo, reků pěstitelko,
  Bledý uchopí se odpůrníků strach!

Marnéť slzy! — Smíchem zdob si, matko, tváři,
  Mdlobu setřes, mocná rozpni ramena
Synovéť se hrnou po tvé záři,
  Heslo jejich: Sláva nově zrozená.

Novou touhou srdce české práhne,
K setrvání jarý sbor se zaklíná;
Prapor věje — mračno k horám táhne,
Na nebi se jasná duha rozpíná!

Krom storamenného, po březích Sekvany rozprostřeného obra — denně jinak a jinak se tvořící a dvořící Paříže — není téměř jediného města evropského, ježto by v dějepisu takovým právem hlasy za celý národ vydávati mohlo jako Praha. Dějiny francouzské jsou co nejúžeji spojeny s událostmi Pařížskými, a co mezi stěnami královských Tuilerií nebo na hlučném Boulevardu vzniklo: vždy jako v jediném srdci, v jediné a též mysli celé Francie se vzbudilo. — Vezmi Francouzovi historii Pařížskou a zbavíš ho všech příběhů vlastenských.

Něco podobného dá se říci o Praze a o Čechách. — Praha byla a zůstává vždy jako střediště a první pramen kroniky českého národa. S jejím zrůstem a rozkvétáním zmáhaly a sílily se veškeré Čechy; jejím pádem začaly pak i hynouti, a nikdy nepřevážila města jiná po vlasti naší Pražskou stranu tak, aby se byl — jakož jinde — celý národ dle osad skrovnějších rozmyslil a odhodlal. Od báječných věků Libušiných, v boji s germanskými sousedy, za slavné výpravy do Prus, v blahodějném věku zlaté bully, při sporech a válkách náboženských, při pověstných školách — vždy a všude představovala Praha osobu první, vždy a odevšad hleděly na ni kraje ostatní: ona pak stála vždy hotova k radě a pomoci, ona střehla slávu a blaženosť národa.

Kdož by Prahu nemiloval? a kdo, zvláště za dnů našich, poznati ji nedychtil? Jsouť to dnové noví, a s nimi obléká též Praha nové roucho.

I pokusil jsem se z mnohotvárného života Prahy naší několik stránek vyobraziti a nyní odhrnuji záclonu s obrazů těch.

Jsoutě to skrovné plody osamělých hodin — myšlénky, úsudky, zdání a přání v pestrém oděvu, jak mi letmo před rozehřátou duší se vznášely, a perem sotva zachyceny, na papíru jen podoby pouhých nástinů dosáhly.

Panorama.

Jesti to velikolepé, vznešené podívání! — Stojím u východu v starobylé sídlo českých panovníků — na temeně příkré hory, nejvýše „na zámeckých schodech" — oči bloudí po strakaté směsici červeně krytých stavení, nebetyčných věží, lesknavých bání a hrdě se pnoucích paláců — ježto se mi od nohou níže a níže kloní až k loži Vltavinu, na druhém břehu pak opět se hromadíce, od výšin Vyšehradských až k patě pověstného Žižkova se rozprostírají.

K nebes jasnému klenutí bych se povznesl, a ramenem větrným objal i k ňádrům přivinul tu tisíciletou, kteráž jako pečlivá nevěsta den po dni se přiozdobujíc na ženicha čeká. Drahou páskou ovinuty jsou boky její — stříbrotokou Vltavou, a drahou přeskou ozdobena jest páska její — zhoubě vzdorujícím mostem Karlovým.

Co do pravidelné výstavnosti a vyměřené pohodlnosti postoupí Praha mnohému i snad menšímu městu evropskému přednost; cokoli však do rozkošné polohy a půvabné malebnosti, může o závod jíti s městy největšími i nejslavnějšími, a sotva že nad ni které vynikne.

Ani oko domácích nemůže se nabažiti krásy, probíhá-li Prahu vůkol s některé výšiny; ale jako by se zrakům žasnoucím báječné světy otvíraly, stojí a plesá cizinec, přišlý i z vyhlášených, krasotami proslavených měst, loudí-li po starověkých, anebo napořád nově se tvářících ulicích Pražských, anebo zabere-li se do roztáhlého pod širým nebem podívání na veškeré město. I plesádopět a žasne a nemůže pochopiti, odkud asi lidská síbla tak nevýslovných půvabností u prostřed nabyla, o němžto se až dosavad mnoho pěkného smýšleti nebyl naučil.

Jakýsi pevný, jediný, skoro ve všech dílech touž vážnosť nesoucí obraz poskytuje Praha veškera; při obhlédání jejích jednotlivých částek padá však do očí nemalá rozdílnosť, pocházející z položení týchže částek a náhodou v nich ubytovaného veřejného i společenského života.

Dva živlové, od početí sobě nerovní jak oheň a voda, oživuj tyto rozdílné částky, a jako mocí čarovnou — mocí pečlivé vlády a délkou všezkrocujícího času — tekou pokojně vedle sebe i jedním řečištěm, jen že si jeden — host a příchozí — domova pohodlnějšího vybral, druhý pak — domácí a tuzemec — pod střechu nuznější ustoupil.

Paměti hodno jesti pohlednutí na běh a na počínání dvou duchů jinonárodních, kteří od mnoha, století po městech Pražských, v srdci království českého jako v jednom loži se zahřívají a těsně na sebe doléhají. — Přeběhneme-li dějiny naše od časů tří synů Boleslavových až k Otakarovi, Janovi a Václavu Čtvrtému; prohlédneme-li doby střídavého na trůn český dosedání po zhynutí domu Lucemburského až k Bělohorské bitvě, a přečteme-li pak

tu dlouhou elegii sedmnáctého a osmnáctého století; zdá se, jakoby osudné štěstí bylo nejednou chtělo kmenu cizímu prvního místa v Čechách popříti; s druhé pak strany vidí se opět, jakoby nevyzpytatelná vůle boží národ český ustavičným ohněm jen ode všech strusek očišťovala a po dlouhém zkoušení vždy zas k nové slávě přiváděla: jinak by nebyl musil Karel k učení se jazyku českému veřejně nabádati, Hus ve spor s universitou se dostati, Veleslavín stýskati — a jinak by nebylo muselo devatenácté století novou pochodeň mezi nás vrhnouti.

V jednotlivé částky Libušina sídla vtiskly se z věčných bojů těchto patrné a přerozdílné známky; jinak se utvořily Hradčany a Malá strana, jinak Staré a jinak opět Nové město; ale na všech zjevuje se ještě, přese vše upírání odpůrců, město *české*, a byť i jazyk národní z veřejných vyjednávání byl musil ustoupiti: po tichu přec ještě ve všech částech města vladaří, jakož vesměs národu českého ráz tiché večerní písni se podobá.

V Praze střídají se napořád zvuky české s německými; jen že se ony z úst poctivého, váženého měšťana, nižších ouředníků, řemeslníka, po denním výdělku se shánějícího dělníka, sprosté chudiny a velikého dílu povolání své, cenu svou i potřebu národní úplně poznávající nadějné mládeže vinou: tyto pak ze rtů panských — z úst vyššího ouřednictva, hojných, z veškeré končiny zde usedlých průmyslníků a jejich o vlasti nebo povinnosti vlastenské ani slova nevědoucích rodin padají ....

Hradčany. Malá strana.

O samotě strmí pověstný dům královský, a blíže dále kolem něho, jako opuštění sirotci, truchlí, roztroušení palácové; nazad vůkol nich rozstavila se zchudlá čeládka. To jsou Hradčany — ta podivná směsice domů nepatrných i výstavných, kteráž — kdyby se hlučnějším životem a veselejší tvářností honositi mohla, sídelnímu městu malého samovládce nepodobna by nebyla. Ale na dvou jejích největších prostraninách — na „Hradčanském“ a „Loretanském náměstí“ zdá se člověku, jakoby se byly tichosť a mír ze hřmotu města hlavního navždy sem vystěhovaly.

Na prvním, kteréž co do velikosti a pravidelnosti k nejkrásnějším po celé Praze počísti se může, pyšní se průčelí královského hradu (jakž bylo rozkazem Marie Teresie dostaveno), palác knížete arcibiskupa, domy Schwarzenberské, Toskánské a pěkná obydlí kanovníků; ale příchozí tu zaslechne málokdy jiného zvuku a hluku, leda řinknutí zbraně na strážnici u hradu, anebo času letního v malém stromořadí lásko-hravý hovor chův, ježto se tu s oblíbenými dělostřelci procházívají.

Avšak ještě větší prázdnota a tichosť panuje na hrbolitém, nedlaženém prostranství Loretanském, před majoratním domem hrabat Černínských. Stojíť tu onen ohromný, poutníka úžasem naplňující velikán jako na pustinách žalostivý odsouzenec, a hledí toužebně svým množstvím prázdných oken na mimojdoucí; žádný ale nepřichází s pomocí. V tato místa zabluzuje toliko pouhá zvědavosť aneb nemohutná outrpnosť, a takž tu nezbývá opuštěnému obru jiné útěchy, než melancholický zpěv

zvonečků na protější Loretě a nábožné modlení vedlejších kapucínů.

Promluv, opuštěnče! — dlouho-li ještě s tou silou velikých komnat zaháleti budeš? Nebudou-li se pánové tvoji nikdy již k tobě hlásiti? — Aj, tedy by snad potřebných škol, užitečných ústavů se našlo, ježby se v prostrannosti tvé blahovolně rozhostily!? — Či-li jsi zaklet, navždy jen bolestným náhrobkem bývalé nádhernosti zůstati a smuteční to roucho na věky nesvléknouti? — Skvostná perla mezi paláci Pražskými — a povržená jako ve prachu! — Aj, tedy abys ty aspoň tu náramnou hrobku oživil, blízký a potřebný *Nový světe!* vzešelť by snad potom nový svět i tobě, i stěnám osamotnělým!

Nyní otvírám a nahlížím v posvátnou kroniku českého národu, přebíhám pomníky českých velikánů, vstupuji v národní svatyni — ve chrám sv. Víta. A může-liž jinak srdce české nežli s nábožnou hrůzou a vlasteneckým pohnutím přes posvěcený tento práh kročiti? Očištění duchové, strážci národa oblétají mě tady mezi zatemnělými stěnami při každém kročeji. Hlavy pod zářící korunou, postavy v rekovském brnění a zástupcové Krista v nejskvostnějším ornátě vycházejí dlouhou řadou z kaple Svatováclavské, a naplňují prostoru pod vysokým klenutím, a na oltáři zahořejí světla, a nábožné „Pomiluj ny!“ zavzní kolkolem. I zhasnou opět světla, ve tmách klesnou postavy na velebné tváře — a ejhle! zablesknutí nebeské osvítí svatyni, a postavy zaplesají, že vyslyšel Hospodin prosby za národ!

Třesavým krokem vybíhám pod šíré nebe; nelze mi teď ani blízký památník probuzeného věku, národního museum pozdraviti. Sladkou bolestí bych zaplakal! — Ven pod šíré nebe!

Ale v myšlénkách okouzlujících potopeného nejímají teď ani romantické jelení příkopy, ani čarokrásná vyhlídka z nových sadů na Brusce; ale cesta mě vede co nevidoucího po zakroucené s vrchu silnici nehlučným prostranstvím, nehlučnými ulicemi, až mě zmnožený hluk a hrčení potkávajících se vozů opět probudily.

Stojím u mostu — u brány nejstaršího města Pražského.

Jako umlklá, v dávnoletý žel pohřížená vdova královská leží Malá strana u paty dvou hor, drahé roucho prostírajíc po levém břehu Vltavském, a v dalekém objemu lemujíc zelený „Petřín“ a starý „Sviňský vrch.“

Velebná vážnosť je hlavní známkou města tohoto, jež bych pro jedinou jeho mosteckou a ostruhovou čili vlastně krokvovou ulici, pro malostranské náměstí a vlaský plac přede všemi „městem královským“ nazval. Jakéž to množství a jakáž rozličnosť nádherných stavení! — Zde dům Montagovský, palácové Šternberský, Ledebourský, hraběte Mořína a Thuna — onde i v ulicích postranních, ba osamotnělých, palác Valdštýnský, Kolovratský, Lobkovický, hrabat Nosticů a knížat Rohanů!

Vážná Malá strana oblíbila sobě držeti nad královstvím českým soudní meč a váhu. Chováť ve svém lůně, *v gubernialním domě* nejvyšší úřad zemské vlády, v pěkném *stavovském domě* kanceláře stavovské, a v převysokém domě *zemských úřadů* c. k. appellací, zemský soud, komorní úřad a státní účtárnu, kdežto se několik jmen, známých i v literarním světě našem, mezi úředníky podepisuje. Na protější straně stojí starý městský dům; v něm se uchovává nejstarší památka někdejšího řízení českého — úřad lenního práva; při něm skvěl se na vysokém stupni důstojnosti muž na slovo vzatý po vlastech našich, ale bohužel před časem zesnulý král. místosudí Dr. Chmelenský.

Skončila se hodina úřední; četnou řadou hrne se množství mužů k mostu na Staré město — nižší a vyšší to členové řečených úřadů. Nejdelší část dne u stolu a v prachu kancelářském tratíce, volí obyčejně obydlí svá na Starém městě. Tam je sice dráže platí, nezbavují se při tom ale potřebné při svém povolání procházky, a chtějí-li po dokončené denní práci z domova po zábavě vylétnouti, nalezají pohodlných k tomu míst hned při ruce, ježto by se po nich na Malé straně déle sháněti museli.

Jesti to věru úkaz pamětihodný! — Místo nádherné, prostranné, přitom sídlo nejvzácnější šlechty a nejvyšších představených — a přece jen, cokoliv do společenské zábavy a vůbec do života pospolitého, na města menší připomíná! Jesti to tiché jezero, na jehož lesklé hladině tisíc ryb si hraje; ale jak mile dost malý kamínek neobyčejné pohnutí vln způsobí: rozprchnou se poděšené rybičky a potom očka povzdálí vzhůru otáčejíce, jen pozvolna zase na staré své rejdiště se vracejí.

Vstuptež do malostranského hostince — počet jejich není příliš veliký — a zvědavé oči přítomných hned se na vás upnou. — „Kdo to? — Ten tu nebývá!“ počne se za stoly šeptati. S Pánembohem vše obveselení! Nedostávát se tu onoho všerozněcujícího plamene, kterýž veselou rozprávkou a vševábivým rozmarem ze srdce do srdce přetéká, a bez něhož — hospodský ztučnět nemůže.

Jediná spůsobilejší, prostranná i velmi příležitá kavárna Steinitzova podobá se spíše sněmovně dvouctihodných veteranů, nežli místu určenému k obveselení. Z většího dílu sedají tu šediví úředníci a vysloužilí důstojníci při všeobecných novinách, při partii šachu a šálečku kávy, a sotva že kdy živější hovor nebo nenucený smích mezi zvukem kuliček na biliaru panující zde ticho přeruší.

Jeť to věc podivná s Malostranskými! — I půvabnými procházkami se honosí — zahradou Valdštýnskou a císařskou, novými sady nad Bruskou, Nebozízkem na Petříně: a přece na všech těchto místech z většího dílu jen Staré město viděti; Malá strana raději zase přes most nebo z bran si vychází.

Takž je tento společenský život ovšem pamětihodným, avšak dle všech okolností velmi přirozeným úkazem. Právě ta hojnosť šlechty a usedlých zde vzácných osob, ježto se nikdy s měšťanem v přátelské spojení nepouštějí a naproti osobám podřízeným toliko své důstojenství na zřeteli mívají, mimo to nedostatek lidí mladších, kteří se pouze na blízku škol, rukodílen a u prostřed hlučného obchodu zdržují: toto vše tu přivádí onu prázdnotu, která se ze života Malé strany vypuditi nedá, a před níž, kdo může, po zábavě na Staré město utíká.

Humorem čeledi sprostější, čilých chasníků a jich milenek, jakož i hovorem sousedského práva zde užívajících císařských dělostřelců ozývá se v neděli, o modrém pondělku a vůbec hodinou večerní jenom několik nákladnických domů a sprostějších hospůdek.

Bůh je všechny potěš a ostříhej u dobrého piva.

Poznamenání. Rozumí se samo sebou, že od toho času, co to psáno, již mnohé se změnilo. Tak na př. Černínský palác proměněn jest v kasárny vojenské, palác Ledebourský v dům vojenského velitelství, národní museum z č. 57, bývalého paláce Šternberského, kdež od r. 1821 bylo, přeneseno r. 1847 do svého vlastního domu v třídě Kolovratské.

Vidění na mostě.

Mezihra první.

Jasný večer přeletěl přes Prahu. Stříbrolesklá luna svítila noci k dosednutí na temný trůn; miliony hvězd slavily panování její.

Šel jsem po mostě. V záři přede mnou ležela Malá strana. Po pravici hleděly jednou řadou královský hrad, za ním černý velikán, svatovítská věž, palác šlechtiček, dům Lobkovický a úhledný milohrádek Ferdinanda I.; po levici širokoboký, vysokohřbetý zelený Petřín a bělavé věže kláštera Strahovského jako bedliví strážcové na dřímající město. Dolem délkou celého města pnuly se — zde onde mezi temným stromovím — výstavné domy, jakoby z tichých Vltaviných vln vystupovaly a celou tu hmotnou, divotvárnou směsici rozmanitých stavení v pevné ohradě zdržovaly.

S bolestnou hrdostí hleděl jsem na tu rozložitosť veleslavných památníků, a zabrav se zpomínáním do věků minulých, kdež nad výšinou zámeckou ještě Rudolfova hvězda svítila: nacházel jsem všecko vůkol sebe jako oživeno. Postavy nikdy nevídané, ale přece známé, vznášely se mi před očima, i viděl jsem rudý požár pochodní a slyšel okolo sebe divoký chechtot pochopů, svrhujících nábožného zpovědníka ve hluboký proud; i slyšel jsem úpěti nahou postavu korunovaného básníka — a ucho mé pronikl břinkot mečů, pomíšený rykem prchajících Švédů, za nimiž: „Plachý! Plachý!“ co vítězné heslo znělo.

A duše moje byla pohnuta k radostnému pláči. Musil jsem zastaviti kroky a podepříti se o pětistoleté zábradlí.

Asi třicet tisíc duší spočívá nyní přede mnou. Kéž

bych je znal a věděl, kdo mezi nimi vlasť miluje, z užitku jejího se těší, prospěchu jejího hledí a v čas potřeby i životem jí přispěje! Kdož mezi nimi jsi názvu hoden, s nímžto se tak často směšná chlouba provádí? — kdož tu asi vlastencem?

Vlastenec a vlastenectví — krásná to jmena, známe je, ale pohříchu! navykli jsme si často jimi člověka pokřtívati, kterýž jako letem něco o myšlénkách a soudech devatenáctého čili tak řečeného osvíceného století pochytiv, dosti již konati se domýšlí, an českým jazykem hýbá, o starých právech mluví, o našincích rozkládá, po slovanských novinkách se shání a takto v českém zakuklení si libuje. Vlastenec a vlastenectví — krásná to jmena, slavná to píseň o velikosti člověka; avšak běda, není-li oboje nic jiného než barva, za kterou se ctižádosť a ziskuchtivosť ukrývá; není-li nic jiného, než chlubný praporec, za nímžto se v mrákotách pohřížené zástupy slepě řinouti mají; není-li nic jiného, než trouba, z nížto vycházejí hluky, ježto srdce nepronikají, nýbrž jen ucho omamují.

Někdy a někde je ustavičné prohazování „vlastencem a vlastenectvím“ věru protivné; zdáť se býti jako poukázání na podivné, cizí zvíře, a jako pobídnutí, aby se naň celý svět podíval, a odtud povstal i onen čas (ke cti člověčenstva nechci věřiti, že by se blahodějné snažení Čechů až posavad lépe neuznávalo, a že by onen čas nebyl ještě vypršel) — odtud povstal tedy onen čas, kdežto se odporná poctivých Čechů strana vlastenců jako divých šelem hrozila.

Ale jakéhož také divu? Onať se děsila jmena, pro něž v jazyku vlastním skoro ani názvu neměla, a viděla začátek nové české epochy, kdyžto se národní duch z dlouhého spaní probírati začal, a zděsiv se záhubné

zahálky, sebe sám poněkud hlasitěji pobízeti začal k pilnosti, aby neklopýtal pořád za jinými národy.

Šetřme jmena vlastence — a poznejme jen dříve, že jsme Čechové. A to je snadná věc! K tomu je pouhého srdce potřebí, srdce, v němžto vychování všeliký pocit práva, důstojenství a povolání lidského neudusilo.

Kolik srdcí takových tluče asi tuto přede mnou? — I opakoval jsem tuto otázku, an se myšlénky a obrazy v podivné směsici přede mnou honily, a já co u vytržení na Malou stranu hleděl, zakrytou nočním závojem.

A najednou mi bylo, jakobych viděl postavu před sebou státi, velikou a velebnou. Hlava její s korunou věčnosti dotýkala se oblaku, roucho vlající od pustého Vyšehradu až přes tichou horu zámeckou, podobalo se padlému sněhu, a tvář její byla jako na východu slunce. Tisíc věků bylo ji posvětilo vážností, v ruce pak držela plamenný meč, jímžto smítala světla nebeská.

I zachvěl jsem se úzkostí, a postava promluvila hlasem vzdáleného hromu: „Já prohlédám srdce lidská i vážím člověka myšlénky a skutky. I postavím před tebe, kohož poznati žádáš. Pohledni a pozoruj!“

A jako v blesku slunečním stáli přede mnou náhle zástupové velicí, tisíce a tisíce, tváře známé i neznámé. Ani šat ani tváře jejich nebyly stejné a pohybování mezi nimi bylo veliké.

„*Alles für's Vaterland!*“ — zaznělo z úst jedněch, i bylo slyšeti hlasité sliby, že se musí na nejvyšším vrchu kamenný sloup postaviti, aby sláva česká celému světu do oka padla.

„*Vivat Bohemia!*“ křičeli jiní, slibujíce útrobami země prohloubati se až k jejímu srdci, aby světu věčná památka po české důvtipnosti zůstala.

Aj, a paničky a slečinky šeptaly mezi sebou: *„Ah j'en suis charmée!“* — u prostřed veliké společnosti vytasil pak se mužík nějaký s cizím ale hladkým jazykem, a ode všech hojnými drobty krmen, zašveholil se sklenicí v ruce: *„Die edelsinnigen Böhmen hoch!“*

Ale nejzáze stranou stál člověk tichý, sprostinký, maje vůkol sebe shromážděnou rodinu svou, útlá děvčátka a bystré hošíky. A oko jeho spočívalo slzavě na maličkých. — „Co s vámi počnu?“ jal se k nim mluviti. „Matka vás nekojila než mlékem českým, matka vás neučila než jazykem matek svých mluviti. Já musím tváře v denním potu smáčeti a zůstaviti vás pěstounům, jichžto jazyku nerozumíte. S nechutí, s bázní, s ošklivostí budete se na ně jen jako na posuňky němých dívati, a zůstane-li vám něco v mysli, bude to podobno pláněti ovoce sladkého nesoucímu. Útlá srdce vaše zpustnou a mysl zdivočí; neboť jakž byste měli těch poslouchati a jak milovati, kteříž vás jako rodiče k dobrému vésti neumějí? Vyť jim nerozumíte, vyť jim nevěříte, vy se jich bojíte! — Slovu božímu budete jen jako papouškové z paměti se učiti, ale v duši vám blahodějné símě jeho nevznikne. Povinnosti vaše zůstanou vám pohádkou — hlavy budou prázdnými nádobami a celý zisk váš bude několik průpovídek cizího jazyka, za něž dlouhá léta promařiti musíte. Půjdete na řemesla bez nejpotřebnějšího vědění.“

Pro slzy nemohl člověk sprostinký dále mluviti. „Ach, proč nemáme aspoň jedné dobré uspořádané školy české v hlavním městě království českého!“ vzdechl na to z hlubokosti duše bolestné; a hle! bylo mi v tom okamžení, jakobych totéž vzdechnutí z tisíců a tisíců prsou vystoupati zaslechl — naskrze lidem, kteříž by mravnějšími, zámožnějšími a spokojenějšími se byli stali, kdyby útlé

své mládí nebyli v neplatných jim cizích školách pohřbili. A já jsem vztáhl rameno, abych veškerý ten hořekující zástup nadějí na brzkou snad změnu potěšil, avšak náhle mne samého někdo za ruce chytil a silně mnou potřásl.

„U všech černých —!“ zahřmělo mi do ucha. „Což pak blázníte? zachtělo se vám chladné koupele?“

„Ne — nikoli!“ zajektal jsem vyděšený; „já tu mám jen rozkošnou kratochvíli.“

Rozsvěcovač lamp byl se mne chopil, an jsem samojediný na mostě u vidění svém rukama v povětří šermoval, dělaje přitom, jakobych do řeky skočiti chtěl. Děkuji ti, muži pečlivý! — Kdyby tebe nebylo, byl bych snad posléze v tom vidění také svou zkázu spatřil. O ty nejsi osoba nejmenší mezi znamenitými po Praze! — Nepokrčujte nosejčkem, pánové! — Rozsvěcovač lamp je pravý filosof, nedbající na klamnou slávu zevní. Jakž ho tu vidíte — na vlasech ucuchaných klobouk, o němžto těžko rozhodnouti, je-li z plsti nebo z napouštěné papírové lepenky, na složitém těle ušpiněnou kazajku, olejované spodky, kolem boku zástěru, z níž by chemista novou mastnotu a český filolog nové slovo vyloučil, na levém rameně černý žebřík a v ruce na dlouhé holi zvláštní svítilnu — jakž ho tu vidíte, stojí v úplné své slávě.

Znamenitá osoba, jež na vzdor povrchní nepatrnosti ke sborům o národní osvětu pečujícím náleží. A jak svědomitě si při svém důstojenství počíná! — Nejkrásnější hodiny povolání svému věnuje. Dle starého přísloví: *Aurora musis amica* — hned zrána po tichých ulicích lítá, po umdlévajících svěřencích se shání, domů je snáší, očišťuje, olejem dolévá, a sotva že nás první soumrak zatruditi hrozí, již opět miláčky své mimojdoucím k potěšení rozvěšuje

a s okem střežívým do půl noci okolo nich obchází, ani vítr ani déšť mu v horlivosti nebrání.

Může-liž kdo více pro národní osvětu činiti, aby neměl bázně, že upálen anebo aspoň uzavřen a z milosti za blázna prohlášen nebude? — Věru, měl bych velikou chuť, hrdinu takového nazvati vlastencem!

Proč nepíšete německy?

Mezihra druhá.

Praha je k politování. Musíť ubohá hezký počet lidí živiti, kteříž jako hladový a ožíravý hmyz na zdravé tělo vylézajíce, krví a tukem jejím se krmí. Jesti to obzvláštní metla, a jiná města nic podobného neznají. V Paříži a Londýně na př. bychom se nadarmo po takové čeledi sháněli; majíť sice velikáni tito také muka svá, a to veliká! — *naše* je ale přece netrápí.

Tento hmyz obleze, rozrýpá a prohledá, cokoliv našinec podnikne. Dloubavý nosec jeho je věčná otázka: „Proč to podnikáte? Jakého prospěchu z toho nabyti doufáte?“ — brzo si tropí z našeho počínání, z našich prací úsměšky, brzo jeví nad nimi jako nad mařením času a síly útrpnosť; jemu není pranic milého a příjemného, co není jako úd těla jeho — jako částka smýšlení jeho toliko s ním a v něm spojeno.

Mohlť bych ovšem jisté známky miloučké této třídy udati, aby se vyplnilo přísloví: „Chraňte se poznamenaných!“ — avšak učiním milosrdenství, a pakli mi kdo mezi malbou těchto mých obrázků z milé té čeledi na oči přijde, nazvu ho jen *znamením otázky*....

Seděli jsme na Žofínském ostrůvku. — Obnovením a okrášlením tohoto veřejného místa nezačala sice epocha v našem *národním* životě, a kdo se tu času odpoledního procházíš, an se kolem tebe řady milostenek a tlupy šviháků míhají: sotva bysi poznal, že se v hlavním městě království *českého* nacházíš; avšak tento truchlivý úkaz mezi shromážděnou tak řečenou vyšší třídou je posud tak obyčejný, že se tomu ani na starém, ani na novém rejdišti jejím diviti nesmíš.

Byl krásný, teplý podvečer. Jasná obloha nad námi, veselá hudba za námi — spanilý svět kolem nás a živá mysl v nás roznítily srdce naše a rozproudily řeči naše. Rozmanitá rozprávka naše točila se okolo věcí velmi politických, jakož je úmluva strany procházky na Karlův Týn, do nebes vychvalování některých dívek, hloubavé sečítání přirůstajících tak řečených vlastenců a konečně i podezřelá slova o našem divadle! A důležitosť věcí těchto nás tak zachvátila, že jsme o tom všem hlasitě mluvili, ano že jsme i *česky* hlasitě mluviti se neostýchali, nic na to nedbajíce, zdali nás kdo poslouchá.

„Že jsme i česky hlasitě mluviti se neostýchali!“ Osmělil jsem se a podotknul věc choulostivou. Nechť se chytí za nos, komu poznamenání moje nelibě zavání!

Zdaž by to kdo věřil, že se v Praze ještě lidé nacházejí, kteří veřejně česky mluviti, veřejně k národu svému se přihlašovati, veřejně o své krvi svědectví dáti se ostýchají — ba bojí? — *Bojí*, pravím! O mnoho-li potupnějšího opovržení zasluhují takoví, než oni, kteří se za jazyk mateřský jen stydí! Nemiluji sice mnohých otázek, ale tu se táži sám: „Proč? — Proč se ostýchají? — Proč se bojí?“ — Od prvního probuzení se ducha národního z dávnoleté ospalosti až po dobu nynější — od prvních

tónů lyry Puchmírovy až k posledním hláskům Ludmily Tiché a M. Čacké stojí počínání Čechů zřejmě, bez tajivé záclony, před světem. Vzdělání, osvěta, povznešení v dlouhém zanedbání pohříženého lidu — to jest ona snaha, s kteroužto za národy jinými pospíchati musíme, abychom hodni jmena svého, šperkem a ozdobou byli v lesknoucím se velikánském kruhu světodějných národů.

Mluvili jsme posléz o divadle, o českém totiž, jak jsme si několik ročně z milosti nám poskytovaných her nazývati oblíbili, a těšili jsme se na jich nové začetí o sv. Václavě, na nový repertoir, přišli jsme na vady herců našich, na jich nejslabší stránku — *nezběhlosť v jazyku*, i jednali jsme o schopnosti, sdílnosti a chuti obecenstva. Jeden mezi námi dokazoval, že by se obzvláštní zřetel na veselohry obrátiti měl, druhý se zastával truchloher, třetí se oběma smál, že ještě ani těch ani oněch v literatuře domácí nemáme, čtvrtý se rozhorlil, proč se tedy o jich zhotovení nezasadíme — a všickni vespolek začali jsme pak vyšetřovati, jak by se v té potřebě nejlépe pomoci dalo.

„*Aber — sie erlauben, meine Herren!*“ zaznělo náhle vedle nás — „*warum schreiben sie nicht lieber deutsch?*“

To byl z čista jasna blesk! — Zrovna vedle nás u jednoho stolu sedělo to milé znamení otázky. Jeho *Proč?* zkazilo mi všecku další chuť k mluvení. Ne snad, že bych se ho byl ulekl a zarazil, neboť podobnému jalovému slov otloukání, jakož jest: Proč nepíšete německy? ucho mé již přivyklo; ale mrzel jsem se, že člověk, an se chce z milého božího dne radovati, nenadále lecjakým komárem znepokojen bývá.

I začal jsem to neočekávané znameníčko prohlížeti, pokud jsem je za stolem polo-uschované okem postihnouti

mohl; a ejhle! — z té vyzáblé tváře, z toho číhajícího pohledu, z toho zkrouceného, jako kočičího hřbetu poznal jsem, že je to tvrdohlavé, zařezané — aneb jak říkáme — kované znamení.

My — *inter nos* — na okamžik hleděli jeden na druhého, vesměs při chuti jsouce, dotíravé znamení zkrátka odbyti.

„*My neumíme německy!*“ zachechtali se někteří; ale protivník náš byl kované znamení, a tím jedním střelením se nezvrátil.

„Šašky!“ prohodil. „Povězte mi pravdu — proč nepíšete německy?“

„Proto že jsme se tomu neučili!“ byla krátká odpověď.

„Neučili! — A jakž pak jste získali, co nyní umíte? Jakých prostředků jste užívali, abyste k vědomostem dospěli? Česky jste se tomu ve školách neučili.“

„To máte pravdu — tam nás krmili odpornými a zácpu přivodícími pilulkami, kdežto by nám bylo zdravé mateřské mléko více pomohlo; ale čeština se s námi zrodila, a chybu přirozenou je těžko odložiti.“

„A to bych ti také neradil!“ ozval se můj soused, ohnivý Břetislav. „Kdo na vlastní krev zapomíná anebo se jí odříká, je bídná z hlíny nádoba shnilé duše.“

„S námi nic nesvedete, milý pane!“ těšil jsem znamínko; „my jsme ryzí Čechové!“

„A blázni by se v cizí kabát převlíkali!“ prohodil zase Břetislav. „Vždyť by jim ani neslušel, ani ke cti nesloužil.“

„Proč blázni, pane?“ vystřelilo znamení otázky a zašpičatilo ústa k posměchu. „Či-li se domníváte, žeby vám to k hanbě sloužilo, kdybyste mezi muži stáli, jakoví

Schiller, Göthe, Tieck a Jean Paul jsou? Či-li snad mezi sebou větších duchů vykázati můžete?"

„Nemíchejte si kolečka, drahý pane!" usmál jsem se neustupnému; „neboť té pošetilosti nám nikdy ani na mysli netanulo, abychom se Pölitzovými slovy: Raduj se, jinochu německý! neboť i Hus byl Němec! — k velikým mužům cizím jako ke svým krajanům hlásili — té nehodné dotíravosti, toho osobování si všech výtečnosti postoupíme rádi jiným národům. Vy ale, pane, hladíte Němce právě za tou příčinou pěkně po srsti, za kterou Čechu vykrákati chcete. Či co byste u př. soudil o Göthovi, kdyby byl psal turecky?"

„Na takové necestí nemohl tento mocí genia svého zblouditi. Ten jej pevně postavil na místo, kdež národu svému s největším užitkem posloužil."

„Ach, není možná?" zvolali jsme jedním hrdlem. „Tedy snad myslíte, že bychom i my národu svému s největším užitkem posloužili, kdybychom psali německy?"

„O tom jsem přesvědčen!"

„Že jste?" promluvil jsem za ostatní. „Já však jsem přesvědčen, že národu svému nejlépe češtinou posloužím. Tu máme tedy dvoje přesvědčení. Jakž mi svoje zastanete a moje zvrátíte?"

„Snadně, pojednou! — Kdybyste psali německy, měli byste větší čtenářstvo — větší publikum."

„I nechte ho — nechte ho!" ozval se opět Břetislav, jehož tváře a oči již hořely. „Totě kněhkupec, a počítá jen, kolik exemplářů by rozprodal!"

„Pak bych pána věru politoval, neboť by se mu spekulace velmi špatně dařila," odpověděl jsem příteli a obrátil se na to zase ke kovanému. — „Tedy větší čtenářstvo? Myslíte-li, žebychom čtenářstvo celé německé

říše získali — kterouž Bůh sám vždy posilniti a ostříhati račiž! — pak máte arci pravdu, ačkoliv nevím, žeby zdejší německá produktivnost venku byla u veliké pověsti, alebrž umím o nejednom příkladu ze dnů našich povědít, kdež literární podnikání českých Němců ani doma ani v cizině dosti podpory nenacházelo. Myslíte-li ale, pane, žebychom jen mezi českým pomezím německou knihou většího obecenstva získali — a moudrý, spravedlivý člověk nemůže jinak soudit, nežli že přede vším *vlastnímu* národu sloužiti musíme — pak jste, pane, na hrubém omylu a velmi špatně s geografií a statistikou vlasti naší seznámen."

Milé znamínko se usmívalo, jako by bylo věci své prajisto, a touto svou jistotou mě zmásti mohlo. Já ale znám zbraň takovou, i vím jak se jí opříti.

„Že se v Čechách již na čtyry miliony duší počítá," spustil jsem velmi lhostejně, „budete arci věděti; zdá se mi ale, že se něčeho až posud vám nepovědomého dovíte, když vám povím, že se mezi nimi sotva třetina Němců nalezá."

„Nu budiž, já vám věřím; však je to dosti hezký počet. Tedy třetina — ta vám odpadne, kdežto by vám, kdybyste psali německy, zajisté i ty druhé dvě třetiny porozuměly! Či že ne?"

„Nikdy! a jakžby to mohly, připustíme-li, že Čechové jsou? česky myslejí a česky cítějí? Či-li se domníváte, že v Čechách naskrze každému německou knihu do ruky dáti můžete, aby se poučil anebo pobavil?"

„To si myslím! — A proč bych nemohl? Kdo je v Čechách aspoň poněkud vybroušeného rozumu, a kdo tudíž i schopnosti má, knihy s užitkem čítati: ten se musí dobře znáti v němčině."

„Že musí? Děkujte, že vás ony třídy lidu našeho neslyšejí, které sotva že k denním potřebám němčinou zuby si přelamovati se naučily, aneb docela ničeho od zkažených soudruhů nepochytily, přece do roka dosti kněh přečtou — nebo by aspoň přečetly, kdyby již pro každou třídu i hojné literatury bylo — těm byste nesměl říci, že vybroušený rozum nemají. Díla jejich vydávají platnějšího svědectví, a řemesla i hospodářství jejich překrásně zkvítají. Děkujte, že vás pouhý český lid a s ním i moravský a slovenský národ po Uhřích neslyšel, kteří jednoho jazyka užívajíce, i po jednom a témž prameně osvěty prahnou."

„Nu, chcete-li mezi své publikum sprosté řemeslníky, rolníky, pastýře a tak dále počísti, nebudu se déle s vámi hádati. Jáť nevěděl, že vám nejvíce na chatře národu záleží!"

„*Na chatře* — *?!*" byl bych se bezmála rozkřiknul, avšak ještě dosti časně jsem nenadálé pohnutí utišil, a mírně mluvil dále: „Nežli vám na tento ousměšek odpovím, řekněte mi, *co* a *pro koho* z lidu píší zdejší němečtí spisovatelé? Kde, jakých a v kterých rukou naleznete spisů německých — beletristických i vědeckých — ježto vyjdou z impressí po Čechách? Já vám potom povím, že v jazyku českém díla vycházejí, ježto by v němčině sepsána, ani polovička tisku nebyla se dočkala. Vezměmeť u př. jen časopisy musejní a theologický — aneb nejnovější dílo „Šafaříkovy starožitnosti". Vydání prvního svazku této veliké práce pro množství sešlých-se odběratelův ani nepostačilo. Stalo se vám to tady někdy s dílem vašich spisovatelů? A byť by se i stalo — je to chatra lidu, ježto se o takové dílo v takovém počtu hlásila? O šťastná země, kdežto se chatra lidu s tak

důmyslným spisem obírá! — A byť i chatra byla — proč by nám nemělo také na ní záležet? I nejmenší mezi národem může a má se honositi osvětou téhož svého národu, a kohož Bůh nad národem k bdění postavil, musí se také o vzdělání nejmenšího mezi ním starati. My pak se těšíme, že se nám právě v té chatře — jakž pouhé Čechy milostivě nazýváte — národní síla zachovala. Ze zdravého, v žádném nepřirozeném parníku zkaženého, a byť i po nějaký čas pohozeného jádra jeť se dobrého zrůstu nadíti. — Vy se usmíváte? Nechce se vám do víry o zdravém jádru v našem národě? Ba snad myslíte, že v něm všecka národní síla již vyhasla? — Neohlížejte se na to, že, jako u jiných národů, také u nás neustálý veřejný pokřik neslyšíte: To jsme my, Čechové, dokázali — to my, Čechové, umíme! — neboť dle slov básníka našeho neumí

Slovan skoupozvuký
Lermo se vším tropiti a hluky:

na to se neohlížejte; alebrž rozevřete tuhou skořepinu, v nížto se jádro národa po dlouhá léta ukrývati musilo, prohlédněte české srdce, důvěrně-li se před vámi rouška odhalí, a s nelíbým ustrnutím shledáte v něm poklad, kterýž byste nám rádi, když ne jinak, aspoň ousměšně upřeli.“

Mezi touto delší řečí pozoroval jsem, že milé znamení bedlivěji poslouchá, že však i novou otázku chystá. A v skutku také hned začalo:

„Nebudu vám radost kaziti a uvěřím tedy, že máte ještě jádro v národě, i že jste tu skořepinu ještě dosti časně z prachu pozdvihli, než by docela byla uhnila. Ale *jakž* a *kde* medle chcete to jádro pěstovat? Vždyť nemáte, kam byste je zasadili — kdeby se blahodějně

ujalo? Veškeré školy a vzdělavací ústavy jsou u nás německé; ouřady, veřejná řízení a veškerá obecní správa konají se v jazyku německém; kdo chce zaopatření a důstojnosti nabyti, kdo z obchodu, průmyslu a z řemesel zisku vytěžiti; musí uchýliti se k němčině, jakož k jediné platné cestě, a protož byste měli, pánové, německy píšíce, národu svému raději na tu cestu pomáhati, nežli po prázdných snech lapati a neplatnou češtinou zúmyslně ho s ní sváděti!"

To bylo přes příliš! — Jako moře před bouří začalo to mezi námi hučeti a se hýbati, a já měl co dělati, abych nalil do zbouřených vln oleje.

„Ticho!" — zvolal jsem. „Potěšme se vespolek slovy: Odpusť jim, pane! neboť nevědí co mluví — a vyčkejme konce. Myť tu na sebe dosavad jen jako na slepo dorážíme, a každý snad za jinou příčinou. Napořád meleme jazykem o národě a co bychom pro národ činiti měli, a kdož ví, zdali se obou stran představení o národě srovnává? Ještě jsme neslyšeli, co vážený a statný náš odpůrce vlastně národem nazývá?"

„Národ" — byl tu kovaný hned s odpovědí — „národ je, abych řekl, společnosť lidí, počátek svůj z jednoho rodu odvodivších, z jednoho pěstování se radujících, jedny a tytéž potřeby majících, i stejným nadáním a právem, stejným poznáním a snažením o blaženosti své pracujících."

„Budiž; tenkráte i já vám radost nezkazím, a vyjádření vaše přijímám; jen tu jedinou maličkosť dovolíte mi ještě podotknouti, že jste nejhlavnější národův známku přehlídnul — totiž: jeden a tentýž *jazyk*, bez něhož nižádná společnosť lidská sloučiti se nemůže. Či-li mi to chcete upříti?"

„Neprávě a bez příčiny neupru vám ničeho, a protož jen směle jazyk za nejhlavnější známku národa položte, doufáte-li, zbraně proti mně nabyti.“

„Netoliko za známku, ale za první a nejpevnější základ a sloup — za nejvýznamnější vlastnosť národa musím jej položiti. Jazyk jesti dech, jesti duše národa, jesti objev celého národního života. Jazyk s národem a národ s jazykem vzájemně zrůstají a síly své rozkládají; v jazyku schovává národ své poznání, své příběhy a zkušenosti, v jazyku urovnává své slasti a strasti, v jazyku nalezá pak i nejsvětější své památky.“

„Nu? — a což medle z toho následuje?“

„Že národu přirozený jazyk *ničiti* jest tolik, jako jej zbavovati rozumu, srdce mu vytrhovati, veškeru víru jeho zvracovati, nejsvětější památky mu rušiti, o důstojnosť mezi jinými národy jej okrádati, z domova jako nevidoucího do pustých cizin vyháněti — jako jej zabíjeti!“

„Aj, aj, pane, vy malujete *křiklavými* barvami! O Čechách z toho všeho pranic neplatí.“

„To je také naše naděje a útěcha.“

„Kdež pak se tu jedná o *zbavování jazyka?*“ mluvilo znamení dále. „Že váš český nad hrobem stojí, stalo se během a střídáním osudův, jimžto již mocnější národové, nežli český, podlehli; bez násilí, pozvolna vštípila se cizí ušlechtilá očka ve kmen slovanský, a nyní se již rozkládají v blahonosné větví. V Čechách děje se poněmčení samo sebou, cestou přirozenou.“

„Je-li pak možná? — Moudrý pane, toto místo, jakož sám uznáte, nehodí se k vysvětlování, jakým způsobem se u nás převlékání v cizí oděv děje; avšak byste ani kusu historické vědomosti, ani lidského citu míti nemusil, chtěje dokazovati, že — co se u nás kdy k ochabení

národnosti dělo — samo sebou, cestou přirozenou anebo mocí osudův přišlo. Ostatně však — nechť se to již dělo násilím nebo během časův: my musíme nyní zřetel *na to* upnouti, že se věc ve zpáteční kolej obrací. A protož vězte, že nestojí jazyk český nad hrobem, jak se vám říci líbilo, ale že po dlouhé zimě krásnějšího jara se dočkav, spanilé pupence nyní vyráží — a že se tedy v skutku nyní žádné poněmčování neděje. Mohlť bych vám příklady uvesti, že se jazyk český v místech rozšiřuje, kde po něm před několika desíti lety sotva památky zbývalo. Poznáváť Čech, že musí bez těkání po cizokrajných končinách k nejbližšímu pramenu se uteci, že musí k nejplatnějšímu prostředku sáhnouti a pokladem národního jazyka těžiti, aby bez maření času s umrtvujícími formami co nejrychleji cíle dospěl, od něhož jej skoro dvě století vzdálila."

„Dle vaší hlavy velmi pěkně řečeno!" ušklebil se odporník sladince. „Což ale, kdyby národ sám jiného byl smýšlení a jazyk německý za jedinou cestu k blahu svému uznával?"

„Ha, ha!" dal jsem se do smíchu; „velmi moudré *kdyby!* Škoda, že má chyby."

„Proč se tedy Čech tak pilně jazyku německému učí?" dotíralo na mne znamínko.

„Ha, ha!" — smál jsem se dále — „ještě moudřeji! Proč jíte, když se vám chce jíst? A proč jíte z chleba černého, když vám bílého nedají? — Ale nemusíť ostatně jeho pilnosť jazyku německému se učiti — anebo vlastně do něho se vmysliti a vžíti a svůj vlastní zavrhnouti — býti asi tak veliká, jakž byste nám rád namluvil; neboť po dlouhých

sto padesáti letech, co síla národní klesati začala, rozprávějí ještě tři miliony lidu po Čechách tím jazykem, kterýž vy již nad hrobem státi vidíte. A že mezi týmž lidem ani poznání o potřebnosti otcovského jazyka, ani láska k němu, jakož ke všemu, co se týče národnosti, ještě nevymřela, nýbrž den po dni se mladí a bujaří: tu vám krom jiného budiž *to* nejpatrnějším důkazem, že se odbyt na knihy české napořád rozmáhá. I musímeť se tedy také literatury naší držeti; plody její jsou naše školy, naše vzdělávací ústavy — dokud nevyhnutelná potřeba místa k jiným nevykáže; literatura je nášouřad, naše správa."

„A slovem" — vjel mi kypící Břetislav do řeči, k odpůrci kovanému se obrátiv — „s vámi nebudeme se o věc hádati. Dokud nám pán nedokáže, že Čech za jinou příčinou s výsosti svého někdejšího vzdělání spadl, a pak za jinými národy jen pokulhával, nežli proto, že mu hlavní žílu, domácí jazyk, zadrhli: dotud nás také nepřesvědčí, že se Čech bez národního jazyka opět vzchopí a ve tmách tapati přestane dříve, nežli padne, kdež mu jámu nastrojili. Nesmějte se, že nebyl jazyk náš bez ustání pěstován! Onť se podobá jen bohatým zasypaným dolům, a skryté, nepoužité poklady jeho jsou tak veliké, že brzo nejpěknějšího užitku poskytnou. V něm se nezakládá nic na pouhém větru, na zdání mudrujících hlav; ale všecko je vybráno z mysli a ze srdce národa, a tyto ctnosti jeho jsou nám i rukojemstvím, že se národní osvěta z něho co nejrychleji vyvine. My se učili jím mluviti a v něm mysliti; v něm nám i nejlépe národ porozumí. Původ náš, příběhy naše, čest a prospěch náš velí, abychom tohoto národního pokladu svého šetřili a hájili, a devatenáctého věku duch nedopustí — —"

„Dej pozor!“ — zkřikl náhle můj soused, ale v tom již dopadl plný džbánek s veškerou tekutou zásobou zrovna do prostřed stolu. Břetislav, u své horlivosti semotam rukou šermuje, byl jej mimojdoucímu sklepníku z rukou vyrazil.

Tragikomická rozpačitosť — a veliký puntík na závěrek našeho parlamentování.

PROCHÁZKY PO VŮKOLÍ PRAŽSKÉM.

POVÍDKA.

(Psáno roku 1835.)

Jitro.

Dlouhodenním parnem letního slunce vysílená kvílela země po blahoplodné ovlaze a truchlíce zavřeli se mdlí zrakové jasného dne. Černým rouchem zastřela se noční obloha, jakoby smutnila nad ouzkostí dřímající krajiny.

Ale tu se otevřely brány nebeské, a proudem valilo se v nesčíslných, teplých krůpějích požehnání na hory a doly — na vysoký dub i na outlý polní zvonek.

Sesíleno procitlo nové jitro. Na lehounkých perutích proletoval balzamový dech budícím se okolím. Stromy se přiodily rouchem svátečním, klasy šeptaly radostnou ranní píseň, a kvítkové, ach — kvítkové otvírali tak vděčně a prostomile svá očinka, a pozdvihovali své hlavinky k modrému nebi, že jsem se musil k nim shýbnouti a libovonné kalíšky k ústům přitisknouti.

Šel jsem po hradbách od koňské brány k nové. Oko moje bloudilo kolem po zdařilých sazeninách, i probíhalo dále rozmanitě rozkošnou krajinu; bloudilo po rostoucím Karlíně, a od hrdého Žižkova, okolo nádherného domu vysloužilců, po celém tom věnci přes Libeň,

až kde se tichá Vltava pod vysokým břehem vine k Podbabě.

A v pohledu blízkém i dalekém zaplesala duše má. Hrstka času byla uplynula, a jaké to změny rozložily se kolkolem! I opět uplyne hrstka času, a kdož ví, jaké změny v tento ouval vejdou?

Bylot velmi časně, a — tak je měšťák o krásách přírody den co den žvatlající! — žádného jsem nepotkával, než dělníky, chvátající po denním výdělku: zedníky a tesaře s krátkými dýmkami — lacinou to snídaní — v ústech; nádenníky a přisluhovačky s denní potravou — kusem černého chleba — v uzlíkách pod paždím. Ale veselá jejich mysl činila, že jim dýmka chutnala nad pamlsky přesycených břichopásků, a zdravá jejich spokojenost těšila se na obědek někde v stínu, pod okny vybíravých boháčů.

Na osamělé věži svatojindřišské bilo pět hodin, když jsem vyšel z nové brány. Na můstku mě potkávaly žvatlavé mlíkařky. Pozdáli přešlapovali s hlavami svěšenými štěbetaví študentíkové, pilně za několik hodin k celoročním zkouškám se připravujíce. Za zády mi drnčel hlučný dostavník.

A již jsem stál v sadech Krenových. — Šveholivé pěnkavky mě vítaly; křoviny šuměly: Dobré jitro! Rozkošné bylo podívati se kolem na okřálé, desítiletou péčí jednotlivého měšťana ve prospěch i ozdobu veškeré obce dařící se sady. Kdybych byl někdy panovníkem, nebo aspoň řetízky a řády na rozdanou měl: může býti, že bych podnikatelům podobného zušlechťování krajin mnoholeté starosti a oběti barevnou pentličkou aneb kroužkem nahradil; může ale také býti, že bych to neučinil — jelikož tvůrce takových děl jen v ta zelená kola svých

stromořadí a stezíček vstoupiti může, a královská příroda ovine okolo něho věnec, jakémuž se nevyrovná diamanty vykládaný řetízek. — Seděl jsem tu za ranní tichosti skoro samojediný. Nekoulela se tu ještě, jako za dob odpoledních, na měkkém drnu skotačivá pacholátka, aniž tancovala okolo stromů vystrojená děvčátka, okřikovaná pečlivými chůvami. Nebylo tu štěbetání, chechtotu, škádlení a pláče. Dva, tři churavci, jimžto seschlé váčky nedovolovaly vyjeti do Karlových Varů, honili se mlčky dolů nahoru, činíce malá zastavenííčka u láhvice s křižovkou, u nížto zatím pod chladícím keřem starý věrný pudlík na stráži vrčel.

Seděl jsem samojediný, a v rukou mých ležel Göthův Faust. Šumící stromoví sypalo na mne libý zápach. I pohlížel jsem vůkol sebe na ty husté, rozmanité křoviny, na širokolistý kaštan a jemně zelenou akacii, a na to modré nebes klenutí; i pozoroval jsem cvrkající červinku, hopkující s kmínku na kmínek, a svatojanskou mušku, lezoucí po koruně prosté sedmikrásy; i ssál ten čistý, čerstvý boží dech, a v prsou mých rozhostila se outrpnosť nad ubohým doktorem všeho umění, kterýž uzavřen jsa v temném, zapáchavém kabinetu, v hlubkosť nezpytatelného světů řízení se potápěl.

Nešťastný, jehož duch nikde domovem není, a jehož oko cestu k zemskému ráji nevidí!

Tu zavzněl za mnou, za hustým křovím mužský zpěv. Nevznášeliť se arci zvukové z hrdla, pro jakové po divadlech zlatem plýtváme; byli to zvukové prostí, ale ze srdce vycházející. Zpíval to muž letitý.

Čí dítě jsem? Kde matka má?
Bůh otec můj, vlasť matka má!
V jich svatém náručí
Syn milovat se naučí,
K spáse mu cesta vykvétá!

Čí dítě jsem? Kdo bratr můj?
Vlasť matka má, Čech bratr můj!
V jich věrném objetí
Duch z těsné schránky zaletí,
K hvězdám se nesa blaženým!

Prosté byly jeho zvuky, ale v nápěvu zaznívalo cosi tak pohnutelného, žalostného i radostného, že se mi krev palčivě do tváří vproudila. Čili snad jen proto oči mé se zarosily, že jsem jedenkráte opět českou píseň zaslechl? — I obešel jsem křovinu. Na malé lavičce seděl tu stařec, s Lipským křížkem v dírce chatrného kabátu. V rukou držel malou vojenskou čepici. Hlavu, co jarní květ bílou, měl obnaženou, i zdálof se, že byl svým zpěvem ranní pobožnosť vykonával. Vedlé něho ležela sukovitá hůl, a dle hustého prachu na střevících a kamaších bylo souditi, že dnes již hodný kus cesty urazil. Bezpochyby touž cestou byly se i tváře jeho, ač také jinak zdravé, více zarděly, a oči mu hořely mládeneckým ohněm. V celé jeho postavě se jevilo tolik přívětivosti, že nebylo jinak možno, nežli na první pohled k němu celým srdcem přilnouti.

„Dovolte, příteli!“ promluvil jsem k němu, rovným krokem k lavičce zaměřiv; on se uhnul, a již jsem seděl podlé ranního zpěváka. „Vy jste začal dnešek velmi spanile,“ jal jsem se dále mluviti. „Jitro miluje písničku, a českou má tím raději, an ji v těchto místech málokdy zaslechne.“

Z ostra pozdvihnul stařec ke mně hlavu a díval se na mne chvíli, jakoby mi nevěřil.

„Málokdy v těchto místech?" řekl konečně s úsměvem. „Toť mi tedy konečně *moji* za nějakou zásluhu vyložíte?"

„Chuti bych k tomu měl, to máte pravdu," — dím já na to. „Aspoň mi dovolíte trochu se jí podivit."

„Podivit?" ptal se stařec horlivěji. „Že si Čech česky zazpíval? Aj, aj, mladý pane, slyšel jste již někdy pěnici, dokud jí lidská ruka peroutka neoškubala, anebo ji do pěkně malované klece nezavřela a tam ji dosti pracně jiným hlasům nepřiučila, — slyšel jste ji, pravím, že by se byla z krásného dne jinak radovala, nežli jak ji byl sám Pán Bůh tomu naučil? Či-li byste jí to za nějakou zásluhu pokládal, kdyby zpěvy vedla jako slavík anebo kanárek? Čili myslíte, že by měl člověk na tomto krásném světě menšího práva, nežli pouhý pták? — a žeby mu neslušelo zpívati, jak ho byla matka naučila?"

„Ani jedno, ani druhé nemyslím; to jediné vím, že se nám tady pozřídku česká píseň k uchu donese — a zazní-li tu někdy, že zazní beze všeho vědomí. Vyť arci přicházíte bezpochyby z krajů, kde ještě zachovalejší cit Čecha *k tomu* váže, co má považovati za posvátné po otcích dědictví a čím se má mezi národy vysoko povznesti. Kdybyste tu déle pobyl, pochopil byste rozum řečí mých a nerozhorlil byste se, milý vlastenče!"

„Ba rozhorlím se — i rozhorlím se ještě více!" řekl stařec s polosměšným a polovážným důrazem. „Vaše jediné: milý vlastenče! mi starou krev pobouří. Koho pak nazýváte vlastencem? — Kdo česky promluví? kdo českou píseň zazpívá? Jestli se vám jen takových

— jen kdyby se to mohlo státi beze všeho zapření-se a beze vší oběti.“

Musím se přiznati, že jsem s nemalým podivením na prostého, avšak ostrého muže pohlížel, slyše jej, an vedl hovor jako nejnovější časopis.

Kdo jsi člověče a odkud přicházíš? ptal jsem se ho v duchu a s patrným srdce tlukotem jsem doložil: — že mi tak směle pravdivou písničku zpíváš?

„Dívejte se na mne, jak chcete, mladý pane!“ spustil opět stařec — „i divte se, an šedivý, napolo zpráchnivělý vysloužilec, vám cele nepovědomý, o věcech mluviti se osměluje, aniž byl dokázal, že je kdy poznal. Já ale znám celou nynější dobu velmi dobře. Desetkrát i opět desekrát udala se mi příležitosť, ducha dnů našich z kněh i ze života zouplna seznati, i nepatřil jsem k oněm, kteří zahálčivě podlé vinice stojí, ažby přišel pán, řkoucí: Proč nevcházíte a neberete rejče do rukou? — Nízko postavil mě světů Pán, i nedychtil jsem vysoko vyniknouti, a dnové moji zůstali nepovědomí; ale učinilť jsem, a to je stáří mého nejkrásnější odplata! — učinil jsem, co povinnosť a síla kázaly. Byl jsem člověkem a — *Čechem!*“

Takto domluviv vzchopil se. V oku se mu leskla slza. Já musel dech zatajiti a rty pevně sevříti, aby se mi tím způsobem klapky nezarosily. — Divné pokolení lidské, ježto se za slzu stydíváš, přečasto za tu jedinou známku své lepší bytosti!

Chvílku jsme oba mlčeli.

„Podívejme se na to dětinské srdce,“ jal se konečně poněkud na rozpacích horlivý šedivec usmívavě mluviti, a spravoval si trubičku u dýmky, ježto mu byla mezi poslední řečí vyhasla — „podívejme se na to dětinské

srdce, jaké to se mnou, starým vousáčem, šašky provádí! *V něm* je ohně ještě dost, ale tuhle! — Na mou věru! a toho jste vy, mladý pane, příčina — ano, ano, vy jste mne připravil o snídani, neboť to byl poslední kousek hubky, jižto jsem byl prvé zapálil. Již mi z pokuty musíte drobítek ze své poskytnouti."

„To je mi líto, že nekouřím," omlouval jsem se vstávaje; „ale co se týče snídaně, i vy byste mě nyní o chuť připravil, kdybyste mi malou prosbu nesplnil."

„Prosbu? vám, pane? Totě jsem věru žádostiv!" usmál se stařec dobrosrdečně.

Šetrnými slovy zval jsem ho, aby mi své další příjemné společnosti popřál, a mě do blízké Kanálské zahrady na sklenici vína doprovodil. Stařec přijal pozvání mé bez dlouhého zdráhání, a tím opět, jakož vůbec veškerým chováním, projevil onu nenucenosť a jistotu, jakovéž jen dlouhým obcováním ve spolcích vybranějších nabýváme.

„Slunce nestojí ještě vysoko," rozprávěl, an jsme sady opouštěli — „a v nový domov dostanu se ještě dosti časně."

„Jste u Prahy na novo domovem?" ptal jsem se zvědavě.

„Ode dneška — a sice v domě vysloužilců. Vetché oudy nechtějí déle na světě službu konati; musím si tedy místečko k poslednímu oddechu a k složení hnátů vyhlídnout."

„Však se nezdá, žebyste před smrtí již ve strachu vězel," usmál jsem se.

„Ruka Páně vládne nad námi a zchvacuje i ostříhá nás všecky, všudy, před Prahou i v Praze," řekl starý nábožně.

„Neviděl jste již dávno naše hlavní město?“ ptal jsem se ho dále.

„Od roku šestnáctého — když jsme se vítězoslavně z Paříže vrátili. Tenkráte jsem byl ještě k světu podoben, a srdce moje schopno radovánek, jimiž nás po celém okolí vítali.“

„Od těch časů staly se arci mnohé změny po městě. Sotva se v Praze poznáte.“

„Ach, což dbá staré oko na změny, jaké se udály na domech. Já se budu dívati po lidech. — Slyšel i četl jsem o tom, jak ozdobně si Praha počíná, a když jsem dnes ráno k těmto sadům přišel, musel jsem jako dítě zaplakati. Byly to slze radosti a vděčnosti. Jakéž to boží požehnání na místě druhdy pustém, ano zlořečeném, ježto poslouchalo vzdechy katem umírajících! Byloť mi, jakobych na předsíň světa vcházel, kdež nebude ani zášti, ani nepřízně, ani bídy, ani zločinu.“ —

Šli jsme podlé hradeb vzhůru ku Pštrosce. Stařeček spínal radostí ruce, pohlížeje na zahradu, jakéž nebylo v té podobě za času jeho viděti. Hlasitě šuměly v Kanálce vysoké topoly, an jsme kráčeli ke stolům, ve chlad libostinných kaštanů. Slunce začínalo již plamennými ústy zemi líbati.

Byto jitro, že se i zasmušilému trudobylu srdce rozehřáti muselo. Nám se rozehřálo, a starcovi se rozehřálo ještě výše při sklenici vína. Připíjeli jsme si na zdar vlasti a všech šlechetných. Čelo jeho omladilo se, srdce jeho otevřelo se. Byloť nám oběma, jakobychom se již dlouhá léta znali a spolu obcovali.

I žádal jsem šedivého vlastence — on toho jmena zasluhoval! — aby mi pověděl, jaké byly a jsou příběhy jeho života.

„Vy mi přezdíte pošetilců," řekl rozčilený stařec, „budu-li vám o životě svém vypravovati. Skutkové moji jsou tak nepatrni, že ani snad za řeč nestojí; takéž bez pochyby mou celou rozprávku mimo sebe pustíte — ledabyste mi chtěl vytýkati, že moji dnové jen mou vinou nepatrnými zůstali."

* * *

Vojtěch byl syn majetníka skrovného statečku v kraji Prachynském, v okolí a osadě, jakž sám doložil, od kosti českých. Školy v malé osadě nebylo. Museltě ho tedy otec sám v prvopočátečním umění literním cvičiti. K tomu postačovalo arci vlastní vědění, jehož byl za mladých let ve školách městských a později v rozmanitém životě nabyl, jelikož syna také pouze k stavu hospodářskému odhodlal. Mnohým učením ho netrápil, ale co mu o nebi a zemi, o člověku a povinnostech jeho bylo třeba věděti: to mu hravě a lehce do paměti vštípil. Kněh mnoho neměli. Starý a nový zákon, modlitební knížky, Česká kronika, čtení o svatých otcích a kalendáře: to byla jejich celá zásoba; jiných kněh českých nebylo tenkráte skoro ještě ani viděti.

Vojtěch si oblíbil zvláště staré biblické příběhy a Hájkovu kroniku; v těch snil a žil. Jako David byl by se rád někdy s Goliášem potýkal, a kdyby byla krajinu hladová lesní šelma hubila, byl by jí hned jako Samson dravý chřtán roztrhnul. Uměl také povídati, jak se Čechové na Říp dostali, jak a kde později nepřátele pobili, a čím knížata a králové čeští slavného jména docházeli.

Když dospěl věku mládeneckého, zavzněla válečná trouba, svolávajíc zástupy k obraně proti sborům, z dlouholetých okovů vytrženým a v prvním okamžiku volného oddechnutí vášnivě bouřícím. Bylo to v tísni velkého francouzského povstání. Také mladý Vojtěch postavil se pod korouhev obranců domácích. Nenucen, z vlastního hnutí srdce, chopil se zbraně. Starý duchovní pastýř byl toho původem. Byltě to velebný stařec, vzor kněžských ctností. Stoje před veškerým shromážděním obce na posvátném místě, vztáhnul ruce k požehnání, a mluvil proudem v duši zňatých slov: Vzhůru, lide nábožný! vzchopiž se! opásej bedra a vejdiž v boj pro zachování vlastního přístřeší, jakož i pro blaho svých bratří. — I napomínal mládež, aby se nestrachovala a nezpouzela, nýbrž v ochotném boji českého jmena hodnou se okázala před světem. Vojtěch přišel domů, padl otci okolo krku, a prosil jej, aby mu proti Francouzům táhnouti dovolil. Otec sepnul ruce, zaslzel, požehnal jej ale — a třetího dne kráčel mladík za zvukem veselých bubnů.

Hbitá vůle a za časů tehdejších mezi lidem odvedeným neobyčejná schopnosť v literním umění pomohly mu hned za desátníka. Brzo stal se i šikovatelem. Tu se uzavřel první mír, a mladý poddůstojník musel se navrátiti do otcovské dědiny, jelikož otec náhle vadnouti začínal, aniž tu kdo jiný byl, komužby se bylo hospodářství svěřilo. Jediná dcera byla ještě outlého věku a nedospělá, aby byla celou domácnosť sama řídila.

Za krátký čas nato pochovali bratr a sestra otce podlé matky dávno zesnulé, a sami na to péči o zdar domácí vedouce, trávili život v blahé spokojenosti.

Bylič to nejkrásnější dnové, jichžto věčná prozřetelnosť Vojtěchovi dopřála, mládí jeho věnčíc růžemi. Sestra

jeho byla spanilé poupátko, den po dni vnadněji se rozvíjející. Duše jejich byly opoutány pouty kouzelnými, a všecky radosti jejich braly počátek v jednom pramenu.

Tu se hnulo francouzské vojsko poznovu přes Rýn, a pohubivši německou říši, překročilo prvními pluky české pomezí. Jedno oddělení rozložilo se v otčině Vojtěchově; na statku jeho hemžilo se množství neznámých hostů. Bývalý poddůstojník skřípal zuby při jich rozkazech, neopominul ale nikdy hájiti svého domácího práva, a stal-li se někdy povolnějším, byla toho zajisté jen sestra příčinou. O ni jedinou se strachoval.

I přihodilo se, že jednoho dne za příčinou rozvážení píce od pluku k pluku na několik hodin z domu se odebrati musel. Bylot mu při tom jakoby jel k smrti. Celý rok ze života svého byl by obětoval, kdyby nemocného čeledína byl mohl na ten jediný den uzdraviti. Byla to jízda jako pekelnými mukami. Srdce mu tušením a ouzkostí pukalo. —

Hustý pot valil se s uřícených koní, an se opět doma u vrat zastavil. Jakoby za ním nebezpečenství s ohnivým bičem stálo, hnal se do domu — — ouzkostný křik — jednotlivé vzlíkání a klení projelo hned na prahu duši jeho. I vyrazí dvéře — a spatří milovanou sestru s francouzským důstojníkem v zoufanlivém zápasu. Ona ho zahlídne — v plesu divokém se zajíkne: na to sebere poslední sílu — trhne sebou — a celým tělem letí k němu — klesá, i padá na zem; bratr ji nemohl zachytit. Anděl pomsty byl zastřel zraky jeho, a ruka jeho uchvátila sekeru, náhodou čili řízením v koutě stojící — a napnula se — a těžká sekera z ní vyletěla — a chlípný Frank se kácel s hlavou roztříštěnou — s tváří tokem krve zalitou.

Toto jediné okamžení rozhodlo nad Vojtěchovou i nad sestřinou budoucností. Jakoby byl hříšnou vraždu zpáchal, padla ouzkosť v duši jeho. O svůj život nedbal — ale sestra zajímala nyní celou jeho pozornosť a péči. Silnou rukou se jí uchopil — vzbuzoval k životu, a uchvátiv, kde co peněz bylo na hotovosti, i s umdlévající ještě dívkou dovlékl se k vozu. Koně si nebyli ještě ani oddechli, a museli již opět cválem uháněti k blízkému lesu.

Vojtěch se chtěl uteci na nejbližší úřad — ale koně nemohli brzo z místa a slabá dívka padala z mrákot do mrákot. I plakal, zlořečil, pobízel a zoufal — až jej v ouzkostech postaveného v lese pod šírým nebem soumrak přepadl. Tu nanosil ubohé sestře mechu k odpočinutí, a právě, an se začínala zotavovati, zavzněly na blízku i v dálce zvony, volajíce ku vzniklému požáru.

Veliká záře vystoupila nad večerní zatemnělou krajinou. Z domova prchlý Vojtěch celého okolí dobře povědom, mohl snadno uhodnouti, že to jeho dědina — i snad vlastní statek v plamenu stojí. I hnalť jej rozum k ochraně mohovitosti — ale síla byla jednak rozdělena mezi hynoucím statkem a uděšenou sestrou. Co měl opustit, komu dříve k pomoci přispěti? — Avšak dívka sama pobízela a prosila ho s rukama sepiatýma, aby pospíšil domov zachránit; v hustém lese, pod zrakoma tichých hvězd, na voze chtěla naň čekati. S duší krvácející obejmul Vojtěch sestru a vymrštiv se na koně, travou zatím napaseného, nočními temnosťmi letěl k domovu.

Celé okolí budilo se divokým hřmotem — a Vojtěchovi stavěl se každým okamžením hroznější obraz před oči. Celá dědina stála v plamenném moři, jehož

vlny se v hustém kouři divě zmítaly, nejdivěji ale nad jevištěm zpáchaného krvavého činu. Zlí hosté totiž našli důstojníka s roztříštěnou hlavou, a pomsta je rozpálila k strašlivé odplatě. Jako hejno rozsápaných tygrů vztekali se po nevinné dědině, požár a vraždu roznášejíce a pod každou střechou proklatého — jak říčeli — vraha hledajíce. Zoufanlivě hájili obyvatelé statek i život, a mezi tím, co nářek žen a dětí nebesa prorážel, co stáda řvala a trámy praskaly, rozléhalo se volání k pomoci spěchajících, zlořečení zoufanlivě se bránících rolníků a smrtící rány ručnic.

Náhle se hluk a zmatek dvojil; bubny zachřestěly, a z úst nepřátelských znělo: Bílé kabáty, bílé kabáty! V skutku bylo oddělení císařského pluku do vesnice vtrhlo. Celá hra krvavá se nyní zvrátila. Francouzové začali se ke svým bubnům stavěti, a pakli že padnouti nebo v zajetí uváznouti nechtěli, museli spasení v outěku hledati. V úplném zmatku ustupujíce, avšak srdnatě život hájíce, táhli se v řadech nepořádných k blízkým lesům.

Šťastnou náhodou nebyl Vojtěcha v tom nesmírném zmatku žádný z modrokabátníků poznal; měltě již každý s vlastním hájením co dělati, když vrazil do prostřed smutného divadla. Ale přítomnosť jeho byla marná; otcovské stavení sypalo se v prach a rum, aniž bylo možno, z toho jezera hltajících plamenů něco uchvátiti. Nepřátelská střelba, ozývající-se okolím, kdežto byl sestru v ouzkostech zanechal, vytrhla ho z ohlušujícího kolem ryku. Bylot mu přitom, jakoby každá rána srdcem opuštěné dívky letěla a v prsou jeho zazníval ohlas devaterých bolestí. Prudkým během zůstavil opět dědinu a zaměřil k temnému lesu. Avšak brzo poznával že k němu

nedorazí. Mezi ním a žádaným cílem táhlo se oddělení nepřátelského vojska — nohy jeho se chvěly, nikdy necítěná ouzkosť hrozila mu brzy zadrhnouti dech, brzy roztrhnouti ňádra. I padl na kolena pod zatemnělými nebesy a ruce k výsostem spínaje, řval zoufanlivě o pomoc. Tu se na blízce zablesklo — a sotva že ránu z ručnice ještě zaslechl, klesl v mrákotách na zrosenou zem. —

Uplakané zbudilo se jitro. Náhlý lijavec byl k ránu zde onde ještě doutnající trámy uhasil. Celá osada stála tu co živý obraz hrůzy; černé rumy, očazené zbytky zdí strměly jako hroby nad bývalou blažeností k zamračeným oblakům, a prázdná okna dívala se jako vypálené oční jamky na pohořelé žebráky.

Tu se Vojtěch probudil. S hlavou zavázanou ležel na otýpce slámy pod klenutým průjezdem dvorce svého; čeledín a děvečka seděli podlé něho. Pozdvihl hlavu. I bylo mu, jakoby se byl z těžkých snů protrhnul. Dříve musel oko na sebe, na osoby podlé sebe, a na tu celou zpoustu kolem sebe upříti, nežli se mu běh včerejších událostí opět jasně na mysl postavil — pak bolestně zkřiknul a hlavu do slámy zarývaje, dal se jako dítě do pláče. Tělesná slabosť přemohla statečného ducha. Čeledín nevěděl co počíti, škrábal se za uchem, a děvečka lomila rukama.

„Kde je Lidunka?“ vzchopil se Vojtěch najednou, a nářek děveččin začal se novým proudem rozlévati, neboť všickni byli toho mínění, že dívka při včerejší hrůze zahynula, an ji od té chvíle žádný ani okem nespatřil.

„Pryč, pryč! — osedlej mi koně — zapřáhni!“ — zvolal opět Vojtěch a pokoušel se, postaviti se na nohy; ale kolena pod ním slabostí klesala. — „Pospěšte do lesa!“

Tu se vydala čeleď jeho i více jiných na hledanou; ale v lese na popsaném místě, široko daleko nebylo pocitu ani po dívce, ani po voze a po koni! Bylo jen poznati, že tou stranou prchající Francouzové táhli. A tak tu nyní stál ubohý bratr nad spáleništěm hotový žebrák, bez přítele a duše příchylné, a nic mu nezbývalo, nežli chopiti se hole a vyhledávati ztracenou sestru, nechtěl-li žalosť uzavírati v osamělém srdci — anebo znova vstoupiti pod vojenské korouhve a vychrliti vnitřní bouři na lebky nepřátelské, nechtěl-li pud nejživější zatopiti v srdci krvácejícím . . . .

* * *

Když přišel starý vysloužilec u svém vypravování k tomuto místu, učinil přestávku, neboť jej bylo zpomínání přebolestně dojalo. S hlavou svěšenou, s očima sklopenýma, žalosti mráček na ctihodné tváři, ruce sepnuté a na kolenou položené — tak tu seděl šedivec dlouhou chvíli ani slova nemluvě a další události po nešťastném dnu a noci jako v duchu přebíhaje. — Já ho nesměl z toho tichého zasnění vytrhovati. Konečně opominuv o své ztrátě a o svém hoři dále mluviti, začal znova takto:

„I vstoupil jsem tedy zase v řady bojovné. Neustálé pochody a cvičení — vůbec to zápasení s válečnými obtížnostmi uchlácholilo poněkud ducha mého i obrátilo mysl mou k potřebám doby tehdejší; ale tichý žal svíral přece napořád ňádra moje. K tomu se dostaly nové žalosti.

„Když jsem se totiž hlásil k odvodu, oznámil jsem arci, že jsem již jedenkráte ozdobu poddůstojníka nosíval.

I vyjasnil se poněkud obličej zasmušilého setníka a živého vojáka. S oblibou přeměřil mě od paty až k hlavě a zabručel: ‚No, uvidíme, co se proň učiniti dá.‘ Na to se ptal dále, jaký krajan jsem. — Čech, řekl jsem, i muselot mi to vyjeti s neobyčejnou hrdostí, nebot se nový představený na mne podíval, jakobych byl řekl, že jsem čínský císař.

„Čech je?“ řekl pak ousměšně. — ‚Nu dobře, dobře!‘ doložil na to a propustil mne.

„Brzo poznal jsem, že mu byli krajané moji sůl v očích. Ospalí peciválkové, potměšilí zatvrzelci — a Bůh milý ví, jakých jmen nám dával. Cizinci v setnině se smáli, a co byli Češi, nevěděli, mají-li to přijímati co zasloužený trest, a nebo-li se rozmýšleti, zdali se jim křivda nečiní. —

„Pane, já znám vojáka; jen se na řady podívám, a již uhodnu, jakého jsou rodu. Já se ohlídnul mezi Francouzi, s Prusy a Rusy spával jsem pod jedním stanem, i vídal jsem, co Vlach a Uher dokáže: ale úctu pro Čecha, co vojáka! A byt i právě pluh byl opustil — — jen mu dosti skrovné světlo rozsvitte, proč ho do boje vedete: a rek je hotový. Povyku arci o svých činech nedělá — a v tom zůstává lid náš vůbec za pověstným Francouzem i Prusem; ale promluvte k němu: „Hoši, vzhůru! Pomyslete na domov a na rodiče, bratry, milenky a dítky — celý svět se na vás dívá — vzhůru!“ — a hoši valejí se jako strašná bouře ku předu, nebo stojí jako litina.

„Štěstí mi přálo, že si mě soudruhové brzo zamilovali. — Nedejme se věčně kárati! mluvíval jsem k nim. Hleďme, at si zasloužíme pochvalu. Kdo nám rod náš předstírá, činí bezpráví; otcové naši bývali slavní rekové.

Musíme si tedy slávu svou hájiti. — A nemluvil jsem nadarmo. Brzy nesměli jinojmenci nečistými ústy po nás plivati. A bylať jakási živosť, hrdosť v naší setnině, krásné to ovoce budícího-se ducha národního. V brzce nemohlo se již jiné oddělení našemu vyrovnati. Ale člověk bývá v bludech tak zaslepen, že byť i dobré očitě poznával, přece naschvál uznati je nechce, jestliže se s křivým jeho vtastním soudem nesrovnává.

„Setník musel snažení naše dobře pozorovati — bylo mu však odporné; zvláště padlo záští jeho na mne. Kde byla služba nejtěžší, museli ji zastávati Čechové. My ji ale zastávali ochotně, a odpůrcové naši museli hněvivě mlčeti.

„Konečně se přiblížila znamenitá bitva. Anděl smrti přeletěl přes bojiště, a tisícové padali mu za oběť. Nesčíslné kupy pobitých, potoky krve, zohyzděné oudy a bolestné proklínání nemohly po celý dlouhý den rozhodnouti, komu právo připadlo. Podobaloť se, jakoby duch světa člověčenstvu jen žilou byl chtěl pustiti.

„Byla to první bitva veliká, v nížto jsem se nacházel. Umdlen sklesl jsem večer na holou, tvrdou zemi. Na modrojasném nebes klenutí byl otec od věčnosti zlatým písmem napsal: Milujte se vespolek — a to zlaté písmo mohl spatřiti a čísti všeliký národ. I já jsem je četl okem bitvou zakaleným a uváděl si na paměť dnešní vraždění — a zpomínal na vlasť — a na sestru — a bolestně jsem vzdychal. Oči nemohl jsem k spánku zamhouřiti. I vstal jsem a bezděky bral se utichlou krajinou.

„Hlasité úpění vytrhlo mě z hlubokých myšlének. Protrhnuv se poznám, že jsem byl až k místu zabloudil, kdež nepřátelé poslední útok učinili — ale nadarmo.

Mrtvoly tu ležely kolem, a při lesku tisícerých hvězd bylo podle šatů rozeznati přítele od nepřítele. Úpění vinulo se z úst přátelského důstojníka. I sehnu se k němu — byl to můj zarputilý setník. S roztříštěnou pravicí ležel pod dvěma Francouzi, jižto v posledním zápasu s nemilosrdnou smrtí až na něj se byli svalili. Ležel, nesnesitelnou žízní trápen, jako pod svalinou ohromného skaliska, ani hnouti se nemoha. — Zab mě — dotluč mě! úpěl hrdlem prahnoucím; ale já, odhodiv bojovníky zarýnské, naložil raněného na bedra a bral se s ním k zástupu.

„Jakž mám nyní, milý pane, setníkovo pohnutí popsati, když opět smyslů nabyv, seznal, že jej potměšilý desátník — jakž o mně při své národní závisti soudíval — jistému zahynutí z náruče vytrhnul. Byly to snad první slzy, co v oku jeho lítostí i radostí se zaleskly, a pro ty jediné počítal jsem osvobození jeho vždy mezi nejkrásnější svoje zásluhy. Seznaltě v studu mužném, že Čech, i pronásledovaný, chová srdce šlechetné, ježto na útisky snadno zapomíná a mír nade všecko miluje.

„Jakž mi možno napraviti, vzdychal, čím jsem na tobě a na tvých krajanech se prohřešil!‘ — Důvěřujte v nás, jako důvěřujete v jiného člověka, řekl jsem na to; my si neosobujem většího práva ve spolku člověčenstva, než jakého vyšší mocí uděleno bylo všechněm. Já, hle! miluji-li koho pro poctivosť, miluji ho, že je poctivý Čech, Němec anebo Francouz; a musím-li někoho pro zlé srdce nenáviděti, nenávidím ho, že je zkažený článek v řetězu veškerého člověčenstva, nikoli jednotlivý oud některého národu. Ctnosť jest cíl od řízení věčného všemu světu vytknutý — a všech nás touha směřuje k cíli tomuto. Stojí-li jedni blíže u něho, a druzí

pozdaleka za ním klopýtají: to bude samojediný onen od věčnosti souditi, a počet budou mu vydávati oni, v jichžto ruce položeny byly prostředky, sebe i jiné k tomu cíli přivesti....

„Setník stal se od té doby mým příznivcem i přítelem. Byl jsem hned na místo v boji padlého šikovatele dosazen — a brzy na to vyskytla se příležitosť, že jsem měl povýšen býti za důstojníka. — Tato byla nejdůležitější, všerozhodující doba mého života. Já se za tuto novou důstojnosť poděkoval.

„Pánové a představení hleděli na mne arci s podivením — neboť něco takového nebylo u vojště posud slýcháno; ale já nedbal na jich divení a na jich domluvu. Možná, že jsem chybil, ale já tehdáž jinak nemohl. Což bych i byl začal mezi pány se zlatými třapci? Mezi ně hodili se jiní, jichžto mysl po slávě a lesku hořela, a kteří snad i k tomu byli schopnější. Já si byl zvláštní svět okolo sebe utvořil, v tom jsem byl živ, v tom jsem pracoval a nacházel spokojenosť; nač jsem se měl v nový vtírati, nevěda, zdali tam dovedu a najdu co ve starém? Byl jsem poddůstojníkem, a moji lidé mě nazývali otcem. Já k nim mluvil o povinnostech; já je káral a podněcoval — jako syny jsem je vodil k poznání jich lidské hodnosti. Pro důstojníka by se to nebylo tak hodilo. Ten by v poblesku zlaté porty se nebyl směl zatoulati k temnostem sprostého vojáka — a takž bych se byl musel odříci radosti, tolik mužů jmenovati syny. Zůstal jsem arci jen při komisárku a španělce; přec mě ale neminula jakási oslava. Setninu naši nazývali při celém pluku českou — a kdykoli veřejné cvičení bývalo, dávali nám i cizí generálové svědectví, že jsme setnina nejlepší. Mimo to jsem věděl, že z mých rukou každý rok deset,

patnáct i více statných Čechů do otcovských dědin odešlo, a vědomí, že člověk vykonal, co mu bylo uloženo v životě — to vědomí, pane, platí v šedesátém roce tolik, jako kdyby mě za hrstku let do rakve položili v generálském kabátě.

„Tuto vizte, milý příteli!“ mluvil rozčilený stařec dále, a srdce vínem i hovorem rozohněné odhalovalo se mu až na dno. Při tom vyndal z náprsní kapsy svou koženou tobolku a rozevřel ji na stole. V ní se leskla veliká zlatá medalie císařská, vedlé ní se černal křížek pruský a pod ním ležel křížek ruský vedlé neapolského.

„Tuto vizte, milý příteli!“ mluvil s úsměvem, „že jsem i co poddůstojník bez veřejné hodnosti nezůstal. Krom zlatého peníze vedly sice tyto dárky cizí uznalosti málo kdy na mém kabátě parádu, ale soukromě a zvláště v letech starších častěji jsem se jimi těšíval. Zpomenutí na dny a příhody, když jsem tyto věci byl obdržel, to mě vždy těšilo, a já se jako dítě dárkem velkonočním jimi bavil — právě jakož nyní po dětinsku žvatlám a vás bezpochyby od prací důležitějších až do promrzení zdržuji.“

Nikoli! — nezdržoval mě. A do promrzení? — já bych ho byl až do večera poslouchal. Pohled na jeho vojenské ozdoby mě vábil, poptati se i na příčinu, za jakouž mu byly na prsa připnuty. Věděl jsem ale, že se ještě před polednem hlásiti musí ve svém novém domově, a slunce prorážélo již plamenným dechem i husté klenby stinných kaštanů. Doufalť jsem také, že se nová naše známosť dneškem neukončí, a že se ještě často se šedivcem do hovoru dostaneme.

Odcházeli jsme tedy z rozkošné zahrady. Cestou zmínil jsem se ještě o jeho sestře.

„Zpomenutí na ni podobá se mi jen jako pěkný

sen v letech dětinských,“ odpověděl stařec; „nikdy více jsem ji neviděl, ani o ní neslyšel. Ona jesti jako zjevení-se ducha strážného, stojícího na začátku mé pouti pozemské, a jako úkaz anděla, kynoucího mi na konci mé dráhy s výsosti.“

V sadech Krenovských dali jsme si „s Bohem“. Starý Vojtěch bral se podlé paty nádherně se bočícího Žižkova k domu vysloužilců; já se vracel mezi hlomoz Pražský.

Poledne.

Pod širým nebem, v chládku šumících stromů, obědvá se výborně! Barvířský ostrůvek a jeho lupenaté klenutí, to hučení blízkého proudu, to poletování občerstvujících větérků — ano i to klepání vedlejšího mlýnu jsou mi tak příjemné, že bych si po celý život nic jiného nepřál, než abych právě na tomto ostrůvku — zrobiv každého jitra něco užitečného — o polednách u veselém spolku vyprázdniti mohl sklenici nesírovaného a při chutné míse nabyti opět nové síly k robení věcí užitečných odpolednímu.

Bylo se nás hezký počet dobrých známých usadilo kolem dlouhého stolu. Jedni světili svátek vzdálené milenky — modrooké Naninky a černovlasé Netinky; druzí pili na rozloučenou před blízkou cestou a jiní opět pomáhali těm i oněm v bratrském připíjení váčky oblehčovati.

Vesele klepaly nože a vidličky, vesele cinkaly sklenice a vesele se rozléhaly rozprávky a smích. — Mezi to zavzněly náhle struny kytary a harfy; ba nyní se začal ozývati také zpěv.

Jsemť na to sice hrdý, že náležím k synům vlasti,

kdežto zpěv a hudba v každém křoví bydlí a v každé chatrči zaznívá; ale ono v strunách se hrabání, ono ucha roztrhování, jakovým nás — sedni si teď pro zábavu kam sedni — všude pronásledují: to jest, šetrně řečeno, více, nežli ucho české snésti může.

Jako diví trhli jsme s sebou skoro všickni u stolu, an harfa s kytarou zvučeti začala, a na rozkoš jiných hostů se neohlížejíce, chtěli jsme již již jeden přes druhého: „Jděte ke všem...!“ zvolati; tu vyploul první tón z hrdla dívčího, počínající známou romanci z Fra-Diavola.

Jako slovem kouzedlným uváznulo nám ostatek zlopověstného: „Jděte ke všem —“ na jazyku, i spolknuli jsme jej zase jako hořkou pilulku a s dechem zatajeným začali jsme se rozplývati ve zvucích, linoucích se od zpěvkyně kolem pod košatými stromy. Srdce trnulo při opětování temného: Diavolo — Diavolo, a když zavznělo naposledy, vypadly rázem ze všech rukou vidličky i nože, a hřmotné tleskání s hlasitým „bravo, bravissimo!“ zatřáslo hustým lupením.

Zpěvkyní obrátil se nyní celý náš hovor od západu k východu; ona obrátila i veškerý náš zřetel na sebe. Jí po pravé seděla ženština, stářím asi k roku pětačtyřicátému se klonící. Bylť patrno, že to sedí matka podle dcery. Ta líbezná, tichým trudem poněkud zastřená, ale posud pěkné známky bývalých vnad panenských nesoucí starší tvář jevila se v podobě dívky jako novozrozená. I tato byla sice již také první stupeň rozvíjejícího-se panenství překročila, ale i v roku dvacátém — jak se zdálo — podobala se nevinnému, přes vlažnou noc rozpuklému a prvním ranního slunce bleskem rozvitému lilium. Čistým, od hlavy až do paty černým oděvem jevila se zvláštní

jich obou půvabnosť ještě v krásnějším světle — jako krásný obraz v krásném rámci.

To nebyly světoběžnice z pohodlí a lenosti — hříchem bylo by bývalo, takovou myšlenkou o jich ctnosť jen zavaditi; nebyly také Vlašky — tomu odpíraly obou bělostná pleť, modré oko a zlaté vlasy; ba nebyly snad ani dlouho při této obživě, neboť, slyšeti dívku, an libohlasou harfu probíhajíc, takovým hláskům velí plouti z krásných ňader — tu slyšeti a neříci jí: Ty patříš na bok nejprvnějším zpěvkyním; proč se vineš takto v prachu? — to jí neříci: zdálo se mi tak nemožno, jako pojmouti věčná díla genia Mozartova a nevzdychnouti při zkažené chuti nynějšího divadelního publikum: O chudí chudincové, kteřížto nacházíte rozkoš v plodech, jakéž v posledním čtvrtstoletí světu na obdiv posýlají Vlachové!

Já z přesvědčení — a jiní, že to kritika činívá — lajeme nemilosrdně na hudbu vlaskou, a přece všickni, kdykoli se meduplná ústa spanilých zpěvaček k vlaské písni otevrou, rozkoší v italských sladkostech jen toneme; neboť jest ovšem něco jiného, kochati se v jednotlivých kusech vlaského hudebního cukrářství — a opět něco jiného, broditi se tekutinou celé zpěvohry. A protož nás i nyní okouzlilo ještě několik Donizettských cukrátek, podaných nám jako na pokvasy krásnými ústy neznámé, černorouché zpěvačky. Vespolek jsme se těšili, až půjde kolem s notami.

Konečně se vzchopila — ne však dcera — nýbrž matka. Totam bylo naše radostné očekávání. Však hle! — koleda se mění. Ach — to je bohabojná dceruška! Také ona vstává a nutí matinku s úsměvem i polovičním násilím k sezení. Obchází kolem stolů sama.

My se byli na to všickni těšili. Mladí jsme byli,

a každý z nás byl snad již někdy s hezkou harfenistkou rozmlouval; tuto jsme si umínili sladkými slovy zasypat. Ale podivno! když k našemu stolu přikročila, bylo nám, jakoby pramen našeho vtipu až na dno byl vytekl a jazyk na dásni suchem sprahnul. Před tím andělem nesměli jsme se obyčejnými průpověďmi blýskati! — A přece byla před námi u dvou jiných stolů, i viděli jsme, že se měla do řečí a do smíchu... co mohla s těmi stuchlými pány mluviti?

„*Ich bitten, meine Herren, Mutter arm und schwach!*“ Těmito slovy ze rtů potichu vyklouzlými, pozdravila náš veselý sbor a s očima sklopenýma postavila na stůl malou, plechovou pokladničku. My hleděli jeden na druhého. Tať neuměla ani německy!

Na některé tváři chtělo usmání vypuknouti, jiným hledělo z očí podivení, že takový vtělený anděl německy neumí, a druzí opět byli by na své spasení přisahali, že hned prvním okamžikem poznali, že to není květinka domácí. A přece nebyl názvuk špatné její němčiny ani vlaský ani francouzský; vyslovilať *ch* i *h* velmi jádrně; všecko to znělo tak... po česku; — dech se leknutím ve mně zatajil při myšlénce, že je to snad pouhá Češka, a že odzpěvuje písně vlaské jako naučený kanárek! Protoť se mi zdálo, že se posléze na všech tvářích kolem stolu nad sladkým omylem smích rozšklebuje; neboť neměla-li výborná zpěvačka ceny své u mladých šviháků pozbyti, mohla se počísti třeba k národu, jenž po břehu Mississippi jazykem mlaská, jenom ne k dívkám českým, nehovořícím dobře mluvou německou. — Ó vy háje, ó vy luka, a vy města, a vy chýše! brzo-li pak prohlédnete a pravou stezku naleznete k svému spasení? O ctěte, ctěte, cokoliv je vašeho, a pěstujte, co se v lůně vašem zrodilo!

Ale ta podivná zpěvačka vyvedla nás brzy z bludu! *„Verzeihen, ich schlecht sprechen die deutsche Sprache,“* začala opět s jakousi kouzelnou prostotou; — *„aber — qui ne parle jamais mal, ne parlera jamais bien.“* A to: „kdo nikdy špatně nemluví, nebude nikdy dobře mluviti,“ pronesla tak plynnou a libozvučnou frančinou, jakž se jen oněm podařiti může, kdož jazyk francouzský na břehu Sekvany slyšeli.

I zaplesal jsem v duchu, že několika slovy vznikající ve šviháckých kotrbách domněnku o nepatrnosti dívčí porazila. Postoupila hned o tři stupně v naší milosti. To bylo znamenati na pachtění, v jakovém se každý z nás přičiňoval, vynášeti trošku své frančiny na prodej.

Hynek, nastávající justiciar, jemužto jaksi nemotorně na jazyku vázla, omlouval se vlasky: *„Ogni principio e difficile,“* * — a dívka, sotva zaslechnuvši zvuky tyto, doložila usmívavě: *„La pazienza vince ogni cosa!“* **

Nebyla se tedy vlaskému textu ve svých zpěvích jen jako kanár naučila: nevýslovně sladce plynula jí vlaština ze rtů. A opět o tři stupně postoupila kouzelnice zpěvačka v naší milosti; to bylo kolem stolu viděti na skvoucích se tvářích a na lesknoucích očích.

Pokladnička dívčí běžela kolem stolu z ruky do ruky, a každý z nás byl by se styděl, odměniti se stříbrným hláskům jinak, než opět kovem stříbrným. I mně se dostala do rukou. S radostí jsem vysypal svou trochu do plechových vnitřností.

Wilibald, německý belletrista, obávaje se bezpochyby, aby ho vtip nezadusil, obrátil se ke mně velmi hlasitě:

* Každý začátek jest těžký.
** Trpělivost přemůže všechny bolesti.

„Tyť se prohřešuješ na svém národu, že za jiné zvuky peníze vyhazuješ, nežli za české!“ — Někteří se tomu dali do smíchu.

Zraky moje zahořely; jako bleskem byl bych jimi rád nešetrného posměváčka zničil. Zpěvačka však hněv můj předešla.

„Líbí-li se pánu,“ spustila medovou češtinou, na níž jediné to pozorovati bylo, že se dosti často ze spanilých úst nevinula — „líbí-li se pánu, také českou píseň mu zazpívám.“

„*Comment? Mademoiselle, étez-vous* . . .“ zkřikl Wilibald, a snad se chtěl tázati, náleží-li „k cikánskému plemenu,“ jakž nás před časy Francouzové nazývati si oblíbili; ale dosti časně se zpamatovav, žeby snad přece neradno bylo, pod nebem českým takových žertíků prohazovati, rychle obrátil a s prahloupou tváří se tázal: „*Sie singen auch böhmisch?*“

„A proč bych nezpívala česky?“ řekla dívka s jakousi hrdostí. „Nejsme-liž tu v srdci národu českého? Nejste-liž vy, páni, Čechové? a nejsem-liž já říkajíc také Češka?“

„Češka? — *Que diable!* — *Bravo!*“ — takto i jinak a jinak, dle rozličných povah, ozvali se hlasové okolo stolu.

„Matka moje — jakž ji tamto pod stromem sedící vidíte — je rozená Češka, já pak — dovolíte-li mi sebe pochváliti — jsem zdařilá její dcera. . . . . Tedy českou píseň?“ mluvila dále a oko její spočinulo na mně s nevýslovnou laskavostí. „Pokusím se o ni, jestli se povede — račte aspoň s dobrou vůlí za vděk přijmouti.“

Na to se uklonila, a poděkovavši za poskytnuté dárky, vracela se s naplněnou pokladničkou k harfě.

Duše moje letěla za ní. Na kolena bych se byl

před ní pokořil. Bylať Češka, aneb, což jí vlastně ještě větší zásluhy získalo, nebyla rozená Češka, a vychována v cizině hrdě znala se přece k mateřskému — našemu jazyku. Já začal pyšněti a jako vítěz hlavu mezi soudruhy vypínati. Při každém slovu, proneseném k její pochvale, mohl jsem říci: „Ona se přiznává k Čechům!“

V duchu počal jsem i matce dobrořečiti. — Jakáž to byla žena, ježto dceru pod cizím nebem porodivši, nezapomenula jí s mlékem mateřským i onu blahou jiskru vštípiti, kterážto zrůstajíc během času, člověka rozplamení láskou k jazyku a národu, těm nevyvážným skladům vezdejší rozkoše.

Mému dalšímu na mysli přemítání stal se ale konec, neboť začala dívka opět zpívati. — Jak že zpívala? — I mohlť bych tu „výborně, z hlubokosti duše, jako stříbrozvonků znění, jako touhyplný slavík, jako vtělený anděl“ — mohlť bych tu ještě jiných, více méně otřených floskulí znamenitých i neznamenitých recensentů postaviti: a přece bych se obával, že jsem pravého vyjádření nedostihnul. Raději se o slova její písně pokusím, jakž mi v paměti zůstala. Nebylo v nich hledaného šperku básnického, ale přednešená ústy medovými podobala se hlasům ověnčených zpěvců. Zpívala:

O matko, mluv! kde květou lípy vysoké,
Kde hučí temný bor, kde proudy hluboké?
Tam v končinách se země zelená,
K ní dceru vodí touha plamenná;
Tam bloudí dcera v snění,
A vtiská kvítkám políbení!

O matko, slyš tu slávu pěkných pověstí,
A viz tu ducha moc a sílu v neštěstí!
To zem je věnci z růží posetá,
K ní vroucí moje láska zalétá;
Tu ráda dcera spatří,
Tam sestry obejme a bratří.

O matko, pojď — a cizinou své dítě veď;
Mé srdce prahne — pojď a na ty ráje hleď!
To země česká, země blažená,
V ní statných rodů díla slavená;
Jí v lůně zvolme stánky,
V nich spasně ověnčíme spánky!

Podobaloť se, jakoby schválně svých nejkrásnějších zvuků byla na tuto píseň ušetřila. Netoliko mnou, alebrž i jinými, a sice méně dojmu podobného schopnými, pohnula električně. Našemu potlesku nechtělo ani konce býti. A již již opět v struny sáhla, aby píseň na obecnou žádosť opakovala, an tu u třetího stolu hřmotný hlas se ozve volající: „*Ein anderes Lied!*“

Jakoby se chroptivý jícen hromů byl roztrhnul, kdežto až dosaváde líbezní větérkové šeptali: tak nás všechny, posluchače i zpěvkyni a harfu její, nevítaný křikloun na okamžik zarazil.

„*Da capo* naši píseň!“ zkřikli jsme pak u stolu našeho a kolem nás i jiní, v nichžto se jako bleskem jiskra slušné úcty k jazyku i zpěvkyni byla vzejmula. — Tak jsme zkřikli, a na pánovi „*ein anderes Lied*“ žádajícím pokoj jsme si vyprošovali. Tomu ale byla třetí láhvice poctivého Žernoseckého kotrbu již patriotickým ohněm naplnila; i nechtěl, abychom si na něm co vyprošovali. My však nebyli také mezi tím časem krev vodou

ochlazovali, a tak se hádka napořád rozněcovala. Tři, čtyři okolo zástupce jiné písně mu pomáhali.

„A nyní ať se ani hlasu vypustit neopováží!“ řičel tentýž a vztýčil se s těžkou hlavou na svém sedadle; — „sice jí zacpu ústa touto láhvicí!“

My se dali do hlasitého smíchu; myslilić jsme, že posléze obrací a bezpráví své vtipně napraviti chtěje, zpěvačku pobízí, aby za láhvici vína zpívala; on ale smíchem naším jako šílený zbledl i opět se zapálil, a potom plnou láhvicí, jakž ji v rukou držel, po zpěvkyni mrštil. Ta sice na štěstí cíle určeného nedosáhla, nýbrž na širokém kmeně listnatého kaštanu se rozrazivši, pod stromem sedící jenom tekutinou postříkala: matka však, dříve již hádkou u stolu polekána, začala se ve mdlobách se sesle káceti. Dcera pustila harfu, až hlasitým pláčem zazvučela, a s pronikavým zkřiknutím chytila matku v náruč. I strhnul se nyní se všech stran zaznívající křik. Hosté láli nesmyslnému rušiteli pokoje a láhvic, jiní volali, aby se zabavil, jiní aby se potlučené — jakž se domnívali — na pomoc přispělo. Já pak ochotně dceři matku podporovati pomáhaje, obstarával jsem potřeb k probuzení ze mdlob.

„Ach, kdybychom tu jen vůz měli!“ úpěla třesoucí-se zpěvačka, „abych matku domů dovezla!“ — a já dal rychle fiakra zavolati, kterýž nás dobrou náhodou na blízkém břehu očekával. Matku, pomocí octa a silných voňavek již opět probuzenou, posadili jsme do kočáru, dcera si sedla vedlé ní — jí naproti pak děvče, kteréž bylo za nimi kytaru s harfou přineslo a nyní fiakrovi cestu k obydlí popisovalo.

Tento pozdvihoval již bič k švihnutí, an se zpěvkyně z kočáru ještě nahnula a s uslzeným okem z nej-

hlubší duše ke mně zašeptala: „Přijměte, pane, vřelé díky nešťastných lidí!“

Kočár zvolna odjížděl, a já šel pozdálí za ním.

Večer.

Kdo z Pražanů nebývá v Bubenči, v té rozlehlé a rozkošné oboře, jak mile jaro k životu probuzenou zemi nejprvnější travou posype, až když opět zima z nejpozdnějšího listí na sadech a lukách sobě lůžko uchystá? — Zajisté každý z nás užil tam krásného letního večera, a protož i každý sám obraz dokončiti dovede, jakéhož tuto jenom jednotlivé tahy podávám.

Bylo to v srpnu 1834. Den byl parný, ale za loučícím-se sluncem přicházel tichý větřík a počal denní vedro líbezně ochlazovati. Plnými ústy ssáli jsme vonný zápach, oblétající nás, an jsme se přes návrší Bubenečské brali k oboře, kdežto se v letním sále slaviti měl ples přátelský. —

Rozmanité křoviny podlé posejpaných cest liběji dýchaly a stromoví, níže a výše se pnoucí nad travnatým čalounem, jemněji šumělo. Po vzdálených stezkách bloudil jinoch s dívkou a ode rtů vanula jim slova, jakáž poslouchati nemohla hlučná společnosť v sále; kolem bližších stezek honily se po měkkém drnu veselé tanečnice, jichžto nožky se prvních zvuků hudebnického sboru již dočkati nemohly. U stolů podle osekaných topolů bylo krásné podívání na bělorouché sbory dcerušek a matek, okolo nichžto se Pražští šviháci jako chtivé mušky okolo světel točili, a nad tím vším visela rozepjatá modrá nebes

opona a duch lásky prohlídal tím tenounkým závojem s tak přívětivou tváří, jakoby radosť měl nad radostí lidskou, ježto sobě veliký věčný chrám vyvolila za stánek.

Byltě po krásném dnu krásný večer; krásně začínal, i měl, jak jsem doufal, ještě krásněji se skončiti.

Já seděl na lavičce pod vysokým javorem, okolo něhož hustá bezina ratolesti rozkládá, a letmo vznášela se přede mnou celá řada krásných dnů, počínající od té chvíle, kdež jsem na barvířském ostrůvku spanilou zpěvkyni poznal a potom ponejprvé do tiché svatyně její domácnosti kročil. Matčino přivítání bylo tak upřímné, když jsem přicházel, jako pozvání dceřino, an jsem odcházel. Tiché mysli byla stará, když jsem na druhý den po oné příhodě přišel. Uleknutí po včerejšku nemělo zlých následků.

Podivno bylo mi okolo srdce před vážnou matronou. Ani na okamžik nemohl jsem se myšlénkou zanášeti, že bych stál před ženou, kteráž byla včera veřejným hraním na kytaru obživení hledala. Spočívaloť cosi tak vážného a spolu tak líbostného v její tváři, cosi tak jemného a ušlechtilého ve slovech a cosi tak nenuceného v celém chování, že jsem ji raději za ženu zběhlou ve velkém světě, bývalou ve vzácných společnostech a vládnoucí znamenitým domem považoval, ano že bych se byl k ní nejraději jako k matce přitulil, nežli se zeptal, brzo-li nás opět svým uměním u veřejnosti potěší.

Jakási kouzelná rouška byla rozprostřena po bytosti obou ženštin, ačkoli se nedá zapříti, že se veliká část těchto kouzel spanilé dceři přičítati musela. Chudá vdova, pod jejížto skrovné přístřeší se byly příchozí ženské utekly, nebyla se zajisté nikdy nadála, že by kdo sprostou a tichou, ale čistou sedničku její za takový

chrámek milostnosti považoval, jako já jsem činil, sedě proti zpěvkyni. Muselť bych býti rozeným básníkem a rovněž v dalekosáhlé říši slov jakož obraznosti vládnouti, abych onu lepotvárnou postavu, onu něžnou živosť v pohledu a hnutí a onu líbeznosť v hovoru zdařile jinému před oči postavil. Jakéž to nebe v modrém oku, jakýž sad růží po tváři, jaká řada skvostných perlí pode rtoma — a jaký hovor z těchto rtů!

Nikoli. Té dívce nebylo v kolébce, aniž kdy později souzeno, že bude zvykem obyčejných harfenistek svého chleba vyhledávati!

Každé slovo její byl květ pěkně vzdělaného ducha, a přece jen všecka beze všeho vychloubání a neženského pitvoření za prostinkou okrasu rozmluvy její sloužila. Mělať sama nejkrásnějších vědomostí o světě, o stavu národův, o jich duševním vzdělání a zemské blaženosti — mělať nejzdravějších soudů o povinnostech člověka, o životě veřejném i o poměrech společenských. Nebylo mezi námi jalové rozprávky o procházkách, o širokých a úzkých rukávech, aneb jakkoliv si, bohužel! jinak většina dívek našich velmi vtipně čas ukracuje; nebylť ale také hovor náš učené a chlubné rozkládání lidí stojících na katedře; ale byla to rozprávka, po jaké jsem dávno toužil a jakouž občerstvujícím pramenem na pustinách vezdejšího života jmenuji....

„Já bych mu byla ráda jinou píseň zazpívala," řekla dívka s milostným úsměvem — „an se mu moje vlastní skládání nehrubě líbilo."

„Pánovi nechtělo se vlastně jenom jiné písně," poučil jsem dívku, se životem naším neznámou; „ale chtěl, abyste mu v jazyku *jeho* nějakou pochoutku podala."

„Ach, milý Bože!" usmála se dívka — „to bych mu

nebyla mohla pomoci, a kdyby byl touhou po německých zvucích uchřadnul. S trochou té své němčiny nedovedu čarovati — leda by mu pomohla: *„Ein klaine Hüttchen hab ich nur!“* Té jsem se přiučila na pouti naší v Bavořích.“

Ale jakž se divila dívka, v zemi rozená, kdež by sobě nejsprostější z národu za nečesť pokládal, nemluviti jazykem domácím, jemuž byla století právo a cenu vykázala — jakž se divila dívka, uslyševši, jak pánovi na barvířském ostrůvku píseň její proto jen se protivila, že byla česká! — Jí však muselo se prominouti divení, ježto pocházelo z nevědomosti o poměru, v jakovém u nás po věky dva národové žijí, z nichžto si každý většího práva osobuje.

„O to se nebudeme souditi, kdo svou stranu silnějšími důvody hájiti může,“ pravila dívka, „to rozhodněte vy muži mezi sebou. Mně, osobě ženské, budiž dovoleno, podívati se s jiného stanoviska na věc. U našeho pohlaví musí nalezti ochranu, cokoli je krásného; — a to je váš jazyk v každém ohledu. Já se o tom přesvědčila i v samé Paříži. Jak Francouz o jiných jazycích soudívá, to ví celý svět; a přece vás mohu ubezpečiti, že ucho francouzské se zalíbením poslouchávalo zvuky české, jakž je právě neumělosť moje v rozprávkách s matinkou pronášela.“

I chtěl jsem jí na to obraz ustavičného boje podati, v jakovém se naše milá čeština se svými odpůrci potácí, srdnatě ale přece jen za cílem se žene; an se na dvéře klepalo. My zvolali: „Vejděte!“ a když se dvéře otevřely, zjevil se před námi .... Julie a matka ho arci neznaly, mně se však byla podoba jeho hluboko do paměti vryla, a já bych ho byl mezi sty jeho pobratřenců

poznal: zjevil se před námi panáček z barvířského ostrůvku, kterýž nechtěl českou píseň poslouchat.

Neznal ani ženské, ani mne. Dosti skromně a slušně tázal se, zdali zde cizí umělkyně bytem jsou? Ochotně, avšak s úsměvem, že „cizí umělkyně“ hledá, posvědčila mu na to dcera ve své nedozralé němčině, dokládajíc vlídnou otázku, co by dobrého přinášel?

„Přicházím s velikou prosbou“ — začal na to host nezvaný dosti plynnou frančinou; bylo však na něm viděti, že hodlal navštíviti obyčejnou harfenistku a churavou její matku, a že náhlé zjevení-se dvorných Pařížanek nijak v jeho záměr se nehodilo; — „přicházím s velikou prosbou,“ začal; „musím vás, moje drahá paní, odprositi — moje nesmyslnosť — včera na ostrově — vaše leknutí...“

Nyní se zamlčel. Tváře a čelo Julinčino zarděly se tak plamenně, jakoby sám hněv škůdci na výstrahu byl na tu bělostnou blánku napsal: Boj se mne! Ale ve slovech mladíkových spočívalo tolik upřímnosti a opravdové lítosti, že jsem i sám nad ním ustrnul, kterýž takové poznání způsobeného bezpráví měl, že přišel odprosit osoby, jichž by snad byl do smrti více nespatřil. Jakž mohla tedy *Julie* v hněvu setrvati? — Zmizel plamen žhoucí s tváří a čela, milostný úsměv rozložil se okolo úst a oko zarosené obrátilo se s tajnou otázkou k matce.

Ta však podala s vlídnou vážností mladíkovi ruku a pravila: „Vy jste nás neurazil, proto že jste nebyl na ostrově včera s tou hlavou a s tím srdcem, jakož nyní k nám přicházíte; ale víno kladlo vám slova na jazyk i vedlo ruku vaši — to popožeňte na soud. A jestli vám odpouštivé slovo nepatrných a neznámých ženštin dosti malého uspokojení poskytne — my vám je dáváme.“

„Nikoli víno samotné,“ odpověděl mladík, „ještě jiná,

často mě slepě zavádějící vášeň byla příčinou mé nesmyslnosti. Jsem cizinec — a tuť se měla národní moje hrdosť před světem — tak jsem se domýšlel — před několika láhvicemi a zbytky jídel posetými stoly vypínati. Byl jsem nesmyslný pošetilec. Zapomněl jsem, že příslušelo synům domácím požadovati píseň v jazyku domácím, ješto se jim beztoho málo kdy podobné veřejné rozkoše dostává. Český svět klade nám stálé odporování za vinu — já sám nesl dosti často obou stran odlučování-se velmi bolestně, a přece jsem dal sám nového k němu podnětu! Styděl jsem se již před světem, a že vám, drahá paní, srdce své odhaluji, budiž aspoň důkazem, že vinu svou poznávám — ač jsem i přišel ji napravit, a za bolesť i škodu, učiněné mou pošetilostí, k službám se nabídnout."

Dle celé jeho povrchnosti, dle slov a chování bylo souditi, že z možného domu pochází; i bylo k víře podobno, že přišel chudobné hudebnice navštívit, aby nahradil penězi, co byl na ostrově provinil. A toto bylo dosti chvalitebné; více však se mi ještě líbil způsob, jakovýmž nyní za slušno uznával ohled svůj projeviti, jelikož Julie, ačkoli snad chudobná, proti němu stála jako královna.

Já mu podal ruku, a ve jmenu našeho celého včerejšího sboru jsem mu odpustil. Šlechetná jeho upřímnosť mě vábila. V opravdivém rozhorlení prohlásil se proti svým pokrevníkům, kteří potupně a úsměšně, cokoli z našeho rodu pochází, jen proto stíhají, že to není z rodu jejich. Zabrali jsme se v hovor o zmaření škodlivých předsudků, o potřebné snášelivosti, o společném usilování a spěchání za jedním cílem, za národním blahem. Jen hodinu jsme spolu ztrávili, ale srdce a mysl naše si porozuměly — byloť mi, jakobych drahně let byl s Vilímem obcoval. Podivně pojila se v duši jeho mírnosť s prudkostí

a povolnosť s odporem. Srdce jeho jevilo se nezahaleně v každém slově.

I museli jsme ženským přislíbiti, že na druhý den opět přijdeme. Matka nás ujišťovala s očima slzavýma, že je jí za dlouhý čas ponejprv, jakoby doma mezi svými byla — mezi dcerou a syny. Já jí slíbil polo s úsměvem, že se k ní budu vždy jako k matce chovati. Vilímovi zářila blahosť z očí, když Julii na rozloučenou spanilou ruku líbal. Zdálo se mi, že i na dívčině tváři v tom okamžení červenější růže vykvětly.

Ještě dlouho do noci zůstal jsem při Vilímovi. Byla to krásná noc — ale tajemství její nesmím prozraditi.

Druhého dne brali jsme se opět k cizím ženštinám. Na příteli mém — neboť tak jsem se musil v předešlé noci Vilímovi zaslíbiti — jevil se jakýsi nepokoj. Já se musel potají usmáti; zdáloť se mi, že příčinu toho nepokoje nahlížím.

Matka nás uvítala velmi přívětivě — skoro bych řekl, že celé její srdce v slovech plynulo. Jakési veliké pohnutí panovalo v její duši. Ale Julie byla mnohem ... zasmušilejší? Nikoli! Jen vážnější! Byl to odlesk velkého boje v ňádrách jejích, kterýž se nesměl na tváři jeviti.

„Dnes ráno dostali jsme lístek od neznámé osoby,“ začala dívka v slovech jemných, „a ten nám způsobil za celý den již mnohých starostí! Vám obsah jeho zamlčeti nesmíme, jelikož se tou myšlénkou těšíme, že vás jediné v cizím místě přáteli nazývati smíme. Poslyšte!“

Ve mně se budila věru zvědavosť; Vilím ale — ach, na jeho tváři vyrážel plamen. Od koho a jaký to mohl lístek býti? — Julie začala čísti:

„Svým přednešením několika oblíbených písní předvčírem na barvířském ostrůvku učinily jste z nás své

dlužníky. Dovršte míru své zásluhy přijmutím tohoto nepatrného papírku, a to jediné nám k vděku učiňte, abyste více u veřejnosti nezpívala, dokud se umění Vašemu příslušnějšího místa nenaskytne, jestliže Vás opravdu nebesa toliko k tomu cíli tak bohatými schopnostmi nadala. O Vaši budoucnosť upřímně pečující přátelé."

Přestala; k dalšímu čtení byl by třesoucí-se hlas již sotva postačil. Matka si utírala slze; Vilím shýbaje se, utíral si jako na rozpacích kolena — já hleděl s jednoho na druhého.

„A víte-li, co ten nepatrný papírek obnáší?" ptala se Julie potichu. „Stozlatovou bankovku. Pravda sice, my nemáme v této chvíli zbytečných peněz, a musíme se toliko na hudební své nástroje spoléhati; tato příčina, jakož i šetrný způsob, jakýmž nám daru podáno, mohly by snad pohnutkou býti, že bychom tuto pomoc přijaly, kdyby nás opět s jiné strany důvěra v naše hudební umění a naděje v brzkou změnu osudu našeho nezdržovaly *nepatrný* papírek přijmouti. Mimo to je v nás i jakýsi tajný hlas, kterýž nás varuje, že by neradno bylo, cizími dary se uvazovati. Podržíme jej tedy za sebou, aniž se ho dotkneme, a nežli obdržíme určitější zprávu od dobrého přítele — budeme si ještě z jiných zpěvumilovných posluchačů dlužníky dělati."

„A jakou zprávu — smím-li se tázati — očekáváte od dobrého přítele?" ptal se Vilím poněkud nejistě.

„Jakáž se" — odpověděla Julie v krásném rozmaru, a červánky panenského studu rozplynuly se jí po tváři — „od vzdáleného přítele očekávati dá, jejž nazýváme ženichem."

„Ženichem?“ opětoval Vilím s názvukem protaženým. „A je to ženich — váš?“

„Nu ano, můj!“ usmála se dívka — Vilím ale poněkud zbledmuv, zamumlal něco, ježto mělo jako „mnoho štěstí“ vypadat, obrátil se k oknu a nutil se do smíchu klukům, kteřížto se na ulici, právě pod okny, o hrsť nahnilých brušek do rvačky pouštěli.

Ubohý příteli!

Nemohl jsem pochybovati, žeby ženské, dle přirozeného ostrovtipu, nebyly nahlídly, co se s ohnivým Vilímem děje. Za následek toho pozoroval jsem jich ochotné vypravování, jímžto nás lépe seznámily se svým životem i svými příběhy. A jakož mi bylo politovati přítele, jenžto se byl bez prospěchu oddal krásné, ale na krátce trvající naději: takž jsem musel také chválu vzdáti šlechetným Pařížankám, kteréžto bez vyhledávání vlastního prospěchu, způsobem velmi jemným, přítele časně z bludu vyvedly.

Ale já musel ještě za jinou příčinou Pařížankám chválu vzdáti, že nás lépe seznámily se svým životem. Seznalť jsem podivný běh osudů, a já sám nacházel se náhle u prostřed jich pásma jako vedoucí bytosť, jako dále osnující ruka. Nemohlť jsem tak náhlé a neočekávané vysvětlení při nesmírné míře svého plesání takořka ani pochopiti; ženské nemohly pochopiti, proč jsem nad jich prostým vypravováním tak zaplesal, a Vilím nemohl pochopiti, proč pramen svého plesání ještě v tajné roucho zakrývám. On sám, boj srdce svého vítězně přemáhaje, nyní opravdu ženských požadoval, aby poskytnutou pomůckou svých přátel — čili vlastně přítele a skutečného dlužníka svého — nepohrdaly, a upřímně se za dárce bankovky přiznával.

„Osměluji se,“ pravil, „tímto nepatrným papírkem

ještě jedenkráte Vašnostem k ochotným službám se nabízeti. Jsteť povinny prosby mé vyslyšeti k vůli jmenu svému — i k vůli prosbám začátečníka spekulanta, jenž by rád kapitál svůj založil na dobré úroky. Až nás jednou — a třeba dosti brzo — štěstí v Paříži svede, dám si Vašnostiným hostinstvím jistinu i s úroky vynahraditi."

Julie hleděla na mluvícího srdečně. V oku jejím jevilo se radostné překvapení, vroucí vděk a jakési divení. Konečně otevřela ústa.

„Chcete-li naše jmeno a matčin úpis," pravila, „důvěrou poctiti, přijmeme podání vaše tím radostněji, čím více napořád se přesvědčujeme, že nás neklamalo zdání, an jsme po obdržení lístku s nepatrným papírkem i hned vás dárcem býti soudily."

Ještě vidím radosť, ježto se nám posléze všem na tvářích rozestřela. Matka se radovala, že nebude dceři nutno veřejným zpěvem o denní potřeby se starati; dcera děkovala nebi, že nebyla marná matčina důvěra, v nížto překročila české pomezí; Vilím se radoval, že se radovaly ženské; já pak se radoval, že je skrze mne ještě větší radosť očekávala. Ještě vidím... avšak zapomínám v plamenu své obrazivosti, že vlastně z toho všeho nic nevidím, alebrž pod bezinou sedím, a že se mi všecko jen jako blesk na paměti míhá; a že vedlé mne starý Vojtěch, ctihodný vysloužilec, sedí, jehož jsem dnes na příjemnou procházku vyvábil.

Bylot to ponejprv, co jsem s ním za těch několik dní mluvil, kdežto jsem byl Pařížanky poznal. I museltʼ jsem muži, kterýž byl celý svůj věk dle vlastního způsobu službám vlasti obětoval, pověděti o ženštinách, v jichžto srdci také spanilé símě vlastenectví bylo zdárně vzešlo.

„Prchající Frankové," tak jsem začal vypravovati — „odvlekli za časů poslednějších výprav císaře svého z dědiny české dívku. Našlit ji na útěku pod šírým nebem. Na první pohled dojala vůdce prchajících zástupů tak čarovně, že ohnivý mladík, nedbaje ani na zpouzení a prosby její, ani na obtíže cesty, s sebou vzíti ji uzavřel. Pluk jeho měl poručeno, rychlými pochody pospíšiti k oddělení většímu, ježto se stahovalo na ochranu hranic vlastenských, a důstojník byl přinucen dívku svěřiti věrnému služebníkovi a poslati ji napřed do Francouz. Sám se zavázal svatou přísahou, že uvede dívku v sňatku posvěceném do své domácnosti; tak ho byla milostně dojala."

„Stará historie!" usmál se můj posluchač kysele. „To jí lehkověrně sliboval; ale od slibu neučinil ani kročeje k činu. Známť více takových příběhů."

„Tento se od nich poněkud liší," odpověděl jsem na to; „neboť to byla upřímná láska, onen, jak se praví a píše, čistý, panický oheň, jenž najednou celou bytosť cizího mladíka roznítil, ač bylo ve vlasti oko jeho snad na vzácnějších dívkách spočívalo."

„Což pak tomu ale rodiče a přátelé její říkali? Či jim to bylo jedno, dceru míti šťastnou ve svém lůně, anebo nešťastnou v cizinách?"

„Dívka neměla rodičů — nýbrž jediného bratra."

„Bratra?" zvolal starý Vojtěch, a poněkud sebou trhnul; krev se mu sběhla do tváří a prsa počala se mu silněji pohybovati. — „Bratra, pravíte? — Mladíku, netropte se mnou žerty! — Totě — —"

„Příběh vašeho života," přejal jsem mu rychle slova. „Není-liž pravda? Tak se alespoň zdá. I mně to v prvním okamžení připadlo. Byla to však jen kratinká chvíle,

kdežto ve mně ono krásné tušení trvalo. Brzo jsem poznal omyl svůj. — Dívka se dostala po mnohých nesnázích na statek svého budoucího, ale ještě nemilovaného ženicha, kdež ji starší sestra jeho, přečetši lístek drahého bratra, jako přítelkyně, ba jako matka přijala. Dříve, nežli se kdo nadíti mohl, objevil se i Ludvík, k radosti sestřině a bázni ubohé Češky, na statku svém. Nenadále povstalá bitva a nepřátelská kulka, kteráž mu rameno roztřepila, byly příčinou jeho kvapného přijetí. Abych pak příběhy potomnější zkrátka vypravil: dívka česká, dostavši jistou zprávu, že milovaný bratr zahynul, poznavši nelíčenou lásku bohatého a váženého Francouze, a jiné podpory na dalekém světě nemajíc, podala mu posléze ruku před oltářem.

„Stala se šťastnou — jakž dosaváde praví — velmi šťastnou. Život jí plynul dílem na rozkošném venkově, dílem ve skvostné Paříži. Manžel její kochal se v hlubokosti jejích citů, o jakových se lehounkým Francouzkám ani nesnívá, a schopností ducha jejího vychloubal se ve vybraných společnostech. Byloť to věrností a štěstím vzácné manželství v peřestém lůně rozmařilé Paříže.“

„To jest“ — poopravil mě zkušený šedivec, „manželství, jak my je rádi míváme. Ostatně netřeba v Paříži velké věrnosti, nýbrž více způsobilých mravů a snášení společenských obyčejů k šťastnému manželství. Mně se přihodilo nejednou, že jsem tam ve společnostech mladé pány velmi rozkošně s paničkami baviti se vídal. I ptával jsem se na počátku vlastního pana manžela, jenžto si mezi tím hrou v karty chvíli zkracoval a měšec oblehčoval, zdali to pan bratr paní manželky? Ale pan manžel odpovídal beze vší nesnadnosti: Ne — to je milovník mé paní! — Leč vida! kam jsme se od pana Francouze a jeho české paní dostali!“

„Jich další dnové,“ odpověděl jsem, „nepatří k účelu mého vypravování — až do té doby opět, kde se jich celý život najednou převrátil. Věčně památný červenec roku tisícího osmistého třicátého se všemi svými znamenitými následky vykázal i Ludvíkovi slavné působiště. Nacházelť se též v počtu znamenitých mužů, kteří dle svých náhledů a zásad o blahu národa k novému stavu veřejných věcí přilnouti nemohli. I viděli, že jsou sny jejich zničeny — a šlechetná mysl jejich zahořela hněvem i lítostí. Ještě jednou odvážili se záměry svoje v skutek uvesti, ale bázlivé o korunu zraky, slídíce i ve tmách, překvapily je před činem a Ludvíkovi byla dána rada, aby prchnul z Paříže, z hlavního prameniště všeho tajného osnování. Ale ruka nové spravedlnosti pronásledovala jej dále, nežli se byl kdo na začátku nadál. Musel překročiti Rýn a pod cizím jmenem v cizích krajích útočiště hledati. Manželka s dcerou byly věrnými jeho průvodkyněmi. Tu jej uvrhla nemoc na lože. Manželka s dcerou byly jeho věrnými opatrovnicemi.

„Krutá byla nemoc nešťastného otce a manžela, aniž se vyskytovala naděje, že do slabých údů opět zdraví vejde. Úzkosť o své milé svírala duši jeho. Navrátit se do vlasti nebylo ještě čáky — a pronásledovaný utečenec nevěděl než o jediném útočišti pro vdovu a sirotka — totiž o Čechách. Umírajícími ústy přiznal se milované choti, že ji nepravými listy zklamal, an jí byl zprávu o bratrově zahynutí přinesl.

„S lomícíma rukama stály brzy na to ženštiny nad hrobem nešťastníka — stály tu bez peněz a bez přítele v dalekých cizinách. I dopisování s přátely v krajinách domácích bylo po nějaký čas přetrhováno. Tu jim najednou jako utěšující hvězda vzešla na oblohu naděje

česká vlasť. Oznámivše nehodu svou přátelům v Paříži, spěchaly jako naproti novému ráji k českým hranicím, z většího dílu hudbou se živíce“ ...

I byli jsme se mezi rozprávkou se sedadla vzchopili a k strakatým sborům přiblížili, ježto se vždy u větším a větším počtu okolo stolů a tančírny míhaly. S jakousi hrdostí kráčel jsem vedlé starého Vojtěcha. Byltě jsem ho — arci dosti těžce — přemluvil, aby sváteční kabát oblekl a vojenské svoje ozdoby jednou na čerstvé povětří vyvěsil. Smálť se arci stařec pošetilosti, já však u něho platil již co syn, i nemohlť mi prosbu odepříti — zvláště an se u něho zvědavosť probuzovala, kdož by asi byly ty drahé osoby, s nimižto se dle řečí mých v Bubenči sejíti měl.

Ani človíčka jsem nepozoroval, jenžto by nebyl na starého vojína s účastenstvím pohleděl, an tu v čistém zamodralém kabátě, prsa plna krásných křížků, s týlem ještě zpřímeným a krokem pevným, v ruce lesknavou španělku, po mém boku kráčel, jakoby mu bylo všecko jedno, zdali se v nejvýbornějších společnostech prochází, anebo sprostým nováčkům rozkazy dává.

„Nu, a kdež pak máte, pane Jene, ty své drahé osoby?“ tázal se konečně s úsměvem, i neušlo mi, že si stařec u veselém hluku liboval.

V tom řinčely na blízku kola lehkého skvostného kočáru, a dvě štíhlé ryzky zastavily se mezi řadou ostatních vozíků. S kočáru skočil bohatě ošacený mladík, a pomáhal na to letité paní a květoucí dívce slézati.

Všechněch hostů zrakové točili se po nově příchozích. Já táhl starého Vojtěcha blíže; byltě to Vilím s Julinkou a její matkou.

„Paní baronka d'Argentanová s dcerou z Paříže!“

oznamoval Vilím naschvál hezky hlasitě u stolu vzdálenějšího, kdež několik známých sedělo. Takž oznámil — a hned se účastenství v cizích ženštinách kolem ještě zvětšilo; od stolu ke stolu šeptalo se: „Baronka d'Argentanová!“ — a nežli se šepot u stolu posledního ukončil — stala se z baronky kněžna a milostnice královny.

I však Julii byli by mužové i bez rostoucího šepotu, na první pohlednutí, nejraději za samu královnu prohlásili. Rozkoš byla podívati se na spanilou dívku, ježto v krásném, jasně modrém hedbávném šatě jako panovnice veškeré krajiny podle matky kráčela.

„Mnou to trhlo,“ svěřil se mi na druhý den starý Vojtěch, „jakoby elektrická jiskra byla žíly moje projela, an mi Julinčina matka na vaše slovo jako příteli ruku podala. Ruka moje třásla se — a jako bych ducha dávno zesnulé, nejdražší osoby vítal, úžila se prsa má. Byloť to nejkrásnější tušení, jakého se kdy schopnou stala duše lidská.“

Já mu rád uvěřil, neboť jsem nikdy neupíral tajný svazek duší spřízněných.

„Ale takž pak mi alespoň vy řekněte,“ dotírala na mne se směšnou vážností rozmarná Julie, an jsme se vespolek stromořadím v odlehlejší místa ubírali, nežli jsme se k stolům usadili anebo do sálu vkročili — „takž pak mi alespoň vy řekněte, co s námi obmýšlíte? Jakého to bylo prošení, abychom k plesu vyjely; jakého slibování, že se s drahými osobami sejdeme! Musíť to věru něco nadobyčejného býti, že se bojíte, že bychom to mezi čtyrmi stěnami nesnesly.“

„Nazvete to událostí nadobyčejnou anebo všední náhodou,“ odpověděl jsem, a prudčeji tlouklo mi srdce před nastávajícím okamžením — „nazvete příhodu jak chcete;

jenom mi za zlé nepokládejte, že jsem tuto hodinu nadobyčejněji slaviti si usmyslil nám všem na věčnou památku.“

Těsno i volno bylo mi okolo srdce. Bylť jsem se dívky za ruku chopil, a jemné stisknutí zjevilo jí srdce mého pohnutí. Tu nás došli matka s Vojtěchem a Vilímem.

„Vašnosti...“ jal jsem se nyní mluviti a důvěrně přistoupil jsem k matce — „teprva jsem přítele svého jen co přítele představil; dovolte nyní, abych vás lépe seznámil. Onť bude Vašnosť zajisté již proto zajímati, že je váš krajan.“

Nato jsem jmenoval dědinu, z níž Vojtěch pocházel.

„Jakže?“ zvolala paní d'Argentauová, a radostné překvapení jevilo se jí na zardělé tváři. „Z kraje Prachynského pravíte se býti domovem?“

„Z Prachynského,“ opětoval stařec polohlasitě, a na rozpacích ohlížel se po mně i po paní. „Račte býti v té krajině povědoma, paní baronko?“

„Vždyť je to moje kolébka! Tam uplynuli zlatí dnové mé mladosti.“

„A dávno-li tomu, co jste dědinu otcovskou opustila?“ tázal se Vojtěch s velikou dychtivostí.

„Nešťastný večer, jenž mě navždy s bratrem rozloučil, přečkala jsem již třicetkrát.“

„Pro živý Bůh a jeho slitování — paní baronko!“ zkřikl můj starý přítel, a rtové se mu třásli nedočkavostí — jak se jmenoval váš bratr?“

„Vojtěch Procházka. — Znal jste ho?“

Ale v prsou starcových nebylo již hlasu k odpovědi; hůl mu vypadla z ruky, hlava mu šla kolem — před sebou i kolem sebe neviděl než jednu postavu — paní d'Argentauovou! K ní se chtěl přivinouti třesoucíma-se rukama, ale sklesnul podle ní na slabá kolena a jen ruku její

uchvátil a líbal a smáčel slzami, a zaštkal jediné slovo: „Marinko!“

A v okamžiku na to spočíval dávno oplakaný bratr v náručí bolestně oželené sestry — a Julinka objímala a líbala strejčka a plakala i smála se hlasitě se šťastnou matinkou.

Já a Vilím stáli několik kroků opodál; blahosť byla v srdcích našich, a pevným ruky stisknutím, beze slova, bez přísahy, slíbili jsme si věčné přátelství poznovu....

Jediná zlatá prouha lesknula se ještě na západě, a večerní větřík šustěl již nad hlavami našimi večerní díkůčinění, an jsme k zotavení prudce pohnutých myslí pod vysokými topoly seděli. O tisícerých věcech začala se rozprávka mezi starými, a opět nové se naskytovaly otázky; — ach kdož nezná první vypuknutí nelíčené radosti? — A Julinka vinula se jako sedmiletá k stařečkovi, a hladila mu stříbrné vousy, a hrála si s jeho řády a lesknoucím-se zlatým penízem.

Potom obklopili všickni nenadále mne, a proudem vinula se jim z úst slova vděčnosti. „Pane Jene!“ zvolal stařec a sevřel mě v oba lokte jako v pevné kleště — „synu! — neměj to starci za zlé, kterýž nepocítil blahosti, objímati syna... mluv, jak se ti odměním?“

V tom jsem cítil jemnou ruku, ovinutou okolo krku; tváří mých dotkly se hebounké líce a na ústech zňalo se rozkošné políbení. Jako u vidění trhnu sebou — i spatřím, že Julie také Vilíma objímá, na to pak na prsa matčina spěchá s uzardělou tváří a s polotajenými slovy: „Filip mě nebude proto kárati!“ — Já pak chtěl jsem zvolati: „Již jsem odměněn!“ — tu se mi ale opět zdálo, jakobych takové odměny nebyl zasloužil — a zamlčel jsem se.

V tom zaznívala z dáli utichlou oborou plná harmonie Straussových valčíků, i zaznívala nám ještě dlouho také na blízku, a pomohlať dnešní večer pěkně slaviti. A Julinka uznala konečně za dobré, že jsem radostné shledání na takovém místě připravil a na takovou dobu odložil; matka a Vilím nedivili se více, že jsem hrál na člověka milujícího tajnosti, an jsem se byl o životě do Francouz odvedené dívky dověděl, a starý Vojtěch nelitoval, že byl své trety — jakž je nazýval — jednou zase na prsa a na boží povětří vyvěsil! —

Noc.

Kdo chodíš v temnosti: hleď, abys nebrknul!

Ačkoli se tato průpověď mnohému snad nepatrnou i zbytečnou zdáti bude: může se přece v mnohotvárném životě lidském hodina vyskytnouti, kdežto se její slova stanou důležitá i potřebná. Takž by na př. nebylo škodilo, zvolati na mne: Hleď, abys nebrknul! — an jsem pod perutěmi černopernaté noci za Vyšehradem se procházel, očekávaje Vilíma, kterýž měl okolo deváté přijeti.

Měl přijeti — ale nepřijížděl; zajisté ho nějaká nehoda potkala. Já čekal již několik hodin nadarmo.

Sedl jsem si do blízké krčmy.

Jesti to blahodatné zaměstnání — to v krčmě sedání. Parou kvasnicovitých slivek rodí se v člověčí lebce důležité nálezy — jakož je ten, že je dobře vespolek se bratřičkovati a v čas potřeby věrně při sobě státi; že je moudré, pečovati o všeobecné osvícení hlav a třebas čelem porážeti mraky nevědomosti; že je důstojno, nemíti velkých starostí o stříbro a zlato k vlastnímu požitku a krve

nešetřiti k zarosení blaha cizího — a co více k nápadům a soudům patří, jakéž při sklenici piva snadno vznikají.

Kdybych znal muže, kdož první začal směsici ječmene a chmele svářeti: chvalozpěv bych o něm učinil. Jakou to sílu hodin blažených připravil pokolení lidskému!

Sebe a druhy svoje počítám také k pokolení lidskému, a zpomenu-li na chvíle, jakých jsme o důležitých věcech rokujíce při plném džbánku ztrávili — radostí anebo žalostí bych zaplakal. Zabřeskovaloť se nám v mozku, že by ještě jednou z ničeho nic učiněn býti mohl nový svět — a byť to byl i svět menší — jen jako český svět; a že by učiněni býti mohli noví lidé, třebas i lidé menší — jen k českému světu přislušící lidé; i shledali jsme, že jsou tady nástroje i ruce k urobení nového světa i nových lidí — a tu se naplnily ještě jednou džbánky naše, a my slyšeli samou radostí již po Labi, od pramene až k ústí jeho, anděly české písně zpívati. V tom ale šel rozpustilý klouček okolo, a slyše u vnitř dobře povedený halákavý ples náš, zaklepal na okno, a v nás to trhlo, jakoby nám byl na svědomí zaťukal a zpěvy naše umlkly. . . .

Já neměl žádného stání a pln nepokoje vkročil jsem v tichou noc. Myšlénky o proměnách všelikého stvoření a osudů jeho naplňovaly celou duši mou. I sama krajina, po nížto jsem kráčel — okolí Vyšehradské — donucovala mě, o změnách světských přemýšleti. — Zdaž tu nočního chodce vždy taková pustota obklopovala jako nyní? Zdaž tu někdy hluk živných domů v dlouhých řadech nezníval? Zdaž tu někdy s čela diamantového jasná oslava po všech krajinách neproudila? . . . A kam to všecko zaploulo? — Zhynulo to v bezedném. beznadějném moři — anebo nám to jen proud křivolaký odnesl, abychom to na pevném břehu, v pěkném rozkvětu zase nalezli?

I pozdvihnul jsem při těchto rozmanitých myšlénkách oči k zataženým nebesům — a hle! protrhanými mraky hleděly na mne jednotlivé hvězdy tak líbezně, jakoby byly říci chtěly: Doufej a nezoufej! — a já se zabral s nadějí procitlou do dalekých, krásných snů, nehledě vůkol sebe na blízkou přítomnosť — a vedlé silnice, před nohama, zašklebil se na mne příkop, a nežli jsem se ubrániti mohl, ležel jsem v jeho tvrdém lůně.

A totoť bylo ono znamenité okamžení, kdežto jsem poznal pravdu i důkladnosť propovídky: Kdo chodíš v temnosti, hleď, abys nebrknul! Při tom se mi ale také v paměti namátlo: Kdo pevně stojíš, hleď, abys nepadnul! — a již bych se byl opět do rozvažování o proměnách a pomíjitelnosti celého světa pustil a na mysl si uvedl jednotlivé osoby i celé národy, ježto se dnes vypínají a zejtra jediným dechnutím ukrutníka času smeteny, pod nohama oněch váleti se mohou, jimž ještě nedávno na týl šlapaly: avšak dílem pro leknutí a bolesť, dílem pro blížící-se konský dusot nezbylo mi času k podobnému rozumování.

Studeně zafičel si chvílkami podzimní větřík, an jsem nyní povlovným krokem naproti dusotu kráčel. Tužeji musel jsem zavinouti se do širokého pláště.

Postavy začaly z nočních temností vystupovati, a jejich podoby jevily se oku mému zřetelněji. Byl to slabý, uhnaný kůň a na hřbetě jeho pláštěm zahalený jezdec. Takéť on, zdálo se, mne pozoroval, a pohnav koně k bystřejšímu kroku, začal hlasitě zpívati.

„Vilíme!“ zvolal jsem radostně, sotva první zvuky rozeznav a pospíšiv si, ležel jsem brzo v náruči přítele, jenž byl skočil s koně.

Ubohý! také on byl shledal pravdu slov: Kdo chodíš

v temnosti, hleď, abys nebrknul! — Asi hodinu před žádoucím cílem bylo se mu u kočáru kolo zlomilo, a poštovský kočí vytasil se nadarmo se svým nejjádrnějším klením; nepřiklel jím ani kolo ani koláře. Ale při tom všem bylo toto kola zlomení osudem přemoudře vedeno; jinak nebylo by mi zbylo času, abych se byl s tak důležitými věcmi na mysli obíral a tak důležitou průpověď nalezl, jakou jsem na počátku této své poslední procházky postavil....

Vypůjčeného Vilímova koně odevzdali jsme pod ochranu blízké hospody, a jako noční bludice kráčeli jsme pak vedlé sebe k Vyšehradské poušti. Srdce naše byla plná a ústa měla se obapolně co vyptávati i povídati....

* * *

Osud spanilé pěvkyně z barvířského ostrůvku a její šlechetné matky byl se v Paříži náhle k jich prospěchu převrátil. Nešťastný otec, baron d'Argentau, složiv kosti v cizí půdě, nemohl arci z této proměny se těšiti, ale choť a dcera jeho měly se co nejdříve k nově udělené hodnosti a statku zase navrátit.

Toto jim oznámil konečně „drahý Filip“, Julinčin ženich, an je byl musil dlouhý čas v trapné nejistotě nechati.

A kteráž milující nevěsta by neposlechla, když jí ženich píše, aby se v náruč jeho vrátila? — Muselať ovšem kraje opustiti, kdež byla druhou vlasť nalezla; za to však jí kynula kolébka — první vlasť a chrám lásky! Muselať však také matka její, rozená Češka, loučiti se opět s pokladem, jejž byla dávno oplakala, pak ale divným řízením opět spatřila — musila se loučiti s domovem svého dětinství a — s bratrem!

A což měl tento činiti? Měl zůstati ve vlasti, jížto byl sice život obětoval, kteréž ale nyní, dle zdání svého, žádné důležité služby více konati nemohl — měl zůstati v Čechách a mezi cizími osobami hleděti brzkému hrobu do očí? .... nebo měl s milovanou sestrou, po boku ušlechtilé neteře, pouť do nové vlasti nastoupiti, a tam u prostřed svých milých z bezstarostného stáří se těšiti?

Alespoň vyprovázeti drahé ženštiny uvolil se šedivý voják — tolik byly na něm prosby jejich a nových přátel vymohly.

Julinka se usmála, když přivolil, a Vilímu i Janovi povděčně ruku tisknouc, šeptala: „Nechte jen — až ho dostaneme do Paříže, však on Čechy více nespatří! Já ho upnu pouty kouzelnými.“

* * *

„Na stokráte žehnal jsem okamžení,“ vypravoval Vilím — „kdežto byl ve mně úmysl vznikl, že je sám také až na místo doprovodím, a k potřebám nebo pohodlí jejich dohlednu. Jako v čarovném zrcadle objevovala se mi pořád patrněji skvostná květnice Julinčina srdce, a rozkoš tato — nevím ani, jak to možno — ukájela hoře moje nad ztrátou tohoto ráje. S druhé strany otvíral se mi bohatý poklad starcových vlasteneckých prsou, a já se přerozkošně bavil v té jasné, blahozářivé schránce čisté lidských citů a náhledů.

Rychle, tuze rychle míjeli dnové v takovéto společnosti. Nekonečnou přál jsem si míti cestu po boku Julie, ačkoli z toho meduplného kvítí jenom sladký jed v mou duši proudil. Srdce moje tonulo a zmítalo se mezi žádostí a odříkáním, a když jsme konečně mezi zdi té

podivné, tisícerobarevné hlavy Francouzska vjeli: tu mi bylo, jakobych násilně zdržovati musel ohnivé slzy, mocně z oka se deroucí na pokraji mého vezdejšího blaha.

Přepadaly mě chvíle, kdežto jsem si přával, abych mohl Julii po boku cestu věčnou konati: ale jak mile jsme se v Paříži octnuli, zdálo se mi, že bych se dalším takovýmto přáním na ušlechtilé dívce prohřešil. Měl jsi viděti živosť jejího pohnutí, blesk jejího zraku, úsměv tváře, to rozplynutí celé bytosti na povětří domácím, a konečně to nebeské zanícení, když po boku svého Filipa stála: to jsi měl viděti, a jistě bysi byl se mnou vzdychl: Škoda, škoda, škoda, že jsme tento rajský květ nemohli ve svou půdu vštěpiti! — Ale zdali jsem měl dlouho naříkati? — Vždyť byla Julie šťastna...

Nyní upoutal pozornosť mou nový, nevídaný život Pařížský a starý náš Vojtěch. Živě zaplesal stařec, vida svoje nejmilejší duše opět v lůně blaženosti, ale brzy počal po jeho čele a tváři jakýsi mráček přeletovati — ačkoli se přičiňoval ho ukryti; — brzo jsem poznal, že mu něco srdce užírá. Julie nebyla dobrou prorokyní.

Dotvrzovalť stařec ovšem, že se mu u milé sestry líbí, že láskou a šetrností Julinčinou mladne, a že mu úcta všude prokazovaná lahodí: ale přece nám také neušlo, že při všech těch libostech v srdci jeho jakási pustota zůstává — že ho tísní nevýslovné toužení. V domácnosti, když ho krásným rozmarem Julinka obveseliti se snažila anebo když na něj sestra vřelými prosbami doléhala: tu se jen bolnojemně usmíval; z hlučných společností vyháněla ho ale teskli vosť.

O, smějte se jen Švýcarům, těm prostým, zdravým synům přírody, ježto v cizinách touha po domově svírá! Jesti to nehynoucí, v hlubinách duše lidské spočívající

kouzlo, ježto v nich mocí nezmožitelnou rozdechuje sladké bolesti — smějte se jim, pakli jste jako obnošený oděv se sebe svlekli cit nejspanilejší — pakli jste nejmocnější hlas srdce přehlušili řehtavými zvonečky pošetilého rozúmku. Já bych nechtěl býti člověkem, maje udusiti v sobě nejmilostnější jiskru človéčenstva, nežli by z ní plamen vzešel, lásku k vlasti ve mně rozněcující.

Já poznával a cítil dobře, co starému Vojtěchovi schází. Jako květinu v cizí půdě viděl jsem ho vadnoucího — nechtěje ale sestru jeho zarmoutit, nemohl jsem o tom mluviti. Také ona strachovala se o tom zmínku učinit a potácela se v boji mezi láskou k bratrovi a péčí o jeho mír a zdraví. Tu nám pomohla Julie z nesnází. Ona jediná nemohla při zármutku milého strýce mlčeti, a když opět jednou starce veselou myslí svou dojmouti darmo se namáhala: tuť najednou ustala a nemohouc ubrániti, aby se jí oči nezarosily, pojala ho za ruce a tázala se jemným hlasem: Není-liž pravda, strejčku — ty bysi rád zase do Čech? — Ano, ano — do Čech — do Čech musím nazpět! zvolal stařec, sotva že byl slova její zaslechl — a jakoby ho byl dech Stvořitele znova ovanul, tak se živě vzchopil, a s hlasitým, říkaje dětinským pláčem padl dívce okolo krku.

Veliká tíže byla spadla s prsou jeho; volněji oddychoval, pružněji se pohyboval — radosť byla čitelná v tváři jeho. Sám začal nyní hned o cestě jednati. Já se obával ještě společného loučení; ale rozehřatá mysl starcova ulehčila nám tuto trudnou chvíli. Jen jakoby se vydával na procházku, jakoby odjížděl na krátký čas, tak se loučil s milými; sám je těšil — sám i o možném brzkém shledání rozprávěl. Já mu nerozuměl. Byloť to poslední vybuchnutí sladkého plamene, jenž celou bytosť jeho roz-

nítil... ale na mne začala padati bázeň, aby — až tento zápal zase uhasne, i život jeho neshasl. Snad i on pak něco podobného myslil — snad něco takového očekával; neboť ho onen tajný, celou přírodu provívající duch — tušení — takovou silou pojal, že z města k městu jenjen letěl, že neměl oddechu, až jsme dorazili k českým hranicím.

Zde teprva utišil se jeho zimničný zápal — zde uhasnul v něm onen plamen a s ním počal i duch jeho shasínati — a s prvním krokem na českou půdu sklesla i tělesná jeho schránka. Čeští lesové, tisíciletá Šumava hučela mu píseň pohřební. V české zemi nalezl poslední své lože — v lůně drahé matky, jíž byl celý život v oběť přinesl“ ...

Vilím skončil své vypravování. Jedenáctá hučela na vzdálené vysoké věži sv. Víta a zvukové temní přicházeli k nám s dechem nočního větru jako velební zpěvové, slavíce světa mír, an jsme, Vilím a já, Němec a Čech, s tichého Vyšehradu scházeli. A ještě jednou, jako na rozloučenou, ohlídnul jsem se po krajině; ale z hlubokého ouvozu nebylo nic jiného viděti, nežli chmurná nebesa, kdežto se jediná, krásná hvězda lesknula.

Sviť nám, spanilá, i na budoucí věky! —

ZLODĚJ.

PRAVDIVÝ PŘÍBĚH.

(Psáno roku 1849)

Kdo v teplém hnízdě sedíš, neodsuzuj člověka jedním rázem, když z nouze něco hloupého, něco nedovoleného vyvede. Kdož ví, co bys ty vyvedl, kdyby ti hladem žaludek kručel a kdyby ti mráz kosti lámal. Sedíš-li na hedbávné pohovce, u prostřed všeliké hojnosti, tuť je to věru pouhá hříčka, když všemu zlému pokušení odoláš; ale na holé slámě, při bídě a hladu je velmi těžko zůstat poctivým člověkem. To je taková pravda, že jí nebude nikdo upírat, koho Bůh jen dost málo zdravými smysly obdařil; a přece u veřejném životě a řízení skoro nic neplatí. Kdyby něco platila, musela by také chudoba pocty a odměny docházet, ne jenom bohatství, to jest: pro ctnostnou chudobu bylo by ustanoveno i řádné uznání, ale ne jenom pokuta pro hříšnou, jako teď.

Z následujícího pravdivého příběhu poznáš, milý čtenáři, z jakých nepatrných příčin mnohdy zločin pochází.

* * *

Pavel Novotný narodil se v krajském městě. Otec jeho byl zednický tovaryš a živil ženu i své čtyry děti arci nuzně, ale poctivě. Žena mu přitom pilně pomáhala, neboť byla dobrá pradlena. Dva starší synové dali se

také na zednické řemeslo, děvče šlo dost časně do služby, a takž zůstal doma Pavel samojediný. Matka měla svého nejmladšího velmi ráda, ale nezkazila ho daremným mazlením nebo nadržováním, jakož to bohužel ženy často i v nižších třídách dělají.

Když chlapec dorostl, že měl jít na nějaké řemeslo, neokazoval žádné chuti k zednictví. To se mu nelíbilo, že měl pořád jen ve výšce, na lešení stát, na slunci, na větru se hmoždit a přitom věčným tovaryšem, otrokem cizí vůle být; zdálo se mu to rovněž tak nebezpečné jako obtížné, a protož by byl rád někam jinam vklouzl.

„Ty, starý!“ řekla jednou žena k Novotnému. „Z Pavla bude špatný zedník, on nemá kusa srdce. Musíme hledět, abychom ho někam jinam strčili. On může být z něho řádný řemeslník. může být jednou mistrem, svým pánem, a kdo ví, nebude-li nám to na stará kolena prospěšné!“

„Z toho kluka byl by nejlépe krejčí,“ řekl na to muž; „on je už takový filigran pro jehlu. Ale kdo mi ho vezme do učení zadarmo? Já nemám mezi krejčími žádného známého. Chce-li být kluk ale ševcem — a ta ševcovina je v skutku dobré, výnosné řemeslo — no, to bych věděl prostředek. Ale kluk by musel do Prahy.“

„Do Prahy?“ opakovala matka, i bylo na ní vidět, že to tuze ráda neslyší.

„No, no, jen se nelekej!“ řekl Novotný. „Věčně nemůžeš míti svého mazánka na krku, a u mého bývalého kamaráda Loukoty bude se míti kluk dozajista dobře. Když jsem byl minulou zimu v Praze, dal mi sám tak něco na srozuměnou, kdybych prý měl nějakého prince, že by se chtěl naučit řádný pár bot udělat, abych prý mu ho dal, že uvidím, co z něho vyvede — *nota bene*, ze starého přátelství všecko zadarmo.“

Matka nemohla nic namítat a Novotný psal ihned mistru Loukotovi, s kterým byl za svého času na vandru, jestli by nemohl vzíti jeho Pavla do učení. Ten odepsal, jen aby hoch přišel, a tuť neměla pečlivá matka nic důležitějšího na práci, než aby Pavlovi pár kousků prádla spravila a nějakou drchničku na postel stloukla. Ze své zimní sukně dala mu ještě honem kalhoty a kazajku udělat. Pak mu vyjednala za půl zlatého místo na voze u člověka, kterýž každý týden do Prahy jezdil a všelijaké zboží dovážel i přivážel; ano ten člověk byl tak ochotný, že se uvolil chlapci v Praze docela neznámému cestu k jeho nastávajícímu mistrovi okázat.

Pavlovi bylo už skoro jedenáct let, když jel do Prahy. I měl hlavu plnou myšlének, neboť slýchal od jakživa o tom městě přepodivné věci povídat, i byl nyní velmi žádostiv ty věci seznati, a poněvadž přijel Újezdskou branou, mistr Loukota ale vlastně v Karlíně, v tom velikém předměstí u Prahy, bydlel, tedy musel hned na prvníkráte přes celé město putovat a to měl arci mnoho co koukat a leckde se zastavovat.

Vozka z krajského města nemohl s ním jíti až na místo, poněvadž měl mnoho jiného a pro sebe důležitějšího, výnosnějšího běhání; ale popsal mu nejrovnější cestu až k Pořické bráně, a potom prý mu již každý poví, kde mistr Loukota přebývá.

Po mnohém poptávání a okazování kousku papíru, na němžto měl příbytek mistrův napsaný, dostal se šťastně až k domu, kde Loukota bydlel. Na zdi visela tabule s malovanou botou a německým nápisem, že je tam ten a ten „šumachrmajstr“.

Loukota bydlel přes dvůr v druhém patře. Pavel se škrábal nahoru, a když se pak nahoře několikráte otočil

jako holub na báni, nevěda hned kudy kam, zahlídl konečně na jedněch dveřích cedulku, i seslabikoval na ní jmeno „Loukota“ — a zaklepal potom, jak mu bylo už doma řečeno. Za dveřmi se ozval hrubý mužský hlas, kterýž zvolal: Herain! — (byl také jeden z těch, kteří se to nemohou živou mocí naučit, aby jako Čechové po česku: „Dál“ neb „Vejděte“ volali) — a hned na to začalo malé dítě plakat. Pavel otevřel jaksi ostýchavě, vykoktal, kdo je a proč přichází a odevzdal ještě několik řádků od otce.

„Ach, vítáme se, vítáme, pane študente!“ řekl mistr, kterýž se zdál býti velmi dobrosrdečný, a odložil dílo, — „No, pojď jen dál ode dveří. Tam nebude tvé místo.“ Potom se obrátil k své manželce, kteráž seděla v koutě u postele a dítě chovala. „Tu se podívej, Baruško! To bude tvůj pomocník. Podívej se, nemáš-li v almárce kousek másla, abys mu ho na krajíc chleba namázla. On bude míti po cestě vytřesený žaludek.“

Laskavá slova mistrova se chlapci líbila, ale pohled na paní mistrovou jeho radosť jaksi ochladil. Ona byla sice ještě mladá i dost hezká žínka, ale v tvářích neměla nic laskavého. I bručela nyní cosi, ale jen tak polohlasitě, o daremném žroutu, položila dítě mužovi do rukou a chtěla jíti ven. Dřív si ale Pavla ještě lépe prohlídla, a poněvadž shledala, že je už hezký výrostek, potěšila se, že jí bude moci vodu nositi a dříví štípati, a tím se jaksi upokojila. Na to šla do kuchyně a za chvíli přinesla chlapci krajíček chleba, na němžto se něco lesklo, co jako máslo vypadalo.

Podle toho poznal Pavel arci hned, že není doma, a poněvadž byl po cestě opravdu při apetitu, tedy ten krajíček brzy pochoval. Potom byl ihned do nového stavu

a hospodářství uveden. Především mu ale vysvětlovala paní mistrová, co bude míti pro ni na práci, z čehož vysvítalo, že byl její děvečkou a chůvou. Chlapci to nechtělo na počátku jaksi do hlavy, když se pak ale s jinými učeníky seznámil, tu viděl, že se má ještě mnohem lépe nežli jiní; neboť to byli větším dílem jen mistrovi poslíčkové, běhouni a tahouni; ale Pavla přidržoval mistr také pilně k řemeslu. I s mistrovou byl chlapec později spokojen. Ona byla sice vždycky přísná a nelitovala nějakého pohlavku, když nebyl Pavel o pěti hodinách již z postele a na nohou, když nešel hned pro čerstvou vodu a když nerozdělal brzy oheň, aby se mohla cikorie uvařit; za to mu dávala ale dost jíst a nekrájela mu tuze tenké krajíčky. —

Takto strávil asi dvě léta v učení. I byl veselý pacholík, obratný při jídle i při práci. Mistr Loukota byl s ním docela spokojen, a také to dvakráte jeho rodičům oznámil.

Jednoho dne ráno při snídani počítal mistr s mistrovou peníze, kteréž měli druhého dne odvést za nájem. I shledali, že se jim pět zlatých nedostávalo, ačkoli to nemohla mistrová pochopit, jak se ve svých počtech tak zmýlila, že myslila, že mají všecko pohromadě. To ji velice dopalovalo; mistrovi to bylo také nemilé.

„Víš-li co, Baruško?“ řekl posléz. „Já pošlu své hodinky na študie (jak se v Praze žertem říká; vlastně to ale znamená tolik, že je chtěl poslat do veřejné zastavárny). Pět zlatých na ně dostanu.“

Ale to se mistrové nelíbilo; ona se zařekla kdy co do zastavárny poslat, proto že se jí tam jednou pěkný angorový šátek přeležel. — „To nechci,“ řekla. „Snad najdeme ještě jiné pomoci. A pozejtří je neděle; kdybychom

šli někam do zahrady a někdo by na tobě zpozoroval, že nemáš hodinky — kdo ví co by si pomyslil.“

„Nu, tedy dojdu k domácímu pánu,“ odpověděl mistr, „a řeknu mu, aby měl do pondělka strpení. Zatím si přijde tuhle Podhořanský rychtář pro boty.“

„Ne, ne, to také nejde,“ řekla mistrová. „Domácímu nedávej dobrého slova. On mluvil ondyno s naší sousedkou a zastavoval se nad tím, že mám zas nový klobouk a tu novou šálu, jakoby měl našinec jenom v pytli chodit. On by ti dal třeba nějakou špičku. Ne, ne, to nejde. On je hrozně neotesaný.“

„Hm,“ řekl zas mistr a pošupoval svou čepičku s ucha na ucho — „to je šlakovitá historie. Jak si pomoci! Arci — kdybych mohl dnes Podhořanskému boty odvest, bylo by po všem; on platí hned hotovými. Od něho dostanu půl osma zlatého. Ale on nepřijde až v neděli.“

„Víš-li co?“ řekla mistrová s vyjasněnou tváří. „Boty jsou hotovy; pošleme je rychtáři, a do večera máme peníze. Pavlík si může udělat procházku a donést boty na místo.“

Loukota se podíval na Pavla, kterýž právě ty mnohdy jmenované boty ještě cídil, aby se jak náleží leskly, a řekl po malém rozmyšlení: „To nejde; ono je to pro něho tuze daleko. Skoro tři hodiny cesty. Mohlo by se mu něco přihodit.“

„E, co pak by se mu přihodilo,“ řekla mistrová, kteráž bývala v tom ohledu tvrdohlavá. „Nebuď bláhový! Hoch je silný a zdravý. Jen ho nech jít. Ale honem; jiné pomoci beztoho není.“

Pavlovi se to ponavržení také líbilo; on dostal chuť jedenkrát se proběhnout, a poněvadž právě slunce svítilo,

tím více ho to vábilo. I nabízel se tedy sám, že půjde, a když se pak ještě jednou mistrová ozvala, poddal se Loukota a řekl, aby šel. A za malé půl hodinky na to jechal v skutku Pavel z domu a nesl na rameně špagátem svázané lesknoucí se boty. Mistrová mu strčila do kapsy dva krajíce s máslem a mistr mu dal dva groše na nějaké ovoce.

Pavel byl se vším až nad míru spokojen, i myslil, že je až nazbyt jídlem zaopatřen; za ty dva groše chtěl si tedy zvláštní béne udělat. Pyšně vyšlapoval si prostřed lidnatého Karlína a hleděl hrdě, když potkal kamaráda učeníka, který se vlekl s nůší kamenného uhlí.

I šel takto asi hodinu a nešetřil nohou. Tu se v něm ale počal žaludek ozývat; čerstvé povětří, rychlá chůze ho probudily; chlapec byl ale povážlivý a upokojil se myšlénkou, že je k jídlu ještě tuze časně. I šel zas hodný kus dále, ale tu ho začal hlad již tak nelitostně upomínat, že vytáhl své krajíce a jedním toho zlého hosta utišil.

Mezi tím vystoupilo slunce již hezky vysoko a letní parno doléhalo na Pavla tak velice, že se mu pot s čela valil; přitom dostal také náramnou žízeň, poněvadž se ani po své suché snídani nenapil. I ohlížel se dychtivě, kde by se mohl napít, an přišel k hospodě, kteráž stála zrovna vedle silnice. Před hospodou byla studně. Radostně k ní přistoupil, chtěje si okovem trochu vody vytáhnout; ale okov byl na řetízku přivázán — bezpochyby proto, aby nemohl každý vodu nabírat, a takž zůstal milý Pavel bez ochlazení. Před stavením nebylo živé duše viděti, kterouž by byl o napití poprosil, a do hospody vejíti, k tomu neměl smělosti, poněvadž jaktěživ v takových místech nebýval. I posadil se do stínu, pod strom naproti

hospodě, aby si alespoň trochu odpočinul, a pak si myslil, že snad předce někdo vyjde, kterého by mohl požádati, aby mu dal trochu vody.

Na hospodě visela tabule s nápisem: „Zde je dobře vyleželé pivo dostati“ — i byla na ní plná sklenice vymalována. Pavel hleděl s vyprahlým jícnem na to malování, jako židé po zaslíbené zemi, i myslil si, jak by asi okřál, kdyby měl sklenici piva. Konečně mu to nedalo pokoje, i sebral se, dodal si zmužilosti a vešel do šenkovny. Chtěl prosit o trochu vody; ale vida, že sedí u stolu několik mužů, kteří mají džbánky s pivem před sebou, zastyděl se jaksi a věda, že má dva groše v kapse, řekl, aby mu dali sklenici piva. Vlídná hospodská mu jí také hned přinesla a řekla, aby se posadil. On to učinil — a napil se potom s takovou chutí, že byla sklenice hned do pola prázdná. I oddechl si z hlubokosti a cítil ve všech žilách občerstvení. Posilnil se, ale přitom musel také svůj dvougroš vystrčit. Hospodská mu dala dvoukrejcar nazpátek; on se sebral a vyšel zase na silnici.

Několik kroků šlo to pomalu, proto že se mu bylo pivo jaksi do nohou vrazilo; potom se v něm ale rozehřálo a nohy začaly pod ním jen tancovat. I byl veselé mysli, a ze samé radosti, že mu cesta tak dobře ubíhala, vytáhl druhý krajíc a měl ho za několik minut v žaludku. „E co pak!“ řekl sám k sobě. „Teď musím být už co nevidět u rychtáře, a ten mě nenechá dozajista tak zprázdna odejít!“ A v této sladké naději daroval i svůj dvoukrejcar slepému mrzákovi, kteréhož vedlo malé dítě žebrotou.

Zatím přicházelo však poledne, slunce pálilo, a nežli se dostal Pavel do vsi, vykouřilo se mu již zase pivo z nohou i z hlavy a žízeň ho trápila poznovu. Celý

uhřátý dorazil k rychtářovi. Ten se divil, že mu Loukota takový kus cesty dílo posílá, byl ale rád, že si nemusel v neděli sám do města pro boty; také se hned obul, zpruboval, zaplatil a šel zase po své práci v hospodářství.

Pavel zaobalil peníze, totiž devět dvacetníků, do papíru a strčil je do kapsy. Přitom mu však napadl ten kus cesty, kterouž měl před sebou, tak že z toho jakési strachy dostával a jaksi bojácně se chvilku po sednici ohlížel. Rychtářka pozorovala na něm, že mu leží něco na srdci a řekla: „Ušel jste se asi, chudáčku, není-li pravda? Budete mít žízeň? Počkejte, sedněte si, já vám dám trochu mléka.“ Pavel se nedal dvakráte pobízet, ale uvelebil se honem ke kamnům a selka mu přinesla hrneček mléka. On je chutě vypil, poděkoval se a vydal se zas na cestu.

Tenkráte šel zvolna; bylot horko k nevydržení a silnice jako šňůra, prázdná, ani stromu, ani keříčku po stranách. Konečně, za druhou vsí, stály semtam stromy, košaté jeřáby. I sedl si pod jeden na trávník a zemdlený usnul.

Když se zase probudil, hrozně se uleknul. Zdálot se mu, že stojí slunce už tuze nízko; že tedy kdo ví kolik hodin prospal, a poněvadž ho zas také hlad upomínal, neměl žádné pochybnosti, že je už tuze pozdě. I sebral se tedy a chtěje promeškaný čas vynahradit, začal vykračovat, co mu jen nohy stačily. Brzo se potil, že mu celé potůčky přes čelo a tváře běžely; ale on na to nedbal, neboť se bál, že mistra rozhněvá a zvláště mistrovou, která na peníze už jako na spasení čekala.

Jako uštvaný zajíc přiběhl Pavel k hospodě, kde se byl ráno na sklenici piva zastavil. Celý umdlený sedl si zase na místo, kde byl ráno seděl; chtěl si jenom

několik minut odpočinout; ale sotva se usadil, tu mu bylo, jakoby měl nohy po tom běhu přetřískané, a když chtěl vstát, cítil, že pod ním klesaly. To pocházelo všecko odtud, že nebyl takové chůzi zvyklý. I zůstal tedy sedět a seděl, ačkoli měl strachy, co doma řeknou; seděl, přemýšlel, až si povšimnul, že se kloní slunce k západu. Tu ho napadla bázeň, že domů nedojde a tím se mu pomátly všechny další myšlénky. Najednou mu napadlo, že by si mohl dát něco jíst a pít, aby se posilnil a domů došel, a že by to mohl z peněz zaplatit, kteréž má u sebe, že nebude snad tak zle. Ale hned na to zpomněl si zas také, že by to byl hřích, že by to byla krádež, poněvadž by těch několik grešů mistrovi nijak vynahraditi nemohl. Aby tedy všemu pokušení ušel, vzchopil se honem a vlekl se co možná nejrychleji dále.

Ale plačky dovlekl se ledva do půl cesty a již se počalo smrákat. Hlad a žízeň ho trápily, že to nemohl již snést a přehlušovaly všeliký hlas napomínajícího svědomí. Tu dorazil zase na hospodu a nevěda ani co dělá, vešel do šenkovny a zrovna ke stolu, kde hosté večeřeli.

„Dejte mi také něco takového," řekl k hospodskému a okázal přitom na talíř, z něhož silný forman jedl.

„Máš peníze?" ptal se hospodský malého hosta.

„Mám," řekl Pavel, a měl za chvíli plný talíř i sklenici piva před sebou. On nevěděl, jak a co se to s ním děje, a jedl a pil jako pomatený, až byl nasycen. Potom přicházelo teprva předložení. Bázlivě ptal se, co je dlužen? Dělalo to půl zlatého. I vytáhl mistrovy dvacetníky a dal jeden hospodskému. Ten mu dodal a chlapec strčil třesoucí-se rukou peníze do kapsy. Potom šel dále.

Nyní necítil žádného ztrmácení; tělesná slabosť nebyla už tak veliká, aby byla výčitky svědomí přehlušila.

Neboť Pavel byl jinak dobrý, řádný chlapec — a poznával nyní vinu svou. I běžel chvíli jako střelený; ale když se přibližoval ku Praze, krátil se jeho krok a najednou se zastavil. Vědomí zlého skutku padlo mu jako skála na srdce; i začal hořce plakat a nevěděl, jak vstoupit před mistra a před mistrovou. Jmenovitě mu naháněla přísnosť této poslední přeukrutný strach. I loudal se až k domovu; ale když přišel ke vratům, neměl tolik zmužilosti, aby tam byl vešel. Srdce jeho bylo sevřeno nevýslovnou úzkostí, i kradl se podle stavení zase dál a zase nazpátek; konečně si ale sedl za rohem na kámen a začal hlasitě plakat.

Bylo již hodně tma a sotva na několik kroků co rozeznat. Lucerny na domech hořely velmi pořídku.

Tu šel okolo Pavla trochu větší výrostek, zastavil se u něho a chvilku ho poslouchal. — „No, co pak brečíš na ulici?“ řekl potom. „Totě hůř nežli stará baba. Bezpochyby jsi dokázal něco hloupého? No, jen tu seď a čekej, až přijde policajt a strčí tě do díry.“

Slova *policajt* a *do díry* pomohla Pavlovi zase na nohy. On se jich ulekl, že by byl hned někam do lesů zaběhl, jen aby se mu nic nestalo. I obrátil se tedy a chtěl domů; ale když přikročil ke vratům, tu mu sklesly nohy, že nemohl dále. Třásl se na celém těle a viděl, jak nahoře už mistr s potěhem stojí a slyšel, jak mu mistrová domlouvá, aby ho utloukl. Tu k němu přistoupil onen výrostek a začal mu domlouvat, aby prý mu pověděl, co se mu přihodilo. Jestli něco dokázal, že mu dá dobrou radu, jen aby prý mluvil.

Pavel si ho začal trochu bedlivěji prohlížet a shledal, že vypadá jako mladý poctivý tovaryš, a poněvadž vlídně rozprávěl, dodal si konečně srdce a pověděl mu po dlouhém okolkování, co se mu bylo stalo.

Neznámý tovaryš ho pozorně poslouchal a řekl potom: „Ah tak! Takové historie znám. Teď nemůžeš domů, kamaráde, to bys nabral! Mistr by tě nejdříve sprášil, že by v tobě zdravé kosti nezůstalo; potom tě dá zavřít. To dostaneš ještě jednou mrskanec, až z tebe krev poteče a potom tě dají na šup.“

„Ale Ježíš Maria!“ zvolal Pavel ve smrtelné úzkosti. „Co pak si mám počít? Co pak jsem měl hladem a žízní pojít? To musím tedy zrovna do vody skočit.“

„To bys tomu dal! To bysi byl hodný osel!“ smál se tovaryš. „Jsi zdejší?“

„Nejsem,“ řekl Pavel s usedavým pláčem.

„Dobrá,“ odpověděl druhý — „tedy ti něco povím. Pojď se mnou; já nemám sice také ještě žádného místa, kde bych zůstal přes noc; ale však my ještě něco nalezneme a dobře se vyspíme. Ráno se vydáš na cestu k rodičům, povíš jim, co se ti stalo, oni mistrovi těch pár grošů nahradějí — a všecko bude v pořádku.“

Ustrašenému Pavlovi zdálo se to navržení velmi dobré, i umínil si, že tak učiní, aby ušel výprasku a hanebnému zavření.

Výrostek ho zavedl na to do hospody, o které Pavel jaktěživ nic nevěděl; namluvil mu, že je to dobré, jisté a pohodlné místo a že se tam mohou zdržet, nežli bude čas, aby šli spat.

Byla to veliká sednice a plna kouře, tak že v ní říkaje ani hořící svíčky pozorovati nebylo; prodávali tam pivo i kořalku, potom jitrnice, brambory a paznehty. Hosté vypadali trochu podezřele; byli jaksi špinaví a otrhaní a dělali veliký hluk.

Pavel se té společnosti na začátku ulekl; ale když mu výrostek pořád domlouval, tedy si dodal konečně

zmužilosti, hlavně pak proto, an viděl, že mu ti lidé nic neudělají, neboť jeho nový kamarád byl s nimi dobře znám. Neměl však ještě kuráže, aby si byl něco poručil. I učinil to tedy tovaryš, a dal nalít dvě skleničky kořalky, jak pravil, k napravení žaludku. Pavel se na začátku zdráhal, neboť byl jakživ kořalku nepil; ale kamarád se mu smál, i nutil ten jed tak dlouho do něho, až si dal říci a také pil. Ale ta kořalka vstoupila chlapci brzo do hlavy, tak sice, že počal býti veselý a rozpustilý, že si dal ještě sám nalít, že zpíval písničky a bubnoval na stole, až mu těžká hlava klesat počala. Tu ho vzal kamarád pod paždí a vyšel s ním na čerstvé povětří i vedl ho až k městským hradbám, mezi konskou a žitnou bránu, kdež byla ve příkopech tráva posekaná. Tam sklesl chlapec tak, že o sobě skoro ani nevěděl a v okamžení tvrdě usnul.

Na druhý den ráno cítil, že ho někdo přes záda uhodil. I trhnul sebou, otevřel oči a zděšený vyskočil. Slunce mu svítilo již do očí. V prvním okamžení nevěděl, co se to s ním děje; ale brzo se zpamatoval, zpomněl si na včerejšek, a vida, že stojí před ním člověk od finanční stráže, dostal náramný strach. Zpomněl si na to, co mu byl včera kamarád o policajtech, o díře a o mrskanci povídal, i vrhnul se na kolena a prosil: „Ach Ježíš Maria! nezavírejte mě. Vždyť to nebylo víc nežli několik grošů. Moji rodiče to zaplatějí. Tuhle můj dobrý kamarád to dosvědčí.“

Při těch slovech se ohlídnul po svém nočním soudruhovi, ale shledal k svému hroznému ustrnutí, že tu nebylo po něm ani památky.

Muž od finanční stráže ho pozorně poslouchal. — „I podívejme se,“ řekl potom, „to jsem chytil nějakého

zralého ptáčka. No, jen když to víme, to ho tak hned nepustíme. Hejdy do města!"

Přitom se na něho tak zaškaredil, že Pavel na celém těle ztrnul, honem vyskočil a se sklopenou hlavou ke bráně kráčel, kam mu tento jako s nebe spadlý policajt jíti poroučel. — Chlapec plakal, až mu srdce usedalo. To jaksi hrozného muže pohnulo; myslil si v duchu: „No, ten kluk se nezdá být docela zkažený!" I začal se ho tedy vyptávat a Pavel nelenil, ale pověděl všechno dost obšírně, co ho bylo včera potkalo a skončil pak těmito slovy: „Nic víc jsem neutratil — a tuhle mám ty ostatní peníze, které patřejí mému mistrovi."

Přitom sáhl do kapsy a chtěl vyndat dvacetníky, kteréž byl u rychtáře do papíru zaobalil. Ale tu se lekl poznovu, jakoby ho byl někdo nožem píchnul — po dvacetnících nebylo ani památky. Jeho noční kamarád mu je vyfouknul. I začal křičet a naříkat, ale mužovi od finanční stráže to bylo velmi podezřelé, měl to za šejdy a lež, a v okamžení zmizela z něho všechna útrpnosť.

„Nu počkej, taškáři!" pravil přitom, a dal mu ještě štilec, „však oni ti dají co proto a já se přimluvím, aby ti ani zbla neslevili. Já tě naučím lidem pohádky na nos věšeti."

A když přišli do brány, odevzdal hocha policajtovi. Ten zaklel, až se mu od huby zakouřilo a zatočil svou lískovkou, jakoby měl chuť kůži mu vyklepat.

„Žejbruj se, taškáři!" osopil se na něho. „Zrovna přede mnou, a budeš-li chtít dělat bazamáty, tedy tě zmaluju, že tě ani vlastní matka nepozná, kteráž tě beztoho někde za plotem sebrala. Ta holota myslí zrovna, že je našinec jenom pro ni na světě!"

S těmi slovy ho strčil a vedl na policejní úřad.

Ubohý chlapec šel a nevěděl ani kam; on vůbec nevěděl, co se to s ním děje a plakal zase, neboť připomenutí na jeho dobrou matku projelo mu srdce jako ostrý meč. On sice ještě prosil, spínal ruce, ale to nebylo nic na plat; policajt mu nevěřil, finančník ho nazýval fikaným lhářem, a lidé, kteří šli okolo, divili se, že je mladá krev již tak zkažena.

Konečně byl doveden do vazby a tam zavřen k čeledi, kteráž byla dílem skutečně při krádeži, dílem při jiných špatných kouskách postihnuta. Jmenovitě tam sedělo několik výrostků, jenž byli v mnohých hanebnostech již dozráli a ti si vzali nováčka Pavla hned do prádla; vyptávali se nejdříve útrpně, potom s ním tropili žerty, nadávali úřadům a kleli na boháče, jakoby mohli tito dělat, co se jim líbí a jako by chudý lid schválně všude utlačovali. Mimo to byly tam však i starší osoby zavřeny, na kterých již ani dobrého vlasu nezbývalo, a ty vedly vespolek tak hanebné a oplzlé řeči, že Pavlovi na začátku rozum trnul; ale při svém živém duchu vpravil se brzo i do těchto rozprávek, smál se pak jejich povídkám a poslouchal i jejich vyučování.

V prvních dnech byl jenom jednou mistrovi Loukotovi představen, dílem proto, že se sám k němu hlásil, dílem proto, že mistr ztrátu svého učeníka i peněz ohlásil, pak ale arci ničeho o něm věděti nechtěl, když takový zlodějský kousek vyvedl; i stál pevně na tom, aby byl chlapec potrestán. On sám nebyl by snad tak tvrdé srdce okázal, ale byl k tomu donucen — a to od své ženy. Ta dováděla zrovna jako lítá saň, když Pavel onoho večera nepřišel a mistr potom své hodinky na študije poslat musel.

„Krk mu zakroutím, tomu zatracenému panchartovi!“

klela ve své náhlosti. „Hnáty mu přetluču! Z domu mě musí — a to na minutu!“

„No, no, kdož ví, co se mu přihodilo!“ vymlouval ho ještě mistr prvního večera. „Snad si udělal na noze puchýře a musel zůstat u rychtáře. Však on zejtra přijde.“

Ale když Pavel druhého dne nepřicházel — když bylo již poledne a on se ještě neokazoval, tu začal arci také hlavou vrtět, začal bručet a ze samé starosti i zlosti rozběhl se k rychtáři. Když tam ale zvěděl, že kluk s penězi odešel, tedy se rozpálil velikým hněvem, a když se mu konečně doneslo, že je učeník jeho zavřen, tu vypuknul arci hněv plamenem, ačkoli se v něm chvílemi také něco ozývalo, co nemohlo Pavlovo zblouzení pochopit.

Slovem: on se hocha neujal, aby se byl pravdy od něho dověděl, aby ho byl sám potrestal; ale na dorážení své domácí tyranky nechal ho v rukou spravedlnosti, kteráž ho podržela čtrnácte dní u vyšetřování a pak ho ještě na týden odsoudila. A tak se stalo, že Pavel jako zloděj do vězení nepřišel, ale jako nastávající z něho vyšel.

Zlé semeno ujalo se bujně v mladém chytlavém srdci, a zlé semeno neslo pak i zlé ovoce, jak tuto v krátkosti podotkneme.

Když vyšel z vězení, nedovolilo se mu, aby se déle v městě zdržoval, poněvadž o něm Loukota ani slyšet nechtěl; i poslali ho tedy domů šupem.

Ale jak měl nešťastný chlapec před otce vstoupit, kterýž byl nad míru přísný muž?

„Ten tě zabije,“ řekl Pavlovi již ve vězení člověk prohnaný a smál se při tom plným hrdlem. „A kdyby tě jen zmodřil, že bys odlezl a se vykřísal, co pak myslíš,

krtku, že to doma vydržíš? Ani na ulici nebudeš smět vyjít, ani se lidem okázat. Prstem budou po tobě okazovat, plivat budou po tobě. Holečku, kdo jednou na těchhle prknech spal, pro toho není už jinde ani místečka."

Tato slova zněla Pavlovi v uších, když ho vedl policajt z brány; i umínil si, dělej co dělej, že musí upláchnout, dómů že nepůjde, zabit že se nenechá.

A když ho dovedli na štaci, kde ho měl již letitý člověk dále vést, myslil si už mladý žáček ze školy zlodějské: „Počkej, tobě upláchnu!"

I stalo se také. Jakoby nic uhnul se najednou na silnici, když kolem živé duše vidět nebylo a byl skokem v žitništi. Dráb skočil arci za ním a křičel, ale kdež byl už rychlonohý Pavel!

Jako zajíc semtam po polích a — čeho se jeho průvodce nejmíň nadál — hned zase zpáteční cestou ku Praze. Tenkráte ho žízeň a hlad tak netrápily; chytře zůstal v poli až do soumraku ležeti a potom dorazil za tmy až do předměstí, a potloukal se tak dlouho, až nalezl zas krčmu, do kteréž ho byl onoho nešťastného večera ten poctivý kamarád zavedl. Tam nalezl své přátele a nouze ho donutila, že se s nimi smluvil, a chytráci vidouce mladíkovu čipernosť vzali ho rádi za učeníka. Druhou noc na to byl už s nimi, když se jistému kupci ze dvora do krámu vloupali.

* * *

Totoť je psáno podle vlastního vyznání nešťastného Pavla, když ho již po druhé do Pražského kriminálu vezli; byl na deset let odsouzen, poněvadž ho prvnější tresty již napraviti nemohly.

Vypravovat jeho kousky při novém řemesle nebyl účel těchto řádků; my chtěli na něco jiného pozornost upoutat a dej Bůh, by se nám to alespoň dílem bylo povedlo. Dejte pozor! Jak malé, nepatrné bývají někdy příčiny — a jak veliké, hrozné následky!

OBSAH.

